

ΕΥΑΓΓ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
196

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑΙ 1981

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ / η

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ψηφιδωτὸ τῆς ἐ. μονῆς Ὁσίου Λουκᾶ Βοιωτίας.

Σημείωση:

Ἡ ἀπόδοση στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα ἐγίνε ἀπὸ τὸ Θεολόγο Μουρούλη Ἐμμανουὴλ καὶ τὸ φιλόλογο Παπαδημητρίουλο Γεώργιο.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ΣΤ

89

ΣΧ Β

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

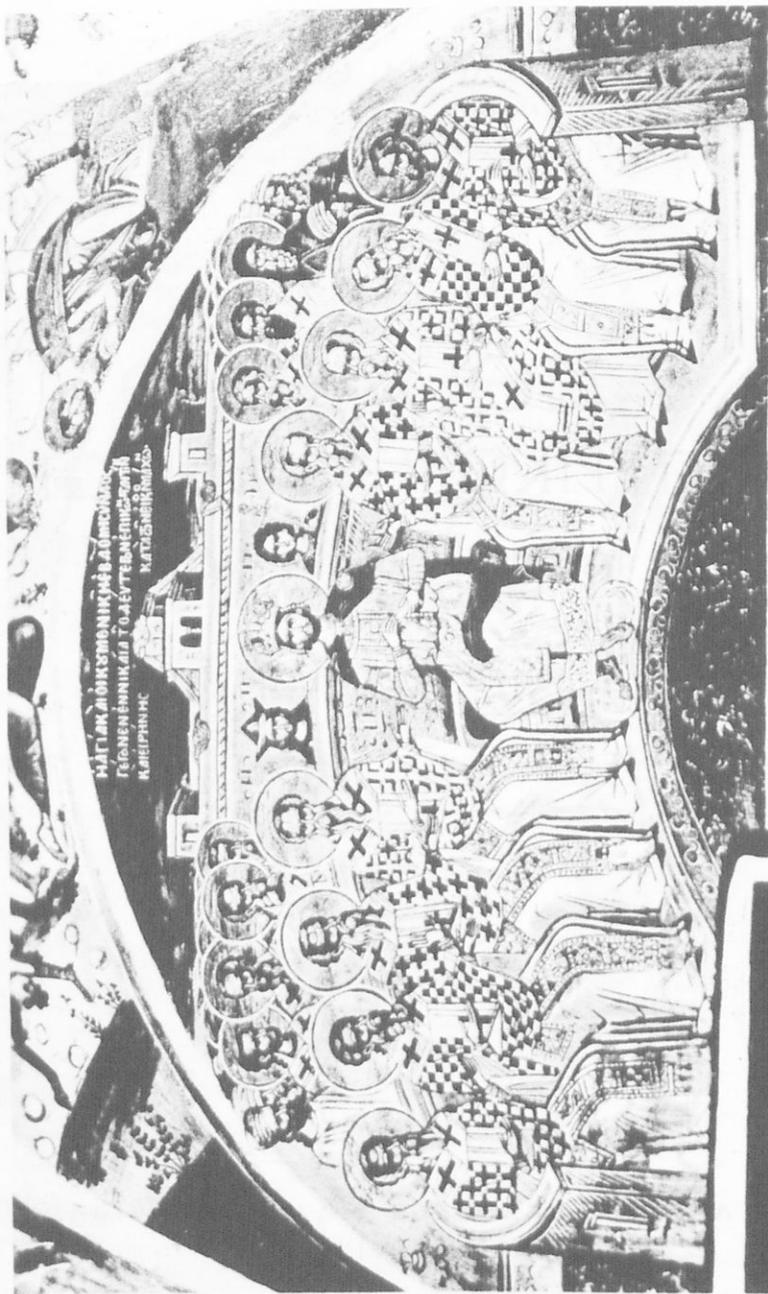
ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1981

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οι Πατέρες της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου. Τοιχογραφία της έ. μονής Μεταμορφώσεως Μετέωρων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΣΑΤΟ

Όργ. Έκδ. Βιβλίων
ΑΥΣ. Αριθ. Είσαγ. 2374 Έτος 1881

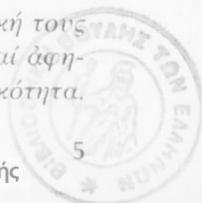
ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό ἀνθολόγιο αὐτό, πού προορίζεται καί γιά τίς τρεῖς τάξεις τοῦ Λυκείου, ἔχει σκοπό νά παρουσιάσει ἐκλεκτές περικοπές ἀπό τά ἔργα τῶν κυριότερων Ἑλλήνων Πατέρων καί ἐκκλησιαστικῶν Διδασκάλων, σχετικές μέ τά θέματα πού προβλέπονται ἀπό τό ἀναλυτικό πρόγραμμα γιά τό μάθημα τῶν Ἱεροσχευτικῶν. Ἀπό τίς περικοπές αὐτές γίνεται φανερό ὅτι τό συγγραφικό καί τό κηρυκτικό ἔργο τῶν μεγάλων Ἑλλήνων Πατέρων ἐπιβεβαιώνει τόν ἄριστο φιλολογικό τους ἐξοπλισμό καί τό λογοτεχνικό τους ταλέντο. Ἐπίσης ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ ἑλληνορθόδοξη παράδοση, μέ τή γλωσσική καί πνευματική συνέχειά της, παραμένει ἀδιάσπαστη.

Ἐπειτα ἡ διδασκαλία τῶν Πατέρων αὐτῶν ἔχει πάντοτε θαυμάσια ἐπικαιρότητα καί ἀπαράμιλλη τελειότητα. Ἄν βέβαια ζοῦσαν σήμερα οἱ Πατέρες, θά χρησιμοποιοῦσαν στή διδασκαλία τους παραδείγματα καί εἰκόνες ἢ παραστάσεις παρμένες ἀπό τούς διάφορους τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος στοὺς τελευταίους αἰῶνες παρουσίασε ἀλματώδη πρόοδο. Κατά τά ἄλλα ὅμως θά πρόβαλλαν ἀπαράλλαχτο τό ἴδιο ἀκριβῶς ἱεροσχευτικό, ἠθικό, μορφωτικό καί πολιτιστικό ἰδεῶδες πού παρουσίασαν στίς ἡμέρες τους, καί τό ὁποῖο ἔχει ἀκατάλυτη δύναμη.

Τό ἰδεῶδες αὐτό δέν εἶναι μονόπλευρο, ἀναμικτό, νεφελῶδες, ἢ γεμάτο ἀοριστολογίες καί ἐσωτερικές ἀντιφάσεις. Εἶναι ἰδεῶδες ἄρτιο, ὄλοκληρωμένο, μέ κρυστάλλινη διαύγεια, ἐσωτερική ἐνότητα καί δνναμισμό.

Αὐτό ἀκριβῶς τό ἰδεῶδες ἐφάρμοσαν καί στήν προσωπική τους ζωή οἱ μεγάλοι Πατέρες. Δέν περιορίστηκαν σέ θεωρητική καί ἀφηρημένη διδασκαλία, ἀνεφάρμοστη καί ἔξω ἀπό τήν πραγματικότητα.

Ἄλλά ἐκεῖνα ποῦ δίδαξαν, τὰ ἔζησαν προσωπικά καί παρονσί-
ασαν: «Οἶον τὸν λόγον τοιόνδε τὸν τρόπον καὶ οἶον τὸν τρόπον τοι-
όνδε τὸν λόγον».» (Εὐσέβιος).

Πρὸς αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες πρέπει νὰ στραφεῖ ἡ ἑλληνικὴ νεολαία. Οἱ
μεγάλοι Πατέρες δὲν πρέπει νὰ εἶναι γι' αὐτὴν ἀναμικτά σύμβολα
ποῦ τὰ θυμόμαστε μιά φορά τὸ χρόνο, στήν ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱερο-
χῶν, ἀλλὰ ὑπόθεση ζωντανῆς συνεχοῦς παρουσίας καί πηγὴ οὔσι-
αστικῆς πνευματικῆς τροφοδοσίας. Ἡ ἀξιέπαινη ἐξάρτηση ἀπὸ τὴ
σοφία τῶν ἀρχαίων προγόνων μας πρέπει νὰ ἐναρμονίζεται μὲ τὴν
προσπάθεια τῆς ἐκμεταλλεύσεως καί ἀξιοποιήσεως τοῦ ἀνόθευτου
χρυσοῦ τῆς τέλειαις καί ὀλοκληρωμένης ἀλήθειαις τῆς ἁγίας Γραφῆς
καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, ποῦ βρίσκονται πιὸ κοντὰ μας καί
οἱ ὅποιοι δὲν ὑπῆρξαν μόνο «οὐρανοφάντορες» ποῦ ἔψαλαν τὴν ἐν-
αρμόνια μελωδίαις τῆς Θεολογίας, ἀλλὰ καί προσγειωμένοι παιδαγω-
γοί, σκαπανεῖς ποῦ ἄνοιξαν δρόμο στήν ἀπὸ κάθε ἄποψη ἀληθινὴ
πρόοδο.

Ε.Δ.Θ.

ΑΘΗΝΑΙ 15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1969

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ - ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

- ΒΕΠΕΣ = Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καί Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ἔκ-
δοση « Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος », Ἀθῆναι
1955 ἔξ.
- Δ.Σ.Μ. = Ἰωάννου Καρμίρη, τὰ δογματικά καί συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὁρθοδό-
ξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔκδ. β' τόμ. 1, Ἀθῆναι 1960.
- Ε.Π. = Ἑλληνικὴ Πατρολογία = J.P. Migne, Patrologiae graecae cursus
completus, Παρίσιοι 1856 ἔξ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ Α' ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ)

Τό βιβλίο τούτο πρέπει νά φυλαχτεί
καί γιά τίς τάξεις Β' & Γ' Λυκείου

Α΄ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Η ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ

(Ιωάννου του Χρυσοστόμου).

«Μεγάλα, αγαπητοί, και πάντα λόγον ανθρώπινον ὑπερβαίνοντα τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ χαρίσματα· διὰ τοι τοῦτο κοινῇ πάντες χαίρωμεν καὶ σκιοτῶντες ἀνμνήσωμεν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην. Ἑορτὴ ἡμῖν καὶ πανήγυρις ἡ σήμερον ἡμέρα. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς τῶν ὥρων καὶ τῶν τροπῶν ἐναλλαγῆς ἑτέρα τὴν ἑτέραν διαδέχεται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἑορτὴ ἑορτὴν διαδεχομένη, οὕτως ἡμᾶς εἰς ἀλλήλας παραπέμπουσι. Πρώην μὲν οὖν ἐωρτάσαμεν τὸν σταυρόν, τὸ πάθος, τὴν ἀνάστασιν, μετὰ ταῦτα τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· σήμερον δὲ λοιπὸν εἰς αὐτὸ τὸ τέλος ὑπηγήσαμεν τῶν ἀγαθῶν, εἰς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν ἐφθάσαμεν τῶν ἑορτῶν, εἰς αὐτὸν τὸν καρπὸν παρεγενόμεθα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπαγγελίας. Ἐὰν γὰρ ἀπέλθω, φησὶν, ἐγὼ ἄλλον Παράκλητον πέμψω ὑμῖν καὶ οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς. Εἶδετε κηδεμονίαν; Εἶδετε φιλανθρωπίαν ἄφατον; Πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνήλθεν εἰς οὐρανόν, τὸν βασιλικὸν ἀνέλαβε θρόνον, τὴν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθέδραν ἀπέειλε καὶ σήμερον ἡμῖν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χαρίζεται καὶ δι' αὐτοῦ

Σχόλια - Παρατηρήσεις

1. Ἡ περικοπὴ εἶναι ἀπὸ τῆς 2ῆς ὁμιλίας τοῦ Χρυσοστόμου στὴν ἁγία Πεντηκοστὴ (Ε.Π. 50, 463-464).

Πραγματικὴς παρατήρησης: τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα· ἡ χρῆσις τῆς λέξεως «σήμερον» ἢ ἐνεστωτικῶν ἐκφράσεων στὰ λειτουργικά καὶ πατερικά κείμενα, ποῦ ἀναφέρονται στὸν ἑορτασμὸ τῶν διαφόρων σταθμῶν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, αἰσθητοποιεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ «λειτουργικοῦ χρόνου», κατὰ τὴν ὁποία ὁ χρόνος παύει νὰ ὑπάρχει μὲ τὴ μορφή τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ τὸν βιώνει ὁ χριστιανὸς ὡς ἓνα διαρκές

Β' ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

1. Μετάφραση.

«Μεγάλα είναι, αγαπητοί μου, και ξεπερνούν κάθε ανθρώπινη λογική τα χαρίσματα που μας χάρισε σήμερα ο φιλόανθρωπος Θεός. Γι' αυτό λοιπόν όλοι μαζί ως χαιρόμαστε και με σκιρτήματα αγαλλιάσεως ως ψάλλουμε ύμνους στο Δεσπότη μας. Έορτή και πανηγύρι είναι για μας η σημερινή ημέρα. Και όπως ακριβώς συμβαίνει με τις εποχές του έτους και τις κινήσεις των ουράνιων σωμάτων, όπου η καθημέρα από αυτές διαδέχεται την άλλη, κατά τον ίδιο τρόπο και στην Εκκλησία, αφού η μία έορτή διαδέχεται την άλλη, μας παραπέμπει η μία στην άλλη. Πρώτα λοιπόν έορτάσαμε το σταυρό, το πάθος, την ανάσταση και μετά από αυτά την άνοδο στον ουρανό (ανάληψη) του Κυρίου ήμών Ιησού Χριστού. Σήμερα, τέλος, ήρθαμε σε συνάντηση με το ύψιστο από τα αγαθά· φτάσαμε στην ίδια τη μητρόπολη (τό κέντρο) των έορτών, φτάσαμε κοντά στον ίδιο τον καρπό της υπόσχεσεως του Κυρίου. **Γιατί, λέγει, εάν έγω φύγω, θά σās στείλω άλλο Παράκλητο και δε θά σās αφήσω όρφανούς.** Εΐδατε στοργική φροντίδα; Εΐδατε ανέγκραστη φιλανθρωπία; Πριν από τις ημέρες αυτές ανέβηκε στον ουρανό, πήρε το βασιλικό θρόνο,

παρόν. Στη λατρεία δε θυμόμαστε απλώς τα κύρια γεγονότα της ζωής του Σωτήρα, αλλά και τα ζούμε σαν να συμβαίνουν σήμερα μπροστά μας (πρβλ. «Σήμερον κρεμάται επί ξύλου» ή «τα πάθη τα σεπτά ή παρούσα ημέρα ως φώτα σωστικά ανατέλλει τῷ κόσμῳ»). – **εάν γάρ απέλθω... όρφανούς**· ελεύθερη απόδοση από μνήμης των χωρίων 'Ιωάν. 1στ', 7 και 1δ', 18, για να τονιστεί η αλήθεια ότι ο Σωτήρας είναι ο κύριος ιδρυτής της Εκκλησίας. – **εις ελευθερίαν άγόμεθα**· πρβλ. Γαλ. δ', 6: «Ότι δε έστε υιοί, έξαπέστειλεν ο Θεός του Πνεύμα του υιού αυτού εις τās καρδίας ήμών κράζον· άββά ο πατήρ». – **Και τα λοιπά πάντα...**· σύμφωνα με τον ύμνο της Πεντηκοστής «πάντα χορηγεί το Πνεύμα το άγιον· βρүйει προφητείας, ιερέας τελειοί, άγραμμάτους σοφίαν έδίδαξεν, άλιεις θεολόγους ανέδειξεν, όλον συγκροτεί τον Θεσμόν της Εκκλησίας».

τὰ μύρια ἡμῖν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἀγαθὰ χορηγεῖ. Τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν συνεχόντων τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν οὐχὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῖν ὠκονόμηται; Διὰ τοῦτον δουλείας ἀπαλλαττόμεθα, εἰς ἐλευθερίαν καλούμεθα, εἰς νίθεσίαν ἀναγόμεθα καὶ ἄνωθεν ἀναπλαττόμεθα, τὸ βαρὺ καὶ δυσῶδες τῶν ἁμαρτημάτων φορτίον ἀποτιθέμεθα· διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἱερέων βλέπομεν χοροῦς, διδασκάλων ἔχομεν τάγματα· ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν πηγῆς καὶ ἀποκαλύψεων δωρεαὶ καὶ ἰαμάτων χαρίσματα· καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ὅσα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ κοσμεῖν εἴωθεν, ἐντεῦθεν ἔχει τὴν χορηγίαν».

2. ΕΓΚΩΜΙΟ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΣΤΕΦΑΝΟ

(Πρόκλου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως).

«Ὁ μὲν αἰσθητὸς ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἀνατέλλων, ἄρκτοῦρον καὶ ὠρίωνα καὶ πλειάδα ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἑωσφόρον παρανατέλλοντα ἔχει· ὁ δὲ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐκ κόλλων παρθενικῶν ἀναλάμψας..., Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα συνανατολέα τῶν ἀθανάτων ἀκτίνων πεποιῆται... Ἐκείνον ἐπὶ ἄσματος οἱ ζωγράφοι ἐπιβεβηκότα γράφουσι, τοῦτον οἱ θεολόγοι ἐπὶ φάτνης ἀναπανόμενον διαγέλλουσιν...

ᾧ ξένον Βασιλέως παράδοξα πράγματα! Χθὲς ἐτέχθη καὶ σήμερον αὐτῷ Στέφανος προσηνέχθη· Στέφανος, ὁ φερώνυμος μάρτυς· Στέφανος, ὁ ἔμψυχος στέφανος· Στέφανος, τὸ αὐτόπλεκτον διάδη-

2. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ 17ο λόγο τοῦ Πρόκλου (Ἐπ. Π, 65, 809-812)

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἄρκτοῦρος· ὀνομασία ἀστεριῶν πού βρίσκεται κοντὰ στὴ μεγάλη ἄρκτο. – ὠρίων· ὀνομασία ἐνὸς ἀπὸ τούς λαμπρότερους ἀστερισμούς. – πλειάς· ἀστερισμὸς πού βρίσκεται πάνω στὸ λαιμὸ τοῦ ἀστερισμοῦ Ταύρου (Πούλια). – ἑωσφόρος· τὸ ἀστέρι πού φέρνει τὴν αὐγὴ, ὁ πλανήτης Ἄφροδίτη, τὸ ἀστέρι τῆς αὐγῆς, ὁ αὐγερινός. -Χθὲς ἐτέχθη· ἡ ἐορτὴ τῆς μνήμης τοῦ Στέφανου γίνεται δυὸ ἡμέρες μετὰ ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, στὶς 27 Δεκεμβρίου. – Πλήρης Χάριτος καὶ δυνάμεως...· Πράξ. στ. 8. ἄλλη γραφὴ εἶναι: «πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως». – σημεῖα καὶ τέρατα· γεγονότα ἢ ἔκτακτες ἐνέργειες πού ὑπερβαίνουν τούς φυσικούς νόμους καὶ προκαλοῦν ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση.

ἔχει καθίσει στά δεξιά τοῦ Πατέρα του καί σήμερα μᾶς χαρίζει τόν ἐρχομό καί τήν παρρησίαν κοντά μας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καί μᾶς χορηγεῖ μέσω αὐτοῦ τά ἀναρίθμητα οὐράνια ἀγαθά. Γιατί, πές μου, τί ἀπό ἐκεῖνα πού ἐξασφαλίζουν τή σωτηρία μας δέ μᾶς ἔχει δοθεῖ μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Μέ τή βοήθειά Του ἀπαλλασσόμαστε ἀπό τήν πνευματική δουλεία, καλούμαστε στή ζωή τῆς ἐλευθερίας, ὀδηγοῦμαστε στή θεία νίσοθεσία καί μεταμορφωνόμαστε «ἄνωθεν», ἀπορρίπτουμε τό βαρῦ καί δύσοσμο φορτίο τῶν ἁμαρτιῶν. Μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος βλέπουμε ὁμάδες ἱερέων, ἔχουμε τάξεις δασκάλων. Ἀπό τήν πηγὴ αὐτὴ προέρχονται καί δωρεές ἀποκαλύψεων καί χαρίσματα γιὰ θαυματουργικῆς θεραπείας. Καί ὅλα τά ἄλλα, ὅσα συνήθως στολίζουν τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, χορηγοῦνται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα».

2. Μετάφραση.

«Ὅταν ὁ αἰσθητὸς ἥλιος ἀνατέλλει πάνω ἀπὸ τὴ γῆ, δίπλα του ἀνατέλλει καί ὁ ἀρκτοῦρος καί ὁ ὠρίωνας καί ἡ πούλια καί αὐτὸς ὁ αὐγερινός· ὁ ἥλιος ὅμως τῆς δικαιοσύνης, πού ἀνέτειλε λαμπρὸς μέσα ἀπὸ τοὺς παρθενικοὺς κόλπους..., ἔχει κάμει τὸν Πρωτομάρτυρα Στέφανο συνεργὸ στὴν ἀνατολὴ τῶν ἀθάνατων πνευματικῶν ἀκτίνων... Ἐκεῖνον (τὸν ἥλιο) τὸν ζωγραφίζουν οἱ ζωγράφοι πάνω σὲ ἄρμα· τοῦτον (τὸ Χριστό) τὸν παρουσιάζουν οἱ θεολόγοι νὰ ἀναπαύεται στὴ φάνη...»

Ἔω παράδοξα πράγματα ἑνὸς καινούριου βασιλιᾶ! Χτές γεννήθηκε (ὁ Χριστὸς) καί σήμερα προσφέρθηκε σ' Αὐτόν ὁ Στέφανος. Ὁ Στέφανος, ὁ μάρτυρας πού φέρει αὐτὸ τὸ ὄνομα· ὁ Στέφανος, τὸ ζωντανὸ στεφάνι· ὁ Στέφανος, τὸ στέμμα πού πλέχθηκε μόνο του· ὁ Στέφανος, τὸ περιβλημα πού σφυρηλατήθηκε μόνο του· ὁ Στέφανος, τὸ στεφάνωμα πού φύτρωσε μόνο του πάνω στὸ δικὸ του κεφάλι· ὁ Στέφανος, τὸ βλαστάρι τῆς πίστεως μέ τά πολλὰ λουλουδία· ὁ Στέφανος, τὸ εὐωδιαστὸ τριαντάφυλλο τῆς ἀγάπης· ὁ Στέφανος, τὸ ἀμάραντο ἄνθος τῆς ἐλπίδας· ὁ Στέφανος, τὸ ὀλόχλωρο στάχυ τῆς

Ἡ λέξη «σημεῖα» σημαίνει τὰ θαύματα ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἠθικῆς σημασίας τους καί τοῦ σκοποῦ πού ἔχουν. Ἡ λέξη «τέρατα» σημαίνει τὰ θαύματα ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ἐξαιρετικοῦ τους χαρακτήρα σχετικὰ μέ τὴν ἐξωτερικὴ φυσικὴ τάξη.

μα· Στέφανος, τὸ αὐτοχάλκευτον περίθεμα· Στέφανος, τὸ αὐτοφυνὲς τῆς ἰδίας κορυφῆς στεφάνωμα· Στέφανος, τὸ πολυανθὲς τῆς πίστεως βλάστημα· Στέφανος, τὸ τῆς ἀγάπης εὐωδέστατον ρόδον· Στέφανος, τὸ τῆς ἐλπίδος ἀμάραντον ἄνθος· Στέφανος, ὁ τῆς χάριτος εὐθαλέστατος στάχυς· Στέφανος, ὁ τῆς ἀειζώου ἀμπέλου τὸ πολυφόρον κλήμα· Στέφανος, τῆς ἀθανασίας ὁ μελίστακτος βότρυς... Ἐκαμον, ἔκαμον πλέκων τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον, καὶ οὐδέ πω τῆς πλοκῆς ἐφηψάμην. Τῇ θεῖα τοίνυν Γραφῇ τὸν Στέφανον στεφανῶσαι παραχωρήσωμεν.

Στέφανος, φησί, πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως ἐποίει σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ. Πῶς ἐπαινέσω τὸν Στέφανον, ὃν ἡ χάρις τοῖς οικείοις δακτύλοις ἐπλέξατο; Τί χαρίζομαι τῷ Στεφάνῳ, πᾶσαν κεφαλὴν μαρτύρων στεφανοῦντι; Τί δύναμαι προσθῆναι τῷ τῇ χάριτι πεπλεγμένῳ Στεφάνῳ;... Χάρις καὶ δύναμις τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον ἔπλεκον. Ἡ μὲν πρὸς τὴν πίστιν αὐτόν, ἡ δὲ πρὸς τὸ μαρτύριον ἤρμοζεν. Ἡ μὲν πρὸς τὴν διακονίαν, ἡ δὲ πρὸς τὸν λόγον ὠδήγησεν. Ἡ μὲν πρὸς παρησίαν, ἡ δὲ πρὸς ὑπομονὴν διερροθύμιζεν. Ἡ μὲν πρὸς θαύματα, ἡ δὲ πρὸς κατορθώματα παρεσκεύαζε. Χάρις καὶ δύναμις, ὁμότιμον φύτευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόχρονον βλάστημα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμορριζον κλάδευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμοδίαιτος συζυγία· χάρις καὶ δύναμις, τὸ διττὸν τῆς πίστεως μόσχευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόηχος συμφωνία· χάρις καὶ δύναμις, οἱ καλλιβλέφαροι τῆς ὀρθοδοξίας ὀφθαλμοί... χάρις καὶ δύναμις, οἱ τοῦ Στεφάνου ἄγρυπνοι φύλακες. **Στέφανος γάρ, φησί, πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως».**

3. ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου).

«Καὶ ὡσπερ πυρᾶς ἀναφθείσης, αἱ ἄκανθαι, κατὰ μικρὸν δαπανώμεναι, εἴκουσι καὶ παραχωροῦσι τῇ φλογὶ καὶ καθαρὰς ποιοῦσι τὰς ἀρούρας· οὕτω δὴ καὶ τῆς Παύλου γλώττης φθεγγομένης καὶ πάντα πυρὸς σφοδρότερον ἐπιούσης, εἶκεν ἅπαντα καὶ παρεχόρει, καὶ δαιμόνων θεραπείαι καὶ ἐορταὶ καὶ πανηγύρεις καὶ πάτρια ἔθη

“χάριτος”· ὁ Στέφανος, τὸ πολύκαρπο κλῆμα τοῦ αἰώνιου ἀμπελι-
οῦ· ὁ Στέφανος, τὸ μελιστόλαχτο σταφύλι τῆς ἀθανασίας... Κουρά-
στηκα, κουράστηκα νὰ πλέκω τὸ στεφάνι στοῦ Στέφανο καὶ ἀκόμα
δὲν ἄρχισα τὸ πλέξιμο. Ἄς ἀφήσουμε λοιπὸν στὴ θεία Γραφή νὰ
στεφανώσει τὸ Στέφανο.

**Ὁ Στέφανος, λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, γεμάτος ἀπὸ θεία Χάρι καὶ
δύναμη ἔκανε ἔργα ἐκπληκτικὰ καὶ θαύματα μεγάλα στοῦ λαοῦ.** Πῶς θὰ
ἐπαινέσω τὸ Στέφανο, τὸν ὁποῖο ἡ θεία Χάρις ἔπλεξε μὲ τὰ δικά της
δάκτυλα: Τί θὰ χαρίσω στοῦ Στέφανο πού στεφανώνει ὅλα τὰ κεφά-
λια τῶν μαρτύρων; Τί μπορῶ νὰ προσθέσω στοῦ στεφάνι πού ἔχει
πλεχτεῖ ἀπὸ τῆ θεία Χάρις;... Ἡ θεία Χάρις καὶ ἡ δύναμις ἔπλεξαν τὸ
στεφάνι γιὰ τὸ Στέφανο. Ἡ μία τὸν συνέδεε μὲ τὴν πίστιν, ἡ ἄλλη μὲ
τὸ μαρτύριο. Ἡ μία τὸν ὀδήγησε πρὸς τὴ διακονία, ἡ ἄλλη πρὸς τὸ
κῆρυγμα. Ἡ μία τὸν προετοίμαζε νὰ μιλάει μὲ θάρρος, ἡ ἄλλη νὰ ἔχει
ὑπομονή. Ἡ μία τὸν ἐτοίμαζε γιὰ θαύματα, ἡ ἄλλη γιὰ κατορθώματα.
Θεία Χάρις καὶ θεία δύναμις, φυτὰ μὲ τὴν ἴδια ἀξία· θεία Χάρις καὶ
θεία δύναμις, βλαστάρια πού βλαστάνουν συγχρόνως· θεία Χάρις καὶ
θεία δύναμις, κλαδιά πού ἔχουν τὴν ἴδια ρίζα· θεία Χάρις καὶ θεία
δύναμις, ζευγάρι μὲ κοινὴ ζωὴ· θεία Χάρις καὶ θεία δύναμις, τὸ μετα-
φυτευμένο διπλὸ βλαστάρι τῆς πίστεως· θεία Χάρις καὶ θεία δύναμις,
συμφωνία μὲ τὸν ἴδιο ἦχο· θεία Χάρις καὶ θεία δύναμις, τὰ μάτια τῆς
ὀρθοδοξίας μὲ τὰ ὠραῖα βλέφαρα...· θεία Χάρις καὶ θεία Δύναμις, οἱ
ἀγρυπνοὶ φρουροὶ τοῦ Στέφανου. **Γιὰ τὸ Στέφανο, λέγει ἡ Ἁγία
Γραφή, ἦταν γεμάτος θεία Χάρις καὶ δύναμις.**

3. Μετάφραση.

«Καὶ ὅπως, ὅταν πιάσει φωτιά, τὰ ἀγκάθια, ἀφοῦ σιγὰ σιγὰ
καταστρέφονται, παραμερίζουν καὶ κάνουν τόπο στὴ φλόγα καὶ κα-
θαρίζουν τὰ χωράφια, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὅταν ἡ γλώσσα τοῦ Παύλου
λαλοῦσε καὶ ὅταν ἔφτανε σὲ ὅλα γοργότερα ἀπὸ τὴ φωτιά, τὰ πάντα
ὑποχωροῦσαν καὶ παραμέριζαν: λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις καὶ ἐορτές
καὶ πανηγύρια καὶ πατροπαράδοτα ἔθιμα καὶ καταστρατήγησι τῶν

3. Περικοπή ἀπὸ τὴν 4ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Χρυσόστομου στὸν Ἅπ. Παῦλο (Ε. Π. 50, 494-495).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: ψευδοπιστῶν κακουργίαι· γι' αὐτὲς μιλάει ὁ

καὶ νόμων διαφθοραὶ καὶ δήμων θυμοὶ καὶ τυράννων ἀπειλαὶ καὶ οἰζείων ἐπιβουλαὶ καὶ ψευδαποστόλων κακοσυγχαί· μᾶλλον δέ, καθάπερ τῆς ἀκτίνος ἀνισχύουσης, καὶ σκότος ἐλαύνεται καὶ θηρία καταδύεται καὶ φολεῖται λοιπὸν καὶ ληστὰὶ δραστεύουσι καὶ ἀνδροφόνου περὶ τὰ σπήλαια καταφεύγουσι καὶ πειροταὶ ἀφίστανται καὶ τυμβωροὶ ἀναγοροῦσι καὶ μοιχοὶ καὶ κλέπται καὶ τοιχωροὶ, ἅτε ἀπὸ τῆς ἀκτίνος ἐλέγχεσθαι μέλλοντες, ἀπελθόντες πον μακρὰν ἑαυτοὺς ἀφανίζουσι, καὶ πάντα διαφανῆ καὶ λαμπρὰ γίνεται, καὶ γῆ καὶ θάλαττα, τῆς ἀκτίνος ἄνωθεν πάντα καταναζούσης, τὰ πελάγη, τὰ ὄρη, τὰς χώρας, τὰς πόλεις· οὕτω δὴ καὶ τότε τοῦ κηρύγματος φανερός καὶ τοῦ Παύλου πανταχοῦ τοῦτο διασπεύροντος, ἠλαίνετο μὲν ἡ πλάνη, ἐπανήκει δὲ ἡ ἀλήθεια, κνίσσαι δὲ καὶ καπνὸς καὶ κύμβαλα καὶ τύμπανα καὶ μέθαι καὶ κῶμοι καὶ μοιχεῖαι καὶ τὰ ἄλλα, ἃ μηδὲ εἰπεῖν καλόν, τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς τῶν εἰδώλων τελούμενα ἔληγε καὶ ἑδαπανᾶτο, καθάπερ κηρὸς ὑπὸ πυρὸς τηκόμενα, καθάπερ ἄχνορα ὑπὸ φλογὸς διαπνέμενα· ἡ δὲ λαμπρὰ τῆς ἀληθείας φλὸξ ἀνήκει φαιδρὰ καὶ ὑψηλὴ πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανόν».

4. ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Εἰ γὰρ οἱ μέταλλα διορύττοντες χροσίον, ὅσον ἂν ἐκείθεν κενώσωσι πλοῦτον, οὐ πρότερον ἀφίστανται, ἕως ἂν τὸ πᾶν ἀνέλωνται χροσίον· πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς μερίζον προθυμίᾳ κεκορησθαι δεῖ καὶ σπουδῇ περὶ τὴν τῶν θείων λόγων ἔρευναν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς χροσίον δορύττομεν, οὐκ αἰσθητόν, ἀλλὰ πνευματικόν· οὐ γὰρ μέταλλα γῆς, ἀλλὰ μέταλλα τοῦ Πνεύματος ἐροαζόμεθα. Αἱ γὰρ ἐπιστολαὶ τοῦ

¹ Απ. Παῦλος στή Β' Κορ. ια', 13. – **Κύμβαλον**: μουσικὸ ὄργανο ἀποτελούμενο ἀπὸ δύο μετάλλινα κοίλα ἡμισφαίρια πού χτυπιοῦνται μετὰξὺ τους. Τό χρησιμοποιοῦσαν κυρίως στίς γιορτές τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Κυβέλης. – **Τύμπανα**: Τά χρησιμοποιοῦσαν στή λατρεία τῆς Κυβέλης καὶ τοῦ Βάκχου. – **Τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς... τελούμενα**: ἐννοοῦνται τὰ ὄργια πού γίνονταν σέ πολλοὺς εἰδωλολατρικούς ναοὺς· καὶ τοῦτο γιατί πολλοὶ θεοὶ τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἦταν προσωποποίηση τῆς μέθης, τῆς αἰμομιξίας, τῆς μοιχείας, τῆς λαγνεῖας καὶ τῆς ὠμότητος... **καπνός**: ἐννοεῖ τὸν καπνὸ ἀπὸ τό κρέας τῶν εἰδωλολατρικῶν θυσῶν πού ψηνόταν.

νόμων καὶ ὀργή λαοῦ καὶ ἀπειλές τυράννων καὶ πονηρά σχέδια συγγενῶν καὶ κακές ἐνέργειες ψευδαποστόλων. Ἡ καλύτερα, ὅπως, ὅταν ὁ ἥλιος ἀνατέλλει, τὸ σκοτάδι φεύγει, τὰ ἄγρια ζῶα κρύβονται καὶ καταφεύγουν στὶς φωλιές τους, οἱ ληστές φεύγουν μακριά καὶ οἱ φρονιάδες ζητοῦν καταφύγιο στὶς σπηλιές, οἱ πειρατές ἀπομακρύνονται καὶ οἱ τυμβωρῆχοι φεύγουν, οἱ μοιχοί, οἱ κλέφτες, οἱ διαρρηκτές – ἐπειδὴ πρόκειται νὰ φανερωθοῦν ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου – φεύγουν μακριά καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξαφανιστοῦν, καὶ ὅλα γίνονται φανερά καὶ λαμπρά, καὶ γῆ καὶ θάλασσα, γιατί ὁ ἥλιος ἀπὸ ψηλά τὰ φωτίζει ὅλα: τὰ πέλαγα, τὰ βουνά, τίς χώρες, τίς πόλεις· ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε, ὅταν παρουσιάστηκε τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα καὶ ὁ Παῦλος τὸ διέδωσε παντοῦ, ἀπομακρυνόταν ἡ πλάνη καὶ ξαναφαινόταν ἡ ἀλήθεια. Ἐπίσης τοίκνα καὶ καπνός καὶ κύμβαλα καὶ τύμπανα καὶ μεθύσια καὶ ὄργια καὶ μοιχεῖες καὶ τὰ ἄλλα, ποὺ γίνονταν στοὺς εἰδωλολατρικούς ναοὺς καὶ δέν εἶναι ὠραῖο οὔτε νὰ τὰ λέμε, σταματοῦσαν καὶ καταστρέφονταν, ἀφοῦ ἔλιωναν ὅπως ἀκριβῶς τὸ κεριὸ στὴ φωτιά καὶ καίγονταν ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἄχυρα ἀπὸ τὴ φλόγα· ἡ λαμπρὴ ὁμως φλόγα τῆς ἀλήθειας ἀνέβαινε ὀλοφώτεινη ψηλά στὰ οὐράνια.».

4. Μετάφραση.

«Ἐάν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ σκάβουν καὶ ψάχνουν τὰ χρυσορυχεῖα, ὅσο πλοῦτο καὶ ἂν ἀφαιρέσουν ἀπὸ ἐκεῖ, δὲ φεύγουν ὥσπου νὰ πάρουν ὅλο τὸ χρυσάφι, πολὺ περισσότερο πρέπει ἡμεῖς νὰ ἔχουμε μεγαλύτερη προθυμία καὶ ζήλο στὴν προσεκτικὴ μελέτη τῶν θεϊῶν λόγων. Βέβαια καὶ ἡμεῖς σκάβουμε ζητώντας χρυσό, ὄχι ὑλικό ἀλλὰ πνευματικό, ἀφοῦ ἐργαζόμαστε ὄχι στὰ μεταλλεῖα τῆς γῆς, ἀλλὰ στὰ μεταλλεῖα τοῦ Πνεύματος. Γιατί οἱ ἐπιστολές τοῦ Παύλου εἶναι μεταλλεῖα καὶ πηγές τοῦ Πνεύματος. Μεταλλεῖα εἶναι, γιατί μᾶς δι-

4. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Χρυσόστομου στὸν ἀποστολικὸ λόγο: «Ἐχόντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως...» (Β' Κορ. δ', 13) (Ε.Π. 51, 291).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πεντακόσια ἔτη ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει πεντακόσια ἔτη ἀντὶ τετρακόσια, χρησιμοποιώντας σχῆμα ρητορικῆς ὑπερβολῆς. – **πόσοι μεθ' ἡμᾶς... ἐρῶσι καὶ μετ' ἐκείνους ἕτεροι**· πραγματικά εἶναι ἀναριθμητοὶ ἐκεῖνοι ποὺ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἀσχολήθηκαν μετὰ τὸ ἔργο τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἁγ. Παύλου.

Παύλου τοῦ Πνεύματός εἰσι μέταλλα καὶ πηγαί· μέταλλα μὲν, ὅτι χρυσοῦν παντὸς τιμιώτερον ἡμῖν παρέχουσι πλοῦτον· πηγαὶ δέ, ὅτι οὐδέποτε ἐπιλείπουσιν· ἀλλ' ὅσον ἂν κενώσης ἐκεῖθεν, τοσοῦτον καὶ πολλῶ πλεον ἐπιρροεῖ πάλιν. Καὶ τούτου γένοιτ' ἂν ἀπόδειξις σαφῆς ὁ χρόνος ὁ παρελθὼν ἅπας. Ἐξ οὗ γοῦν Παῦλος ἐγένετο, πενταχόσια λοιπὸν ἔτη παρήλθε· καὶ τοῦτον ἅπαντα τὸν χρόνον πολλοὶ μὲν συγγραφεῖς, πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι καὶ ἐξηγηταὶ πολλὰ πολλὰκις ἐκεῖθεν ἤντλησαν καὶ τὸν ἀποκείμενον οὐκ ἐκένωσαν πλοῦτον. Οὐ γὰρ αἰσθητὸς ὁ θησαυρός· διὰ τοῦτο οὐκ ἀναλίσκεται τῇ τῶν ὀρυττόντων πολυχειρίᾳ, ἀλλ' αὐξεται καὶ πλεονάζει. Καὶ τί λέγω τοῖς ἔμπροσθεν; Πόσοι μεθ' ἡμᾶς ἐροῦσι καὶ μετ' ἐκείνους ἔτεροι πάλιν, καὶ οὐ παύσεται πηγάζων ὁ πλοῦτος, οὐδὲ ἐπιλείψει τὰ μέταλλα; Πνευματικὰ γὰρ ἔστι καὶ οὐ πέφικε δαπανᾶσθαι ποτε».

5. Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ὅταν τοίνυν ὁ Θεὸς κελύη, μὴ ζητεῖ κατὰ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην διερευνᾶσθαι τὰ πράγματα. Ἀνώτερος γὰρ ὢν τῆς φύσεως, οὐ δεῖται τῆς ἀκολουθίας τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν κωλυόντων τὰ πράγματα αὐξάνεσθαι παρασκευάζει... Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς πίστεώς ἐστιν ἰδεῖν γινόμενον. Τοιούτων γὰρ ὄντων τῶν πολεμούντων, τοσοῦτων ὄντων τῶν ἐπιβουλεπόντων, καὶ βασιλέων καὶ τυράνων, καὶ δήμων κατεξανισταμένων καὶ πάντα ποιούντων, ὥστε σβέσαι τὸν σπινθηρα τῆς πίστεως, δι' αὐτῶν τῶν ἐπιβουλεπόντων, διὰ τῶν κωλύειν βουλομένων, τοσαύτη ἤρθη τῆς εὐσεβείας ἢ φλόξ, ὡς ἅπασαν καταλαβεῖν τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν αἰοικήτον. Κἂν πρὸς Ἰνδοῦς γὰρ ἀπέλθης, κἂν πρὸς Σκύθας, κἂν πρὸς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, κἂν εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, πανταχοῦ εὐρήσεις τοῦ Χριστοῦ τὴν διδασκαλίαν καταναγάζουσιν τὰς ἀπάντων ψυχάς... Ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς διὰ τῶν ἔνδεκα, τῶν ἀλιέων, τῶν ἀγραμμάτων, τῶν

5. Ἡ περικοπὴ εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν 28ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου στὴ Γένεση (Ε.Π. 53, 258).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: πρὸς Ἰνδοῦς... πρὸς Σκύθας... πρὸς ὠκεανόν· ὁ Χρυσόστομος ὑπονοεῖ τὴ θαυμαστὴ ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

νον πλούτο πολυτιμότερο από κάθε χρυσάφι· πηγές είναι, γιατί ποτέ δε στερεύουν, αλλά όσο νερό και αν πάρεις από αυτές, τόσο και πίο πολύ ξεακολουθοῦν νά βγάξουν. Τρανή απόδειξη γιά τό γεγονός τοῦτο θά ἦταν ὁ χρόνος πού ὡς τώρα ἔχει περάσει. Ἐπό τότε λοιπόν πού ἔζησε ὁ Παῦλος πέρασαν πιά πεντακόσια χρόνια, καί σέ ὄλο αὐτό τό χρονικό διάστημα πολλοί συγγραφεῖς καί πολλοί δάσκαλοι καί ἐξηγητές πολλά πῆραν πολλές φορές ἀπό ἐκεῖ, ἀλλά καθόλου δέν ἐξάντλησαν τόν ἀποθησαυρισμένο πλούτο. Ὁ θησαυρός βέβαια δέν εἶναι ὑλικός, γι' αὐτό δέν ξοδεύεται μέ τά πολλά χέρια πού σκάβουν, ἀλλά γίνεται πίο πολὺς καί περισσεύει. Μά γιατί ἀναφέρομαι στοὺς παλαιούς; Πόσοι θά μιλήσουν μετά ἀπό ἐμᾶς καί ὕστερα ἀπό ἐκείνους ἄλλοι πάλι, καί ὁμως δέ θά σταματήσῃ νά βγαίνει ἀπό τήν πηγὴ ὁ πλούτος, οὔτε θά ἐξάντληθοῦν τά μέταλλα; Εἶναι στ' ἀλήθεια πνευματικά, καί εἶναι φυσικό νά μὴν ἐξάντλοῦνται ποτέ».

5. Μετάφραση.

«Ὅταν λοιπόν ὁ Θεός διατάζει, σὺ νά μὴ ζητεῖς νά ἐξετάζονται τά πράγματα σύμφωνα μέ τήν ἀνθρώπινη λογική. Γιατί, ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι ἀνώτερος ἀπό τή φύση, δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τοὺς φυσικούς νόμους, ἀλλά κάνει τά πράγματα νά μεγαλώνουν, ἀκόμα καί μέ τή βοήθεια αὐτῶν πού τά ἐμποδίζουν... Τό ἴδιο μπορεῖ νά δεῖ κανεὶς νά γίνεται καί μέ τή χριστιανική πίστη. Γιατί, ἐνῶ εἶναι τέτοιοι (τόσο κακοί) αὐτοὶ πού τήν πολεμοῦν, ἐνῶ εἶναι τόσο πολλοὶ αὐτοὶ πού σοφίζονται κακά, βασιλεῖς καί τύραννοι καί λαοὶ πού ξεσηκώνονται ἐναντίον της, καί ἐνῶ ὅλοι αὐτοὶ κάνουν τά πάντα, γιά νά σβήσουν τή σπιθαμὴ τῆς πίστεως, αὐτὴ ὑψώθηκε τόσο ψηλά, μέ τή βοήθεια αὐτῶν ἀκριβῶς πού σκέπτονται τό κακό, αὐτῶν πού θέλουν νά τήν ἐμποδίσουν, ὥστε νά κυριεύσῃ ὅλη τὴ γῆ, καί τήν κατοικημένη καί τήν ἀκατοίκητη. Καί στοὺς Ἰνδοὺς ἂν πᾶς, καί στοὺς Σκύθες καί στὰ ἴδια τά πέρατα τῆς οἰκουμένης, καί σ' αὐτό τόν ὠκεανὸ ἀκόμη, παντοῦ θά βρεῖς τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ νά φωτίζει τίς ψυχές ὄλων. Ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός μέ τοὺς ἔντεκα, τοὺς ψαράδες, τοὺς ἀγρᾶμματους, τοὺς ἀπλοϊκοὺς, πού δέν τολμοῦσαν οὔτε τό στόμα τους νά ἀνοίξουν, προσέκλυσε ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη. Καί αὐτοὶ οἱ ἀγρᾶμματοι, οἱ ἀπλοϊκοὶ καί οἱ ψαράδες ἔφραξαν τά στόματα τῶν φιλοσό-

ιδιωτῶν, τῶν μηδὲ διαῖραι τὸ στόμα τολμώντων, ἅπασαν ἐπεσπάσατο τὴν οἰκουμένην. Καὶ οἱ ἀγράμματοι οὗτοι καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ οἱ ἀλιεῖς τῶν φιλοσόφων ἐπέφραξαν τὰ στόματα καί, καθάπερ ὑπόπτεροι, οὕτω τὴν οἰκουμένην ἅπασαν διέδραμον κατασπεύραντες τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον καὶ τὰς ἀκάνθας ἐκτέμνοντες καὶ τὰ παλαιὰ ἀνασπῶντες ἔθη καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πανταχοῦ καταφντεύοντες· καὶ οὕτε τὸ ὀλίγους αὐτοὺς εἶναι, οὕτε ἡ ἰδιωτεία, οὕτε τὸ αὐστηρὸν τῶν ἐπιταγμάτων, οὕτε τὸ παλαιᾷ συνηθείᾳ προκατειληφθαι ἦσαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἴσχυσε κώλυμα αὐτοῖς γενέσθαι, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀνήρει προσοδοποιούσα ἡ χάρις, καὶ μετ' εὐκολίας ἅπαντα εἰργάζοντο, δι' αὐτῶν τῶν κωλυμάτων μείζονα δεχόμενοι τὴν προθυμίαν».

6. ΑΦΟΣΙΩΣΗ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΙΣΤΗ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ἐκφοβῶν καὶ δουλαιαγωγῶν ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν πεπιστευκότας κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν, φανερὸν ἔστι. Κεφαλοτομοῦννοι γὰρ καὶ σταυρούμενοι καὶ θηρίοις παραβαλλόμενοι καὶ δεσμοῖς καὶ πυρὶ καὶ πάσαις ταῖς ἄλλαις βασάνοις, ὅτι οὐκ ἀφιστάμεθα τῆς ὁμολογίας, δηλὸν ἔστιν· ἀλλ' ὅσῳ περ ἂν τοιαῦτά τινα γίνηται, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἄλλοι πλείονες πιστοὶ καὶ θεοσεβεῖς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ γίνονται. Ὅποῖον ἐὰν ἀμπέλου τις ἐκτέμη τὰ καρποφορήσαντα μέρη, εἰς τὸ ἀναβλαστῆσαι ἐτέρους κλάδους καὶ εὐθαλεῖς καὶ καρποφόρους ἀναδίδωσι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐφ' ἡμῶν γίνεται· ἡ γὰρ φντευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀμπελος καὶ σωτήριος Χριστοῦ ὁ λαὸς αὐτοῦ ἔστιν».

7. Η ΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ (Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου).

«Παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ εὐνοία ἄκαιρος γένεσθέ μοι. Ἐφετέ με θηρίων εἶναι βορᾶν, δι' ὧν ἔστι Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Σίτός εἰμι Θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθωμα, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὑρεθῶ τοῦ Χρι-

6. Περικοπή παρμένη ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἰουστίνου «Πρὸς Τρύφωνα Ἰουδαῖον διάλογος» (ΒΕΠΕΣ 3, 310).

Πραγματικές παρατηρήσεις: οὐκ ἔστιν ὁ ἐκφοβῶν· φράση παρμένη ἀπὸ Μιχ.

φων και σαν να ειχαν φτερα, με αυτο τον τροπο, ετρεξαν σε ολοκληρη την οικουμενη, σπερονοντας το λογο της ευσεβειας, κωβοντας τα αγκαθια, ξεριζωνοντας τις παλιες συνηθειες, παντου φυτευοντας πυκνα τους νομους του Χριστου. Και ουτε το γεγονος οτι ηταν λιγοι, ουτε η απλοιכותητα, ουτε η αυστηροτητα των χριστιανικων εντολων, ουτε το γεγονος οτι ολοκληρο το ανθρωπινο γενος τους φεροταν εχθρικα, εξαιτιας της παλιας του συνηθειας, μπορεσαν να σταθουν εμπροσθιο σ' αυτους, αλλα η θεια Χαρη, που ανοιγε μπροστα το δρομο, εβγαζε ολα αυτα απο τη μεση. Αυτοι μαλιστα με ευκολια τελειωναν τα παντα, γιατι αυτα τα εμποδια γινονταν αφορμη να εχουν μεγαλυτερο ζηλο στο εργο τους».

6. Μετάφραση.

«Είναι φανερό ότι δεν υπάρχει εκείνος που να μπορεί να τρομοκρατήσει και να υποδουλώσει εμάς, που σε όλη τη γη έχουμε πιστέψει στον Ίησού. Ενώ βέβαια αποκεφαλίζομαστε και σταυρωνόμαστε και ριχνόμαστε στα θηρία, σίς φυλακές, στή φωτιά και σ' όλα τα άλλα βασανιστήρια, είναι φανερό ότι δεν παύουμε να διακηρύττουμε με θάρρος την πίστη μας· αλλά όσο πιο πολλά από αυτά (τα άνοσιουργήματα) συμβαίνουν, τόσο πιο πολλοί άλλοι γίνονται πιστοί και θεοσεβείς με τη βοήθεια του Ίησού. Όπως η κληματαριά, από την οποία θά κόψει κανείς τα κλαδιά που έκαμαν καρπό, ξαναβλασταίνει και βγάζει άλλα κλαδιά θαλερά και καρποφόρα, τό ίδιο γίνεται και σ' εμάς. Γιατί τό άμπέλι που φύτεψε ο Θεός και Σωτήρας Χριστός, είναι ο λαός Του».

7. Μετάφραση.

«Σᾶς παρακαλῶ, νά μή δείξετε σέ ακατάλληλη στιγμή τή συμπάθειά σας γιά μένα. Ἀφήστε με νά γίνω τροφή τῶν θηρίων, μέ τή

δ', 4. **ἀμπελος**: ἀλληγορικά ἐννοεῖται τό χριστεπώνυμο πλήρωμα. Πρβλ. Ἰω. ιε', 1-8. Στή χριστιανική τέχνη ἡ ἀμπελος εἶναι μιᾶ ἀπό τίς πιό προσφιλεῖς συμβολικές παραστάσεις. Ἰσαμε σήμερα χρησιμοποιεῖται πρὸς διακόσμηση τέμπλων, ἀμβώνων, ἐπισκοπικῶν θρόνων κ.λπ.

7. Περικοπή ἀπό τήν ἐπιστολή πρὸς Ῥωμαίους τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου (ΒΕΠΕΣ 7, 304-305). Ἐπειδή ὁ Ἰγνάτιος, ὅταν μεταφερόταν ἀπό τήν

στοῦ... Ὁναίμην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἡτοιμασμένων, ἃ εὐχομαι σύντομά μοι εὗρεθῆναι, ἃ καὶ κολακεύσω, συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἦψαντο. Κἂν αὐτὰ δὲ ἐκόντα μὴ θέλῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι. Συγγνώμην μοι ἔχετε· τί μοι συμφέρει, ἐγὼ γινώσκω. Νῦν ἄρχομαι μαθητῆς εἶναι· μηδὲν με ζηλῶσαι τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀορατῶν, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Πῦρ καὶ σταυρός, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαί, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπαὶ μελῶν, ἄλεσμοὶ ὅλου τοῦ σώματος, κακαὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐοχέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω.

Οὐδὲν με ὠφελήσει τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλεῖαι τοῦ αἰῶνος τούτου· καλὸν ἐμοὶ ἀποθανεῖν διὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς. «Τί γὰρ ὠφελείται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ;» Τὸν Κύριον ποθῶ, τὸν Υἱὸν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Ἐκεῖνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα· ἐκεῖνον θέλω, τὸν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα. Συγγνωμονεῖτέ μοι, ἀδελφοί, μὴ ἐμποδίσητέ μοι εἰς ζωὴν φθάσαι. Ἰησοῦς γὰρ ἐστὶν ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν. Μὴ θελήσητέ με ἀποθανεῖν· θάνατος γὰρ ἐστὶν ἡ ἄνευ Χριστοῦ ζωὴ. Τοῦ Θεοῦ θέλοντά με εἶναι, κόσμῳ μὴ χαρίσσηθε. Ἄφετέ με καθαρὸν φῶς λαβεῖν. Ἐκεῖ παραγενόμενος, ἄνθρωπος Θεοῦ ἔσομαι».

8. ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΕΣ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Τότε τοίνυν αἱθριοὶ διανυκτερεύειν κατεδικάσθησαν, ὅτε λίμνη μὲν, περὶ ἣν ἡ πόλις κατῴκισται, ἐν ἧ ταῦτα διήθλουιν οἱ ἅγιοι, οἷόν τε

Ἀντιόχεια στῆ Ρώμη, γιὰ νὰ μαρτυρήσει, καὶ ἐνῶ βρισκόταν στῆ Σμύρνη, ἔμαθε ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ρώμης κατέβαλλαν προσπάθειες, γιὰ νὰ τὸν σώσουν ἀπὸ τὸ μαρτύριο, ἔγραψε σ' αὐτοὺς τὴν ἐπιστολὴ αὐτῆ, νὰ τοὺς παρακαλέσει νὰ σταματήσουν τίς ἐνέργειές τους γιὰ τὴ διάσωσή του.

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Τί ὠφελείται...» Ματθ. 1στ', 26 καὶ Λουκ. θ', 25. «Πῦρ καὶ σταυρός...»· ἀναφέρονται μερικά εἶδη ἀπὸ τοὺς βασανισμοὺς ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ διώκτες κατὰ τοὺς διωγμοὺς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν.

8. Περικοπὴ ἀπὸ τῆ 19ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου στοὺς ἅγιους «τεσσαράκοντα» μάρτυρες (Ε.Π. 31, 516-517). Οἱ μάρτυρες αὐτοὶ ἀθλήσαν γύρω στὰ 320

βοήθεια τῶν ὁποίων μπορῶ νά πετύχω τή συνάντηση μέ τό Θεό. Εἶμαι σιτάρι τοῦ Θεοῦ καί μέ τά δόντια τῶν θηρίων ἀλέθομαι, γιά νά βρεθῶ καθαρός ἄρτος τοῦ Χριστοῦ... Μακάρι νά χαρῶ τά θηρία πού ἔχουν ἐτοιμαστῆ γιά μένα, τά ὁποῖα εὖχομαι σύντομα νά βρεθοῦν κοντά μου· θά τά Ἰολακεύσω, γιά νά μέ κατασπαράξουν τό γρηγορότερο, γιά νά μή γίνει καί σέ μένα ὅ,τι ἐγίνε σέ μερικούς πού δέν τοὺς ἄγγιξαν ἀπό δειλία. Καί ἂν ἀκόμα αὐτά δέ θέλουν, ἐγώ θά τά ἀναγκάσω. Σᾶς παρακαλῶ νά μέ συγχωρήσετε· ἐγώ ξέρω ποιό εἶναι τό συμφέρον μου. Τώρα ἀρχίζω νά εἶμαι μαθητής τοῦ Ἰησοῦ. Μακάρι τίποτα νά μήν ποθήσω ἀπό τά ὄρατά καί τά ἀόρατα· καί τοῦτο γιά νά συναντήσω τόν Ἰησοῦ Χριστό. Φωτιά καί σταύρωση καί συνάντηση μέ τά θηρία, διαμελισμοί, διαχωρισμοί, διασκορπισμοί ὀστέων, τεμαχίσματα μελῶν τοῦ σώματος, ἀλέσματα δλόκληρου τοῦ σώματος, βαριά χτυπήματα τοῦ διαβόλου, ἄς ἔρθουν καταπάνω μου, μόνο καί μόνο γιά νά συναντήσω τόν Ἰησοῦ Χριστό.

Σέ τίποτα δέ θά μέ ὠφελήσουν τά εὐχάριστα πράγματα τοῦ κόσμου, οὔτε οἱ βασιλεῖες αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Εἶναι ὠραῖο γιά μένα νά πεθάνω γιά χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρά νά βασιλεύω σ' ὀλόκληρη τή γῆ. «Γιατί, τί ἔχει νά ὠφεληθεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἂν κερδίσει ὀλόκληρο τόν κόσμο, χάσει ὁμως τήν ψυχή του;» Ποθῶ τόν Κύριο, τόν Υἱό τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί Πατέρα, τόν Ἰησοῦ Χριστό. Ἄποζητῶ Ἐκεῖνον πού πέθανε γιά μᾶς. Ἐπιθυμῶ Ἐκεῖνον πού ἀναστήθηκε γιά μᾶς. Συγχωρεῖστε με, ἀδελφοί· μή μέ ἐμποδίσετε νά φτάσω, στή ζωή. Γιατί ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ ζωή τῶν πιστῶν. Μή θελήσετε νά πεθάνω· γιατί θάνατος εἶναι ἡ ζωή χωρίς τό Χριστό. Ἄφου θέλω νά ἀνήκω στό Θεό, μή μέ προσφέρετε στόν κόσμο. Ἄφῆστε με νά πάρω καθαρό φῶς. Ὅταν φτάσω ἐκεῖ, θά εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ».

8. Μετάφραση.

«Τότε λοιπόν καταδικάστηκαν νά περάσουν ὅλη τή νύχτα ἔξω στό ὑπαίθρο, ὅταν ἡ λίμνη, γύρω ἀπό τήν ὁποῖα εἶχε χτιστεῖ ἡ πόλη,

μ.Χ. στή Σεβάστεια τῆς Ἀρμενίας, στήν ὁποῖα ἡγεμόνας ἦταν ὁ Ἀγρικόλας (ἐπί αὐτοκρατορίας Λικινίου). Ὑπηρετοῦσαν στό ἴδιο «τάγμα» καί καταδικάστηκαν νά πεθάνουν γυμνοί στήν παγωμένη λίμνη.

πεδίων ἰππύλατον ἦν, μεταποιήσαντος αὐτὴν τοῦ κροστάλλου· καὶ ἠπειροφθεῖσα τῷ κρούει, ἀσφαλῶς ὑπὲρ νῶτον πεζεύειν παρείχετο τοῖς περιοίκοις· ποταμοὶ δὲ ἀένναα ρέοντες, τῷ κροστάλλῳ δεθέντες τῶν ρεϊθῶν ἔστησαν· ἢ τε ἀπαλὴ τοῦ ὕδατος φύσις πρὸς τὴν τῶν λίθων ἀντιτυλίαν μετεποιήθη, βορέου δὲ δοριμεῖαι πνοαὶ τὸ ἔμψυχον ἅπαν ἐπὶ τὸν θάνατον ἤπειγον.

Τότε τοῖνυν ἀκούσαντες τοῦ προστάγματος (καὶ σκόπει μοι ἐν-
ταῦθα τῶν ἀνδρῶν τὸ ἀήτητον), μετὰ χαρᾶς ἀποροῦσαντες ἕκαστος
καὶ τὸν τελευταῖον χιτῶνα, πρὸς τὸν διὰ τοῦ κρούους ἐχώρουν θάνα-
τον, ὥσπερ ἐν σκύλων διαρπαγῇ ἀλλήλοις ἐγκελευόμενοι. Οὐ γὰρ
ἰμάτιον, φησὶν, ἀποδύομεθα, ἀλλὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτιθέ-
μεθα, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Εὐχαριστοῦ-
μέν σοι, Κύριε, τῷ ἰματίῳ τούτῳ τὴν ἁμαρτίαν συναποβάλλοντες.
Ἐπειδὴ διὰ τὸν ὄφιν ἐνεδυσάμεθα, διὰ τὸν Χριστὸν ἐκδυσώμεθα. Μὴ
ἀντισχώμεθα ἰματίων διὰ τὸν παράδεισον, ὃν ἀπώλεσαμεν. Τί ἀντα-
ποδῶμεν τῷ Κυρίῳ; Ἐξεδύθη ἡμῶν καὶ ὁ Κύριος. Τί μέγα δούλω τὰ
τοῦ Δεσπότητος παθεῖν; Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμεῖς ἔσμεν
οἱ ἐκδύσαντες. Στρατιωτῶν γὰρ ἐκεῖνο τὸ τόλμημα· ἐκεῖνοι ἐξέδυσαν
καὶ διεμερίσαντο τὰ ἰμάτια. Ἀνάγραπτον οὖν ἡμῶν κατηγορίαν δι'
ἑαυτῶν ἀπαλείψωμεν. Δοριμὸς ὁ χειμῶν, ἀλλὰ γλυκὺς ὁ παράδεισος·
ἀλγεινὴ ἢ πῆξις, ἀλλ' ἡδέια ἢ ἀνάπανσις. Μικρὸν ἀναμεινῶμεν καὶ ὁ
κόλπος ἡμᾶς θάλψει τοῦ πατριάρχου. Μιᾶς νυκτὸς ὄλον αἰῶνα ἀν-
ταλλαξώμεθα. Κανθῆτω ὁ ποῦς, ἵνα διηνεκῶς μετ' ἀγγέλων χορευή·
ἀπορορήτω ἡ χεὶρ, ἵνα ἔχη παρορησίαν πρὸς τὸν Δεσπότην ἐπαίρε-
σθαι. Πόσοι τῶν στρατιωτῶν τῶν ἡμετέρων ἐπὶ παρατάξεως ἔπεσον,
βασιλεῖ φθορῶν τὴν πίστιν φυλάττοντες; Ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν
ἀληθινὸν βασιλεῖα πίστεως τὴν ζωὴν ταύτην οὐ προησόμεθα;».

Πραγματικές περατηρήσεις: **χιτῶν**· στενὸ ἐσωτερικὸ ἀνδρικό ἐνδυμα. Κατέ-
βαινε μέχρι τὰ πόδια καὶ τὸ φοροῦσαν κατάσαρκα. **ἰμάτιον**· ἐνδυμα ποῦ τὸ φο-
ροῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ χιτῶνα. – **παλαιὸς ἄνθρωπος**· Ἐφεσ. δ', 22. πρβλ. Ρωμ. στ', 6.
Ἡ ἔκφραση σημαίνει τὸ φυσικὸ σαρκικὸ ἄνθρωπο ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν
πρῶτο Ἀδὰμ καὶ ἔχει παλαιωθεί ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, κατ' ἀντίθεση πρὸς τὸν και-
νούριο. – **διὰ τὸν ὄφιν**· ἔννοεῖ τὸ φίδι ποῦ παρέσυρε τοὺς πρωτοπλάστους καὶ
ἐγίνε ἀφορμὴ νὰ φορέσουν ἐνδύματα μετὰ ἀπὸ τὴ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας.

ὅπου οἱ ἅγιοι πάθαιναν αὐτά τὰ μαρτύρια, εἶχε μεταβληθεῖ ἀπό τόν πάγο σέ μιά, κατά κάποιο τρόπο, πεδιάδα κατάλληλη γιά ἵππασία. Καί ἐπειδή ἡ λίμνη εἶχε μεταβληθεῖ σέ ξηρά ἀπό τό πολύ κρύο, ἔδινε στούς κατοίκους τῆς περιοχῆς τήν εὐκαιρία νά περπατοῦν μέ ἀσφάλεια πάνω στήν ἐπιφάνειά της. Ἐπίσης ποταμοί, πού ἔτρεχαν ἀδιάκοπα, ἀφοῦ ἐνώθηκαν μέ τό παγωμένο νερό τῆς κοίτης τους, σταμάτησαν πιά νά τρέχουν, καί τότε ἡ ρευστή φύση τοῦ νεροῦ ἔγινε ὁμοια μέ σκληρά λιθάρια, ἐνῶ ὁ σφοδρός βορινός ἄνεμος ἔφερνε τό θάνατο σέ κάθε ζωντανό πλάσμα.

Τότε λοιπόν, μόλις ἄκουσαν τή διαταγή (καί πρόσεξε στό σημεῖο αὐτό τό ἀνίκητο φρόνημα τῶν ἀντρῶν), μέ χαρά ὁ καθένας ἀπό αὐτούς πέταξε ἀπό πάνω του καί τό τελευταῖο ρούχο καί προχωροῦσαν πρὸς τό θάνατο μέσα στό ψύχος, παρακινώντας ὁ ἕνας τόν ἄλλο, ὅπως θά ἔκαναν στήν ἀρπαγή λαφύρων. Δέ βγάζουμε, λένε, τό φόρεμα, ἀλλά ἀποβάλλουμε τόν παλαιό ἄνθρωπο, πού καταστρέφεται ἀπό τήν ἀπατηλή ἐπιθυμία τῆς ἁμαρτίας. Σέ εὐχαριστοῦμε, Κύριε, γιατί μαζί μέ τό ἔνδυμα αὐτό ἀποβάλλουμε καί τήν ἁμαρτία. Καί ἐπειδή ἔξαιτίας τοῦ φιδιοῦ φορέσαμε ἐνδύματα, γιά χάρι τοῦ Χριστοῦ ἄς τά βγάλουμε. Γιά χάρι τοῦ παραδείσου πού χάσαμε, ἄς μὴν προσκολληθοῦμε στά ἐνδύματα. Τί θά ἀνταποδώσουμε στόν Κύριο; Γδύθηκε καί ὁ Κύριός μας. Τί σημασία ἔχει νά πάθει ὁ δοῦλος ἐκεῖνα πού ἔπαθε καί ὁ Δεσπότης; Καί μάλιστα, ὅταν ἐμεῖς εἴμαστε ἐκεῖνοι πού γδύσαμε καί αὐτό τόν Κύριο· Γιατί τό θρασύ αὐτό ἔργο ἔγινε ἀπό τοὺς στρατιῶτες· ἐκεῖνοι Τόν ἔγδυσαν καί μοιράστηκαν τά ἐνδύματά Του. Αὐτή λοιπόν τήν ἀνεξάλειπτη κατηγορία ἐναντίον μας ἄς τήν ἐξαιψήσουμε θυσιάζοντας τοὺς ἑαυτοὺς μας. Εἶναι βαρὺς ὁ χειμῶνας, ἀλλά γλυκός ὁ παράδεισος· ἀνυπόφορη ἡ παγωνιά, ἀλλά γλυκιά ἡ ἀνάπαυση. Ἄς περιμένουμε ἀκόμα λίγο καί θά μᾶς θερμάνει ἡ ἀγκαλιά τοῦ Πατριάρχῃ (Ἀβραάμ). Ἄς ἀνταλλάξουμε τήν αἰωνιότητα μέ μιά παγερή νύχτα. Ἄς καεῖ τό πόδι, γιά νά χορεῦει ἀδιάκοπα μαζί μέ ἀγγέλους· ἄς κοπεῖ τό χέρι, γιά νά ἔχει τό θάρρος νά ὑψῶνεται πρὸς τό Δεσπότη. Πόσοι στρατιῶτες ἀπό τοὺς δικούς μας φονεύτηκαν στήν παράταξη τῆς μάχης, μένοντας πιστοί στό φθαρτὸ βασιλιά; Ἐμεῖς λοιπόν, δέ θά προσφέρουμε τή ζωὴ μας αὐτὴ γιά τήν πίστη μας στόν ἀληθινὸ βασιλιά:»

9. Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Ιωάννου του Χρυσσοστόμου).

« Ἀκουέτωσαν Ἕλληνες, ἀκουέτωσαν Ἰουδαῖοι τὰ κατορθώματα ἡμῶν καὶ τὴν προεδρίαν τῆς ἐκκλησίας. Ὑπὸ πόσων ἐπολεμήθη ἡ Ἐκκλησία ἀλλ' οὐδέποτε ἐνίκηθη; Πόσοι τύραννοι; Πόσοι στρατηγοί; Πόσοι βασιλεῖς; Αὔγουστος, Τιβέριος, Γάιος, Κλαύδιος, Νέρων, ἄνθρωποι λόγους τετμημένοι, δυνατοὶ τσαῦτα ἐπολέμησαν ἀκμὴν νεάζονσαν, ἀλλ' οὐκ ἐξερορίζωσαν· ἀλλ' οἱ μὲν πολεμήσαντες σεσέγγηται καὶ λήθη παραδέδονται, ἡ δὲ πολεμηθεῖσα τὸν οὐρανὸν ὑπεραίρει. Μὴ γάρ μοι τοῦτο ἴδης, ὅτι ἐν γῆ ἔστηκεν ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' ὅτι ἐν οὐρανῷ πολιτεῖται. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Δείξιναι τῶν πραγμάτων ἢ ἀπόδειξις. Ἐπολεμήθησαν ἔνδεκα μαθηταί, καὶ ἡ οἰκουμένη ἐπολέμει, οἱ δὲ πολεμηθέντες ἐνίκησαν καὶ οἱ πολεμήσαντες ἀνθρώθησαν· τὰ πρόβατα τῶν λύκων περιεγέροντο. Εἶδες ποιμένα τὰ πρόβατα ἐν μέσῳ τῶν λύκων ἀποστέλλοντα, ἵνα μὴδὲ τῇ φηγῇ τὴν σωτηρίαν πορίσονται; Ποῖος ποιμὴν τοῦτο ἐργάζεται; Ἄλλ' ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐποίησεν, ἵνα σοι δεῖξῃ ὅτι οὐ κατὰ ἀκολουθίαν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν καὶ ἀκολουθίαν τὰ κατορθώματα γίνεται. Ἡ γὰρ Ἐκκλησία οὐρανοῦ μᾶλλον ἐροῖζωται. Ἄλλ' ἴσως ἀπόνοιάν μοι καταγεγνώσκει ὁ Ἕλλην· ἀλλ' ἀναμενέτω τῶν πραγμάτων τὴν ἀπόδειξιν καὶ μανθανέτω τῆς ἀλήθειάς τὴν ἰσχύιν, πὼς εὐκολώτερον τὸν ἥλιον σβεσθῆναι ἢ τὴν Ἐκκλησίαν ἀφανισθῆναι ».

10. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΙΝΑΙ ΑΚΛΟΝΗΤΗ (Ιωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου).

« Σκλήρον σοι πρὸς κέντρα ὀξεῖα λακτίζειν. Οὐκ ἀμβλύνεις τὰ κέντρα, ἀλλὰ τοὺς πόδας αἰμάσσεις· ἐπεὶ καὶ τὰ κίματα τὴν πέτραν οὐ διαλύει, ἀλλ' αὐτὰ εἰς ἀφρόν διαλύονται. Οὐδὲν Ἐκκλησίας δι-

9. Περικοπή ἀπὸ τὴν 4η ὁμιλία τοῦ Χρυσσοστόμου σὺν χωρίῳ τοῦ Ἦσ. στ', 1 (Ε.Π. 56, 121-122).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἕλλην· ἐννοεῖ τὸν ἐθνικὸν, τὸν εἰδωλόατρον - ἀναμενέτω τῶν πραγμάτων τὴν ἀπόδειξιν· ἡ θριαμβευτικὴ πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπαλήθευσε πλήρως τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ Χρυσσοστόμου.

9. Μετάφραση.

«Ἐὰς ἀκοῦνε οἱ εἰδωολάτρεις, ἅς ἀκοῦνε οἱ Ἰουδαῖοι τὰ κατορθώματά μας καί τήν πρώτη θέση πού κατέχει ἡ Ἐκκλησία. Πόσοι πολέμησαν τήν Ἐκκλησία, ἀλλά ποτέ δέν τή νίκησαν; Πόσοι τύραννοι; Πόσοι βασιλεῖς; Ὁ Αὐγουστος, ὁ Τιβέριος, ὁ Γάιος, ὁ Κλαύδιος, ὁ Νέρων, ἄνθρωποι τούς ὁποίους τιμοῦσαν γιά τή μόρφωσή τους, ἄνθρωποι πού ἦταν δυνατοί, πολέμησαν τόσο πολύ τήν Ἐκκλησία, ἐνῶ ἐκείνη βρισκόταν ἀκόμη στήν ἀνάπτυξή της, καί ὁμως δέν τήν ξεριζώσαν. Καί ἐκεῖνοι πού τήν πολέμησαν δέν ἀκούονται πιά καί ὅλοι τούς ἔχουν λησμονήσει, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία, πού πολεμήθηκε, ὑψώνεται πάνω ἀπό τόν οὐρανό. Πραγματικά, νά μή δεῖς αὐτό, ὅτι δηλαδή ἡ Ἐκκλησία βρίσκεται στή γῆ, ἀλλά ὅτι ἔχει τό πολίτευμά της στόν οὐρανό. Ἀπό πού φαίνεται αὐτό; Τό ἀποδείχνουν τὰ πράγματα. Πολεμήθηκαν ἔντεκα μαθητές, καί ἡ οἰκουμένη πολεμοῦσε· αὐτοί ὁμως πού πολεμήθηκαν νίκησαν, ἐνῶ αὐτοί πού πολέμησαν, ἀφανίστηκαν· τὰ πρόβατα νίκησαν τούς λύκους. Εἶδες ποτέ βοσκό νά στέλνει τὰ πρόβατα ἀνάμεσα στούς λύκους, ὥστε οὔτε τρέχοντας νά μὴν μποροῦν νά σωθοῦν; Ποιός βοσκός τό κάνει αὐτό; Ὁ Χριστός ὁμως τό ἔκανε, γιά νά σοῦ δείξει ὅτι τὰ κατορθώματα δέ γίνονται σύμφωνα μέ τή φυσική ἀκολουθία τῶν πραγμάτων, ἀλλά κατά τρόπο ὑπερφυσικό, πάνω ἀπό τή φυσική αὐτή ἀκολουθία. Γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι καλύτερα ριζωμένη ἀπό τόν οὐρανό. Ἀλλά ἴσως ὁ εἰδωολάτρης μέ κατηγορεῖ γιά ἀνοησία· ἅς περιμένει ὁμως τήν ἀπόδειξη ἀπό τὰ πράγματα καί ἅς μαθαίνει τή δύναμη τῆς ἀλήθειας, πῶς δηλαδή εἶναι εὐκολότερο νά σθῆσται ὁ ἥλιος, παρά νά χαθεῖ ἡ Ἐκκλησία».

10. Μετάφραση.

«Εἶναι ὀδυνηρό γιά σένα νά κλωτσᾷς μυτερά καρφιά. Δέ χαλᾷς τή μύτη τῶν καρφιῶν, ἀλλά τὰ πόδια ματώνεις· ἀφοῦ καί τὰ κύματα

10. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου πού ἔκαμε πρὶν φύγει γιά τόν τόπο τῆς ἐξορίας του (Ἐ. Π. 52, 428-429).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν... ἔκφραση ἀπὸ τὸν ψαλμὸ 103, 32 - κέντρα λακτίζειν· πρβλ. Πράξ. θ', 4. - Σὺ εἶ Πέτρος· βλπ. Ματθ. 10τ', 18. Σείσῃνται...· προσφιλὴς ἔκφραση τοῦ Χρυσοστόμου πού τὴν ἐπαναλαμ-

νατώτερον, ἄνθρωπε. Ἄνθρωπον ἔαν πολεμῆς, ἢ ἐνίκησας ἢ ἐνικῆ-
θης. Ἐκκλησίαν δὲ ἔαν πολεμῆς, νικῆσαι σε ἀμήχανον. Ὁ Θεὸς ἔπη-
ξε, τίς ἐπιχειρεῖ σαλευεῖν; Οὐκ οἶσθα αὐτοῦ τὴν δύναμιν; Ἐπιβλέπει
ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιεῖ αὐτὴν τρέμειν· κελεύει καὶ τὰ σειόμενα ἠδράζε-
το. Εἰ τὴν πόλιν σαλευομένην ἔστησε, πολλῶ μᾶλλον τὴν Ἐκκλησίαν
σῆσαι δύνатаι. Ἡ Ἐκκλησία οὐρανοῦ ἰσχυροτέρα· «ὁ οὐρανὸς καὶ
ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Ποιοὶ λόγοι;
«Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ μου τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν
Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

Εἰ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, πίστευε τοῖς πράγμασι. Πόσοι τύραννοι
ἠθέλησαν περιγενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας; Πόσα τήγανα; Πόσοι κάμ-
νοι; Θηρίων ὀδόντες, ξίφη ἠκονημένα; Καὶ οὐ περιεγένοντο. Ποῦ οἱ
πολεμήσαντες; Σεσίγηται καὶ λήθη παραδέδονται. Ποῦ δὲ ἡ Ἐκ-
κλησία; Ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει».

11. ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Ὅσα γὰρ αἰεὶ καλῶς ἐφθέγγξαντο καὶ εὖρον οἱ φιλοσοφήσαντες ἢ
νομοθετήσαντες, κατὰ Λόγον μέρος δι' εὐρέσεως καὶ θεωρίας ἐστὶ
πονηθέντα αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα τὰ τοῦ Λόγου ἐγνώρισαν, ὅς
ἐστὶ Χριστός, καὶ ἐναντία ἑαυτοῖς πολλὰκις εἶπον. Καὶ οἱ προγεγενη-
μένοι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον λόγῳ πειραθέντες τὰ πρά-
γματα θεωρησαὶ καὶ ἐλέγξει, ὡς ἀσεβεῖς καὶ περιεργοὶ εἰς δικαστή-
ρια ἤχθησαν. Ὁ πάντων δὲ αὐτῶν εὐτονώτερος πρὸς τοῦτο γενόμε-

βάνει συχνά. – ... τῇ πέτρᾳ...» ἐννοεῖ τὴν ἀληθινὴν πίστη πού ὁμολόγησε ὁ Πέτρος
καὶ ἔγινε μὲ τὴν ὁμολογία του αὐτὴ τὸ πρῶτο λιθάρι τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς,
δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας.

11. Περικοπή ἀπὸ τῆ 2ῃ ἀπολογία τοῦ Ἰουστίνου «ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν
πρὸς τὴν Ῥωμαίων Σύγκλητον» (ΒΕΠΕΣ 3, 205).

Πραγματικές παρατηρήσεις: κατὰ Λόγου μέρος: Βάση αὐτῶν πού λέγει ὁ
Ἰουστίνος, εἶναι ἡ θεωρία περὶ σπερματικῆς Λόγου, ὁ ὁποῖος ἔκαμε ἱκανοὺς τοὺς
ἐθνικοὺς φιλοσόφους «ἀμυδρῶς ὄραν τὰ ὄντα» καὶ νὰ διδάξουν «σπέρματα ἀλη-
θείας». Ἐξαιτίας τῆς σποράς αὐτῆς τοῦ Λόγου, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες φιλο-

δέ διαλύουν τό βράχο, ἀλλά αὐτά γίνονται ἀφρός. Τίποτα δέν εἶναι πιο δυνατό ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἀνθρώπε... Ἄν πολεμᾷς ἕναν ἀνθρώπο, ἢ θά τόν νικήσεις ἢ θά σέ νικήσει. Ἄν ὁμως πολεμᾷς τήν Ἐκκλησία, εἶναι ἀδύνατο νά νικήσεις. Ὁ Θεός στερέωσε τήν Ἐκκλησία, ποιός τολμᾷ νά τήν κλονίσει; Δέγνωρίζεις τή δύναμή Του; Ἐνα βλέμμα ρίχνει ἐπάνω στή γῆ καί τήν κάνει νά τρέμει· μιᾶ ἐντολή δίνει καί στερεώνονται αὐτά πού κλονίζονται. Ἄν κράτησε ὄρθια τήν πόλη πού σείεται, πολύ περιοσότερο μπορεῖ νά κρατήσει ὄρθια τήν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι πιο ἰσχυρή ἀπό τόν οὐρανό· «ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ θά ἔχουν κάποτε τέλος, οἱ λόγοι μου ὁμως θά εἶναι πάντοτε ἰσχυροί». Ποιοί λόγοι; «Σύ εἶσαι Πέτρος καί πάνω στό βράχο αὐτό θά οἰκοδομήσω τήν ἐκκλησία μου, ὁ δέ θάνατος καί οἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ δέ θά τή νικήσουν».

Ἄν δέν πιστεύεις στά λόγια, νά πιστεύεις στά πράγματα. Πόσοι τύρανοι θέλησαν νά νικήσουν τήν Ἐκκλησία; Πόσα τηγάνια χρησιμοποιήθηκαν γι' αὐτό τό σκοπό; Πόσα καμίνια; Πόσα δόντια ἄγριων θηρίων, πόσα ἀκονισμένα ξίφη; Καί παρ' ὅλα αὐτά δέ νίκησαν. Πού εἶναι ὅσοι πολέμησαν τήν Ἐκκλησία; Δέ γίνεται πιά λόγος γι' αὐτούς καί ἔχουν λησμονηθεῖ. Πού εἶναι ὁμως ἡ Ἐκκλησία; Λάμπει περισσότερο καί ἀπό τόν ἥλιο».

11. Μετάφραση.

«Ὅσα λοιπόν, σωστά πάντοτε διακήρυξαν καί ἐπινόησαν οἱ φιλόσοφοι καί οἱ νομοθέτες, τά πέτυχαν μέ τήν ἐνόραση καί θεωρητική ἐνέργεια τοῦ νοῦ, καί ὕστερα ἀπό τό φωτισμό πού τοῦς ἔδωσε ὁ

σόφους εἶναι δυνατό, κατὰ τόν Ἰουστίνου, νά ὀνομάζονται καί νά θεωροῦνται Χριστιανοί, γιατί οἱ «μετά λόγου βίωσαντες καί βιοῦντες Χριστιανοί εἰσιν». Τέτοιους θεωροῦσε κυρίως τόν Ἡράκλειτο καί τό Σωκράτη. Τίς ἀντιλήψεις αὐτές τοῦ Ἰουστίνου, οἱ ὁποῖες ἐκθέτονται στήν Α' καί Β' Ἀπολογία τοῦ «ὑπέρ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τήν Ῥωμαίων Σύγκλητον» (ΒΕΠΕΣ 3, 162-208), εἶχε καί ὁ ἀπολογητής Ἀριστείδης. Προηγούμενως κατὰ τόν Εὐαγγελιστή Ἰωάννη ὁ Λόγος, δηλαδή ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, πού γεννήθηκε ἀπό τόν Πατέρα ὡς ἀπειρος καί ζωντανός Λόγος, ἀπό ἀπειρο καί πάνσοφο νοῦ, «ἦν τό φῶς τό ἀληθινό, ὁ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τόν κόσμον» (Ἰωάν. α', 9). – **καί γάρ ἔφασαν... μὴ ἠγείσθαι αὐτόν· σχετικὰ γίνεται λόγος στήν ἀπολογία τοῦ Σωκράτη, πού ἔχει γράψει ὁ Πλάτων. ἐκβαλῶν τῆς Πολιτείας· Πλάτωνος, Πολιτεία 595. «Τόν δὲ Πατέρα καί δημιουργόν...».** Πλάτωνος, Τίμαιος 28.

νος Σωκράτης τὰ αὐτὰ ἡμῖν ἐνεκλήθη· καὶ γὰρ ἔφασαν αὐτὸν καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν καὶ οἷς ἡ πόλις νομίζει θεοὺς μὴ ἡγεῖσθαι αὐτόν. Ὁ δὲ δαίμονας μὲν τοὺς φαύλους καὶ τοὺς πράξαντας, ἃ ἔφασαν οἱ ποιηταί, ἐκβαλὼν τῆς πολιτείας καὶ Ὅμηρον καὶ τοὺς ἄλλους ποιητάς, παραιτεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξε, πρὸς Θεοῦ δὲ τοῦ ἀγνώστου αὐτοῖς διὰ λόγου ζητήσεως ἐπίγνωσιν προῦτρόπετο, εἰπὼν· «τὸν δὲ Πατέρα καὶ δημιουργὸν πάντων οὐθ' εὔρειν οὐδὲν, οὐθ' εὔρόντα εἰς πάντας εἰπεῖν ἀσφαλές». Ἄ ὁ ἡμέτερος Χριστὸς διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἔπραξε. Σωκράτει μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐπέισθη ὑπὲρ τοῦτον τοῦ δόγματος ἀποθνήσκειν· Χριστῷ δὲ οὐ φιλόσοφοι οὐδὲ φιλόλογοι μόνον ἐπέισθησαν, ἀλλὰ καὶ χειροτέχναι καὶ παντελῶς ἰδιώται, καὶ δόξης καὶ φόβου καὶ θανάτου καταφρονήσαντες· ἐπειδὴ δὴ δύναμις ἐστὶ τοῦ ἀροῦτον Πατρὸς καὶ οὐχὶ ἀνθρωπείου λόγου κατασκευή».

12. ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ Η ΤΕΛΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Καὶ τῆ τοῦ ἡλίου λεγομένη ἡμέρα πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροῦς μενότων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλεσις γίνεται καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκειται, μέχρις ἐγγραφῆ. Εἶτα πανσαμένον τοῦ ἀναγινώσκοντος ὁ προσεστὸς διὰ λόγον τὴν νοουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Ἐπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν· καί, ὡς προέφημεν, πανσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς ἄρτος προσφέ-

12. Περικοπή ἀπὸ τὴν 1η Ἀπολογία τοῦ Ἰουστίνου «ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πρὸς Ἀντωνίνον τὸν Εὐσεβῆ» (ΒΕΠΕΣ 3, 198).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἡ τοῦ ἡλίου ἡμέρα· εἶναι ἡ Κυριακή· ὁ Ἰουστίνος χρησιμοποιεῖ τὴν ὀρολογία τῶν ἐθνικῶν, ἡ ὁποία διατηρήθηκε σὲ μερικὲς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες, ὅπως στὴν ἀγγλικὴ (Sunday), τὴ γερμανικὴ (Sonntag) κ.λπ. – ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων· ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά ἀναγνώσματα. – τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν· στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία κατὰ τὴ θ. Λειτουργία διάβαζαν ἀνελλιπῶς περικοπὲς ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ προφητικὰ βιβλία. – διὰ λόγου τὴν νοουθεσίαν· ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ κήρυγμα εἶχε συνδεθεῖ μὲ τὴ θ. Λειτουργία. – καὶ ὕδωρ· σύμφωνα πρὸς τὴν ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ τάξη τὸ

Θεῖος Λόγος, ὁ ὁποῖος ἀποκάλυπτε σ' αὐτοὺς μερικὲς ἀλήθειες. Ἐπειδὴ ὁμως δὲ γνώρισαν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Λόγο, πού εἶναι ὁ Χριστός, πολλές φορές εἶπαν καὶ πράγματα ἀντίθετα μεταξύ τους. Καὶ αὐτοὶ πού εἶχαν ζήσει πρὸ Χριστοῦ, ὅταν κατὰ τρόπο ἀνθρώπινο προσπάθησαν νὰ ἐρευνήσουν καὶ ἐλέγξουν τὰ πράγματα, σύμφωνα μὲ τίς μερικὲς ἀλήθειες πού ἀποκάλυπτε ὁ Λόγος, ὁδηγήθηκαν στὰ δικαστήρια ὡς ἀσεβεῖς καὶ παραδοξολόγοι. Καὶ ὁ Σωκράτης, ὁ ὁποῖος μίλησε γιὰ τὰ παραπάνω μὲ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅλους εὐγλωττία, κατηγορήθηκε γιὰ τὰ ἴδια πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα κατηγοροῦνε καὶ ἐμᾶς. Γιατί, εἶπαν, ὅτι καὶ αὐτός φέρνει νέους θεοὺς καὶ δὲ θεωρεῖ ὡς θεοὺς αὐτοὺς πού παραδέχεται ἡ πόλις. Ἀλλὰ ἐκεῖνος πού ἐδιώξε ἀπὸ τὴν πολιτεία τοὺς κακοὺς, ὡς δαίμονες, καὶ αὐτοὺς πού ἔκαμαν ὅσα εἶπαν οἱ ποιητές, καὶ τὸν Ὅμηρο καὶ τοὺς ἄλλους ποιητές, αὐτός δίδαξε τοὺς ἀνθρώπους νὰ παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν ἀναζήτηση τῶν πραγμάτων καὶ τοὺς παρακινοῦσε νὰ ἀποδεχτοῦν τὸν ἄγνωστο σ' αὐτοὺς Θεό, ἀναζητώντας Τον μέσω τῶν ἀληθειῶν τῆς μερικῆς ἀποκάλυψης· σ' αὐτοὺς ἔλεγε: «Δέν εἶναι εὐκόλο νὰ βρεῖ κανεὶς τὸν Πατέρα καὶ δημιουργό ὅλων, οὔτε εἶναι ἀσφαλές, ἂν Τόν βρεῖ, νὰ μίλησει γι' Αὐτόν σέ ὅλους». Αὐτὰ ὁ Χριστός μας τὰ ἔκαμε μὲ τὴ δύναμή Του. Γιατί κανεὶς δέν πίστεψε στὸ Σωκράτη, ὥστε νὰ πεθάνει γιὰ τὴ διδασκαλία αὐτή. Στὸ Χριστό ὁμως πίστεψαν ὄχι μόνο φιλόσοφοι καὶ φιλόλογοι, ἀλλὰ καὶ χειροτέχνες καὶ τελείως ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι περιφρόνησαν καὶ δόξα καὶ φόβο καὶ θάνατο· ἐπειδὴ εἶναι δύναμη τοῦ ἀνέκφραστο Πατέρα καὶ ὄχι δημιουργημα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος».

12. Μετάφραση.

«Καὶ κατὰ τὴ λεγόμενη ἡμέρα τοῦ ἡλίου, δηλαδή τὴν Κυριακή, γίνεται συγκέντρωση ὅλων τῶν χριστιανῶν πού κατοικοῦν στίς πόλεις ἢ στὸ ὑπαιθρο καὶ διαβάζονται τὰ ἀπομνημονεῦματα τῶν Ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν, ὅσο χρόνο εἶναι δυνατό.

κρασί πού χυνόταν στὸ ἄ. Ποτήριο, ἀναμειγνυόταν μὲ λίγο νερό, γιὰ νὰ θυμίζει τὸ γεγονός ὅτι, ὅταν ὁ στρατιώτης χτύπησε μὲ τὴ λόγχη τὴν πλευρά τοῦ Κυρίου, βγήκε αἷμα καὶ νερό. – **εὐχάς... ὄση δύναμις αὐτῶ**· στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία χρησιμοποιοῦσαν κατὰ τὴ θ. Λειτουργία καὶ αὐτοσχέδιες προσευχές. – **διὰ τῶν διακόων**· οἱ γυναῖκες διάκονοι μετέφεραν τὴ θ. Κοινωνία στίς ἀσθενεῖς γυναῖκες. –

ροεται και οἶνος και ὕδωρ και ὁ προεστώσ εὐχὰς ὁμοίως και εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῶ, ἀναπέμπει, και ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τὸ Ἄμην. Καὶ ἡ διάδοσις και ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαρισθηθέντων ἐκάστω γίνεται, και τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. Οἱ εὐποροῦντες δὲ και βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ἐκάστος τὴν ἑαυτοῦ ὁ βούλεται δίδωσι· και τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστώτῳ ἀποτίθεται και αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὄρφανοὺς τε και χήραις και τοῖς διὰ νόσον ἢ ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις και τοῖς ἐν δεσμοῖς οὔσι και τοῖς παρεπιδήμοις οὔσι ξένοις και ἀπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρεῖα οὔσι κηδεμῶν γίνεται. Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ἣ ὁ Θεὸς τὸ σκότος και τὴν ὕλην τρέψας κόσμον ἐποίησε και Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῆ αὐτῆ ἡμέρα ἐκ νεκρῶν ἀνέστη».

13. ΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΕΠΙΔΗΜΙΑΣ ΠΑΝΩΛΟΥΣ

ΓΥΡΩ ΣΤΑ 250

(Διονυσίου Ἀλεξανδρείας).

«Νῦν μὲν γε θοῆνοι πάντα και πενθοῦσι πάντες και περιηχοῦσιν οἰμωγαὶ τὴν πόλιν διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεθνηκότων και τῶν ἀποθησκοπόντων ὁσημέραι· ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων γέγραπται, οὕτω και νῦν «ἐγεννήθη κραυγὴ μεγάλη· οὐ γὰρ ἐστὶν οἰκία, ἐν ἣ οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῇ τεθνηκώς...».

ἐπικουρεῖ... κηδεμῶν γίνεται· ὑπονοοῦνται πολλοὶ τομεις τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. – συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ...· παρουσιάζονται μερικοὶ ἀπὸ τούσ λόγους πού συνετέλεσαν στήν καθιέρωση τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Κυριακῆς. – Γενικὰ ἡ περικοπὴ τοῦ Ἰουστίνου δείχνει ὅτι ἀπὸ τὸ α' μισό τοῦ β' αἰῶνα ὑπῆρχε πλήρης τυπικὸ τῆς θ. Λειτουργίας (ἀνάγνωσις Γραφῶν – λόγος και νοουθεσία – κοινὲς εὐχὲς κλήρου και λαοῦ – εὐχαριστήρια και τελεστικὴ εὐχὴ τοῦ προϊστάμενου λειτουργοῦ – χρῆσις τοῦ Ἄμην – διάδοσις και μετάληψις τῆς θ. Κοινωνίας – «λογία» και ὑλικὴ βοήθεια στοὺς πάσχοντες).

13. Περικοπὴ ἀπὸ τὴν ἑορταστικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας πρὸς τούσ ἀδελφοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας (ΒΕΠΕΣ 17, 217-218).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: «ἐγεννήθη κραυγὴ...» βλπ. ΕΞ, ΙΒ', 30. Διὰ πολ-

Κατόπιν, ἀφοῦ σταματήσει αὐτός πού διαβάζει, ὁ προϊστάμενος λειτουργός μέ ὀμιλία νουθετεῖ καί προσκαλεῖ τούς χριστιανούς νά μιμηθοῦν τά καλά αὐτά ἔργα. Ἐπειτα σηκωνόμαστε ὅλοι μαζί καί προσευχόμαστε· καί, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, ὅταν σταματήσουμε τήν προσευχή, προσφέρεται «ἄρτος» καί «οἶνος» καί «ὔδωρ» καί ὁ προϊστάμενος λειτουργός, μέ ὄση δύναμη ἔχει, ἀπευθύνει ἐπίσης εὐχές καί εὐχαριστίες στό Θεό καί ὁ λαός, ἐπιδιοκιμάζοντας, λέγει Ἄμην. Καί ἡ μετάδοση καί ἡ μετάληψη τῶν δώρων τῆς θείας Εὐχαριστίας γίνεται χωριστά γιά τόν καθένα· σ' ἐκείνους πού δέν ἦσαν παρόντες, στέλνεται μέ τούς διακόνους. Καί ἀπό αὐτούς πού εἶναι εὐποροί καί ἐπιθυμοῦν, καθένας δίνει ὅ,τι θέλει, ἀνάλογα μέ τήν προαίρεσή του. Τό ποσό πού συγκεντρώνεται, δίνεται στόν προϊστάμενο λειτουργό, καί αὐτός βοηθεῖ τά ὄρφανά καί τίς χήρες, καί παρέχει προστασία σέ ὄσους ἀπουσιάζουν – ἐπειδή εἶναι ἄρρωστοί ἢ γιά ἄλλη αἰτία – καί στούς φυλακισμένους, καί στούς ξένους, πού μένουν προσωρινά ἐκεῖ, καί σέ ὅλους ἀνεξαιρέτως πού ἔχουν ἀνάγκη. Τήν κοινή, λοιπόν, συγκέντρωση αὐτή κάνουμε τήν ἡμέρα τοῦ ἡλίου, ἐπειδή εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα κατά τήν ὁποία ὁ Θεός, ἀφοῦ μετέβαλε τό σκοτάδι καί τήν ὕλη, δημιούργησε τόν κόσμον, καί ἐπειδή ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὁ Σωτήρας μας τήν ἴδια μέρα ἀναστήθηκε «ἐκ νεκρῶν».

13. Μετάφραση.

«Τώρα πραγματικά ὅλα θρηγοῦν καί ὅλοι πενθοῦν, καί ὀλόγυρα στήν πόλη ἀκούγονται γοερά κλάματα ἐξαιτίας τοῦ πλήθους ἐκείνων πού ἔχουν πεθάνει καί πεθαίνουν κάθε μέρα. Γιατί ὅπως ἔχει γραφεῖ γιά τά πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, ἔτσι καί τώρα «ἐγίνε κραυγή μεγάλη· ἀφοῦ δέν ὑπάρχει σπίτι, μέσα στό ὁποῖο νά μήν ὑπάρχει κάποιος πεθαμένος...»

Οἱ περισσότεροι λοιπόν ἀπό τούς ἀδελφούς μας ἀπό πολύ μεγάλη καί ἀδερφική ἀγάπη, ἀφοσιωμένοι ὁ ἕνας στό ἄλλο καί χωρίς νά ὑπολογίζων τῖς συνέπειες γιά τόν ἑαυτό τους, ἔκαναν ἐπισκέψεις

Ἄην εὐσέβειαν· καί οἱ ἔθνικοι ἀναγνώριζαν τήν εὐσέβεια καί ἀγάπη τῶν Χριστιανῶν, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Εὐσέβιος μέ ἀφορμή παρόμοια δράση τῶν Χριστιανῶν στούς χρόνους τοῦ Μαξιμίνου πού εἶχε συμβεῖ πείνα καί πανώλης (πανούκλα) (ΒΕΠΕΣ 20, 72-73).

Οἱ γοῦν πλείστοι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δι' ὑπερβάλλουσιν ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν, ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων ἐχόμενοι, ἐπισκοποῦντες ἀφυλάκτως τοὺς νοσοῦντας, λιπαρῶς ὑπηρετούμενοι, θεραπεύοντες ἐν Χριστῷ, συναπηλλάττοντο ἐκείνοις ἀσμενέστατα τοῦ παρ' ἑτέρων ἀναπιπλάμενοι πάθους καὶ τὴν νόσον ἐφ' ἑαυτοῦς ἔλκοντες ἀπὸ τῶν πλησίων καὶ ἐκόντες ἀναμασσόμενοι τὰς ἀλγηδόνας. Καὶ πολλοὶ νοσοκομήσαντες καὶ ῥώσαντες ἑτέρους, ἐτελεύτησαν αὐτοί, τὸν ἐκείνων θάνατον εἰς ἑαυτοὺς μετασησάμενοι... Οἱ γοῦν ἄριστοι τῶν παρ' ἡμῖν ἀδελφῶν τοῦτον τὸν τρόπον ἐξεχώρησαν τοῦ βίου, πρεσβύτεροί τε τινες καὶ διάκονοι καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ λίαν ἐπαινούμενοι, ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦτο τὸ εἶδος διὰ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν ἰσχυρὰν γινόμενον μηδὲν ἀποδεῖν μαρτυρίου δοκεῖν. Καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν ἀγίων ὑπταίαις χερσὶ καὶ κόλποις ὑπολαμβάνοντες, καθαιροῦντές τε ὀφθαλμοὺς καὶ στόματα συγκλείοντες, ὁμοφοροῦντές τε καὶ διατιθέντες, λουτροῖς τε καὶ περιστολαῖς κατακοσμοῦντες, μετὰ μικρὸν ἐτύγχανον τῶν ἴσων, αἰὶ τῶν ὑπολειπομένων ἐφεπομένων τοῖς πρὸ αὐτῶν. Τὰ δὲ γε ἔθνη πᾶν τούναντίον· καὶ νοσεῖν τε ἀρχομένους ἀπωθοῦντο καὶ ἀπέφευγον τοὺς φιλάτους, κἂν ταῖς ὁδοῖς ἐροῖπτον ἡμιθνήτας καὶ νεκροὺς ἀτάφους ἀπεσκυβαλίζοντο, τὴν τοῦ θανάτου διάδοσιν καὶ κοινωνίαν ἐκτρεπόμενοι, ἣν οὐκ ἦν καὶ πολλὰ μηχανωμένοις ἐκκλίνειν ῥάδιον».

14. Η ΒΑΠΤΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (Εὐσεβίου Καισαρείας).

«Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἔννοιαν ἦκει τῆς τοῦ βίου τελευτῆς, καθάρσεως τοῦτον εἶναι καιρὸν τῶν ποτε αὐτῷ πεπλημμελημένων δεῖν ᾤετο, ὅσα οἷα θνητῷ διαμαρτεῖν ἐπῆλθε, ταῦτ' ἀπορροῦσθαι τῆς ψυχῆς λόγων ἀπορρητῶν δυνάμει, σωτηρίῳ γε λόγῳ λουτροῦ, πιστεύσας. Τοῦτό τοι διανοηθεῖς, γόνυ κλίνας ἐπ' ἐδάφους, ἰκέτης ἐγένετο τοῦ Θεοῦ... Μεταβὰς δ' ἔνθεν, ἐπὶ προάστειον τῆς Νικομηδέων ἀφικνεῖται πόλε-

14. Περικοπή ἀπὸ τὸν 4ο λόγο τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας στὸ βίο τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (Ε.Π. 20, 1212-1220).

Πραγματικές παρατηρήσεις: λόγων ἀπορρητῶν· γενικά οἱ Χριστιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων εἶχαν τὴ συνήθεια νὰ κρύβουν τὰ μυστήρια (disciplina arcana).

στούς ἄρρώστους, τούς προσέφεραν τίς ὑπηρεσίες τους, τούς περιποιούνταν «ἐν Χριστῷ» καί πέθαιναν πολύ εὐχαρίστως μαζί τους, ἀφοῦ προηγουμένως πάθαιναν μόλυνση ἀπό τήν ἐπαφή τους μέ τούς ἄλλους, κολλοῦσαν τήν ἀρρώστια ἀπό τούς πλησίον καί, μέ τή θέλησή τους, δοκίμαζαν τούς πόνους. Καί πολλοί, ἀφοῦ περιποιήθηκαν τούς ἄλλους στήν ἀρρώστια τους καί τούς ἔδωσαν δύναμη, οἱ ἴδιοι πέθαιναν, μεταφέροντας κατά κάποιον τρόπο τό θάνατο ἐκείνων στούς ἑαυτούς τους. Οἱ ἄριστοι λοιπόν ἀπό τούς ἀδερφούς μας καί μερικοί πρεσβύτεροι καί διάκονοι καί λαϊκοί μέ αὐτό τόν τρόπο ἔφυγαν ἀπό τή ζωή, ἐπαινούμενοι πολύ, ἔτσι ὥστε καί αὐτό τό εἶδος τοῦ θανάτου, πού ἦταν ἀποτέλεσμα μεγάλης εὐσέβειας καί δυνατῆς πίστεως, νά μή φαίνεται καθόλου ὅτι εἶναι κατώτερο ἀπό τό μαρτύριο. Καί ἀφοῦ μέ ἀπλωμένα χέρια σήκωναν τά σώματα τῶν ἁγίων στήν ἀγκαλιά τους, καί τούς ἔκλειναν τά μάτια καί τά στόματα καί τούς μετέφεραν πάνω στούς ὤμους, καί τούς σαβάνωναν καί τούς ἔλουζαν καί τούς στόλιζαν μέ τή νεκρική στολή, μετά ἀπό λίγο χρόνο, τό ἴδιο γινόταν καί σ' αὐτούς, γιατί, πάντοτε ἐκεῖνοι πού ἀπέμεναν στή ζωή, ἀκολουθοῦσαν στό θάνατο αὐτούς πού πέθαναν προηγουμένως. Οἱ εἰδωλολάτρες ὁμως ἔκαναν τελείως τά ἀντίθετα· ἐδιωχναν ἀκόμη καί ἐκείνους πού μόλις ἄρχιζαν νά ἀρρωσταίνουν, καί ἀπέφευγαν τούς ἀγαπημένους τους καί τούς πετοῦσαν στούς δρόμους μισοπεθαμένους, καί τούς νεκρούς τούς ἔριχναν ἀταφους στά σκουπίδια, στήν προσπάθειά τους νά μήν τούς πλησιάσει ὁ θάνατος, πράγμα πού δέν ἦταν εὐκόλο νά ἀποφύγουν, παρ' ὅλο ὅτι μηχανεύονταν πολλά».

14. Μετάφραση.

«Ἐπειδή κατάλαβε ὅτι πλησιάζει τό τέλος τῆς ζωῆς του καί θεωροῦσε κατάλληλο πιά τόν καιρό νά καθαριστεῖ ἀπό τά σφάλματα

λουτροῦ· τό βάπτισμα χαρακτηριζόταν ὡς «λουτρόν», γιατί μέ αὐτό πλενόμαστε ἀπό τό ρύπο τῆς ἁμαρτίας. Πρβλ. Ἐφεσ. ε', 26· Ἐβρ. ι', 22-23. – **σφραγίδος· σφραγισματῶς**· οἱ ἐκφράσεις αὐτές χρησιμοποιοῦνται γιά τά μυστήρια τοῦ βαπτίσματος καί τοῦ Χρίσματος, γιατί μέ αὐτά δεχομαστε στήν ψυχῇ τήν ἀποτύπωση τῶν δωρεῶν τῆς θ. Χάριτος καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πρβλ. Ἐφεσ. ε', 13: «ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι... τῷ ἁγίῳ». Ἐπίσης πρβλ. τή φράση πού λέγεται κατά τήν τελετή τοῦ βαπτίσματος: «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου».

ως, κάνταυθα συγκαλέσας τούς επισκόπους, ὡδέ πη αὐτοῖς διελέξατο:

«... Ὡρα καὶ ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τῆς ἀθανατοποιουῦ σφραγιδος, ὥρα τοῦ σωτηρίου σφραγίσματος μετασχεῖν... Μὴ δὴ οὖν ἀμφιβολία τις γινέσθω. Εἰ γὰρ καὶ πάλιν ἡμᾶς ἐνταυθοῖ βιοῦν ὁ καὶ ζωῆς καὶ θανάτου Κύριος ἐθέλοι καὶ οὕτως ἐμὲ συναγαλάξεσθαι λοιπὸν τῷ τοῦ Θεοῦ λαῷ καὶ ταῖς εὐχαῖς ὁμοῦ τοῖς πᾶσιν ἐκκλησιάζοντα κοινωνεῖν ἅπαξ ὥρισται, θεσμούς ἤδη τοῦ βίου Θεῷ πρόποντας ἐμαντῶ διατετάξομαι».

Ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγεν· οἱ δέ, τὰ νόμιμα τελοῦντες, θεσμούς ἀπεπλήρουν θείους καὶ τῶν ἀπορρητῶν μετεδίδοσαν, ὅσα χρὴ προσδιαστελάμενοι. Καὶ δὴ μόνος τῶν ἐξ αἰῶνος αὐτοκρατόρων Κωνσταντῖνος, Χριστοῦ μαρτυρίοις ἀναγεννώμενος ἐτελειοῦτο, θείας τε σφραγιδος ἀξιούμενος, ἠγάλλετο τῷ πνεύματι, ἀνεκαινοῦτό τε καὶ φωτὸς ἐνεπίμπλατο θείου, χαίρων μὲν τῇ ψυχῇ δι' ὑπερβολὴν πίστεως, τὸ δ' ἐναργὲς καταπεπληγὸς τῆς ἐνθέου δυνάμεως. Ὡς δ' ἐπληροῦτο τὰ δέοντα, λαμπροῖς καὶ βασιλικοῖς ἀμφιάσμασι, φωτὸς ἐκλάμπουσι τρόπον, περιεβάλλετο, ἐπὶ λευκοτάτῃ τε στρωμνῇ διανεπαύετο, οὐκ ἔθ' ἄλουργίδος ἐπιψαῦσαι θελήσας».

15. ΑΙΡΕΣΕΙΣ – ΛΥΚΟΙ ΜΕ ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΠΡΟΒΑΤΩΝ (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Μιμεῖται τὴν ἀρετὴν ἢ κακία καὶ τὸ ζιζάνιον βιάζεται σίτος νομισθῆναι, σχήματι μὲν πρὸς τὸν σῖτον ἐξομοιούμενον, ἐκ δὲ τῆς γεύσεως ὑπὸ τῶν διακριτικῶν ἐξελεγχόμενον. Καὶ ὁ διάβολος μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, οὐχ ἵνα ἐπανέλθῃ ὅπου καὶ ἦν, (ὥσπερ γὰρ ἄκμων, ἀνήλατον τὴν καρδίαν κτησάμενος, ἀμετανόητον λοιπὸν ἔχει τὴν προαίρεσιν), ἀλλ' ἵνα τοὺς ἰσαγγελον βίον πολιτευ-

15. Περικοπή πού ἀποτελεῖ τὴν εἰσαγωγή στὴν 4η κατήχηση φωτιζομένων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ε.Π. 33, 453-456).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Εἰς ἄγγελον φωτός· Β' Κορ. ια', 14. – ἐκ τῶν ὀδόντων... ἰόν· μέ τό κοῖλο δόντι τῆς ὀχιάς χύνεται σάν μέ σύριγγα τό δηλητήριο στή σάρκα τοῦ θύματος. Λύκοι ἐν ἐνδύμασι προβάτων· Ματθ. ζ', 15. – ὡς λέων ὠρούμενος...· Α' Πέτρ. ε', 8.

πού κάποτε είχε κάμει, αποφάσισε νά απαλλάξει τήν ψυχή του μέ τή δύναμη τῶν λόγων τῶν μυστηρίων, καί μάλιστα μέ τά σωτήρια λόγια τοῦ βαπτίσματος, ἀπό ὅλα τά ἁμαρτήματα πού εἶχε κάμει ὡς ἄνθρωπος. Ἐφοῦ λοιπόν πῆρε αὐτή τήν ἀπόφαση, γονάτισε στό ἔδαφος καί παρακαλοῦσε τό Θεό... Ἐφυγε δέ ἀπό ἐδῶ καί φτάνει σέ ἕνα προάστειο τῆς Νικομήδειας· καί ἐδῶ ἀφοῦ συγκέντρωσε τούς ἐπισκόπους, τοὺς μίλησε περίπου ὡς ἑξῆς:

«... Καιρός εἶναι νά ἀπολαύσουμε καί ἐμεῖς τή σφραγίδα τοῦ Πνεύματος πού χαρίζει τήν ἀθανασία, καιρός εἶναι νά λάβουμε μέρος στό σωτήριο σφράγισμα... Ἄς μήν ὑπάρχει λοιπόν καμιά ἀμφιβολία. Γιατί, καί ἂν πάλι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου θέλει νά συνεχίσουμε νά ζοῦμε στήν παρούσα ζωή, καί ἂν ἔτσι ἔχει ὀρίσει ὁ Θεός, δηλαδή νά συνεχίσω νά ζῶ μαζί μέ τό λαό μου, παίρνοντας μέρος στίς ἐκκλησιαστικές συγκεντρώσεις καί συμμετέχοντας μαζί μέ ὅλους στίς κοινές προσευχές, τότε θά ἐπιβάλω πιά στόν ἑαυτό μου κανόνες συμπεριφορᾶς πού θά συμφωνοῦν μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ».

Ἐκεῖνος λοιπόν αὐτά ἔλεγε, ἐνῶ οἱ ἐπίσκοποι, κάνοντας ὅσα ἦταν σύμφωνα μέ τήν ἐκκλησιαστική τάξη, ἐφάρμοζαν τούς θεῖους κανόνες καί, ἀφοῦ συμφώνησαν ἀπό πρῖν μεταξύ τους, μετέδιδαν ἀπό τά μυστήρια ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα. Τώρα λοιπόν ὁ μόνος ὁ Κωνσταντῖνος, ἀπό ὅλους ἐκείνους πού ἐξαρχῆς εἶχαν γίνει αὐτοκράτορες, ἀφοῦ ἀναγεννιόταν μέ τή μαρτυρία τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ, γινόταν τέλειος Χριστιανός· καί ἀφοῦ ἀξιώθηκε τίς θεῖες δωρεές τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνιωθε πνευματική ἀγαλλίαση, γινόταν καινούριος ἄνθρωπος καί πλημμύριζε ἀπό θεῖο φῶς· ἀκόμη εἶχε χαρά στήν ψυχή γιά τήν τόσο μεγάλη πίστη, καί δοκίμαζε ἐκπληξη γιά τήν ὀλοφάνερη ἀπόδειξη τῆς θείας δυνάμεως. Ὅταν τελείωσαν ὅσα ἔπρεπε νά γίνουν, φόρεσε λαμπρά καί βασιλικά ἐνδύματα πού ἀκτινοβολοῦσαν σάν τό φῶς, καί ξεκουραζόταν πάνω σέ ὀλόλευκο στρωμένο κρεβάτι, γιατί δέ θέλησε νά πλησιάσει πιά τή βασιλική πορφυρή φορεσιά».

15. Μετάφραση.

«Ἡ κακία μιμεῖται τήν ἀρετή καί τό ἀγριόχορτο προσπαθεῖ μέ τό ζόρι νά τό περάσουν γιά σιτάρι, ἀφοῦ παίρνει τό σχῆμα τοῦ σιταριού· ἀπό τή γεύση ὁμως τό καταλαβαίνουν αὐτοί πού ξέρουν νά ξεχωρίζουν τά πράγματα. Καί ὁ διάβολος μεταμορφώνεται σέ ἄγγελο

ομένους ἀβλεψίας σκότει και ἀπιστίας λοιμῶδει περιβάλλη καταστάσει. Πολλοὶ λύκοι περιάγουσιν ἐν ἐνδύμασι προβάτων, προβάτων μὲν ἐνδύματα κεκτημένοι, οὐ μὴν και ὄνυχας και ὀδόντας· ἀλλὰ τὴν ἡμερον περικείμενοι δορὰν και τῷ σχήματι τοὺς ἀκάκους ἀπατῶντες, τὸν φθοροποιὸν τῆς ἀσεβείας ἐκ τῶν ὀδόντων προχέουσιν ἰόν. Χρεία τοίνυν θείας ἡμῖν χάριτος και νηφαλίου διανοίας και βλεπόντων ὀφθαλμῶν· ἵνα μὴ ζιζάνιον ὡς σῖτον φαγόντες, ἐξ ἀγνοίας βλαβῶμεν· μῆτε τὸν λύκον πρόβατον ὑπολαβόντες, θηρευθῶμεν· μῆτε ἄγγελον ἀγαθὸν τὸν ὀλεθροποιὸν διάβολον ὑποπτεύσαντες, καταποθῶμεν· περιέρχεται γὰρ «ὡς λέων ὠρνόμενος, ζητῶν τίνα καταπήν», κατὰ τὴν Γραφήν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία νουθετεῖ· διὰ τοῦτο τὰ παρόντα διδασκαλεῖα· διὰ τοῦτο τὰ ἀναγνώσματα γίνονται».

16. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Μικρὸν ἀπὸ τῆς πόλεως πρόελθε και θέασαι τὴν καινὴν πόλιν, τὸ τῆς εὐσεβείας ταμεῖον, τὸ κοινὸν τῶν ἐχόντων θησαυρίσμα, εἰς δὲ τὰ περιττὰ τοῦ πλοῦτου, ἤδη δὲ και τὰ ἀναγκαῖα ταῖς ἐκείνου παραινέσεις ἀποτίθεται, σῆτας ἀποσειόμενα και κλέπτας οὐκ εὐφραίνοντα και φθόνου πάλην και καιροῦ φθορὰν διαφεύγοντα· ἐν ᾧ νόσος φιλοσοφεῖται και συμφορὰ μακαρίζεται και τὸ συμπαθεῖς δοκιμάζεται. Τί μοι πρὸς τοῦτο τὸ ἔργον ἐπάπυλοι Θῆβαι και Αἰγύ-

16. Περικοπή ἀπὸ τὸν ἐπιτάφιο λόγο Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ στό Μ. Βασίλειο, ἐπίσκοπο Καισαρείας ('Ε.Π. 36, 577-580).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **καινὴν πόλιν:** πρόκειται γιὰ τὴν περίφημη Βασιλειάδα, ἡ ὁποία ἦταν ἀληθινὴ πόλη, γιὰτὶ περιλάμβανε πτωχοτροφεῖο, εἰδικὰ ἐπαγγελματικὰ ἐργαστήρια, ἀνεξάρτητα οικήματα γιὰ τοὺς γιαιτροὺς, τίς νοσοκόμες και τὸ προσωπικὸ· ἀκόμα και βουστάσιο (στάβλο βοδιῶν) γιὰ τίς ἀνάγκες τῶν ἰδρυμάτων. – **ἐπάπυλοι Θῆβαι... χαλκὸς ἄμετρος:** τὰ οἰκοδομήματα αὐτὰ θεωροῦνταν ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. – **τετελευτηκότες... τοῖς πλείστοις μέλεσιν:** ἐννοεῖ τοὺς χανσενικούς, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν κυριολεκτικὰ νεκροὶ προτοῦ πεθάνουν· σῆμερα ἡ νόσος τοῦ Χάνσεν δὲν ἔχει τέτοια φοβερὴ ἐξέλιξη και συχνὰ θεραπεύεται. – **μισούμενοι:** ἐννοεῖ ὅτι οἱ ζητιανοὶ γίνονται ἐνοχλητικοί. – **τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν:** πρβ.λ. Ρωμ. ιβ', 5: «οἱ πολλοὶ ἐν σῶμᾳ ἔσμεν ἐν Χριστῷ, τὸ δὲ καθ' εἰς ἀλλήλων μέλη» και Ἐφεσ. α', 22-23: «και αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῆ Ἐκκλησία, ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ».

φωτός, όχι για να ξαναγυρίσει στην πρώτη του κατάσταση, (γιατί όπως ακριβώς το άμολι είναι αλύγιστο, έτσι και η θέληση του διαβόλου είναι αμετάβλητη), αλλά για να σκεπάζει όσους ζουν άγγελική ζωή με το πνευματικό σκοτάδι και τη μολυσματική αρρώστια της άπιστίας. Πολλοί λύκοι γυρνούν τριγύρω μεταμφιεσμένοι σε πρόβατα, γιατί, ενώ φορούν ενδύματα προβάτων, έχουν και δόντια και νύχια. Και αν και φορούν το ήμερο δέρμα και με την έξωτερική τους εμφάνιση ξεαπαντούν τους άθώους, ξεχύνουν από τα δόντια τους το καταστρεπτικό φαρμάκι της αμαρτίας. Χρειαζόμαστε λοιπόν τη θεία Χάρη και μυαλό ξεκάθαρο και μάτια που να βλέπουν σωστά, για να μη φάμε για σιτάρι το αγριόχορτο και βλάψουμε τον εαυτό μας από άγνοια· ούτε να νομίσουμε το λύκο για πρόβατο και να μās πιάσουν σαν τό θήραμα· ούτε ακόμη να φανταστούμε τον άγγελο που φέρνει την καταστροφή, δηλαδή τό διάβολο, ως άγγελο αγαθό και να τον αφήσουμε να μās καταπιεί· γιατί, όπως μās λέει η 'Αγία Γραφή, «τριγυρίζει σαν λιοντάρι που ουρλιάζει και ζητεί ποιόν να καταπιεί». Γι' αυτό τό λόγο η 'Εκκλησία μās καθοδηγεί· γι' αυτό υπάρχουν αυτά έδω τά διδασκαλεία· γι' αυτό διαβάζονται τά αναγνώσματα της 'Αγίας Γραφής».

16. Μετάφραση.

«Βγές για λίγο έξω από την πόλη και δές την καινούρια πόλη, τό θησαυροφυλάκιο αυτό της ευσέβειας, τό κοινό αυτό αποταμίευμα των πλουσίων, στό όποιο μέ τίς προτροπές εκείνου (δηλ. του Βασιλείου) καταθέτονται τά περισσεύματα του πλούτου, τώρα δέ και τά απαραίτητα για τή ζωή, και έτσι αποτινάζουν τό σκόρο, δέ φέρνουν χαρά στους κλέφτες και ξεφεύγουν την πάλη του φθόνου και τή φθορά του χρόνου· μέσα σ' αυτό ή αρρώστια αντιμετωπίζεται μέ διάθεση φιλοσοφική και ή συμφορά γίνεται ευτυχία και ή συμπόνια δοκιμάζεται. Σέ σύγκριση μέ τό έργο αυτό ποιά άξία έχουν οι έφτά-πυλές Θήβες της Βοιωτίας και της Αιγύπτου και τά τείχη της Βαβυλώνας και ό τάφος του Μανώλου στην Καρία και οι Πυραμίδες της Αιγύπτου και ό υπερβολικός χάλκινος όγκος του Κολοσσού ή οι μεγάλοι και ώραιοι ναοί που δέν υπάρχουν πιά, και όσα άλλα θαυμάζουν οι άνθρωποι και τά έξιστορούν...; 'Εκει δέ βλέπουμε πιά

πτιοι καὶ τείχη Βαβυλώνια καὶ Μανσώλου Καρικὸς τάφος καὶ Πυραμίδες καὶ Κολοσσοῦ χαλκὸς ἄμετρος ἢ ναῶν μεγέθη καὶ κάλλη τῶν μηκέτι ὄντων ἄλλα τε ὅσα θαυμάζουσιν ἄνθρωποι καὶ ἱστορίαις διδύσασιν...; Οὐκ ἔτι πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα δεινὸν καὶ ἔλεεινόν, ἄνθρωποι νεκροὶ πρὸ θανάτου καὶ τετελενηκότες τοῖς πλείστοις τοῦ σώματος μέλεσιν, ἀπελευνόμενοι πόλεων, οἰκιῶν, ἀγορῶν, ὑδάτων, αὐτῶν τῶν φιλτάτων, ὀνόμασι μᾶλλον ἢ σώμασι γνωριζόμενοι· οὐδὲ προτίθενται συνόδοις τε καὶ συλλόγοις κατὰ συζυγίαν τε καὶ συναυλίαν, μηκέτ' ἔλεούμενοι διὰ τὴν νόσον, ἀλλὰ μισούμενοι... Ἐκείνός γε μάλιστα πάντων ἔπεισεν ἀνθρώπους ὄντας, ἀνθρώπων μὴ καταφρονεῖν, μηδ' ἀτιμάζειν Χριστὸν τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν διὰ τῆς εἰς ἐκείνους ἀπανθρωπίας».

17. ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΤΟ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟ (Γρηγορίου Ναζιανζηνού).

«Χαῖρέ μοι, ὦ καθέδρα, τὸ ἐπίφθονον ὕψος τοῦτο καὶ ἐπικίνδυνον, ἀρχιερέων συνέδριον... Χαίρετε, Ναζωραίων χοροστασίαι, ψαλμωδιῶν ἀρμονίαι, στάσεις πάννηχοι, παρθένων σεμνότης, γυναικῶν εὐκοσμία, χηρῶν, ὀρφανῶν συστήματα, πτωχῶν ὀφθαλμοί, πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς βλέποντες. Χαίρετε, οἴκοι φιλόξενοι καὶ φιλόχριστοι καὶ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας ἀντιλήπτορες. Χαίρετε, τῶν ἐμῶν λόγων ἔρασταὶ καὶ δρόμοι καὶ συνδρομαὶ καὶ γραφίδες φανεραὶ καὶ λανθάνουσαι καὶ ἡ βιαζομένη κυγκλὶς αὕτη τοῖς περὶ τὸν λόγον ὠτιζομένοις. Χαίρετε, ὦ βασιλεῖς, καὶ βασιλεία, ὅσον τε περὶ τὸν βασιλέα θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον· εἰ μὲν καὶ βασιλεῖ πιστόν, οὐκ οἶδα·

17. Περικοπή ἀπὸ τὸ «Συντακτῆριο λόγο», μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ὅταν παραιτήθηκε ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, ἀποχαιρέτησε τὸ ποίμνιό του (Ε.Π. 36, 489-492).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: **Ναζωραῖοι:** οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ναζωραίου, οἱ Χριστιανοί. Σὲ μερικὰ χειρόγραφα ὑπάρχει ἡ λέξη **Ναζιραῖοι** = χωρισμένοι γιὰ τὸ Θεὸ μοναχοί. – **χηρῶν, ὀρφανῶν συστήματα:** ἦταν χωρισμένες τάξεις πού τις προστάτευε ἡ Ἐκκλησία. – **γραφίδες:** τὰ ὄργανα μὲ τὰ ὁποῖα πολλοὶ κρατοῦσαν στενογραφημένες ἢ μὴ σημειώσεις ἀπὸ τὰ κηρύγματα τῶν μεγάλων Πατέρων. – **κυγκλίς:**

μπροστά μας θέαμα φοβερό και έλεινό· δηλαδή ανθρώπους που είναι νεκροί πριν ακόμη πεθάνουν και που τά περισσότερα μέλη του σώματός τους έχουν απονεκρωθεί; ανθρώπους που διώχονται από τις πόλεις, από τά σπίτια, από τις αγορές, από τις πηγές που βγαίνουν τά νερά, από αυτούς τούς πολύ φίλους· οί άνθρωποι αυτοί αναγνωρίζονται εύκολότερα από τά ονόματά τους παρά από τά σώματά τους· αυτοί οί άνθρωποι δέν κάθονται μπροστά στίς συνελεύσεις και τίς συναθροίσεις σέ ζεύγη και ομάδες που τραγουδοῦν θλιβερά, δίχως οί άλλοι νά τούς έλεοῦν γιά τήν ἀρρώστια τους, ἀλλά νά τούς μισοῦν... Ἐκεῖνος (ὁ Βασίλειος) περισσότερο ἀπό ὄλους μᾶς ἔπεισε στ' ἀλήθεια ὅτι, ἀφοῦ εἴμαστε ἄνθρωποι, δέν πρέπει νά περιφρονοῦμε τούς ἄνθρώπους, οὔτε μέ τήν ἀπανθρωπιά μας πρὸς ἐκείνους, δηλαδή τούς πάσχοντες, νά προσβάλλουμε τό Χριστό που εἶναι ὁ ἀρχηγός ὄλων».

17. Μετάφραση.

«Χαῖρε γιά μένα, ἐπισκοπικέ θρόνε, τό μεγαλεῖο αὐτό που προκαλεῖ τό φθόνο και εἶναι ἐπικίνδυνο, σύνοδος ἀρχιερέων... Χαίρετε, ὄμιλοι τῶν χριστιανῶν, ἀρμονίες τῶν ψαλμωδιῶν, ὄλονυχτίες, σεμνότητα τῶν παρθένων, εὐπρέπεια τῶν γυναικῶν, χήρες, σύλλογοι ὀρφανῶν, μάτια τῶν φτωχῶν που βλέπουν πρὸς τό Θεό και πρὸς ἐμᾶς. Χαίρετε φιλόξενες και φιλόχριστες οἰκογένειες και προστάτες στήν ἀσθενείά μου. Χαίρετε θαυμαστές τῶν λόγων μου και δρόμοι και συγκεντρώσεις του πλήθους και φανερά ἢ κρυφά σύνεργα γραφῆς και τό κιγκλίδωμα αὐτό που πιέζεται ἀπό ἐκείνους που στριμώχνονται ἐδῶ, γιά νά ἀκούσουν τό θεῖο λόγο. Χαίρετε, βασιλεῖς και βασιλικά ἀνάκτορα, καθὼς ἐπίσης και τό ὑπηρετικό και οἰκιακό προσωπικό του βασιλιᾶ – ἄν ὅμως εἶναι και πιστό στό βασιλιά δέν τό ξέρω· στό Θεό πάντως τό περισσότερο δέν εἶναι πιστό –. Χειροκρατᾶτε

κιγκλίδωμα (φράγμα) που χώριζε τό θυσιαστήριο (ἅγιο Βῆμα) ἀπό τόν ὑπόλοιπο ναό· τό τέμπλο παρουσιάστηκε ἀργότερα. – **κροτήσατε χεῖρας...**· σχήματα ρητορικής ὑπερβολῆς, που ἔχουν ὅμως σχέση μέ τίς συνήθειες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατά τήν ὅποια οί ἀκροατές χειροκροτοῦσαν και ἐπευφημοῦσαν τούς διαπρεπεῖς ρήτορες. – **μαχήσεται διά χεῖρας και μέλανος**· δηλαδή θά ἐπαδοθεῖ στό συγγραφικό ἔργο, πράγμα που ἔγινε.

Θεῶ δὲ τὸ πλεῖον ἄπιστον. Κροτήσατε χεῖρας, ὁξὺν βοήσατε, ἄρατε εἰς ὕψος τὸν ρήτορα ὑμῶν. Σεσίγηκεν ὑμῖν ἡ πονηρὰ γλῶσσα καὶ λόλος· οὐ μὴν σιγήσεται παντάπασι· μαχήσεται γὰρ διὰ χειρὸς καὶ μέλανος· τὸ δ' οὖν παρὸν σεσιγήκαμεν».

18. ΤΟ ΗΡΩΪΚΟ ΦΡΟΝΗΜΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Πολλὰ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον· ἀλλ' οὐ δεδοίκαμεν μὴ καταποντισθῶμεν· ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας ἐστήκαμεν. Μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλύσαι οὐ δύναται· ἐγειρέσθω τὰ κύματα, τοῦ Ἰησοῦ τὸ πλοῖον καταποντίσαι οὐκ ἰσχύει. Τὶ δεδοίκαμεν; Εἰπέ μοι. Τὸν θάνατον; Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ἄλλ' ἐξορίαν; Εἰπέ μοι. Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Ἄλλὰ χρημάτων δήμευσιν; Οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν δυνάμεθα· καὶ τὰ φοβερὰ τοῦ κόσμου ἐμοὶ εὐκαταφρόνητα καὶ τὰ χρηστὰ καταγέλαστα. Οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ· οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὐχομαι, εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν προκοπὴν. Διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομιμνήσκω καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην· οὐδεὶς γὰρ ὑμᾶς ἀποσπάσαι δυνήσεται».

19. Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου).

«Ἄλλος αὐτὸν (Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον) ἔλκει βοηθὸν ἀρπαζόμενος, ἄλλος καλεῖ δικαζόμενος σύνδικον· ἄλλος πεινῶν ὑπέρο

18. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου «πρὸ τῆς ἐξορίας» (Ε.Π. 52, 427).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστός· Φιλίπ. α', 21. τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· ψαλμ. 23, 1. – φοβερά... εὐκαταφρόνητα· ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων αὐτῶν ἀποδείχθηκε κατὰ τὴν ἐξορία τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος ὑπέμεινε καρτερικὰ ὅλες τίς κακουχίες.

19. Περικοπή ἀπὸ λόγο τοῦ Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου, στὸν ἅγιο Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομο, ἡ ὁποία διασώζεται στὸ Μυριόβιβλο τοῦ Μεγάλου Φωτίου

δυνατά, φωνάχτε δυνατά, σηκώστε ψηλά τό ρήτορά σας. Σταμάτησε νά μιλάει γιά σᾶς ἡ πονηρή καί φλύαρη γλώσσα (ὅπως τῆ θεωροῦν οἱ ἔχθροί μου)· ὁμως δέ θά σταματήσει τελείως· γιατί θά ἀγωνίζεται μέ τό χέρι καί τό μελάνι· προσωρινά λοιπόν ἔχουμε σιωπήσει».

18. Μετάφραση.

«Τά κύματα εἶναι πολλά καί ἡ τρικυμία φοβερή· ὁμως δέ φοβόμαστε μήπως καταποντιστοῦμε, γιατί στεκόμαστε πάνω στό βράχο. Ἄς εἶναι μανιασμένη ἡ θάλασσα, δέν μπορεῖ νά διαλύσει τό βράχο· ἄς σηκώνονται ψηλά τά κύματα, δέν ἔχουν τῆ δύναμη νά καταποντίσουν τό πλοῖο τοῦ Ἰησοῦ. Πές μου: Τί φοβόμαστε; Τό θάνατο; Γιά μένα ὁμως ἡ ζωὴ εἶναι ὁ Χριστός καί τό νά πεθάνω εἶναι κέρδος. Ἄλλά πές μου: Φοβόμαστε τήν ἔξορία; Ὅμως ἡ γῆ καί τό καθετί πού τῆ γεμίζει, ἀνήκει στόν Κύριο. Ἄλλά μήπως φοβόμαστε δήμευση τῆς περιοσίας; Τίποτε ὁμως δέ φέραμε στόν κόσμο· εἶναι φανερό, ἐπομένως, ὅτι καί τίποτε δέν μποροῦμε νά πάρουμε μαζί μας ἀπό αὐτόν. Καί τά φοβερά πράγματα τοῦ κόσμου εἶναι ἀξιοκαταφρόνητα καί τά χρήσιμα φαίνονται γελοῖα. Δέ φοβοῦμαι τῆ φτώχεια, δέν ἐπιθυμῶ τόν πλοῦτο· δέ φοβοῦμαι τό θάνατο, δέν εὐχομαι νά ζήσω, παρά μόνο γιά τῆ δική σας πνευματική πρόοδο. Γιά τοῦτο καί τώρα ὑπενθυμίζω καί παρακαλῶ τήν ἀγάπη σας νά ἔχει θάρρος, γιατί κανεῖς δέ θά μπορέσει νά σᾶς χωρίσει ἀπό ἐμένα».

19. Μετάφραση.

«Ἄλλος τόν τραβᾷ, ἀρπάζοντάς τον ὡς βοηθό. Ἄλλος, πού δικάζεται, τόν προσκαλεῖ γιά συνήγορο. Ἄλλος, πού πεινᾷ, τόν παρακαλεῖ γιά τροφή· ὁ γυμνός τόν παρακαλεῖ γιά ἔνδυμα. Ἄλλος, παρα-

· κεφ. 273ο (Ε.Π. 104, 229-232).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· κατά τόν Παλλάδιο ὁ Χρυσόστομος ἔχτισε πολλά νοσοκομεία. – **χήρα... ὄρφανία:** εἶναι γνωστό ὅτι στήν Ἀντιόχεια ὁ Χρυσόστομος εἶχε ὀργανώσει τήν καθημερινή διατροφή τριῶν χιλιάδων χηρῶν καί παρθένων, καθώς μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος, προσθέτοντας ὅτι ἀπό τῆ Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας παρεχόταν βοήθεια «τοῖς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ κάμνουσι, τοῖς ὑγιαίνουσι, τοῖς ἀποδημοῦσι, τοῖς τὰ σώματα λελωβημένοις» καί σέ πολλούς ἄλλους. Καί κατά τόν Παλλάδιο ἡ κοινωνική δράση τοῦ Χρυσόστομου περιλάμ-

τροφῆς ἰκετεύει, γυμνὸς ὑπὲρ ἐνδύματος· ἄλλος αὐτὸν ἀποδύει· ἄλλος πενθῶν εἰς παράκλησιν δεῖται· δεσμῶν ἕτερος ἀπολυθῆναι βοᾷ. Ἔλκει τις αὐτὸν ἄλλος πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· ξένος αἰτεῖ καταγώνιον· ἕτερος παραστὰς χρέος ὀδύρεται· ἄλλος ἐπόπτην καὶ διαλλάκτην τῶν κατ' οἶκον μεταλέμπεται στάσεων. Οὐδὲ δοῦλος πρὸς ἄλλον καταφεύγει, δεσπότου πικρὰν ὀλοφυρόμενος ἀγανάκτησιν. Χήρα βοᾷ τὸ Ἐλέησον· ἄλλη τὴν ὀρφανίαν ὀδύρεται. Μυρίαί τῷ πατρὶ καθ' ἐκάστην πρὸς ἐκάστους ὑπὲρ ἐκάστου τροπαί. Ἀρπάζεται τις, καὶ συνήγορος ὁ Πατήρ· λιμὸς ἐνοχλεῖ, καὶ τροφεὺς ἐκ συνηγόρου γίνεται· νοσεῖ τις, καὶ εἰς ἰατρὸν ὁ τροφεὺς μεταβάλλεται· πένθει τις περιπέπτωκε, καὶ ὁ νοσοκόμος εὐρίσκειται παραμύθιον· ξένων ἐπέστη φροντίς, καὶ ξενοδόχος ὁ πάντα γεγονῶς ἀναδείκνυται».

20. ΟΛΥΜΠΙΑΣ Η ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΑ (Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἐλενοπόλεως).

«Ὀλυμπιάς πάντα τὸν ἄπειρον ἐκείνον καὶ ἀμέτρητον πλοῦτον διασκορπίσασα, πᾶσιν ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως ἐπήρκεσεν. Οὔτε γὰρ πόλις, οὐ χώρα, οὐκ ἔρημος, οὐ νῆσος, οὐκ ἐσχατιὰ ἄμοιρος ἔμεινε τῶν ταύτης ἐπιδόσεων τῆς αἰοιδίμου. Ἄλλ' ἐπήρκεσε καὶ ἐκκλησίαις εἰς ἀναθήματα ἱεροουργικὰ καὶ μοναστηρίοις καὶ κοινοβίοις καὶ πτωχοτροφείοις καὶ φυλακαῖς καὶ τοῖς ἐν ἐξορίαις καὶ πᾶσαν ἀπλῶς τὴν οἰκονομένην κατασπείρασα ταῖς ἐλεημοσύναις... Οὐ μικροῦς ἀγῶνας

βανε πάρα πολλοὺς τομεῖς, ὅπως ἦταν «ἡ τῶν χρηρῶν κηδεμονία, ἡ τῶν παρθένων παραμυθία, ἡ τῶν ἀρρωστοῦντων νοσοκομία, ἡ τῶν καταπονουμένων ἐπικουρία, ἡ τῶν πλανωμένων ἐπιστροφή, ἡ τῶν συντετριμμένων φροντίς, ἡ τῶν ἐν φυλακαῖς ἐπίσκεψις».

20. Περικοπή ἀπὸ τὸ «περὶ Ὀλυμπιάδος» κεφ. 114ο τῆς «Λαυσαϊκῆς Ἱστορίας» τοῦ Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἐλενοπόλεως (Ε.Π. 34, 1249-1250).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ὀλυμπιάς ἡ πιὸ γνωστὴ διακόνισσα τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Χειροτονήθηκε στό διακονικὸ ἀξίωμα ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριο. Ἡ δράση τῆς συνδέθηκε πολὺ στενά μέ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος διαδέχτηκε τὸ Νεκτάριο. – **συμβίωσσα** ἡ Ὀλυμπιάς ζοῦσε μέ ἄλλες παρθένες σέ μοναστήρι στήν Κωνσταντινούπολη, πού ἡ ἴδια εἶχε ἰδρύσει. **χρηεῖα... κατηλέησεν** ἀναφέρονται μερικοί ἀπὸ τοὺς τομεῖς

καλώντας, τοῦ παίρνει καί τὰ ρούχα πού φορεῖ. Ἄλλος, πού πενθεῖ, τόν ἔχει ἀνάγκη γιά παρηγοριά. Ἄλλος τόν παρακαλεῖ μέ δυνατή φωνή, γιά νά ἀπολυθεῖ ἀπό τή φυλακή. Κάποιος ἄλλος τόν τραβᾷ νά ἐπισκεφτεῖ ἀσθενεῖς· ξένος τοῦ ζητεῖ καταφύγιο. Ἄλλος, πλησιάζοντας τον, κλαίει γιά κάποιο χρέος. Ἄλλος στέλνει καί τόν προσκαλεῖ γιά ἐπόπτη καί συμφιλιωτή μέσα στό σπίτι του, ἐπειδή ὑπάρχουν διχόνοιες. Καί ὁ δούλος δέν καταφεύγει σέ ἄλλο, ὅταν κλαίει μέ στεναγμούς ἐξαιτίας τῆς σκληρότητας τοῦ κυρίου του. Ἡ χήρα φωνάζει δυνατά τό «ἐλέησον»· ἄλλη θρηνεῖ γιά τήν ὀρφάνια. Ὁ πατέρας ἔχει κάθε ἡμέρα ἀναρίθμητες ἀσχολίες γιά τὰ προβλήματα τοῦ καθενός. Συλλαμβάνεται κάποιος βίαια· τότε ὁ πατέρας γίνεται συνήγορος. Πείνα μεγάλη βασανίζει τούς ἀνθρώπους· ἀμέσως τότε ὁ συνήγορος γίνεται τροφοδότης. Εἶναι κάποιος ἄρρωστος· τότε ὁ τροφοδότης γίνεται γιατρός. Ἐχει πέσει κάποιος σέ πένθος· τότε ὁ νοσοκόμος βρίσκει τόν παρηγορητικό λόγο, γιά νά καταπραῖνει τή θλίψη. Ἐφτάσε ἡ ὥρα τῆς φροντίδας γιά τούς ξένους· τότε καί ξενοδόχος γίνεται αὐτός, πού ἔχει γίνει τὰ πάντα».

20. Μετάφραση.

«Ἡ Ὀλυμπιάς διασκόρπισε δλόκληρο τόν ἀπέραντο καί ἀμέτρητο πλοῦτο της, καί βοήθησε, χωρίς διάκριση, ὅλους ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη. Πράγματι, δέν ὑπάρχει πόλη, οὔτε χώρα, οὔτε ξημος, οὔτε νησί, οὔτε ἡ τελευταία γωνιά πού νά μὴν πῆρε μερίδιο ἀπό τίς δωρεές τῆς ἀλησμόνητης αὐτῆς γυναίκας. Ἄλλά καί ἐκκλησίες βοήθησε μέ ἀφιερώματα χρήσιμα στήν τέλεση τῆς θείας λατρείας, καί μοναστήρια καί κοινόβια καί πτωχοτροφεία καί φυλακές καί ἐξόριστους ἀνθρώπους καί ὅλη ἀνεξαιρέτως τήν οἰκουμένη, ἀφοῦ τήν ἔσπειρε πυκνά μέ τίς ἐλεημοσύνες... Ἐκαμε μεγάλους ἀγῶνες γιά χάρη τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ· ἀφοῦ ἔζησε μαζί μέ ἄλλες σέ μοναστήρι

τῆς ἐργασίας τῶν διακονισῶν, ἀνάμεσα στούς ὁποίους ἦταν καί ἡ κατήχηση τῶν ἀπιστῶν ἢ τῶν προετοιμαζόμενων γιά τό βάπτισμα γυναικῶν. – **ἀκαίρων κατηγοριῶν**· τέτοιες δέχτηκε ἡ Ὀλυμπιάς ἀπό τούς ἐχθρούς τοῦ Χρυσοστόμου. – **τελευτήσασα**· πιθανόν ἐξόριστη στή Νικομήδεια. – **μακάριον ἤρατο κλέος**· ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐορτάζει τή μνήμη τῆς Ὀλυμπιάδος στίς 25 Ἰουλίου, ἐνῶ ἡ Δυτική στίς 17 Δεκεμβρίου.

ἠγωνίσατο ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ· ἀμέτροις δακρυοῖς νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀνεन्दῶς συμβιώσασα· ὑποταττομένη πάσῃ φύσει ἀνθρωπίνῃ διὰ τὸν Κύριον· μετὰ πάσης εὐλαβείας ὑποκλινομένη τοῖς ἐπισκόποις καὶ τοῖς ἀγίοις· σέβουσα τὸ πρεσβυτέριον· τιμῶσα τὸν κληρὸν· αἰδουμένη τὴν ἄσκησιν· ἀποδεχομένη παρθενίαν· χηρεία ἐπαρκοῦσα· ὄρφανίαν ἀνατρεφομένη· γήρως ὑπερασπίζουσα· ἀσθενοῦντας ἐπισκεπτομένη· ἁμαρτωλοῖς συμπενθοῦσα· πεπλανημένους ὁδηγοῦσα· τοὺς πάντας ἐλεοῦσα· τοὺς πενομένους ἀφειδῶς οἰκτιροῦσα· πολλὰς τε τῶν ἀπίστων κατηχήσασα γυναῖκας καὶ τὰ πρὸς τὴν ζωὴν ἐπικουρήσασα, ἀείμνηστον χρηστότητος ὄνομα διὰ παντὸς τοῦ βίου κατηλέησεν. Ἐκ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν τῶν οἰκετῶν μυρίων ἐσμὸν ἀνακαλεσαμένη, ἰσοτίμους τῆς ἰδίας εὐγενείας ἀπέφηνεν... Αὕτη καὶ ὁμολογίας κατηξιώθη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, πολλὰς δεξαμένη νιφάδας ἀκαίρων κατηγοριῶν (ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χρυσοστόμου). Ἦς τὸν βίον ἐν ὁμολογητριαῖς κρῖνουσιν, ὅσοι τῶν εὐσεβῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἰκοῦσιν· ἥτις τὰ θανάτου ἐκινδύνευσε τοῖς κατὰ Θεὸν ἀγῶσι· καὶ ἐν τούτοις τελευτήσασα, τὸ μακάριον ἦρατο κλέος».

21. Η ΖΩΗ ΣΤΟ ΚΟΙΝΟΒΙΟ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Κοινωνίαν γὰρ βίου τελεωτάτην ἐγὼ καλῶ, ἐν ἣ κτήσεως μὲν ιδιότης ἐξώρισται, γνώμης δὲ ἐναντίωσις ἀπελήλαται, ταραχὴ δὲ πᾶσα καὶ φιλονεικία καὶ ἔριδες ἐκ ποδῶν ἐσθήκασιν· κοινὰ δὲ τὰ σύμπαντα, ψυχαί, γνῶμαι, σώματα καὶ ὅσοις τὰ σώματα τρέφεται καὶ θεραπεύεται· κοινὸς ὁ Θεός, κοινὸν τὸ τῆς εὐσεβείας ἐμπόρευμα, κοινὴ ἡ σωτηρία, κοινὰ τὰ ἀγωνίσματα, κοινοὶ οἱ πόνοι, κοινοὶ οἱ στέφανοι, εἷς οἱ πολλοί, καὶ ὁ εἷς οὐ μόνος, ἀλλ' ἐν πλείοσι.

Τί ταύτης τῆς πολιτείας ἴσον; Τί δὲ μακαριώτερον; Τί τῆς συν-

21. Περικοπή ἀπὸ τῆς «Ἀσκητικῆς Διατάξεως» τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸ 18ο κεφ. τοῦ ἔργου (Ε.Π. 31, 1381).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Τὸ κοινοβιακὸ αὐτὸ ἰδεῶδες τοῦ Μ. Βασιλείου ἐπέδρασε σημαντικὰ στὴ μοναχικὴ ζωὴ τῆς Δύσεως. Πρὸς αὐτὸ πρέπει νὰ ὀδηγεῖ κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν ἀναγέννηση τοῦ μοναχικοῦ βίου.

ασκητικά και μέ άμέτρητα δάκρυα νύχτα και ήμέρα, άφου ύποτασσόταν σέ όλο τό ανθρώπινο γένος για χάρη του Κυρίου, εκδήλωνε άπόλυτη ευλάβεια προς τους επισκόπους και τους άγιους, σεβόταν τους ιερείς, τιμούσε γενικά τους κληρικούς, σεβόταν τήν άσκητική ζωή, τιμούσε τήν παρθενία, ύποστήριζε τίς χήρες, φρόντιζε για τήν άνατροφή των ορφανών, προστάτευε τά γηραιά, έκανε επισκέψεις στους άσθενείς, πενθούσε μαζί μέ τους άμαρτωλούς, οδηγούσε στό σωστό δρόμο αυτούς που είχάν πλανηθεί, έδειχνε εύσπλαχνία σέ όλους, εκδήλωνε, χωρίς περιορισμό, συμπόνια στους φτωχούς· και, άφου κατήχησε πολλές γυναίκες που ήταν άπιστες, και τίς βοήθησε νά αντιμετώπισουν τίς ανάγκες της ζωής, τους χάρισε μέ μεγάλη εύσπλαχνία για όλόκληρη τή ζωή άλησμόνητο όνομα καλοσύνης. Έπίσης, επανέφερε άπό τή δουλεία στην έλευθερία μεγάλο αριθμό δούλων και τους παρουσίασε ισότιμους μέ τή δική της εύγενή καταγωγή... Αυτή, έπειδή δέχτηκε βαριές και άδικες κατηγορίες, αξιώθηκε νά όμολογήσει για τήν άλήθεια. Γι' αυτό, όσοι εύσεβείς κατοικούν στην Κωνσταντινούπολη, θεωρούν τή ζωή της σαν ζωή μιās άπό τίς όμολογήτριες· και τουτο, γιατί κινδύνεψε μέχρι θανάτου στους άγώνες στην ύπηρεσία του Θεου. Τέλος, άφου πέθανε μέσα στους άγώνες αυτούς, έλαβε τή μακάρια δόξα».

21. Μετάφραση.

«Όνομάζω λοιπόν εγώ τό κοινόβιο τελειότατη μορφή κοινωνικής συμβίωσης, μέσα στην όποία δέν ύπάρχει ό θεσμός της ιδιοκτησίας, δέν ύπάρχουν διαφωνίες· επίσης κάθε άναταραχή και φιλονεικία και έριδες βρίσκονται μακριά. Μέσα σ' αυτή τήν κοινωνία είναι όλα κοινά: οί ψυχές, οί γνώμες και όλα εκείνα μέ τά όποια τρέφεται και φροντίζεται τό σωμα· κοινός είναι ό Θεός, κοινή ή προσφορά και επιδίωξη της άρετής, κοινή ή σωτηρία, κοινοί οί πνευματικοί άγώνες, κοινοί οί πόνοι, κοινοί οί στέφανοι, ένας είναι οί πολλοί, και ό ένας δέν είναι μόνος αλλά μαζί μέ πολλούς.

Ποιά άλλη πολιτεία ύπάρχει ισάξιά της; Τί ύπάρχει περισσότερο εύτυχημένο; Τί είναι τελειότερο άπό τήν επικοινωνία και ένωση. Τί είναι θελκτικότερο άπό τήν ταύτιση των χαρακτήρων και των ψυχών. Άνθρωποι που ξεκίνησαν άπό διαφορετικά μέρη και χώρες, ταύτισηκαν μέ τόση άκρίβεια, ώστε νά είναι κατά κάποιον τρόπο μιá

αφείας και τῆς ἐνώσεως ἀκριβέστερον; Τί τῆς τῶν ἡθῶν και τῶν ψυχῶν συγκροάσεως χαριέστερον; Ἄνθρωποι ἐκ διαφόρων γενῶν και χωρῶν κινηθέντες εἰς τοσαύτην ἀκριβειαν ταυτότητος συνηρομόσθησαν, ὥστε μίαν ψυχὴν ἐν πολλοῖς σώμασι θεωρεῖσθαι και τὰ πολλὰ σώματα μιᾶς γνώμης ὄργανα δείκνυσθαι. Ὁ ἀσθενῶν τὸ σῶμα πολλοὺς ἔχει τῇ διαθέσει συγκάμνοντας· ὁ νοσῶν και καταπίπτων τῇ ψυχῇ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἰωμένους και συνδιανιστῶντας αὐτόν».

22. ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ (Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωπος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, οὐχ ὡς τῷ Ἀβραάμ ὠφθῆ ἐν εἴδει ἀνθρώπου, οὐδὲ ὡς τοῖς προφήταις, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν γέγονεν ἀληθῶς ἄνθρωπος, διέτριπέ τε ἐπὶ τῆς γῆς και τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφη, ἐθανματούργησεν, ἔλαθεν, ἐσταυρώθη, ἀνέστη, ἀνελήφθη, και πάντα ταῦτα κατὰ ἀλήθειαν γέγονε, και ὠράθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐγράφη μὲν εἰς ὑπόμνησιν ἡμῶν και διδαχὴν τῶν τηνικαῦτα μὴ παρόντων, ἵνα μὴ ἐωρακότες, ἀκούσαντες δὲ και πιστεύσαντες, τύχωμεν τοῦ μακαρισμοῦ τοῦ Κυρίου. Ἐπεὶ δὲ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα, οὐδὲ τῇ ἀναγνώσει σχολάζουσιν, οἱ πατέρες συνειδόν, ὥσπερ τινὰς ἀριστείας, ἐν εἰκόσι ταῦτα γράφεσθαι εἰς ὑπόμνησιν σύντομον. Ἀμέλει πολλάκις μὴ κατὰ νοῦν ἔχοντες τὸ τοῦ Κυρίου πάθος, τὴν εἰκόνα τῆς Χριστοῦ σταυρώσεως ἰδόντες, τοῦ σωτηρίου

22. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ «Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως», τὸ ὁποῖο εἶναι μῆμα τοῦ γενικότερου ἔργου «Πηγὴ γνώσεως» (Ἐ.Π 94, 1172).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Αὐτὰ πού λέγει στὴν περικοπὴ αὐτὴ ὁ Δαμασκηνός, τὰ ἀναπτύσσει διεξοδικὰ στοὺς τρεῖς λόγους του «ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων» (Ἐ.Π. 94, 1232-1420). – **ἐπεὶ δὲ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα:** στοὺς λόγους του ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός χαρακτηρίζει τίς εἰκόνας «βίβλους τῶν ἀγραμμάτων». «ὥσπερ τινὰς ἀριστείας»: πρβλ. τὴ φράση τοῦ ἴδιου, κατὰ τὴν ὁποία οἱ εἰκόνας εἶναι «σθηλογραφαί εἰς μνήμην τῆς νίκης τῶν ἀριστευσάντων και διαπρεψάντων και τῆς αἰσχύνης τῶν ἡττηθέντων και καταβληθέντων». – **προσκυνούμεν οὐ τῇ ὕλῃ ἀλλὰ τῷ εἰκονιζομένῳ** στοὺς τρεῖς λόγους του ὁ Δαμασκηνός, κάνοντας διάκριση ἀνάμεσα στὴ λατρεία πού ἀρμόζει στοῦ Θεοῦ, και τὴν τιμητικὴ προσκύ-

ψυχή σέ πολλά σώματα καί τά πολλά σώματα νά παρουσιάζονται ὡς ὄργανα μιᾶς ψυχῆς. Ὁ ἄρρωστος σωματικά ἔχει πολλούς νά συμπάσχουν μαζί του. Ὁ ἄρρωστος καί ἐξαντλημένος ψυχικά ἔχει πολλούς πού τόν θεραπεύουν καί μέ τή βοήθειά τους τόν ἀνορθώνουν».

22. Μετάφραση.

«Ἐπειδή ὁ Θεός ἀπό εὐσπλαχνία ἔχει γίνει στ' ἀλήθεια ἄνθρωπος γιά τή σωτηρία μας, δέν ἐμφανίστηκε μέ φαινομενική ἀνθρώπινη μορφή, ὅπως εἶχε ἐμφανιστεῖ στόν Ἄβραάμ, οὔτε ὅπως στούς προφήτες· ἀλλά ἔχει γίνει ἄνθρωπος οὐσιαστικά καί πραγματικά, καί ἔξησε πάνω στή γῆ καί συναναστράφηκε τούς ἀνθρώπους, ἔκαμε θαύματα, ἔπαθε, σταυρώθηκε, ἀναστήθηκε, ἀναλήφθηκε· καί ἐπειδή ὅλα αὐτά ἔχουν γίνει στ' ἀλήθεια καί Τόν εἶδαν οἱ ἄνθρωποι, γι' αὐτό Τόν ζωγράρισαν οἱ ζωγράφοι, ὥστε νά θυμόμαστε καί νά διδασκόμαστε ἔμεῖς, πού δέν ἤμαστε παρόντες σ' αὐτά, τά ὁποῖα ἔγιναν τότε, καί γιά νά πραγματοποιήσουμε τό μακαρισμό τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ πιστεύουμε δίχως νά ἔχουμε δεῖ, ἀλλά μόνο γιατί ἀκούσαμε. Καί ἀκόμη, ἐπειδή δέ γνωρίζουν ὅλοι γραμμιατά οὔτε βρίσκουν καιρό γιά ἀνάγνωση, οἱ πατέρες ἔκριναν σωστό νά ζωγραφίζονται τά γεγονότα αὐτά σέ εἰκόνες, ὅπως ἀκριβῶς μερικές ἡρωϊκές πράξεις, ὥστε νά μᾶς ὑπενθυμίζονται σύντομα. Πραγματικά, πολλές φορές, ἐνῶ δέν ἔχουμε στό νοῦ μας τό πάθος τοῦ Κυρίου, ὅταν δοῦμε τήν εἰκόνα τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, θυμόμαστε τό σωτήριο πάθος Του καί, ἀφοῦ γονατίσουμε, προσκυνοῦμε ὄχι τήν ὕλη, ἀλλά αὐτό πού εἰκονίζεται· ὅπως ἀκριβῶς δέν προσκυνοῦμε τήν ὕλη τοῦ Εὐαγγελίου οὔτε τήν ὕλη τοῦ Σταυροῦ, ἀλλά αὐτό πού ἐκφράζεται μέ τήν ὕλη. Ἐπίσης τό ἴδιο ἰσχύει καί μέ τή Θεομήτορα· δηλαδή τιμώντας αὐτήν, τιμᾶμε τόν Κύριο, πού ἔλαβε σάρκα ἀπό αὐτήν. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τά

νηση πού ἀρμόζει στήν εἰκόνα, τονίζει ὅτι ἡ τιμητική προσκύνηση τῆς εἰκόνας, ἡ ὁποία «πρός τὸ πρωτότυπον διαβαίνει», δέ σημαίνει καθόλου προσκύνηση τῆς ὕλης. Γι' αὐτό τονίζει στόν 1ο λόγο του: «Οὐ προσκυνῶ τῇ ὕλη, προσκυνῶ δὲ τὸν τῆς ὕλης δημιουργόν, τὸν ὕλην δι' ἐμὲ γενόμενον καὶ ἐν ὕλη κατοικήσαι καταδεξάμενον καὶ δι' ὕλης τὴν σωτηρίαν μου ἐργασάμενον».

Παρόμοια τονίζει καί ὁ ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης στούς τρεῖς ἀντιρρητικούς λόγους του ἐναντίον τῶν εἰκονομάχων.

πάθους εἰς ὑπόμνησιν ἐλθόντες, πεσόντες προσκυνοῦμεν οὐ τῇ ὕλῃ, ἀλλὰ τῷ εἰκονιζομένῳ· ὥσπερ οὐδὲ τῇ ὕλῃ τοῦ εὐαγγελίου, οὐδὲ τῇ τοῦ σταυροῦ ὕλῃ προσκυνοῦμεν, ἀλλὰ τῷ ἐκτυπώματι. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς Θεομήτορος. Ἡ γὰρ εἰς αὐτὴν τιμὴ εἰς τὸν ἕξ αὐτῆς σαρκωθέντα ἀνάγεται· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ἀνδραγαθήματα, ἐπαλείφοντα ἡμᾶς πρὸς ἀνδρείαν καὶ ζῆλον καὶ μίμησιν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς καὶ δόξαν Θεοῦ. Ἡ πρὸς τοὺς εὐγνώμονας τῶν ὁμοδοῦλων τιμὴ ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην εὐνοίας καὶ ἡ τῆς εἰκόνης τιμὴ πρὸς τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· ἔστι δὲ ἄγραφος ἢ παρὰδοσις, ὥσπερ καὶ τὸ κατὰ ἀνατολὰς προσκυνεῖν καὶ τὸ προσκυνεῖν τὸν σταυρὸν καὶ ἕτερα τούτοις ὅμοια».

23. ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΣ (Θεοφυλάκτου Ἀχρίδος).

«Τὴν τῶν Βουλγάρων χώραν ἐφώτισαν ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις καιροῖς πατέρες μακάριοι καὶ διδάσκαλοι, λάμπαντες διδάγμασι τε καὶ θαύμασι καὶ βίῳ καὶ λόγῳ καταστάντες παρὰ Θεοῦ ἀμφιδέξιοι, ὧν τὸν πάντα μὲν βίον παραδιδόναι γραφῇ εὐχῆς ἔργον ἐμοί, πλὴν ἀλλὰ κρεῖττον τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως· ὀλίγα δὲ τινα παραθέμενος τοῦ τε Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν χάριν τεκμηριώσομαι καὶ δείξω πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς οὐχ ἡ φύσις ἡμῶν ἠλλοίωται, ἀλλὰ διέστραπται ἢ προαίρεσις.

23. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο «Βίος καὶ Πολιτεία Κλήμεντος, ἀρχιεπισκόπου Βουλγάρων», πού θεωρεῖται ὅτι τὸ ἔγραψε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος ἢ Βουλγαρίας Θεοφυλάκτος (11ος αἰώνας) (Ε.Π. 126). Οἱ ἀμφιβολίες πού ἔχουν διατυπωθεῖ σχετικά μέ τὴ συγγραφή τοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν Θεοφυλάκτο, δέν εἶναι πειστικές. Γι' αὐτὸ πολλοὶ σοβαροὶ σλαβολόγοι τίς ἀποκρούουν. Τὸ κείμενο τῆς περικοπῆς εἶναι ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου, τὴν ὁποία ἔχει καμεὶ ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Ἀναστασίου (Θεσσαλονίκη 1968).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: **Μεθόδιος:** γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονικὴ γύρω στὰ 815 καὶ πέθανε τὸ 885. – **Κύριλλος:** εἶναι τὸ ὄνομα πού ἔλαβε ὁ ἀδερφός τοῦ Μεθόδιου Κωνσταντῖνος, ὅταν λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του ἔγινε μοναχός. Ὁ Κύριλλος γεννήθηκε τὸ 826 ἢ 827 στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ πέθανε τὸ 869. **Παννῶν... Μοράβου:** Τὰ δύο ἀδέρφια φώτισαν σχεδόν ὅλες τίς σλαβικὲς χώρες· κυ-

κατορθώματα τῶν ἁγίων ἀντρῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς παρακινοῦν σέ ἀνδρεία, θρησκευτικό ζήλο, μίμηση τῆς ἀρετῆς τους καί δόξα Θεοῦ· τιμώντας δηλαδή τούς δίκαιους καί τίμιους αὐτούς συνανθρώπους μας, δείχνουμε τήν ἀγάπη πού ὀφείλουμε στόν κοινό Δεσπότη, καί τιμώντας τήν εἰκόνα, τιμᾶμε τό πρωτότυπο. Ἡ παράδοση ὁμως αὐτή εἶναι ἄγραφη, ὅπως καί ἡ παράδοση νά στρέφουμε πρός τήν ἀνατολή, ὅταν προσκυνοῦμε, νά προσκυνοῦμε τό Σταυρό καί πολλά ἄλλα ὅμοια μέ αὐτά».

23. Μετάφραση.

«Στούς τελευταίους τούτους αἰῶνες ἔφεραν τό φῶς στή χώρα τῶν Βουλγάρων εὐλογημένοι πατέρες καί διδάσκαλοι, πού ἔλαμψαν καί μέ διδασκαλίες καί μέ θαύματα, καί πού ἔγιναν μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἅγιοι στή ζωή τους καί ἱκανοί στή διδασκαλία. Τό νά γράψω βιογραφία γιά ὀλόκληρη τή ζωή τους, εἶναι βέβαια κάτι πού πολύ ἐπιθυμῶ, πλὴν ὁμως ἀνώτερο ἀπό τή δύναμη τοῦ λόγου μου. Ἀφοῦ ὁμως ἀναφέρω μερικά στοιχεῖα ἀπό τή ζωή τους, θά ἀποδείξω τή ὀφιλανθρωπία καί τή χάρη τοῦ Θεοῦ, καί θά δείξω σ' ὅλους τούς ἀνθρώπους ὅτι δέν ἔχει ἀλλοιωθεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύση μας, ἀλλά ἔχει διαστραφεῖ ἡ ἐλεύθερη βούλησή μας. Ζητεῖτε νά μάθετε ἀμέσως ποιοί ἦταν αὐτοί οἱ πατέρες; Ὁ Μεθόδιος, ὁ ὁποῖος στόλισε τήν ἐπαρχία

ρίως ὁμως ἔδρασαν στήν Παννονία καί Μαραβία, δηλαδή σέ περιοχές πού συμπίπτουν σήμερα μέ ἐπαρχίες τῆς Οὐγγαρίας καί Τσεχοσλοβακίας. **πολύς τήν ἔξω φιλοσοφίαν**: Στόν Κύριλλο πού ἔκανε καθηγητή τῆς Φιλοσοφίας στό Πανεπιστήμιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δόθηκε ὁ σπάνιος στούς βυζαντινοὺς χρόνους τίτλος τοῦ «φιλοσόφου». – **αὐχμηρῶ τόπῳ**: Β' Πέτρ. α', 19. **πρός τόν Παράκλητον... τοῦ λόγου βοήθεια**: πρβλ. πρξ. β', 4. – **γράμματα ἐξευρέσθαι**: τὰ δύο ἀδέρφια ἐπινόησαν τή λεγόμενη «γλαγολιτική» (γλαγόλ = λόγος) σλαβική γραφή, τῆς ὁποίας τὰ περισσότερα γράμματα πῆραν ἀπό τήν ἑλληνική γλώσσα. **Βουλγάρου γλώττης**: συνεκδοχικά ἐννοεῖται γενικά ἡ σλαβική γλώσσα. – **ἐρμηνεύουσαι... εἰς τήν βουλγαρικὴν**: τὰ δύο ἀδέρφια μετέφρασαν τήν Ἁγία Γραφή καί τὰ λειτουργικά κείμενα στή σλαβική, γιατί, καθὼς λέγει ὁ Ντβόρνικ, «ἐμπνέονταν ἀπό τό δημοκρατικό καί φιλελεύθερο ἑλληνικό πνεῦμα, τό ὁποῖο σέβεται τήν ὄντοτητα ἀτόμων καί ἐθνῶν». – **κορφυφαίος τοῦ χοροῦ**: ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ χοροῦ στίς παραστάσεις τῶν τραγωδιῶν. – **Γοράσδος... Σάββας**: αὐτοί μετά τό θάνατο τῶν δύο ἀδερφῶν, ἀφοῦ διώχτηκαν ἀπό τούς λατίνους, «τὴν τῶν Βουλγάρων χώραν ἐφώτισαν».

Τίνες οὖν οἱ πατέρες οὗτοι, τάχα ζητεῖτε μαθεῖν; Μεθόδιος, δὲ τὴν Παννόνων ἐπαρχίαν ἐκόσμησεν, ἀρχιεπίσκοπος Μοράβου γενόμενος, καὶ Κύριλλος, ὁ πολὺς μὲν τὴν ἔξω φιλοσοφίαν, πλείων δὲ τὴν ἔσω.

Ἐπεὶ δὲ τὸ τῶν Σθλοβενῶν γένος εἶτ' οὖν Βουλγάρων ἀσυνέτως εἶχον τῶν ἐν Ἑλλάδι γλώττη συντεθειμένων γραφῶν, ζημίαν ἠγοῦντο τοῦτο μεγίστην οἱ ἅγιοι, καὶ τὸ μὴ τὸν λύχνον τῶν γραφῶν ἐπανάπτεσθαι τῷ τῶν Βουλγάρων ἀύχμηρῷ τόπῳ ἀπαρακλήτου λύπης ἐποιῶντο ὑπόθεσιν.

Τί γοῦν ποιοῦσι; Πρὸς τὸν παράκλητον ἀποβλέπουσιν, οὗ πρῶτον δῶρον αἱ γλῶσσαι καὶ τοῦ λόγου βοήθεια. Καὶ παρὰ τούτου τῆν χάριν ταύτην αἰτοῦνται, γράμματά τε ἐξευρέσθαι, δασύτητι Βουλγάρου γλώττης κατάλληλα, καὶ δυναθῆναι τὰς θείας γραφὰς πρὸς τῆν φωνὴν τοῦ ἔθνους (τῆ ἑρμηνεία) μεταγαγεῖν. Τυχόντες οὖν τοῦ εὐκταίου τούτου χαρίσματος ἐξευρίσκουσι μὲν τὰ Σθλοβενικά γράμματα, ἑρμηνεύουσι δὲ τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἐκ τῆς Ἑλλάδος γλώττης εἰς τὴν Βουλγαρικὴν, ποιοῦνται δὲ σπουδὴν τοῖς ὀξυτέροις τῶν μαθητῶν παραδοῦναι τὰ θεῖα μαθήματα· οὐκ ὀλίγοι γὰρ τῆς διδασκαλικῆς ταύτης πηγῆς ἔπινον, ὧν ἔκκριτοί τε καὶ τοῦ χοροῦ κορυφαῖοι Γοράσδος τε καὶ Κλήμης καὶ Ναοῦμ καὶ Ἀγγελάριος καὶ Σάββας».

24. ΑΠΟΚΡΙΣΗ ΠΡΟΣ ΛΟΥΘΗΡΑΝΟΥΣ ΘΕΟΛΟΓΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ (Ἱερεμίου Β', πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως).

«Καὶ τὸ μὲν ὀδηγεῖσαι, Θεοῦ, τὸ δὲ ἀξίους εἶναι τοῦ κρατηθῆναι ὑπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, τῆς ἡμετέρας γινέσθω σπουδῆς... Οὐ γὰρ μόνον τὸ πιστεῦσαι καταλλαγὴ, ἀλλὰ καὶ βίον σπουδαῖον ἐνδείξασθαι δεῖ. Οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῆς χάριτος ὠφελούμεθα ἀκαθάρτως ζῶντες, ἀλλὰ

24. Ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι ἀπὸ τὴν πρώτη ἀπὸ τῆς τρεῖς ἀποκρίσεις τοῦ Ἱερεμίου Β', πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς Βυρτεμβεργίους Λουθηρανούς Θεολόγους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης. Οἱ θεολόγοι αὐτοί, ἐπειδὴ ἠλπίζαν εἰς τὴν ἔνωση τοῦ συντηρητικοῦ Λουθηρανῶν

τῶν Παννόνων, ἀφοῦ ἔγινε ἀρχιεπίσκοπος Μοράβου, καί ὁ Κύριλλος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε σπουδαῖος φιλόσοφος καί πολύ σπουδαιότερος Θεολόγος.

Τό ὅτι λοιπόν οἱ Σλοβένοι καί οἱ Βούλγαροι δέν κατανοοῦσαν τά ἱερὰ βιβλία, πού ἦταν γραμμένα στήν ἑλληνική γλῶσσα, οἱ ἅγιοι θεωροῦσαν τοῦτο μεγάλη ζημιὰ· καί τό ὅτι δέν ἔκαιγε τό λυχνάρι τῶν ἱερῶν βιβλίων στόν ξερό τόπο τῶν Βουλγάρων, τοὺς λυτοῦσε πάρα πολύ. Τί κάνουν λοιπόν; Στρέφουν τή σκέψη τους πρὸς τόν Παράκλητο, τοῦ ὁποῖου πρῶτο δῶρο εἶναι οἱ γλῶσσες καί ἡ βοήθεια στό λόγο. Καί ἀπό Αὐτόν ζητοῦν τή χάρη τούτη, δηλαδή καί νά βροῦν γράμματα (ψηφία) κατάλληλα γιά τήν τραχύτητα τῆς βουλγαρική γλῶσσας, καί νά μπορέσουν νά μεταφράσουν τίς θεῖες Γραφές στή γλῶσσα τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Ἀφοῦ ἔλαβαν λοιπόν τό χάρισμα, πού εἶχαν ἐπιθυμήσει καί ζητήσῃ μέ προσευχή, ἐπινοοῦν τά γράμματα τοῦ σλοβενικοῦ ἀλφάβητου, μεταφράζουν τίς θεόπνευστες Γραφές ἀπό τήν ἑλληνική γλῶσσα στή βουλγαρική καί προσπαθοῦν μέ ζῆλο νά παραδώσουν τίς θεῖες Γραφές στοὺς ἐξυπνότερους ἀπό τοὺς μαθητές. Καί βέβαια ἔπιναν πολλοί ἀπό τήν πηγὴ αὐτῆ τῆς διδασκαλίας. Ἀπό αὐτοὺς διαλεχτοί καί κορυφαῖοι τοῦ ἱεραποστολικοῦ χοροῦ ὑπῆρξαν: ὁ Γοράσδος, ὁ Κλήμης, ὁ Ναούμ, ὁ Ἀγγελάριος καί ὁ Σάββας».

24. Μετάφραση.

«Τό νά ὀδηγηθοῦμε στό σωστό, βέβαια, εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, τό νά εἶμαστε ὅμως ἄξιοι νά κρατηθοῦμε ἀπό τό χέρι Του, αὐτό ἄς γίνῃ ἔργο τῆς δικῆς μας προσπάθειας... Γιατί, γιά νά συμφιλιωθοῦμε μέ τό Θεό, δέν ἀρκεῖ μόνο νά πιστεύσουμε σ' Αὐτόν, ἀλλά χρειάζεται

σμοῦ καί τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἔστειλαν στόν Πατριάρχη τήν Αὐγουσταία Λουθηρανική ὁμολογία σέ ἑλληνική μετάφραση καί ἀντάλλαξαν γράμματα μαζί του σχετικά μέ τά σημεῖα ἐπαφῆς καί τῶν διαφορῶν πού ὑπάρχουν μεταξύ τῶν δύο ὁμολογιῶν. Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας Β', ἀφοῦ συνεργάσθηκε μέ διαπρεπεῖς ὀρθόδοξους ἑλληγες θεολόγους γιά νά διατυπώσῃ τίς ἀποκρίσεις του, ἔμεινε αὐστηρά πιστός στήν ὀρθόδοξη παράδοση (Δ.Σ.Μ. σελ. 437 καί 451-452).

Πραγματικές παρατηρήσεις: οὐ γὰρ μόνον τὸ πιστεῦσαι πρβ. Ἰακ. α', 14· «τί τό ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐάν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχει;»

καὶ μᾶλλον βλαπτόμεθα, ὅτι μετ' ἐπίγνωσιν τοιαύτην καὶ δωρεὰν ἐπὶ τὰ πρότερα ἐπανερχόμεθα κακὰ. Ἔως οὖν ἐν τῷ σκάμματι ἔσμεν, ἕως ἐν τῷ ἀμπελῶνι ἐργαζόμεθα, ἕως λείπεται ἡ ἐνδεκάτη, προσέλθωμεν καὶ βίον ἐπιδειξώμεθα ὀρθὸν καὶ ἐνάρετον, ἵνα τῶν αἰώνιων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν... Ἔως οὖν ὁ τῆς δωρεᾶς οὗτος χρόνος, μηδεὶς ἀπογινωσκέτω. Τότε γὰρ τῆς ἀπογνώσεως καιρὸς, ὅταν ὁ νυμφῶν κλείηται, ὅταν ἀπολαύωσιν οἱ μέλλοντες ἀξιούσθαι τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου τῶν ἀγαθῶν· νῦν δὲ οὐπω. Ἔτι γὰρ τὸ θέατρον συνέστηκεν, ἔτι ὁ ἀγὼν ἐνέστηκεν, ἔτι τὰ βραβεῖα μετέωρα. Σπουδάσωμεν τοίνυν· δρόμου χρεῖα, καὶ τούτου σφοδροῦ. Ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, βίον ἄριστον κτησώμεθα μετὰ πίστεως ἀληθοῦς καὶ βίον ἔχωμεν ὀρθὸν τὸν κατ' ἐντολήν... Οὐ γὰρ δεῖ αἰεὶ περὶ τὰ στοιχεῖα στρέφεσθαι, οὐδὲ μόνον θεμέλιον πῆξαι, ἀλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς οἰκοδομῆς τελειῶσαι καὶ αὐτὴν τὴν ὀροφὴν καὶ τὴν τελειότητα τῶν ἀγαθῶν».

25. ΚΥΡΙΕΥΤΗΚΕ Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ (Γεωργίου Σχολαρίου - Γενναδίου).

«Μνήσθητε πόσον τε καὶ ποταπὸν ὑπῆρχε τὸ γένος ἡμῶν. Ἦν γὰρ σοφόν, ἐνδοξον, γενναῖον, φρόνιμον, ἀνδρεῖον, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑποτάξαν εἰς μοναρχίαν καὶ μὴν τῇ κατ' ἀρετὴν σπουδῇ ἀπομαζάμενον τὴν καθ' ὅλου ἀρετὴν, καθάπερ σπόγγος τὰ νάματα. Ἀλλὰ, νῦν, φεῦ τῶν κακῶν!, ἀπώλετο πᾶν. Ἐάλω γὰρ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἧς μόνον ἐν τῷ μνησθῆναι ἔστιν ἐκρηῖσαι φωνὴν μετὰ κραυγῆς καὶ ὀλολυγμοῦ καὶ πνεῦσαι τὰ λοιόσθια. Ἀλούσης γάρ, ἐμιάνηθι θυσιαστήρια, κατεπατήθη τὰ ἱερά, χύσις αἵματος πολλῇ γέγονεν, ἐμιάνη-

25. Ο θρήνος τοῦτος γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπάρχει στὴν Ἐ.Π. 160, 263-264.

Πραγματικές παρατηρήσεις: τὸ γένος ἡμῶν: ὁ Γεννάδιος καὶ σέ ἄλλο «θρήνο» του, ποῦ ἔγραψε «ἐν ὄρει Μενοικέως, ἐν τῇ μονῇ Προδρόμου» (κοντὰ στίς Σέρρες) γύρω στά 1460, θρηνεῖ «ἐπὶ τῷ τοῦ Γένους δλέθρῳ. Γένους, ὃ τῶν ἐπὶ γῆς κάλλιστον ἦν, σοφία διαλάμπων, φρονήσει τεθελός (= θάλλον), εὐνομίαις ἀνθούσιν, καλοῖς πᾶσι κατάκοσμον. Τίς οὐχ ὁμολογεῖ βελτίστους Ἑλληνας πάντων ἀνθρώπων γενέσθαι;... Ὡ πατρίς ἐμῆ καὶ κοινή πάντων τῶν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων...».

νά παρουσιάσουμε και ζωή ενάρετη. Γιατί, όταν δέ ζοῦμε ἀγνή ζωή, σέ τίποτα δέ μᾶς ὠφελεί ἡ θεία Χάρη, ἀλλά πιά πολύ μᾶς βλάπτει, ἀφοῦ μετά ἀπό τέτοια συνειδητή γνώση και δωρεά (πού ἔχουμε), γυρίζουμε ξανά στίς προηγούμενες κακές πράξεις. Ἐνόσω λοιπόν εἴμαστε μέσα στό σκάμμα, ἐνόσω δουλεύουμε στό ἀμπέλι, ἐνόσω ὑπολείπεται ἡ ἐντέκατη ὥρα, ἄς πλησιάσουμε και ἄς ἐπιδείξουμε ὀρθή και ενάρετη ζωή, για νά ἀπολαύσουμε τά οὐράνια ἀγαθά... Ἐνόσω λοιπόν ὑπάρχει ὁ χρόνος αὐτῆς τῆς δωρεᾶς, κανείς ἄς μήν ἀπογοητευθεῖ. Γιατί τότε εἶναι ὁ καιρός νά ἀπογοητευθοῦμε, όταν δηλαδή κλείνεται ὁ νυμφώνας, όταν ἀπολαμβάνουν τά ἀγαθά ἐκεῖνοι, πού πρόκειται νά κριθοῦν ἄξιοι νά ζήσουν στούς κόλπους τοῦ πατριάρχη τῶν ἀγαθῶν, δηλαδή τοῦ Ἄβραάμ. Τώρα ὅμως ὄχι ἀκόμη. Ἀκόμη λοιπόν ὑπάρχει τό θέατρο, ἀκόμη συνεχίζεται ὁ ἀγώνας, ἀκόμη εἶναι ἀβέβαιο ποιό θά πάρουν τά βραβεῖα. Ἄς τρέξουμε λοιπόν μέ προθυμία· πρέπει νά κάνουμε δρόμο και μάλιστα κουραστικό. Ἄς ὀδηγηθοῦμε στήν τελειότητα, ἄς ἀποκτήσουμε ενάρετη ζωή μέ πίστη ἀληθινή, και ἄς ἔχουμε σωστή ζωή σύμφωνα μέ τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Γιατί δέν πρέπει νά ἐνδιαφερόμαστε μόνο για τά ἀπλά και εὔκολα, οὔτε νά βάλουμε μόνο τό θεμέλιο, ἀλλά νά τελειώσουμε και τό ὑπόλοιπο μέρος τῆς οἰκοδομῆς και αὐτή τῆ στέγη, δηλαδή νά τελειοποιηθοῦμε στήν πνευματική ζωή.».

25. Μετάφραση

«Θυμηθεῖτε πόσο μεγάλο και πόσο ἐκλεκτό ὑπῆρξε τό γένος μας. Γιατί ἦταν σοφό, ἐνδοξο, γενναῖο, φρόνιμο, ἡρωικό· ὑπέταξε ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη σ' ἓνα βασίλειο και μέ τόν ενάρετο μάλιστα ἕξλο του ἀπορρόφησε ὀλόκληρη γενικά τήν ἀρετή, ὅπως ἀκριβῶς τό σφουγγάρι τά νερά. Ἀλλά τώρα, ἀλλοίμονο για τά κακά!. Χάθηκε τό πᾶν· ἀφοῦ ἔπεσε στά χέρια τῶν ἐχθρῶν ἡ Κωνσταντινούπολη, πού ἡ ἀνάμνησή της και μόνο μπορεῖ νά μᾶς κάμει νά ξεσπάσουμε σέ κραυγές πόνου και γοερά κλάματα και νά ψυχορραγήσουμε. Πράγματι, όταν κυριεύτηκε ἡ Πόλη, βεβηλώθηκαν τά θυσιαστήρια, καταπατήθηκαν τά ἱερά σκεύη και ἀντικείμενα, χύθηκε πολύ αἷμα, ἀτιμάστηκαν μοναχές, βιάστηκαν παρθένες, ἀποκεφαλίστηκαν βρέφη· φονεύτηκαν μέ τά μαχαίρια τῶν ἀσεβῶν ἄρχοντες, ἱερεῖς, ἄντρες, γυναῖκες, ἄνθρωποι κάθε ἡλικίας.

θησαν μονάστριαι, ἐφθάθησαν παρθένοι, ἀπεκεφαλίσθησαν βρέφη· ἀπέθανον μαχαίραις τῶν ἀσεβῶν ἄρχοντες, ἱερεῖς, ἄνδρες, γυναῖκες, ἡλικία πᾶσα. Οἷμοι τῷ ταλαιπώρῳ τε καὶ ἀθλίῳ! Τίς ἱκανὸς ἐκτραγωδεῖσαι τὸ μέγα τοῦτο πάθος καὶ τοῖς εἰς ἔπειτα ἀναγγεῖλαι τὴν συμφορὰν; Φεῦ! ποῦ ἡ βασιλικὴ παράστασις καὶ παράταξις; Ποῦ ἡ τῶν παλατίων σύνταξις; Ποῦ ὁ τοσοῦτος ἐσμός τῶν ἀρχόντων; Ποῦ τὰ παιδευτήρια τῆς σοφίας; Οἷμοι τῷ τάλανι! Ποῦ ἡ πατριαρχικὴ διοίκησις; Ποῦ ἡ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καλλονή; Ποῦ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ τάγματος χορός; Κατεπόθησαν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ. Καὶ οὐκ ἐν τῇ βασιλευσίᾳ μόνῃ τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μετ' αὐτὴν ἔτι καὶ πλείω καὶ χεῖριστα. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ὅταν δὲ πρὸς ταῦτα ἀποβλέψω, ἄλλος ἐξ ἄλλου γίνομαι, ἢ ψυχὴ μου ταράττεται καὶ ἰλιγγιᾷ μου τὸ πνεῦμα».

26. ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ – ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ (Νεκταρίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων).

«Καὶ μὴν τοιαύτη τῆς ἀνατολίδος νῦν ἡ κατάστασις. Οὐ γὰρ ἐστὶ πόλις καὶ τόπος, ὅπῃ τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν οὐ προχέονται ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τὰ αἵματα. Καὶ μειράκια ἐωράκαμεν προῦ ὀλίγων ἐτῶν τῇ τομῇ τῆς μαχαίρας ἀφόβως ὑποκλίναντα τὸν αὐχένα. Οὐκ ἔχομεν ναί

26. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Νεκταρίου (17ος αἰώνας), ποῦ ἔχει τὸν τίτλο «Πρὸς τὰς προσκομισθεῖσας θέσεις τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διὰ Πέτρου τοῦ αὐτῶν μαϊστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα ἀντίρρησης» (ἐν Ἰασιφ 1682) (σελ. 209-210). Στὸ ἔργο τοῦτο ὁ Νεκτάριος ἀνατρέπει τίς γνώμες τῶν Λατίνων γιὰ τοὺς Ὀρθόδοξους Ἕλληνας καὶ προβάλλει τὴν Ὀρθόδοξο Ἑλληνικὴ Ἀνατολή.

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Οὐ γὰρ ἐστὶ πόλις καὶ τόπος· κάθε περιοχὴ τοῦ ὑπόδουλου γένους ἔχει νὰ ἐπιδείξει νομάρτυρες, καὶ μειράκια... τὸν αὐχένα· μαρτύρησαν γιὰ τὸ Χριστὸ στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, π.χ. ὁ 19/χρονος γιὸς τοῦ πρώτου ἀρχοντα τῆς Ραιδεστοῦ (πόλεως τῆς ἀνατολικῆς Θράκης), ὁ 18/χρονος Τριαντάφυλλος στῆ Ζαγορά, ὁ 15/χρονος Ἰωάννης ἀπὸ τῆ Βλαχία, ὁ 14/χρονος Ἰωάννης ἀπὸ τῆ Θάσο κ.ἄ. Χαρακτηριστικά ὁ λογοτέχνης Βερίτης γράφει γιὰ τὰ «μειράκια» αὐτά: «Τὰ νεαρά τοῦτα βλαστάρια, οἱ σεμνοὶ αὐτοὶ ἔφηβοι, ποῦ δῶσανε τὸ αἷμά τους παρθενικὴ σπονδὴ στὸν Ἀρχηγὸ τῶν μαρτύρων, εἶν' ἀδέλφια μας κι' αὐτά, χθεσινὰ μόλις ἑλληνόπουλα... Ἀνανεώσανε τὴν

Ἄλλοίμονο σ' ἐμένα τόν ταλαίπωρο καί ἄθλιο! Ποιός εἶναι ἱκανός νά ἐξιστορήσει κατά τρόπο δραματικό τό μεγάλο αὐτό πάθημα καί νά ἀναγγεῖλει στούς μεταγενέστερους τή συμφορά; Ἄλλοίμονο! Ποῦ εἶναι ἡ βασιλική πομπή καί παράταξη; Ποῦ εἶναι ἡ στρατιωτική παράταξη τῶν ἀνακτόρων; Ποῦ εἶναι τό τόσο μεγάλο πλῆθος τῶν ἀρχόντων; Ποῦ εἶναι τά διδασκῆρια τῆς σοφίας; Ἄλλοίμονο σ' ἐμένα τό δυστυχημένο! Ποῦ εἶναι ἡ πατριαρχική διοίκηση; Ποῦ εἶναι ἡ ὁμορφιά τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ; Ποῦ εἶναι ὁ τόσο πολυπληθής καί τόσο ἐκλεκτός χορός τῆς ἀρχιερατικῆς καί μοναχικῆς τάξεως; Ὁ Μωάμεθ ἐξαφάνισε τά πάντα. Καί τά κακά δέν ὑπάρχουν μόνο στή βασιλεύουσα, ἀλλά καί στίς μικρότερες πόλεις· καί σ' αὐτές μάλιστα περισσότερα καί πάρα πολύ φοβερά.

Καί ὅλα τούτα ἔγιναν ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας. Ὅταν δέ στρέψω τήν προσοχή μου σ' αὐτά, γίνομαι ἑξαλλος, ἡ ψυχή μου ταράζεται καί τό πνεῦμα μου παθαίνει ἴλιγγο».

26. Μετάφραση.

«Καί πραγματικά, τέτοια εἶναι τώρα ἡ κατάσταση στήν ἑλληνική Ἀνατολή. Γιατί δέν ὑπάρχει πόλη καί τόπος, στόν ὅποιο νά μή χύνονται θαρραλέα τά αἵματα τῶν ὀρθοδόξων ἐλλήνων γιά χάρη τῆς Πίστεως. Καί νεαρά παλικάρια ἀκόμη εἶδαμε πρὶν λίγα χρόνια νά σκύβουν ἄφοβα τό λαιμό τους κάτω ἀπό τό μαχαίρι. Βέβαια δέν ἔχουμε τό καμάρι τῶν ἀρχαίων μαρτύρων· αὐτό ὅμως πού ἔχουμε, δέν εἶναι μικρό... Ποιά ἰδέα ἔχετε ἐσεῖς γι' αὐτούς πού ὑποφέρουν κακουχίες γιά τό Χριστό καί πού γιά χάρη τῆς διακηρύξεως τῆς πίστεως ταλαιπωροῦνται καθημερινά καί πεινοῦν καί διψοῦν καί δέν ἔχουν τά ἀναγκαῖα ἐνδύματα καί δέχονται χτυπήματα καί μετα-

ἀρχαία παράδοση τοῦ δωδεκάχρονου Ταρσιζίου». **Ταλαιπωρούμενους...καί περίφημα ἔως ἄρτι**. Α' Κορ. δ', 11-13. Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις μιλάει γιά τούς «ὄσημέραι κακομένους καί ὅσα οὐδ' εἶναι δυνατόν τις νά διεξέλθῃ πάσχοντας, τούς τὰς περιουσίας ἀφαιρούμενους, τούς ἐν δεσμοτηρίοις καθειργμένους, τούς ἐν τριήρεσι βίον μόχθων καί ταλαιπωριῶν διάγοντας καί τέως καταγνῆσκοντας, τούς ἐν χειρὶ βαρεῖα δεσποτῶν ἀγρίων τε καί ἀνημέρων ἀνηλεῶς θλιβομένους καί ἀγχομένους, τούς ἐν μαστίγι καί κακώσεσι καί στρεβλώσεσι, τούς ἐν μυρίοις βασάνων εἶδες κατατεινομένους καί ἐν ὀρθῇ τέως ὁμολογία

τῶν ἀρχαίων μαρτύρων τὸ καύχημα, ἀλλ' ὅπερ ἔχομεν οὐ μικρόν... Πῶς οἴεσθε τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ κακουχομένους καὶ διὰ τὴν ὁμολογίαν καθ' ἑκάστην ταλαιπωρούμενους, πεινῶντάς τε καὶ διψῶντας καὶ γυμνητευόντας καὶ κολαφιζομένους καὶ ἀστατοῦντας καὶ λοιδορούμενους, διωκομένους τε καὶ βλασφημιομένους καὶ ὡς περικαθάματα νομιζομένους καὶ περιψήμα ἕως ἄρτι; Καὶ εἴ τι προσκῶνται ἰδρῶτι τοῦ προσώπου, οὐκ εἰς τρυφὴν οὔμενοῦν, οὐκ εἰς δόξαν, οὐκ εἰς θελήματα σαρκός, ἀλλ' εἰς τὸ τελεῖν τοὺς βασιλικοὺς φόρους ὑπὲρ δυνάμιν ὄντας. Πῶς οἴεσθε τοὺς τοιοῦτους; Εἰ μὲν ἦσαν ἐκ λατίνων, μάρτυρας ἀντιλογίας ἐκτὸς ὀνομάσατε ἂν. Μάρτυρας ἡμεῖς τοὺς ἡμετέρους τοιοῦτους ὄντας ἂν μὴ καλοῖμεν, ἀλλ' ἀθλητάς γε κρίνομεν καὶ ὁμολογητάς... Ἴδε τοιγαροῦν, ὅποια νῦν ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Ὁρθόδοξος ἀνατολὶς ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ ὑμῶν μάλιστα. Τεταπειωμένη μὲν κατὰ τὸν κόσμον, δεδοξασμένη δὲ κατὰ τὸν Θεόν,... ἐν παννυχίσιν ἐορτάζουσα, ἐν ἀγρυπνίαις πανηγυρίζουσα, ἐν ψαλμοδίαις χαίρουσα, εἰς ἔκκληξιν καὶ θάμβος τῶν εἰδότην ὑμῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀπίστων...

Ἡ Ἐκκλησία (Κωνσταντινουπόλεως) καὶ τοὺς ἄλλους συνέχει καὶ στηρίζει θρόνους καὶ δόξα Χριστιανῶν ἀναδεικνύται, ἅμα καὶ καύχημα. Εἰ καὶ ἐάλω ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἐδουλώθη, τὸ ἔθνος οὐδαμῶς ἐξερορίζωθη».

27. Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ (ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ) ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (Ειρηναίου).

«Ἡ γὰρ Ἐκκλησία, καίπερ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περάτων τῆς γῆς διεσπασμένη, παρὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνων

ἐκπνέοντας». μάρτυρας... ἂν μὴ καλοῖμεν· ἡ συνειδηση τοῦ ὀρθόδοξου ἐλληνικοῦ λαοῦ ὀνόμασε αὐτοὺς «νεομάρτυρας». ἐν παννυχίσιν... χαίρουσα· ἡ Ἐκκλησία ἐμψύχωνε τὸ υπόδουλο Γένος μέ τὴν καλλιέργεια τῆς λειτουργικῆς ζωῆς. δόξα... καὶ καύχημα· ἡ Ἐκκλησία σάν φιλόστοργη μητέρα καὶ σάν ὄρνιθα πού μαζεύει «τὰ νοσσία ἐαυτῆς» (Ματθ. κγ' 37) ἀνέλαβε τὴν κηδεμονία τῶν υπόδουλων Ἑλλήνων καὶ διέσωσε τὸν ἔθνισμό τους. οὐδαμῶς ἐξερορίζωθη· ὁ ἱστορικός Σπυρίδων Ζαμπέλιος χαρακτηρίζει τὴν Ἐκκλησία ὡς «Ἑλληνοσωτῆραν». Χωρὶς αὐτὴν, τονίζει, «τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦελεν ἴσως ὑπάρχει σήμερον ἢ ἐντὸς βιβλιοθηκῶν καὶ εἰς σοφῶν τιῶν ἀναμνήσεις».

κινούνται συνέχεια και βρίζονται και καταδιώκονται και δέχονται βλαστήμιες και θεωρούνται σαν σκουπίδια και άκαθαρσίες μέχρι τή στιγμή αυτή; Και αν αποκτούν κάτι με τον ιδρώτα του προσώπου τους, δεν τό αποκτούν, βέβαια, για απόλαυση ή δόξα ή για νά ικανοποιούν σαρκικές επιθυμίες, αλλά για νά πληρώνουν τούς βασιλικούς φόρους, πού είναι δυσβάσταχτοι.

Πώς κρίνετε εσείς τούς ανθρώπους αυτούς; "Αν αυτοί προέρχονταν από τούς Λατίνους, θά τούς ονομάζατε, χωρίς άμφιβολία, μάρτυρες. "Εμείς τούς δικούς μας δεν μπορούμε νά τούς ονομάσουμε μάρτυρες, αν και είναι· βεβαίως όμως τούς θεωρούμε άθλητές και όμολογητές... Νά δεις λοιπόν ποιά είναι σήμερα ή "Ελλάδα και ή "Ορθόδοξη "Ανατολή· μάλιστα μετά τό χωρισμό σας. Είναι ταπεινωμένη από ανθρώπινη άποψη, άλλ' όμως δοξασμένη από τήν άποψη του Θεού..., άφοϋ κάνει γιορτές με όλονυχτίες, πανηγυρίζει με άγρυπνίες και εύφραίνεται με ψαλμωδίες, πράγμα πού προκαλεί έκπληξη και θαυμασμό και σέ σās (τούς Λατίνους), πού γνωρίζετε τά πράγματα, και στους "ιδιους τούς άπίστους...

"Η "Εκκλησία τής Κωνσταντινουπόλεως συγκρατεί και στηρίζει και τούς άλλους πατριαρχικούς θρόνους και γίνεται ή δόξα και ταυτόχρονα τό καμάρι των Χριστιανών. "Αν και έπεσε στά χέρια του έχθρου ή Κωνσταντινούπολη και ύποδουλώθηκε, τό έθνος με κανένα τρόπο δεν ξεριζώθηκε».

27. Μετάφραση

« "Η "Εκκλησία, αν και είναι διασκορπισμένη σέ όλόκληρη τήν οικουμένη ως τά άκρα τής γής, παρέλαβε από τούς "Αποστόλους και από τούς μαθητές τους τήν πίστη σέ ένα Θεό, Πατέρα παντοκράτορα, ό όποιος έχει δημιουργήσει τόν ουρανό και τή γή και τίς θάλασσες και όλα όσα ύπάρχουν σ' αυτά· και τήν πίστη σέ ένα "Ιησοϋ

27. Περικοπή από τό έργο του Ειρηναίου «"Ελεγχος και άνατροπή τής Ψευδωνύμου γνώσεως» (ΒΕΠΕΣ 5, 115-116).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «τόν πεποηκότα... εν αυτοίς»: φράσεις από Ψαλμ. 145,6 και Πράξ. δ', 24' 1δ', 15. **ήγαπημένον**: από τόν ουράνιο Πατέρα και τούς μαθητές Του. **εν Γερμανίαις... εν Λιβύη**: ή διάδοση του Χριστιανισμού τίς τελευταίες δεκαετίες του 2ου αιώνα ήταν πραγματικά θαυμαστή.

μαθητῶν παρέλαβε τὴν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν πεποικηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰς θαλάσσας καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πίστιν· καὶ εἰς ἓνα Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν σαρκωθέντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας· καὶ εἰς Πνεῦμα ἅγιον, τὸ διὰ τῶν Προφητῶν κεκηρυχὸς τὰς οἰκονομίας, καὶ τὰς ἐλεύσεις καὶ τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ ἡγαπημένου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς παρουσίαν αὐτοῦ... Τοῦτο τὸ κήρυγμα παρεληφνῆα καὶ ταύτην τὴν πίστιν, ὡς προέφραμεν, ἡ Ἐκκλησία, καίπερ ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ διεσπαρμένη, ἐπιμελῶς φυλάσσει, ὡς ἓνα οἶκον οἰκοῦσα· καὶ ὁμοίως πιστεύει τούτοις, ὡς μίαν ψυχὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσα καρδίαν, καὶ συμφώνως ταῦτα κηρύσσει καὶ διδάσκει καὶ παραδίδωσιν, ὡς ἓν στόμα κεκτημένη. Καὶ γὰρ αἱ κατὰ τὸν κόσμον διάλεκτοι ἀνόμοιοι, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως μία καὶ ἡ αὐτή. Καὶ οὔτε αἱ ἐν Γερμανίαις ἰδρυμένοι Ἐκκλησίαι ἄλλως πεπιστεύκασιν ἢ ἄλλως παραδιδόασιν, οὔτε ἐν ταῖς Ἰβηρίαις, οὔτε ἐν Κελτοῖς, οὔτε κατὰ τὰς ἀνατολάς, οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἐν Λιβύῃ, οὔτε αἱ κατὰ μέσα τοῦ κόσμου ἰδρυμένοι· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος, τὸ κτίσμα τοῦ Θεοῦ, ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ εἷς καὶ ὁ αὐτός· οὕτω καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας πανταχῇ φαίνει καὶ φωτίζει πάντας ἀνθρώπους τοὺς βουλομένους εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν».

28. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΕΡΟΔΟΞΟΥΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς, καθάπερ τοὺς φρενίτιδι περιπεσόντας νόσῳ καὶ παραπαίοντας, κατὰ δύναμιν τὴν ὑμετέραν πειρᾶσθαι θεραπεύειν μετὰ προσηνείας καὶ ἐπιεικειᾶς αὐτοῖς διαλεγόμενοις. Καὶ γὰρ ἐξ ἀπονοίας αὐτοῖς τὸ δόγμα τοῦτο ἐτέχθη καὶ πολὺ τῆς διανοίας

28. Περικοπή ἀπὸ τοῦ β' λόγου «πρὸς Ἀνομοίους περὶ τοῦ ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ» (Ε.Π. 48, 718). Οἱ Ἀνόμοιοι ἦταν μιά μερίδα τῶν Ἀρειανῶν πού ὑποστήριζε ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι «ὁμοούσιος» ἀλλὰ «ἀνόμοιος» πρὸς τὸν Πατέρα.

Χριστό, τόν Υιό τοῦ Θεοῦ, πού ἔγινε ἄνθρωπος γιά τή σωτηρία μας· καί τήν πίστη σέ ἅγιο Πνεῦμα, τό ὁποῖο μίλησε στούς ἀνθρώπους μέ τό στόμα τῶν προφητῶν γιά τίς φροντίδες τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, γιά τίς θεῖες ἐμφανίσεις, τή γέννηση ἀπό παρθένο, τό πάθος, τήν ἀνάσταση ἐκ νεκρῶν, τή σωματική ἀνάληψη στούς οὐρανοῦς τοῦ ἀγαπημένου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου μας, τή Δευτέρα Παρουσία Του μέσα στή δόξα τοῦ Πατέρα....

Αὐτό τό κήρυγμα καί αὐτή τήν πίστη, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, ἀφοῦ ἔχει παραλάβει ἡ Ἐκκλησία, ἄν καί εἶναι διασκορπισμένη σέ ὅλο τόν κόσμο, τά φυλάγει μέ ἐπιμέλεια, σάν νά κατοικεῖ σ' ἓνα σπίτι· καί ἔτσι πιστεύει σ' αὐτά, σάν νά ἔχει μιά ψυχή καί μιά καρδιά· καί μέ ἀπόλυτη συμφωνία τά κηρύσσει, τά διδάσκει καί τά παραδίνει στούς μεταγενέστερους, σάν νά ἔχει ἓνα στόμα. Καί βέβαια οἱ γλῶσσες, πού μιλοῦν οἱ ἄνθρωποι στή γῆ, δέν εἶναι ἴδιες· ἡ δύναμη ὅμως τῆς παραδόσεως εἶναι μιά καί ἡ αὐτή. Καί οὔτε οἱ Ἐκκλησίες πού ἔχουν ἰδρυθεῖ στίς γερμανικές χῶρες, πιστεύουν ἄλλα ἢ παραδίδουν στούς μεταγενέστερους ἄλλα, οὔτε ἐκείνες πού ἔχουν ἰδρυθεῖ στίς Ἰβηρικές χῶρες, στούς Κέλτες, στήν Ἀνατολή στήν Αἴγυπτο, στή Λιβύη καί στό μέσο του κόσμου ἔχουν διαφορετική πίστη. Ἀλλά, ὅπως ὁ ἥλιος, τό δημιουργημα αὐτό τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἓνας καί ὁ αὐτός σέ ὅλο τόν κόσμο, ἔτσι καί τό κήρυγμα τῆς ἀλήθειας φέρνει παντοῦ τό φῶς καί φωτίζει ὅλους τούς ἀνθρώπους, πού θέλουν νά γνωρίσουν συνειδητά τήν ἀλήθεια».

28. Μετάφραση

« Σᾶς παρακαλῶ ὅλους νά προσπαθεῖτε ὅσο μπορεῖτε νά ἐπιναφέρετε στήν ὀρθή πίστη τοὺς αἰρετικούς, συζητώντας μαζί τους μέ εὐγένεια καί ἐπέικεια, ὅπως ἀκριβῶς θά συζητούσατε μ' ἐκείνους πού εἶναι τρελοί καί κάνουν ἄνοησίες. Καί πράγματι, ἡ αἰρετική τους διδασκαλία εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνόητης ἐνέργειας, καί ὁ ἐγωισμός τους εἶναι πολύ μέγας».

Ὅμως τά τραύματα ἐκεῖνα πού προκαλοῦν φλεγμονή, δέ δέχον-

αὐτῶν τὸ φύσημα. Τὰ δὲ φλεγμαίνοντα τῶν τραυμάτων οὐδὲ ἐπιβολὴν χειρὸς ἀνέχεται, οὐδὲ ἀφήν ὑπομένει τραυντέραν. Διὰ τοῦτο οἱ σοφοὶ τῶν ἰατρῶν μαλακῇ τινι σπογγιᾷ τὰ τοιαῦτα καταψήχουσι ἔλκη. Ἐπεὶ οὖν καὶ τούτοις ἔλκος ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ φλεγμαῖνον, ὡσπερ ἀπαλῇ τινι σπογγιᾷ προσηνὲς ὕδωρ καὶ πόσιμον σπῶντες, οὕτω, τὰ εἰρημένα ἅπαντα καταντλήσαντες, πειρώμεθα καταστέλλειν αὐτῶν τὸ φύσημα καὶ τὸν ὄγκον καθαιρεῖν ἅπαντα. Κἂν ὑβρίζωσι, κἂν λακτίζωσι, κἂν ἐμπτύωσι, κἂν ὀ,τιοῦν ποιῶσι, μὴ καταλείψης τὴν ἰατροίαν, ἀγαπητέ. Τοὺς γὰρ ἄνθρωπον παραπλήγα θεραπεύοντας ἀνάγκη πολλὰ τοιαῦτα ὑπομένειν, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀφίστασθαι χρῆ, ἀλλὰ δι' αὐτὰ μὲν οὖν ταῦτα μάλιστα αὐτοὺς ταλανίζειν καὶ δακρύειν χρῆ, ὅτι τοιοῦτον αὐτῶν τῆς ἀρρωστίας ἐστὶ τὸ εἶδος.

Ταῦτα πρὸς τοὺς ἰσχυροτέρους λέγω καὶ ἀνετηρεάστους καὶ δυναμένους ἐκ τῆς ἐκείνων ὀμιλίας μηδεμίαν παραδέξασθαι βλάβην, ὡς εἴ τις ἀσθενέστερος εἴη, φευγέτω τούτων τὰς συνοουσίας, ἀποπηδάτω τοὺς συλλόγους, ὥστε μὴ τὴν τῆς φιλίας ὑπόθεσιν ἀφορμὴν ἀσεβείας γενέσθαι. Οὕτω καὶ Παῦλος ποιεῖ· αὐτὸς μὲν τοῖς ἀρρωστοῦσιν ἀναμύγνυται καὶ λέγει «ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος», τοὺς δὲ μαθητὰς καὶ ἀσθενέστερον διακειμένους ἀπάγει παραινῶν οὕτω καὶ διδάσκων· «φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὀμιλίας κακαί», καὶ πάλιν «ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος...» Ἴν' οὖν μὴ τὰ μέγιστα ἡμᾶς αὐτοὺς παραβλάψωμεν, φεύγωμεν αὐτῶν τὰς συνοουσίας, εὐχόμενοι μόνον καὶ παρακαλοῦντες τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, τὸν θέλοντα πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν, ἀπαλλάξαι μὲν αὐτοὺς τῆς πλάνης καὶ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐπαναγαγεῖν δὲ ἐπὶ τὸ τῆς γνώσεως φῶς».

17. **Τὸν θέλοντα πάντας... ἐλθεῖν**· Α' Τιμ. β', 4. Ὅπως εἶναι φανερό ἀπὸ ὅλη τὴν περικοπή, ὁ Χρυσόστομος δὲν ἀποκλείει τὸ διάλογο μὲ τοὺς ἑτεροδόξους, ἀλλὰ τὸν θεωρεῖ ἀναγκαῖο. Ὁ διάλογος ὁμοίως αὐτὸς περικλείει πολλοὺς κινδύνους. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεταί μόνο ἀπὸ πρόσωπα ποὺ ἔχουν ζωντανὴ πίστη καὶ εἰδικὲς γνώσεις.

ται ν' άκουμπήσει χέρι επάνω τους ούτε ύποφέρουν άγγιγμα πιό σκληρό. Για τό λόγο αυτό οί συνετοί γιατροί καθαρίζουν ελαφρά τίς πληγές αυτές μέ κάποιο μαλακό σφουγγάρι.

Έπειδή λοιπόν και μέσα στην ψυχή τών αίρετικών ύπάρχει φλεγμονή, άφοϋ τούς καταβρέξουμε μέ όλα όσα έχουμε είπει, παίρνοντας κατά κάποιο τρόπο μέ μαλακό σφουγγάρι γλυκό και πόσιμο νερό, άς προσπαθοϋμε νά περιορίζουμε τό ψυχικό τους πρήξιμο και όλόκληρο τό έξόγκωμα του έγωϊσμού τους. Καί άν ύβρίζουν και άν κλωτσούν και άν φτύνουν και κάνουν ό,τιδήποτε, νά μήν έγκαταλείψεις, αγαπητέ, τό έργο τής θεραπείας. Όσοι βέβαια θεραπεύουν άνθρωπο παράφρονα, θά ύπομένουν όπωσδήποτε πολλά τέτοια· ώστόσο όμως δέν πρέπει νά εγκαταλείπουν τήν προσπάθεια, αλλά γι' αυτά τά ίδια ακριβώς τά πράγματα πρέπει νά συμπονοϋν παρά πολύ και νά δακρϋζουν για τούς ανθρώπους αυτούς, έπειδή τέτοιο είναι τό είδος τής άρρώστιας τους.

Αυτά όμως τά λέγω στους πιό δυνατούς στην πίστη, για τούς όποιους δέν ύπάρχει κανένας κίνδυνος νά έπηρεαστούν και νά βλαφτούν από τή συναναστροφή τους μέ τούς αίρετικούς. Έπομένως, άν κανείς δέν έχει δυνατή πίστη, νά άποφεϋγει τίς συναναστροφές μαζί τους και νά άπομακρύνεται από τίς συνελεύσεις τους, ώστε νά μή γίνει ή φροντίδα για τήν έπιστροφή τών αίρετικών στην όρθή πίστη άφορμή νά χάσει ό ίδιος τήν πίστη του. Αυτό ακριβώς κάνει και ό Παϋλος· ό ίδιος δηλαδή συναναστρέφεται τούς κακούς και τούς αίρετικούς, γι' αυτό και λέγει: «έγινα στους Ίουδαίους σαν Ίουδαίος, σ' αυτούς που δέν είχαν λάβει τό νόμο τής άποκαλύψεως, σαν έθνικός χωρίς νόμο»· τούς μαθητές του όμως και εκείνους που έχουν ασθενέστερη πίστη, τούς άπομακρύνει από τούς κακούς και τούς αίρετικούς, συμβουλεύοντάς τους και διδάσκοντάς τους μέ αυτά τά λόγια: «οί κακές συναναστροφές διαφθείρουν τά καλά ήθη» και πάλι: «βγειτε μέσα άπ' αυτούς και ξεχωριστείτε, λέγει ό Κύριος»... Για νά μή βλάψουμε λοιπόν πάρα πολύ τούς έαυτούς μας, άς άποφεϋγουμε νά συναναστρεφόμαστε τούς αίρετικούς· νά προσευχόμαστε μόνο και νά παρακαλοϋμε τό φιλόανθρωπο Θεό, που θέλει όλοι οί άνθρωποι νά σωθούν και νά γνωρίσουν τέλεια τήν ώλήθεια, νά τούς άπαλλάξει από τήν πλάνη και τήν παγίδα του διαβόλου και νά τούς επαναφέρει στο φώς τής γνώσεως».

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
 Μεταμορφώσεως Μετεώρων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ)

Α΄ ΚΕΙΜΕΝΑ
29. Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ
(Ίωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Κάλλιστον καὶ ψυχωφελέστατον ἐρευνᾶν τὰς θείας Γραφάς. Ὡσπερ γὰρ δένδρον, παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων πεφντευμένοι, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, τῇ θείᾳ ἀρδευομένη Γραφῇ, πιαίνεται καὶ καρπὸν ὄριμον δίδωσι πίστιν ὀρθόδοξον καὶ ἀειθαλέσι τοῖς φύλλοις, ταῖς θεαρέστοις φημί ὠραΐζεται πράξεισι. Πρὸς τε γὰρ προᾶξιν ἐνάρετον καὶ θεωρίαν ἀθόλωτον ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν ρυθμιζόμεθα. Πάσης γὰρ ἀρετῆς παράκλησιν καὶ κακίας ἀπάσης ἀποτροπὴν ἐν ταύταις εὐρίσκομεν... Κρούσωμεν τοίνυν εἰς τὸν κάλλιστον παράδεισον τῶν Γραφῶν, τὸν εὐδὴν, τὸν γλυκύτατον, τὸν ὠραιότατον, τὸν παντοίοις τῶν νοερῶν θεοφόρων ὀρνέων κελαδήμασι περιηχοῦντα ἡμῶν τὰ ὄντα, τὸν ἀπτόμενον ἡμῶν τῆς καρδίας καὶ λυπονμένην μὲν παρακαλοῦντα, θυμουμένην δὲ κατευνάζοντα καὶ χαρᾶς αἰδίου ἐμπιπλῶντα, τὸν ἐπιβιβάζοντα ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰ χρυσαυγῇ μετάφρενα τῆς θείας Περιστερᾶς καὶ ὑπέρολαμπρα, καὶ ταῖς φανωτάταις αὐτῆς πτέρυξι πρὸς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν καὶ κληρονόμον τοῦ φντουργοῦ τοῦ νοητοῦ ἀμπελώνος ἀνάγοντα, καὶ δι' Αὐτοῦ τῷ Πατρὶ τῶν φώτων προσάγοντα. Ἄλλὰ μὴ παρέργως κρούσωμεν, προθύμως δὲ μᾶλλον

29. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Δαμασκηνοῦ «Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως» (Ἐ.Π. 94, 1176).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὡσπερ γὰρ δένδρον, παρὰ τὰς διεξόδους... ψαλμ. α΄, 3. **μὴ ἐκκακῶσωμεν κρούοντες:** πρβλ. Ὁριγένη «περὶ τοῦ μὴ ἐκκακεῖν ἐν τῇ ἀναγνώσει τῆς θείας Γραφῆς τὸν μὴ συνιέντα τὸ σκοτεινὸν τῶν ἐν αὐτῇ αἰνιγμάτων καὶ παραβολῶν» (Ἐ.Π. 12, 917-922). «Ἐπερώτησον...» Δευτ. λβ΄, 7. **τὸν πατέρα... τοὺς πρεσβυτέρους:** Γιά ἐμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους μόνο μέ τῆ βοήθεια τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δυνατό νά ἐρμηνεύσουμε ἱκανοποιητικά τήν Ἁγία Γραφή.

Β' ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

29. Μετάφραση

« Είναι πολύ ώραϊο και πολύ ωφέλιμο για τήν ψυχή νά μελετούμε μέ προσοχή τίς θείες Γραφές. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἕνα δέντρο πού εἶναι φυτεμένο κοντά στήν πηγή τοῦ νεροῦ, ἔτσι καί ἡ ψυχή, ὅταν πίνει ἀπό τό πνευματικό νερό τῆς θείας Γραφῆς, προκόβει πνευματικά καί ἠθικά, μέ ἀποτέλεσμα νά παράγει σάν ὄριμο καρπό τήν ὀρθόδοξη πίστη καί νά στολίζεται μέ καταπράσινα φύλλα, δηλαδή μέ θεάρεστες πράξεις. Καί τοῦτο γιατί οἱ ἅγιες Γραφές μᾶς ὀδηγοῦν καί στήν ἐνάρετη πράξη καί στήν καθαρῆ θεωρία, ἐπειδή μέσα σ' αὐτές βρίσκουμε παρόρμηση γιά κάθε ἀρετή καί τήν προτροπή νά ἀποκρούσουμε κάθε κακία. Ἐάν χτυπήσουμε λοιπόν τήν πόρτα στόν πολύ ὁμορφο παράδεισο τῶν Γραφῶν, αὐτόν πού εἶναι γεμάτος εὐωδιά, τό γλυκύτατο, τόν ὠραιότατο, ἐκεῖνον πού σκορπίζει εὐχάριστους ἤχους σ' αὐτιά μας μέ τά κάθε εἶδους κελαδήματα τῶν ἁῦλων θεοφόρων πουλιῶν· τόν παράδεισο πού συγκινεῖ τήν καρδιά μας, καί πού, ὅταν εἶναι λυπημένη, τήν παρηγορεῖ καί, ὅταν εἶναι ταραγμένη, τή γαληνεύει καί τή γεμίζει παντοτεινῆ χαρά. Ἐκεῖνον πού ἀνεβάζει τό νοῦ μας πάνω στήν δόξα λαμπρῆ καί γεμάτῃ χρυσῆς ἀνταύγειες ράχη τῆς θείας Περιστερᾶς, ἡ ὁποία μέ τά φωτεινά φτερά της μᾶς ἀνεβάζει ψηλά στό Μονογενῆ Υἱό καί κληρονόμο Ἐκεῖνου, πού φύτεψε τό πνευματικό ἀμπέλι καί πού μέσω Αὐτοῦ μᾶς φέρνει κοντά στόν Πατέρα τῶν Φώτων. Ἐάν μὴ χτυπήσουμε τήν πόρτα τοῦ παραδείσου ἀδιάφοροι, ἀλλά μᾶλλον μέ προθυμία καί μέ ἐπιμονή. Ἐάν μὴ χάσουμε τό θᾶρος μας, καθὼς χτυπᾶμε. Ἐπειδή μόνο μέ αὐτό τόν τρόπο θά μᾶς ἀνοίξουν τήν πόρτα. Ἐάν διαβάσουμε μιά καί δύο φορές καί δέν καταλάβουμε αὐτά πού διαβάζουμε, ἄς μὴ λιποψυχήσουμε, ἀλλά ἄς ἐπιμείνουμε, ἄς χάσουμε ὥρα, ἄς ρωτήσουμε. Γιατί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ λέγει: “ζήτησε νά μάθεις ἀπό τόν πατέρα σου καί

και ἐπιμόνως. Μὴ ἐκκακήσωμεν κρούοντες. Οὕτω γὰρ ἡμῶν ἀνοιγήσεται. Ἐὰν ἀναγνώμεν ἅπαξ και δις και μὴ διαγνώμεν, ἂ ἀναγιγνώσκομεν, μὴ ἐκκακήσωμεν· ἀλλ' ἐπιμείνωμεν, ἀδολεσχῆσωμεν, ἐρωτήσωμεν· «ἐπερωτήσον γὰρ, φησί, τὸν πατέρα σου και ἀναγγελεῖ σοι· τοὺς πρεσβυτέρους σου, και ἐροῦσί σοι».

30. Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων και κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῶν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα· ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ τοῦτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐκοῦν ὅστις γε κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπειράται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθνῶν ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιούτωντες τὸ κήρυγμα. Οἶον (ἵνα τοῦ πρώτου και κοινοτάτου πρώτου μνησθῶ) τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλπικότας κατασημαίνεσθαι τίς ὁ διὰ γραμμάτος διδάξας; Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχὴν ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας και τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῶν καταέλειπεν; Οὐ γὰρ δὴ τοῦτοις ἀρκούμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμήθη, ἀλλὰ και προλεγόμεν και ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες».

30. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μ. Βασιλείου «περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Ε.Π. 32, 188).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει· ἀντίθετα πρὸς τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς, πού πολλές φορές τοποθετοῦν τὴν παράδοση ὑπεράνω τῆς ἁγίας Γραφῆς, και ἀντίθετα πρὸς τοὺς Προτεστάντες, πού ἀπορρίπτουν τὴν ἱερὰ Παράδοση, γιὰ τοὺς Ὀρθοδόξους ἡ ἱερὰ Παράδοση ὡς πηγὴ τῶν δογματικῶν και ἠθικῶν ἀληθειῶν ἔχει τὸ ἴδιο κύρος μὲ τὴν Ἁγία Γραφή. **τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα... τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας:** ὁ Μ. Βασίλειος ἐννοεῖ τοὺς λόγους πού λέει ὁ ἱερέας κατὰ τὴ θεία Λειτουργία: «... δεόμεθα και ἱκετεύομεν»

αὐτός θά σοῦ δώσει ἐξήγησι· ἀπό τούς μεγαλυτέρους σου καί αὐτοί
θά σέ κατατοπίσουν”».

30. Μετάφραση

« Ἀπό τά δόγματα καί τά κηρύγματα πού ἔχουν φυλαχτεῖ στήν Ἐκκλησία, ἄλλα τά ἔχουμε παραλάβει ἀπό τή γραπτή διδασκαλία καί ἄλλα μᾶς μεταδόθηκαν ἀπό τήν προφορική διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων καί τά ἔχουμε ἀποδεχθεῖ κατά τρόπο μυστικό (ἀνεξήγητο)· βέβαια καί τά δυό ἔχουν τήν ἴδια δύναμη γιά τήν εὐσέβεια. Καί σ’ αὐτό κανεῖς δέν ἔχει ἀντίρρηση· κανεῖς βέβαια ἀπό ἐκείνους πού ἔχουν ἔστω καί μικρή πείρα ἀπό τούς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς. Γιατί ἂν θά ἐπιχειρούσαμε νά ἀφήσουμε ἀπό τά ἔθιμα ὅσα εἶναι ἄγραφα, ἐπειδή τάχα δέν ἔχουν μεγάλη δύναμη, μέ αὐτό τόν τρόπο καί χωρίς νά τό καταλάβουμε, θά ζημιώναμε τό Εὐαγγέλιο στά σπουδαιότερά του σημεῖα· μάλλον θά ἀπογυμνώναμε τό κήρυγμα ἀπό κάθε οὐσιαστικό περιεχόμενο. Γιά παράδειγμα, (γιά νά θυμηθῶ τό πρῶτο καί πολύ γνωστό σέ ὄλους), ποιός εἶναι ἐκεῖνος πού γραπτῶς μᾶς δίδαξε νά σφραγίζονται μέ τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ἐκεῖνοι πού ἐλπίζουν στό ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ποιό γραπτό ἔργο μᾶς δίδαξε ὅτι πρέπει νά στρεφόμαστε πρὸς τήν ἀνατολή τήν ὥρα τῆς προσευχῆς; Ποιός ἀπό τούς ἁγίους μᾶς ἔχει γραπτῶς κληροδοτήσει τά λόγια τῆς ἐπικλήσεως γιά τόν καθαγιασμό τοῦ ἄρτου τῆς θείας Εὐχαριστίας καί τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας; Γιατί δέν ἀρκούμαστε σ’ αὐτά, πού ἀνέφερε ὁ Ἀπόστολος ἢ τό Εὐαγγέλιο, ἄλλά λέμε περισσότερα, ἄλλα πρὶν ἀπό αὐτά καί ἄλλα μετὰ ἀπό αὐτά, ἀφοῦ τά παραλάβαμε ἀπό τήν ἄγραφη διδασκαλία».

κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά Σου τὸ ἅγιον ἐφ’ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ». **Ποτηρίου τῆς εὐλογίας**: τὸ ποτήρι μέ τό ὅποιο ὁ Κύριος κατά τήν ἑσπέρα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου ἔκαμε εὐχαριστήρια προσευχή πρὸς τὸ Θεὸ εὐλογώντας αὐτόν γι’ αὐτό. **ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες**: πρβλ. Α’ Κορ. ΙΑ’, 2, 34. Κατὰ τὸν Ἐπιφάνιο «τά μὲν ἐν γραφαῖς, τά δὲ ἐν παραδόσει παρέδωκαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι» (Ε.Π. 41, 1047). Καί κατὰ τὸ Χρυσόστομο «δήλον ὅτι οὐ πάντα δι’ ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ ἀγράφως· ὁμοίως δὲ κακεῖνα καὶ ταῦτα ἔστιν ἀξιόπιστα».

31. Η ΜΕΡΙΚΗ ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ
(Γρηγορίου Νύσσης).

«*Ἡ θεία φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὅ,τι ποτὲ κατ' οὐσίαν ἐστὶ, πάσης ὑπέρκειται καταληπτικῆς ἐπινοίας, ἀπρόσιτος καὶ ἀπροσπέλαστος οὐσα ταῖς στοχαστικαῖς ἐπινοίαις, καὶ οὐπω τις ἀνθρώποις πρὸς τὴν τῶν ἐκλήπτων κατανόησιν ἐξεύρηται δύναμις· οὐδὲ τις ἔφοδος καταληπτικῆ τῶν ἀμηχάνων ἐπενοήθη. Διὸ καὶ ἀνεξιχνιάστους τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ὁ μέγας ὀνομάζει Ἀπόστολος, σημαίνων διὰ τοῦ λόγου τὸ ἀνεπίβατον εἶναι λογισμοῖς τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἢ πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς θείας οὐσίας ἄγει. Τοιοῦτος δὲ ὢν κατὰ τὴν φύσιν ὁ ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν, ἄλλω λόγῳ καὶ ὁρᾶται καὶ καταλαμβάνεται ὁ ἀόρατός τε καὶ ἀπερίγραπτος. Πολλοὶ δὲ οἱ τῆς τοιαύτης κατανοήσεως τρόποι. Ἔστι γὰρ καὶ διὰ τῆς ἐμφαινομένης τῷ παντὶ σοφίας τὸν ἐν σοφίᾳ πάντα πεπονηκότα στοχαστικῶς ἰδεῖν. Καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων δημιουργημάτων ὁρᾶται τρόπον τινὰ τῇ διανοίᾳ ὁ δημιουργὸς τοῦ προκειμένου κατασκευάσματος, τὴν τέχνην τῷ ἔργῳ ἐναποθέμενος. Ὅραται δὲ οὐχ ἡ φύσις τοῦ τεχνητεύσαντος, ἀλλὰ μόνον ἡ τεχνικὴ ἐπιστήμη, ἣν ὁ τεχνίτης τῇ κατασκευῇ ἐναπέθετο. Οὕτω καὶ πρὸς τὸν ἐν τῇ κτίσει βλέποντες κόσμον, ἔννοιαν οὐ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς σοφίας τοῦ κατὰ πάντα σοφῶς πεπονηκότος ἀνατυπούμεθα».*

31. Περικοπή ἀπὸ τὸν 6ο λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης στοὺς μακαρισμοὺς. Ὁ λόγος αὐτός ἐρμηνεύει τὸ μακαρισμὸ «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» (Ἐ.Π. 44, 1268).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: ἀπρόσιτος· ἀπροσπέλαστος· ἀνεπίβατον... πρὸς γνῶσιν τῆς θείας οὐσίας· ὁ Γρηγόριος Νύσσης τονίζει ὅτι δὲν μπορούμε νὰ γνωρίσουμε τὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ. Καὶ κατὰ τὸ Γρηγόριο τὸ Ναζιανζηνὸ ὁ Θεὸς εἶναι «φῶς τὸ ἀκρότατο καὶ ἀπρόσιτο καὶ ἄρρητο, οὔτε νῦν καταληπτὸν οὔτε λόγῳ ρητὸν» (Ἐ.Π. 36, 364). Καὶ ὁ Μ. Βασίλειος πιστεύει ὅτι «ἀπερινόητος ἀνθρώπου φύσει καὶ ἄρρητος παντελῶς ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἀποδέδεικται» (Ἐ.Π. 29, 544-545). Σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη ὄλων τῶν Πατέρων, γνωρίζουμε ὄχι τὴν οὐσία

31. Μετάφραση

« Ὅτιδήποτε εἶναι πραγματικά αὐτή ἡ ἴδια ἡ θεία φύση στήν οὐσία της, βρίσκεται πάνω ἀπό κάθε ἀντιληπτική δύναμη τοῦ νοῦ, γιατί (ἡ θεία αὐτή φύση) εἶναι ἀπρόσιτη καί ἀπροσπέλαστη στούς διανοητικούς στοχασμούς καί δέν ἔχει βοθεῖ ἀκόμη καμιά δύναμη ἀπό τούς ἀνθρώπους, κατάλληλη γιά τήν κατανόηση αὐτῶν πού βρίσκονται ἔξω ἀπ' τήν περιοχὴ τῆς ἀντιληπτικῆς τους δυνάμεως· οὐτε ἐπινοήθηκε κάποιος τρόπος, κατάλληλος γιά τήν κατανόηση τῶν ἀσυλλήπτων. Γι' αὐτό καί ὁ μέγας Ἄπόστολος ὀνομάζει ἀνεξιχνίαστες τίς ὁδοὺς τοῦ Θεοῦ, φανερώνοντας μέ τό λόγο αὐτό ὅτι εἶναι ἀπρόσιτη στίς λογικές σκέψεις ἡ ὁδός ἐκείνη, πού ὀδηγεῖ στή γνώση τῆς θείας οὐσίας. Ἄφου, λοιπόν, τέτοιος εἶναι στή φύση του Ἐκεῖνος πού εἶναι πάνω ἀπό κάθε φύση, μέ διαφορετικό τρόπο γίνεται καί ὄρατός καί ἀντιληπτός Αὐτός, πού εἶναι καί ἀόρατος καί ἀπερίγραπτος. Πολλοί μάλιστα εἶναι οἱ τρόποι τῆς κατανοήσεως αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Γιατί εἶναι δυνατό καί μέ τή βοήθεια τῆς σοφίας, πού φανερώνεται μέσα στό σύμπαν, νά δοῦμε, μέ λογικό συμπέρασμα, Ἐκεῖνον, πού ἔχει δημιουργήσει μέ σοφία ὅλα τά πράγματα. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καί μέ τά ἀνθρώπινα δημιουργήματα, ὅπου ὁ δημιουργός τοῦ κατασκευάσματος πού βρίσκεται μπροστά μας, μέ τό νοῦ γίνεται κατά κάποιο τρόπο ὄρατός, ἀφου ἔβαλε τήν τέχνη του μέσα στό ἔργο. Εἶναι ὁμως ὄρατή ὄχι ἡ οὐσία τοῦ κατασκευαστή, ἀλλά μόνο ἡ (εἰδική) τεχνική γνώση, πού ὁ τεχνίτης ἔβαλε μέσα στό κατασκευάσμα. Ἔτσι καί ὅταν βλέπουμε προσεκτικά τήν τάξη μέσα στήν κτίση, ἀναπαρασταίνουμε μέσα στό νοῦ μας ὄχι τήν οὐσία, ἀλλά τή σοφία Ἐκεῖνου, πού ἔχει δημιουργήσει τήν κτίση μέ σοφία σέ ὅλα».

τοῦ Θεοῦ, ἀλλά «τά περί τήν οὐσίαν Αὐτοῦ», «οὐ τήν φύσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τά περί τήν φύσιν» (Ἰωάννης Δαμασκηνός, Ἔ.Π. 94, 800). **διά τῆς ἐμφαινομένης τῷ παντί σοφίας... πάντα σοφῶς**· ὅλοι οἱ Πατέρες μέ ἄλλους λόγους τονίζουν ὅ,τι ἔλεγε ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος δίδασκε ὅτι εἶναι δυνατόν νά φτάσουμε στήν ἰδέα τοῦ Θεοῦ διά τῆς μελέτης τῆς κτίσεως, «ὡσπερ γράμμασι διά τῆς τάξεως καί ἀρμονίας τόν ἑαυτῆς δεσπότην καί ποιητήν σημαίνουσης καί βοώσης» (Ἔ.Π. 25 69).

32. ΟΙ ΚΑΘΑΡΟΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΒΛΕΠΟΥΝ ΤΟ ΘΕΟ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Ὁ πάσης τῆς κτίσεως καὶ ἐμπαθοῦς διαθέσεως τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἀποκαθήρας, ἐν τῷ ἰδίῳ κάλλει τῆς θείας φύσεως καθορᾷ τὴν εἰκόνα... Τῶν γὰρ τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν ὁ Θεὸς ἐνετύπωσε τῇ σῇ κατασκευῇ τὰ μιμήματα, οἷόν τινα κηρὸν σχήματι γλυφῆς προτυπώσας. Ἄλλ' ἢ κακία τῷ θεοειδεῖ χαρακτηριστὶ περιχυθεῖσα ἄχρηστον ἐποίησέ σοι τὸ ἀγαθὸν ὑποκεκρυμμένον τοῖς αἰσχροῖς προκαλύμμασιν. Εἰ οὖν ἀποκλύσειας πάλιν δι' ἐπιμελείας βίου τὸν ἐπιπλασθέντα τῇ καρδίᾳ σου ρύπον, ἀναλάμψει σοι τὸ θεοειδὲς κάλλος. Ὡσπερ ἐπὶ τοῦ σιδήρου γίνεσθαι πέφυκεν, ὅταν δι' ἀκόνης τοῦ ἰοῦ γυμνωθῇ, ὁ πρὸ ὀλίγον μέλας, αὐγὰς τινὰς ἐφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν ἥλιον στίλβων καὶ λαμπηδόνας ἐκδίδωσιν, οὕτω καὶ ὁ ἔνδον ἄνθρωπος, ὃν καρδίαν ὀνομάζει ὁ Κύριος, ἐπειδὰν ἀποξύσῃται τὸν ἰώδη ρύπον τὸν διὰ τοῦ πονηροῦ εὐρώτος ἐπανθήσαντα τῇ μορφῇ, πάλιν ἀναλήφεται τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ὁμοιότητα καὶ ἀγαθὸς ἔσται. Τὸ γὰρ ἀγαθῶ ὅμοιον ἀγαθὸν πάντως. Οὐκοῦν ὁ ἑαυτὸν βλέπων, ἐν ἑαυτῷ τὸ παθούμενον βλέπει καὶ οὕτω γίνεται μάρκαριος ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὅτι πρὸς τὴν ἰδίαν καθαρότητα βλέπων, ἐν τῇ εἰκόνι καθορᾷ τὸ ἀρχέτυ-

32. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Γρηγορίου Νύσσης στοῦ μακαρισμοῦ «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» ('Ε.Π. 44, 1269).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ ὅλη περικοπή φανερῶνει ὅτι ὁ Γρηγόριος Νύσσης εἶναι μεγάλη φιλοσοφικὴ διάνοια. Αὐτὸς προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὸ γνωσιολογικὸ σχῆμα τοῦ Ἀριστοτέλη, σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο πηγὴς τῆς γνώσεως εἶναι δύο, δηλαδὴ ἡ ἐμπειρία πού ἔχουμε διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ ἡ στηριζόμενη σ' αὐτὴ διανοητικὴ ἐργασία τῆς σκέψεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἔχει τὴν πλατωνικὴ ἀντίληψη, ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὴν κατ' αἴσθησιν ἐμπειρία καὶ τὴ στηριζόμενη σ' αὐτὴ διανοητικὴ ἐργασία, ὑπάρχει καὶ ἄλλη σημαντικότερη πηγὴ γνώσεως: ἡ ἐσωτερικὴ ἐμπειρία, τὸ ἐσωτερικὸ βίωμα, ἡ ἄμεση πνευματικὴ θέα. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς γνώσεως εἶναι κατ' ἐξοχὴν κατάλληλος γιὰ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει καθαριστῆ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Παρόμοια διδασκαλία ἀνέπτυξαν καὶ ἄλλοι πατέρες, ὅπως ὁ Αὐγουστίνος στὴ Δύση καὶ πολλοὶ Ἕλληνες στὴν Ἀνατολή. **τῶν γὰρ τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν**. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνο ἡ ὕψιστη ὄντολογικὴ πραγματικότητα, ἀλλὰ καὶ ἡ ὕψιστη ἀξιολογικὴ πραγματικότητα, ἡ πηγὴ ὅλων τῶν ἀξιών καὶ ἀγαθῶν, τὸ ὕψιστο ἀγαθὸ. **ἐντύπωσε**

32. Μετάφραση

« Ἐκεῖνος πού καθάρισε τήν καρδιά του ἀπό τήν κακότητα καί τίς κακές ἐπιδράσεις δλόκληρης τῆς ὕλικης κτίσεως, μέσα στή δική του ψυχική ὁμορφιά διακρίνει καθαρά τήν εἰκόνα τῆς θείας φύσεως (τοῦ Θεοῦ). Γιατί ὁ Θεός, ὅταν σέ δημιουργοῦσε, χάραξε ἐπάνω σου σάν σέ ἀντίτυπο τά ἀγαθά τῆς δικῆς Του φύσεως, σάν νά ἀποτύπωσε πάνω στό κερί τό σχῆμα μιᾶς γλυπτῆς παραστάσεως. Ἄλλά ἡ ἁμαρτία, ἀφοῦ ἀπλώθηκε γύρω ἀπό τό θεόμορφο χάραγμα, ἔκαμε γιά σένα ἄχρηστο τό ἀγαθό πού εἶναι κρυμμένο κάτω ἀπό τά ἄσχημα περιβλήματα. Ἄν λοιπόν μέ τήν προσεκτική ζωή σου ξεπλύνεις πάλι τήν ἀκαθαροσία, ἡ ὁποία τοποθετήθηκε σάν ἐπίχρισμα πάνω στήν καρδιά σου, θά λάμψει ξανά στή μορφή σου τό θεόμορφο κάλλος. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει νά γίνεται κατά τρόπο φυσικό στό σίδηρο, ὅταν δηλαδή μέ τό ἀκόνι ἀπαλλαγῆ ἀπό τή σκουριά, αὐτό πού πρῖν ἀπό λίγο ἦταν μαῦρο, βγάξει τώρα μερικές ἀνταύγειες καί λάμψεις, καθῶς ἀκτινοβολεῖ ἀπέναντι στόν ἥλιο, μέ τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ ἐσωτερικός ἄνθρωπος, πού ὁ Κύριος ὀνομάζει καρδιά, ὅταν μέ ξύσιμο βγάλει τή σκουριά, πού εἶναι σάν τήν ἀκαθαροσία καί σχηματίστηκε μέ τή μούχλα πάνω στή μορφή, θά ἀποκτήσει πάλι τήν ὁμοιότητα μέ τό πρωτότυπο καί θά εἶναι ἀγαθός. Γιατί τό ὅμοιο μέ τό ἀπόλυτο ἀγαθό εἶναι ὅπωςδήποτε ἀγαθό. Ὅποιος λοιπόν παρατηρεῖ τόν ἑαυτό του, μέσα στόν ἴδιο τόν ἑαυτό του βλέπει αὐτό πού ποθεῖ· καί μέ τόν τρόπο αὐτό γίνεται μακάριος αὐτός πού ἔχει τήν καρδιά καθαρή ἀπό τό μολυσμό τῆς ἁμαρτίας, γιατί, παρατηρώντας προσεκτικά τή δική του καθαρότητα, μέσα στήν εἰκόνα διακρίνει καθαρά

τῆ σῆ κατασκευῆ τά μίμηματ᾽ ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ. **εἰ ἀποκλύσεις...** ἐπειδάν ἀποξύσῃται τόν ἰώδη ρύπον... ὁ καθαρὸς τῆ καρδία· ὅλες οἱ ἐκφράσεις θυμίζουσι παλαιότερη διδασκαλία τοῦ ἀπολογητῆ Θεόφιλου Ἀντιοχείας (β' αἰώνας), ὁ ὁποῖος ἔγραφε: «Βλέπεται γάρ ὁ Θεὸς τοῖς δυναμένοις αὐτόν ὁρᾶν, ἐπὶν ἔχωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνεψωμένους τῆς ψυχῆς... Ὡσπερ ἔσοπτρον ἐστιλβωμένον, οὕτω δεῖ τὸν ἄνθρωπον ἔχειν καθαράν ψυχὴν... Ὅταν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐ δύναται ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος θεωρεῖν τὸν Θεόν» (ΒΕΠΕΣ 5, 13-14). Αὐτὰ ἐξηγοῦν γιατί τό κυριότερο αἴτιο τῆς ἀπιστίας εἶναι ἡ ἔλλειψη ἠθικῆς καθαρότητας.

πον... Καθαρότης γάρ, ἀπάθεια καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτριώσεις ἢ θεότης ἐστίν. Εἰ οὖν ταῦτα ἐν σοὶ ἐστι, Θεὸς πάντως ἐν σοὶ ἐστιν».

33. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (Μεγάλου Βασιλείου).

«*Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἰσθησί μου τὸν λόγον τὸ θαῦμα τῆς διανοίας. Τί πρῶτον εἶπω; Πόθεν ἄρξωμαι τῆς ἐξηγήσεως; Ἐλέγξω τῶν ἕξω τὴν ματαιότητα ἢ ἀνυμνήσω τὴν ἡμετέραν ἀλήθειαν;... Ὁ τὴν κοσμοποιῖαν συγγραφέων εὐθὺς ἐν τοῖς πρώτοις ῥήμασι τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τὴν διάνοιαν ἡμῶν κατεφώτισεν, εἰπὼν· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Τί καλὴ ἢ τάξις; Ἀρχὴν πρῶτον ἐπέθηκεν, ἵνα μὴ ἄναρχον αὐτὸν οἰηθῶσί τινες· εἶτα ἐπήγαγε τὸ Ἐποίησεν, ἵνα δειχθῆ, ὅτι ἐλάχιστον μέρος τῆς τοῦ δημιουργοῦ δυνάμεώς ἐστι τὸ ποιηθέν. Ὡς γὰρ ὁ κεραμεύς, ἀπὸ τῆς αὐτῆς τέχνης μυρία διαπλάσας σκευή, οὔτε τὴν τέχνην οὔτε τὴν δύναμιν ἐξανήλωσεν· οὕτω καὶ ὁ τοῦ παντὸς τούτου δημιουργός, οὐχ ἐνὶ κόσμῳ σύμμετρον τὴν ποιητικὴν ἔχων δύναμιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἀπειροπλάσιον ὑπερβαίνουσιν, τῇ ῥοπῇ τοῦ θελήματος μόνη εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε τὰ μεγέθη τῶν ὀρωμένων. Εἰ οὖν καὶ ἀρχὴν ἔχει ὁ κόσμος καὶ πεποιήται, ζῆται, τίς ὁ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ δὸς καὶ τίς ὁ ποιητής... Ἡ μακαρία φύσις, ἡ ἀφθονος ἀγαθότης, τὸ ἀγαπητὸν πᾶσι τοῖς λόγου μετεληφόσι, τὸ πολυπόθητον κάλλος, ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ νοερὸν φῶς, ἡ ἀπρόσιτος σοφία. οὗτος ἐποίησεν ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ... Προαναφώνησις τῶν περὶ συντελείας δογμάτων καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου μεταποιήσεως, τὰ νῦν ἐν βραχέσι κατὰ τὴν στοιχείωσιν τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας παραδιδόμενα. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Τὰ ἀπὸ χρόνου ἀρξάμενα πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἐν χρόνῳ συντελεσθῆναι».*

33. Περικοπή ἀπὸ τὴν πρώτη ἀπὸ τίς ἐννέα ὁμιλίαις τοῦ Μ. Βασιλείου στὴν Ἐξαήμερον (Ἐ.Π. 29, 5-9). Οἱ ὁμιλίαις αὐτές διακρίνονται γιὰ τὴν καταπληκτικὴ γνώση τῶν δεδομένων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ φύση καὶ γιὰ τὴν παρατηρητικότητα, μὲ τὴν ὁποία ὁ σοφὸς ἱεράρχης τὴ μελετοῦσε.

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν...» Γεν. α', 1. ὁ τὴν κοσμοῦ

τό ἀρχέτυπο. Ἐφοῦ καθαρότητα, ἔλλειψη παθῶν καί ἀποξένωση ἀπό κάθε κακῶ εἶναι ἡ θεότητα. Ἐάν ἔχεις αὐτά, τότε ὁ Θεὸς ἐξάπαντος εἶναι μέσα σου».

33. Μετάφραση

« Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Μέ ἀφήνει ἄφωνο ὁ θαυμασμός γιὰ τό νόημα αὐτῆς τῆς φράσεως. Τί νά πῶ πρῶτο; ἘΑπό πού ν' ἀρχίσω τὴν ἐξήγησι; Νά καταδείξω τὴ μωρία αὐτῶν πού βρίσκονται ἐξω ἀπὸ τό Χριστιανισμό ἢ νά ἐξυμνήσω τὴ δική μας ἀλήθεια;...

Αὐτός πού ἔγραψε τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, ἀμέσως μέ τὰ πρῶτα λόγια φώτισε τέλεια τό νοῦ μας μέ τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Γιατί εἶπε: Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Πόσο ωραία εἶναι ἡ τάξι. Μίλησε πρῶτα γιὰ τὴν ἀρχή, γιὰ νά μή νομίσουν μερικοί ὅτι ὁ κόσμος δέν ἔχει ἀρχή· ἔπειτα πρόσθεσε τό Ἐποίησε, γιὰ νά φανερωθεῖ ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου εἶναι ἐλάχιστη ἐκδήλωσι τῆς δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ. Ὅπως δηλαδή ὁ ἀγγειοπλάστις, πού κατασκεύασε μέ τὴν ἴδια τέχνη ἀναρίθμητα σκεύη, οὔτε τὴν τέχνη του οὔτε τὴ δύναμὶ του ἐξάντησε, ἔτσι καὶ ὁ δημιουργὸς αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος, ἐπειδὴ ἔχει δημιουργικὴ δύναμη ἀσύγκριτα ἀνώτερη ἀπὸ ὅση ἀρκεῖ γιὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς κόσμου, μέ τὴν ἐλάχιστη κίνηση τῆς θελήσεώς Του καὶ μόνο δημιούργησε τὰ μεγάλα σέ ὄγκο οὐράνια σώματα, τὰ ὅποια βλέπουμε. Ἐάν λοιπόν ὁ κόσμος καὶ ἀρχὴ ἔχει καὶ ἔχει δημιουργηθεῖ, ἐξέταξε νά μάθεις ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος πού τοῦ ἔδωσε τὴν ἀρχὴ καὶ ποιὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς του.. Ὁ Θεός, ἡ μακάρια φύσις, ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος, ἐκεῖνο πού εἶναι ἀγαπητό σέ ὅλα τὰ λογικά πλάσματα, ἡ πολυπόθητη ωραιότητα, ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τό αὐτο φῶς, ἡ ἀπλησίαστη σοφία, Αὐτός δημιούργησε στὴν ἀρχὴ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ... Αὐτά πού τώρα μεταδίδονται μέ λίγα λόγια, σύμφωνα μέ τὴν προπαρασκευαστικὴ θεόπνευστη διδασκαλία, εἶναι μία προαγγελία τῶν δογμάτων γιὰ τὴ συντέλεια καὶ τό μετασχηματισμὸ τοῦ κόσμου. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Ὅσα ἀρχισαν σέ ὀρισμένο χρόνο, εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖο καὶ νά τελειώσουν μέσα στό χρόνο».

ποῖαν συγγραφέων· δηλαδή ὁ Μωϋσῆς, συντελείας... μεταποίησεως· πρβλ. Ψαλμ. 101, 26· Ἦσ. λδ', 4 καὶ να', 6· Β' Πέτρ. γ' 7, 10, 13.

34. Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟΣ

(Μεγάλου Ἀθανασίου).

«Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἀταξία ἀλλὰ τάξις ἐστὶν ἐν τῷ παντί, καὶ οὐκ ἀμετρία ἀλλὰ συμμετρία, καὶ οὐκ ἀκοσμία ἀλλὰ κόσμος καὶ κόσμιον παναρμόνιος σύνταξις· ἀνάγκη λογίζεσθαι καὶ λαμβάνειν ἔννοιαν τοῦ ταῦτα συναγαγόντος καὶ συσφίξαντος Δεσπότην. Κἂν γὰρ μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τάξεως καὶ συμφωνίας τῶν ἐναντίων, ἐννοεῖν ἐστὶ τὸν τοιούτων ἄρχοντα καὶ κοσμήτορα καὶ βασιλέα. Ὡσπερ γὰρ πόλιν ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀνθρώπων συνεστῶσαν, μικρῶν καὶ μεγάλων, καὶ πλουσίων αἰ' καὶ πενήτων, καὶ πάλιν γερόντων καὶ νεωτέρων, καὶ ἄρρένων καὶ θηλέων, εἰ θεωρήσασιν εὐτάκτως οἰκοιμένην, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ διαφόρους μὲν ὄντας, ὁμοιοῦντας δὲ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ μῆτε τοὺς πλουσίους κατὰ τῶν πενήτων, μῆτε τοὺς μεγάλους κατὰ τῶν μικρῶν, μῆτε τοὺς νέους κατὰ τῶν γερόντων γιγνομένους, ἀλλὰ πάντας καὶ τὴν ἰσομοιρίαν εἰρηνεύοντας· εἰ ταῦτα βλέπομεν, πάντως ἐννοοῦμεν, ὅτι ἄρχοντος παρουσία τὴν ὁμόνοιαν προταινεῖ, κἂν μὴ ὁρῶμεν αὐτόν. Ἡ μὲν γὰρ ἀταξία ἀναρχίας ἐστὶ γνώρισμα· ἡ δὲ τάξις τὸν ἡγεμονεύοντα δείκνυσιν ... Οὔτως ἐν τῇ τοῦ παντὸς τάξει καὶ ἁρμονίᾳ τὸν τοῦ παντὸς ἡγεμόνα νοεῖν ἀνάγκη Θεόν, καὶ τοῦτον ἓνα καὶ οὐ πολλοίς».

35 Η ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

(Ἰωάννου τοῦ Χρισοστόμου).

«Καλύβην μικρὰν ἐπήξατό τις ἐν ταῖς ἀμπέλοις καὶ τοῦ καρποῦ συναρθεθέντος ἀφήκεν ἔρημον, καὶ οὐδὲ δύο πολλάκις ἡμέρας διαμένει, ἀλλὰ διαλύεται καὶ καταπίπτει ταχέως. Εἶτα καλύβη μὲν οὐκ ἂν σταίη χωρὶς τοῦ προνοοῦντος, δημιουργημάτων δὲ τοσοῦτον οὕτω καλὸν καὶ θαυμαστόν, καὶ νόμοι νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ ὥρων ἐνηλλαγμένα

34. Περικοπή ἀπὸ τό λόγου τοῦ Μ. Ἀθανασίου «κατὰ Ἑλλήνων» (δηλαδὴ ἐναντίον τῶν εἰδωλολατρῶν) (Ε.Π. 25, 76).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή αὐτή παρουσιάζει παραστατικά μέ

34. Μετάφραση

« Ἐπειδὴ λοιπὸν μέσα στὴν κτίση δὲν ὑπάρχει ἀταξία ἀλλὰ τάξη, καὶ δὲν ὑπάρχει ἔλλειψη μέτρου ἀλλὰ συμμετρία, καὶ δὲν ὑπάρχει χάος ἀλλὰ εὐταξία καὶ σέ ὅλα ἁρμονικὴ συγκρότηση τοῦ κόσμου, πρέπει νὰ σκεπτόμαστε καὶ νὰ ἐννοοῦμε κατὰ κάποιον τρόπο τὸ Δεσπότη, πού δυνέδεσε καὶ στερέωσε ὅλα αὐτὰ μαζί. Γιατί, ἂν καὶ αὐτὸς εἶναι ἀόρατος μέ τὰ μάτια, ὅμως εἶναι δυνατό ἀπὸ τὴν τάξη καὶ τὴν ἑναομόνιση τῶν ἀντιθέτων νὰ συλλάβουμε μέ τὴ δύναμη τῆς διάνοιάς μας τὸν ἄρχοντα καὶ διακοσμητὴ καὶ βασιλιά τους. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σέ μιὰ πολιτεία, πού συγκροτεῖται ἀπὸ πολλοὺς καὶ διάφορους ἀνθρώπους, ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους, καὶ ἀκόμα ἀπὸ πλουσίους καὶ φτωχοὺς, γέροντες καὶ νέους, ἄντρες καὶ γυναῖκες· ἂν βλέπαμε τὴν πολιτεία αὐτὴ νὰ ἔχει κατοίκους πού ζοῦν μέ καλὴ τάξη, καὶ ἂν βλέπαμε αὐτοὺς πού ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὴ, ἐνῶ εἶναι διαφορετικοί, νὰ ἔχουν ὁμόνοια μεταξύ τους καὶ νὰ μὴ στρέφονται οἱ πλούσιοι ἐναντίον τῶν φτωχῶν, οὔτε οἱ μεγάλοι ἐναντίον τῶν μικρῶν, οὔτε οἱ νέοι ἐναντίον τῶν γερόντων, ἀλλὰ ὅλοι νὰ ζοῦν εἰρηνικά μέ ἴσα μερίδια· ἂν βλέπαμε λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, θὰ κάναμε τὴ σκέψη, ὅτι ἡ ὑπαρξὴ κάποιου ἄρχοντα κάνει δυνατὴ τὴν ὁμόνοια, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ δὲν τὸν βλέπουμε. Γιατί ἡ ἀταξία εἶναι γνώρισμα τῆς ἀναρχίας· ἡ τάξη δείχνει τὸν ἡγεμόνα.... Ἔτσι μέσα στὴν τάξη καὶ τὴν ἁρμονία τοῦ σύμπαντος πρέπει νὰ βλέπουμε νοερά τὸν κυρίαρχο τοῦ παντός Θεοῦ, καὶ Αὐτὸν μάλιστα ὡς ἕναν καὶ ὄχι ὡς πολλούς».

35. Μετάφραση

«Κάποιος ἔστησε ἕνα μικρὸ καλύβι ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια καί, ἀφοῦ πήρε τὸν καρπὸ, τὸ ἐγκατέλειψε ἔρημο· τὸ καλύβι συχνὰ δὲ διατηρεῖται οὔτε δυὸ ἡμέρες, ἀλλὰ διαλύεται καὶ πέφτει κάτω γρηγορᾶ. Ἄν λοιπὸν ἕνα καλύβι δὲ θὰ μπορούσε νὰ σταθεῖ ὀρθιο χωρὶς ἐκεῖνον πού θὰ φροντίζει γι' αὐτό, τότε ἕνα δημιουργημα τόσο πολὺ ὠραῖο καὶ θαυμαστό, καὶ οἱ νόμοι τῆς νύχτας καὶ τῆς ἡμέρας, καὶ οἱ

ὠραία παρομοίωση τῆ θεῖα πρόνοια ὡς διακυβέρνηση τοῦ κόσμου, στὴν ὁποία ὀφείλεται ἡ τάξη καὶ ἡ ἁρμονία τοῦ σύμπαντος.

χορεΐαι, καὶ φύσεως ὁρόμος ποικίλος τις καὶ παντοδαπὸς ἐν γῆ καὶ θαλάττῃ καὶ ἀέρι καὶ οὐρανῷ καὶ φυτοῖς καὶ ζώοις πετομένοις, νηχο-
 μένοις, βαδίζουσι, ἔρπουσι καὶ ἐν τῷ πάντων ἐκείνων κυριωτέρῳ
 ἀνθρώπων γένει, πῶς ἂν διέμεινεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀδιάπτωτον χρόνον
 χωρὶς προνοίας τινός; Μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων ἔπελθέ μοι τοὺς λει-
 μῶνας τῷ λόγῳ, τοὺς παραδείσους, τὰ γένη τῶν ἀνθῶν, τὰς βοτάνας
 ἀπάσας, τὰς χρεῖας αὐτῶν, τὴν εὐωδίαν, τὰ σχήματα, τὴν θέσιν, τὰ
 ὀνόματα μόνον· τὰ δένδρα τὰ ἔγκαρπα, τὰ ἄκαρπα, τῶν μετάλλων
 τὴν φύσιν ... τὰ ὄρη, τὰς νάπας, τοὺς ὄρνιθους, τὸν κάτω λειμῶνα,
 τὸν ἄνω λειμῶνα καὶ γὰρ ἐν τῇ γῆ λειμῶν καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ λειμῶν.
 τὰ ποικίλα τῶν ἄστρον ἄνθη, κάτω ρόδα, ἄνω Ἴρις. Βούλει καὶ ἐπὶ
 τῶν ὀρνίθων σοὶ δεῖξω λειμῶνα; Κατάμαθε τοῦ ταῦ τὸ σῶμα τὸ ποι-
 κίλον καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον βαφήν, τοὺς πορφυρίζοντας στρουθοὺς.
 Ἐνόησόν μοι τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ πόσον ἔχει χρόνον καὶ οὐκ
 ἡμανρώθη, ἀλλ' ὥσπερ σήμερον κατασκευασθεῖς, οὕτως ἐστὶν ἀπο-
 στίλβων καὶ λαμπρός ... Ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς τῶν ἀπίστων λόγος, ὅταν
 ἅπαντα ταῦτα διέλθωμεν πρὸς αὐτούς, τὸ μέγεθος, τὸ κάλλος τῆς
 κτίσεως, τὴν δαφίλειαν, τὴν ἀφθονίαν τὴν ἐν ἅπασιν;».

36. Η ΣΥΝΕΝΩΣΗ ΤΟΥ ΟΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΟΡΑΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΑΝ- ΘΡΩΠΟ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Ὁ τεχνίτης Λόγος ζῶν ἐν ἑξ ἄμφοτέρων, ἀοράτου τε καὶ ὄρα-
 τῆς φύσεως, δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ἕλης λαβῶν
 τὸ σῶμα ἤδη προϋποστάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθεῖς ..., οἷόν

35. Περικοπή τῆς 10ης ἀπὸ τίς 21 ὁμιλίες τοῦ Χρυσοστόμου «εἰς τοὺς ἀν-
 δριάντας» (Ε.Π. 49,114).

Πραγματικές παρατηρήσεις: τὰς βοτάνας ἀπάσας, τὰς χρεῖας αὐτῶν· Χα-
 ρακτηριστικὸν σχετικὰ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Παράκελσου: «Κάθε λιβάδι καὶ λαγκάδι,
 κάθε βουνὸ καὶ λόφος εἶναι φαρμακεῖον τοῦ Θεοῦ». καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον βα-
 φήν. Χαρακτηριστικὴ εἶναι πάνω στά φτερά ἡ ἀμφίπλευρη ἀρμονία τῶν χρωμάτων
 καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοῦ στελέχους.

κυκλικοί χοροί τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, πού διαδέχονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, καί ἡ πορεία τῆς φύσεως μέ τὴν ποικιλία καί τίς κάθε εἶδους μορφές στή γῆ καί τὴ θάλασσα καί τόν ἀέρα καί τόν οὐρανό καί (τίς κάθε εἶδους μορφές) ἀνάμεσα στά πτηνά καί τὰ φυτά καί τὰ ζῶα πού κολυμποῦν, πού βαδίζουν, πού σέρνονται, καί μέσα σέ αὐτά τό κυριότερο, τό γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅλα αὐτά πῶς θά διατηροῦνταν μέσα στόν τόσο ἀδιάκοπο χρόνο, χωρίς κάποια πρόνοια; Μαζί μέ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ, ἔλα νά μοῦ μιλήσεις γιά τὰ λιβάδια, τοὺς ωραίους κήπους, τὰ εἶδη τῶν λουλουδιῶν, ὅλα τὰ βότανα, τὴ χρησιμοθητά τους, τό ἄρωμα, τὰ σχήματα, τὴ θέση, τὰ ὀνόματα μόνο· τὰ δέντρα τὰ καρποφόρα, τὰ ἄκαρπα, τὴ φύση τῶν μετάλλων... τὰ βουνά, τίς δασωμένες κοιλάδες, τὰ δάση, τό κάτω λιβάδι, τό πάνω λιβάδι – ἐπειδὴ καί στή γῆ ὑπάρχει λιβάδι καί στόν οὐρανό ὑπάρχει λιβάδι – τὰ ποικίλα λουλούδια τῶν ἀστρῶν, κάτω τριαντάφυλλα, πάνω τό οὐράνιο τόξο. Θέλεις νά σοῦ δεῖξω καί στά πτηνά ἓνα λιβάδι; ἐξετάσε μέ προσοχὴ τό σῶμα τοῦ παγωνιοῦ πού εἶναι πλουμιστό καί ξεπερνᾷ κάθε ἄλλο χρωματισμό, τὰ σπουργίτια πού ἔχουν χρῶμα πρὸς τό σκοτεινό. Κάμε μου τὴ χάρη νά ἐξετάσεις πόσο χρόνο ὑπάρχει τό κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, δίχως νά χάσει τὴ λάμψη του, ἀλλὰ σάν νά κατασκευάστηκε σήμερα, ἔτσι λάμπει καί εἶναι φωτεινός... Ἄλλὰ ποιὰ λογικά ἐπιχειρήματα θά εἶχαν νά προβάλουν οἱ ἄπιστοι, ὅταν παρουσιάσουμε μέ λεπτομέρεια σ' αὐτοὺς ὅλα αὐτά, δηλαδή τό μέγεθος, τό κάλλος τῆς κτίσεως, τόν πλοῦτο, τὴν ἀφθονία, πού ὑπάρχει σέ ὅλα;».

36. Μετάφραση

«Ὁ δημιουργὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ δυὸ συστατικά, δηλαδή τὴν ἄορατη καί τὴν ὁρατὴ φύση, δημιουργεῖ ἓνα ζωντανό πλάσμα, τὸν ἄνθρωπο· καί ἀφοῦ πῆρε τό σῶμα ἀπὸ τὴν ὕλη, πού ἤδη εἶχε δημιουργηθεῖ, καί ἀφοῦ ἔβαλε μέσα σ' αὐτό πνοή ἀπὸ τὸν ἑαυτό

36. Περικοπή ἀπὸ τὸν 38ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στὰ Θεοφάνεια ἢ στὰ Γενέθλια τοῦ Σωτήρα (Ε.Π. 36, 321-322).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ τεχνίτης Λόγος: εἶναι σταθερὸ δίδαγμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν πατέρων, ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν κόσμον διὰ τοῦ Υἱοῦ ἢ Λόγου του. Πρβλ. Ἰωάν. α', 3: «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν». **παρὰ τῆς ὕλης· πνεῦν ἐνθεῖς:** πρβλ. Γεν. β', 7: «Καί

τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴσθησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκνητην μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὄρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλειόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὄρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος· τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καὶ πέρασ τοῦ μυστηρίου τῆ πρὸς Θεὸν νεύσει θεοῦμενον».

37. ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καὶ τὸν βραχὺν τοῦτον καὶ τρίπηχυν καὶ τοσοῦτον τῶν ἀλόγων ἐλάττονα κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχύν, ὑψηλότερον πάντων ἐποίησε, λογικὴν ψυχὴν αὐτῷ χαρισάμενος, ὅπερ ἐστὶ μάλιστα τιμῆς τεκμήριον. Διὰ γὰρ τούτου καὶ πόλεις ᾠκοδόμησε καὶ θάλατταν ἔτεμε καὶ γῆν ἐκαλλώπισε καὶ τέχνας μυριάς ἐξεῦρε καὶ τῶν ἀγριωτέρων ἀλόγων περιεγένετο καὶ τὸ δὴ πάντων μέγιστον καὶ πρῶτον τὸν ποιήσαντα αὐτὸν ἐπέγνω Θεὸν καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐχειραγωγῆθη καὶ ἔγνω τί μὲν καλόν, τί δὲ οὐ τοιοῦτον, Θεῷ προσεύχεται τῶν ὁρωμένων μόνος· ἀποκαλύψων ἀτέλανσε, καὶ τοῦτο μόνος ἄλλιν· δι' αὐτὸν γῆ, δι' αὐτὸν οὐρανός, δι' αὐτὸν ἥλιος καὶ ἀστέρες· δι' αὐτὸν σελήνης ὁρόμοι καὶ ὥρων καὶ τροπῶν διαφοραὶ· δι' αὐτὸν καρπῶν γενέσεις καὶ φυτὰ καὶ ἀλόγων γένη τσοσῦτα· δι' αὐτὸν ἡμέρα καὶ δι' αὐτὸν νύξ· δι' αὐτὸν ἀπόστολοι καὶ προφῆται ἐπέμφθησαν, δι' αὐτὸν ἄγγελοι πολλάκις ἀπεστάλησαν. Τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἅπαντα ἐπελθεῖν. Δι' αὐτὸν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γέγονε καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἐτάφη καὶ τὰ φορικῶδη θαύματα ἐκεῖνα μετὰ τὴν ἀνάστασιν δι' αὐτὸν γέγονε».

ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν».

37. Περικοπή ἀπὸ τό λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στόν 48ο ψαλμό (Ἰ.Π. 55. 220-221).

του..., τόν τοποθετεῖ πάνω στή γῆ, ὡς ἕναν κατά κάποιο τρόπο δεύ-
τερο κόσμο, μεγάλο αὐτόν μέσα σέ μικρό κόσμο, ἕνα ἄλλο ἄγγελο,
προσκυνητή γῆς καί οὐρανοῦ, ἐπιτηρητή τοῦ ὄρατοῦ κόσμου, μυ-
ημένο ὅμως στά μυστικά τοῦ ἀόρατου κόσμου, βασιλιά τῶν ἐπιγείων,
ἀλλά ὑπήκοο στήν ἄνω βασιλεία, ἐπίγειο καί οὐράνιο, πρόσκαιρο καί
ἀθάνατο, ὄρατό καί ἀόρατο, στή μέση μεγαλείου καί ταπεινότητος·
τόν ἴδιο πνεῦμα καί σάρκα, μιά ζωντανή ὑπαρξη, πού στόν κόσμο
ἐδῶ ἔχει τήν θέση του, ἀλλά πρὸς ἄλλο τόπο μετακινεῖται (ἀποδημεῖ)
καί πού, κι αὐτό ἀποτελεῖ τό ἀποκορύφωμα τοῦ μυστηρίου, φτάνει
στή θέωσή του μέ τή κλίση του πρὸς τόν Θεό».

37. Μετάφραση.

«Καί τόν ἀσήμαντο αὐτό ἄνθρωπο, πού ἔχει ὕψος μόλις τρεῖς
πῆχες καί εἶναι τόσο πολύ κατώτερος ἀπό τά ζῶα στή σωματική
δύναμη, τόν ἔκαμε πολύ ἀνώτερο ἀπό ὅλα, ἀφοῦ χάρισε σ' αὐτό
λογική ψυχή, πράγμα πού εἶναι πολύ μεγάλη ἀπόδειξη τιμῆς σ' αὐ-
τόν. Γιατί (ὁ ἄνθρωπος) μέ τό λογικό καί πόλεις ἔχτισε καί τή θά-
λασσα διέσχισε καί τή γῆ στόλισε, καί τέχνες ἀναρίθμητες ἐπινόησε,
καίνικησε τά πιό ἄγρια ζῶα καί, ἐκεῖνο πού εἶναι τό μεγαλύτερο ἀπό
ὅλα καί τό πρῶτο, γνώρισε συνειδητά τό Θεό πού τόν ἐπλασε, καί
πρὸς τήν ἀρετή χειραγωγήθηκε καί γνώρισε τί εἶναι καλό καί τί δέν
εἶναι. Ἐπίσης ὅσα βλέπουμε, ὁ μόνος αὐτός προσεύχεται στό Θεό·
πῆρε θεῖες ἀποκαλύψεις, καί αὐτό πάλι ὁ μόνος αὐτός· γι' αὐτόν
ὑπάρχει ἡ γῆ, γι' αὐτόν ὁ οὐρανός, γι' αὐτόν ὁ ἥλιος καί τά ἄστρα· γι'
αὐτόν ὑπάρχει ἡ τροχιά τῆς σελήνης καί οἱ διαφορές τῶν ἐποχῶν τοῦ
ἔτους καί οἱ μεταβολές τῆς θέσεως τῶν ἀστρων· γι' αὐτόν ἡ παρα-
γωγή τῶν καρπῶν καί τόσα πολλά φυτά καί εἶδη ζῶων· γι' αὐτόν ἡ
ἡμέρα καί ἡ νύχτα· γι' αὐτόν στάλθηκαν ἀπόστολοι καί προφῆτες, γι'
αὐτόν ἄγγελοι πολλές φορές ἦρθαν ὡς ἀπεσταλμένοι. Ἄλλά γιατί
πρέπει νά ἀναφέρω πολλά; Ἄλλωστε δέν εἶναι δυνατό νά τά ἐξετά-
σουμε ὅλα ἀκριβῶς. Γι' αὐτόν ὁ μονογενῆς Υἱός τοῦ Θεοῦ ἔχει γίνει
ἄνθρωπος καί σταυρώθηκε καί θάφτηκε· καί τά θαύματα ἐκεῖνα
μετά τήν ἀνάσταση, πού προκαλοῦν ἐκπληξη καί φόβο, γιά τόν ἄν-
θρωπο ἔχουν γίνει»

Πραγματικές παρατηρήσεις: θαύματα μετά τήν ἀνάσταση· ἐμφανίσεις τοῦ
«Ἀναστάσιου», Ἀνάληψη, Πεντηκοστή, ἐξάπλωση τῆς Ἐκκλησίας.

38. Η ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

(Γρηγορίου του Ναζιανζηνού).

«Αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου κάλλους, ἡ μὴ κινουμένη σφραγίς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ τοῦ Πατρὸς λόγος ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα καὶ ψυχῇ νοεοῦ διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὁμοιον ἀνακαθαίρων καὶ πάντα γίνεται, πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ἄνθρωπος ... Ὅ ὢν γίνεται· καὶ ὁ ἄκτιστος, κτίζεται ..· καὶ ὁ πλουτίζων, πτωχεύει· πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν σάρκα, ἵν' ἐγὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ θεότητα. Καὶ ὁ πλήρης κενοῦται· κενοῦται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρόν, ἵν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως. Τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; Τὶ τὸ περὶ ἐμὲ τοῦτο μυστήριον; Μετέλαβον τῆς εἰκόνας, καὶ οὐκ ἐφύλαξα· μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκός, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀθανάτισῃ».

39. Η ΘΕΙΑ ΧΑΡΗ ΩΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΥΔΩΡ

(Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Πίνωμεν ἀπὸ ὕδατος ζῶντος, ἀλλομένον εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τοῦτο δὲ εἶπεν ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Καὶ διατὶ ἄρα τὴν πνευματικὴν χάριν ὕδωρ ὠνόμασεν; Ἐπειδὴ δι' ὕδατος ἡ σύστασις τῶν ἀπάντων· ἐπειδὴ γλοιοποιὸν καὶ ζωοποιὸν ἐστὶ τὸ ὕδωρ· ἐπειδὴ ἐξ οὐρανῶν κατέρχεται τὸ τῶν ὄμβρων ὕδωρ· ἐπειδὴ μονοειδὲς μὲν κατέρχεται, πολυειδῶς δὲ

38. Περικοπή ἀπὸ τὸν 45ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στὸ ἅγιο Πάσχα (Ἐ.Π. 36, 633-636).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος· πρβλ. Ματθ. 1στ', 16 καὶ Ἰωάν. α', 1. τοῦ ἀρχετύπου κάλλους· ὁ Θεός εἶναι κατὰ τοὺς Πατέρες τὸ ἀπόλυτο καὶ «πανυπερτέλειο» κάλλος. Καὶ στὸ «Συμπόσιο» τοῦ Πλάτωνα ἀναφέρεται ὡς τὸ ἀπόλυτο «καλό», τὸ «δεῖ ὄν καὶ οὔτε γινόμενον οὔτε ἀπολλύμενον, οὔτε αὐξανόμενον οὔτε φθίνον».

38. Μετάφραση.

«Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπεριόριστος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ἀρχή, τὸ φῶς ἀπὸ τὸ φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ ἀποτύπωμα τοῦ πρωτότυπου κάλλους, ἡ ἀκίνητη σφραγίδα, ἡ ἀμετάβλητη εἰκόνα, ὁ λόγος τοῦ Πατέρα ἔρχεται πρὸς τὴ δική του εἰκόνα καὶ φορεῖ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου καὶ παίρνει λογικὴ ψυχὴ γιὰ χάρη τῆς δικῆς μου ψυχῆς, καθαρίζοντας τὸ ὅμοιο μὲ τὸ ὅμοιο, καὶ γίνεται σὲ ὅλα ἄνθρωπος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία... Ὁ αἰώνιος Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος· καὶ Αὐτὸς πού δέ δημιουργήθηκε, δημιουργεῖται... καὶ Ἐκεῖνος πού κάνει τοὺς ἄλλους πλουσίους, γίνεται φτωχός· παίρνει τὴ φτώχεια τοῦ ἀνθρώπινου σώματός μου, γιὰ νὰ πάρω ἐγὼ τὸν πλοῦτο τῆς θεότητάς Του. Καὶ Αὐτὸς πού εἶναι γεμάτος (ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς θείας φύσεως), ἀποβάλλει τὸ θεῖο μεγαλεῖο Του, ἀφοῦ ἀποξενώνεται γιὰ λίγο χρόνο ἀπὸ τὴ δόξα Του, γιὰ νὰ πάρω κι' ἐγὼ μέρος στὸν πλοῦτο τῶν θείων Του ἀγαθῶν. Ποιὸς εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς θείας ἀγαθότητας; Ποιὸ εἶναι τὸ μυστήριον αὐτὸ ὀχρητικά μὲ ἐμένα; Ἐλαβα τὴν εἰκόνα (τοῦ Θεοῦ) καὶ δέν τὴ φύλαξα· παίρνει τὴ δική μου σάρκα, γιὰ νὰ σώσει τὴν εἰκόνα καὶ νὰ κάνει τὴ σάρκα (τὴν ἀνθρώπινη φύση) ἀθάνατη».

39. Μετάφραση.

«Ἄς πίνουμε ἀπὸ τὸ ἀστείρευτο νερό, πού ἀναβλύζει γιὰ νὰ δίνει ζωὴ αἰώνια. Αὐτὸ εἶπε ὁ Σωτῆρας γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο θὰ ἔπαιρναν ἐκεῖνοι πού πιστεύουν σ' Αὐτόν. Ἄλλὰ γιατί ἄραγε τὴν πνευματικὴ χάρη τὴν δνόμασε νερό; Ἐπειδὴ ὅλα μὲ τὸ νερό σχηματίζονται· Ἐπειδὴ τὸ νερό εἶναι ἐκεῖνο πού δημιουργεῖ τὴ βλάστηση καὶ δίνει ζωὴ· ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς πέφτει τὸ νερό τῆς βροχῆς· ἐπειδὴ πέφτει μὲ μιὰ μορφή ἀλλὰ ἐνεργεῖ μὲ πολλοὺς

39. Περικοπή ἀπὸ τὴ 16η Κατήχηση τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ἐ.Π. 33, 932-933).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: ὕδατος ζῶντος· Ἰωάν. 8', 10· πρόκειται γιὰ τὸ νερό τῆς πηγῆς πού τρέχει, καὶ ὄχι γιὰ νερό πού εἶναι ἀκίνητο στὴ δεξαμενὴ ἢ

ἐνεργεῖ. Μία μὲν γὰρ πηγὴ ὅλον παράδεισον ἐπαρδεύει· εἷς δὲ καὶ ὁ αὐτὸς ὑετὸς κατέροχεται ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ· καὶ γίνεται λευκὸς μὲν ἐν κρήνῳ, ἐρυθρὸς δὲ ἐν ῥόδῳ, πορφυραῖος δὲ ἐν ἴοις καὶ ὑακίνθοις καὶ διάφορος καὶ ποικίλος ἐν παντοίοις εἶδει· καὶ ἐν φοίνικι μὲν ἄλλος, ἐν ἀμπέλῳ δὲ ἄλλος καὶ ἐν πᾶσι τὰ πάντα· μονοειδῆς ὢν καὶ οὐκ ὢν ἄλλος αὐτὸς ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ μεταβάλλων ἑαυτὸν ὁ ὑετὸς, ἄλλος καὶ ἄλλος κατέροχεται· ἀλλὰ τῇ τῶν ὑποδεχομένων κατασκευῇ συμπεριφερόμενος, ἐκάστῳ τὸ πρόσφερον γίνεται. Οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ὃν καὶ μονοειδὲς καὶ ἀδιαίρετον, ἐκάστῳ διαιρεῖ τὴν Χάριν καθὼς βούλεται. Καὶ ὡσπερ τὸ ξηρὸν ξύλον, ὕδατι κοινωνήσαν, βλάστούς ἐκδίδωσιν· οὕτω καὶ ἡ ἐν ἁμαρτίαις ψυχὴ, διὰ μετανοίας ἁγίου Πνεύματος καταξιωθείσα, βότρυνας ἐκφέρει δικαιοσύνης. Μονοειδὲς δὲ ὢν, πολλὰς νεύματι Θεοῦ καὶ ἐν ὀνόματι Χριστοῦ τὰς ἀρετὰς ἐνεργεῖ. Τινὸς μὲν γὰρ σιγήσῃ καὶ γλώσση πρὸς σοφίαν, ἄλλον φωτίζει τὴν ψυχὴν ἐν προφητεῖα, ἄλλῳ δὲ δίδωσι δύναμιν ἀπελάσαι δαίμονας, ἄλλῳ δὲ δίδωσιν ἐρμηνεύσαι τὰς θείας Γραφάς· ἄλλου τὴν σωφροσύνην ἐνισχύει, ἄλλον διδάσκει τὰ περὶ ἐλεημοσύνης, ἄλλον διδάσκει νηστεύειν καὶ ἀσκεῖν, ἄλλον διδάσκει καταφρονεῖν τῶν τοῦ σώματος πραγμάτων, ἄλλον ἐτοιμάζει πρὸς μαρτύριον ἄλλο ἐν ἄλλοις, αὐτὸ δὲ οὐκ ἄλλο ἑαυτοῦ».

40. Η ΑΓΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Τίς γὰρ τοιοῦτος λιμὴν, οἷος ἡ Ἐκκλησία; Τίς τοιοῦτος παρὰ

στό πηγᾷ ἢ στοὺς λάκκους. Καὶ κατὰ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας «ὑδὼρ ζῶν ἀποκαλεῖ τὴν ζωοποιὸν τοῦ Πνεύματος δόσιν, δι' ἧς καὶ μόνης ἡ ἀνθρωπότης πολυτρόποις ἀγαθῶν ἰδέαις περιανθίζεται». **ἄλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον**. Ἰωάννου δ' 14: Ὅπως, γράφει σύγχρονος ξένος ἐρμηνευτής, «τὸ ρεῦμα τοῦ ὕδατος ἐκ τῶν ἁγίων σταματᾷ ἕως οὗ καταλήξῃ εἰς τὸν ὠκεανόν· τοιοῦτοτρόπος καὶ τὸ πνευματικὸν ὑδὼρ τῆς χάριτος, ὡς οὐράνιον ρεῦμα, ἀναπηδᾷ τεῖνον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ὕψος ἐκ τοῦ ὀπίου ἔχει τὴν πηγὴν». **Χάριν**: Χάρη εἶναι ἡ ὑπερφυσικὴ δωρεὰ ποιεῖται καὶ μετὰ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ ἀνακαίνισται καὶ νὰ γίνεταί ἄξιος τῆς αἰώνιας σωτηρίας.

τρόπους. Ἐπειδή μιά πηγὴ ποτίζει ἕναν ὁλόκληρο ὠραῖο κῆπο· μιά καί ἡ ἴδια ραγδαία βροχὴ κατεβαίνει σέ ὁλόκληρο τόν κόσμο· καί αὐτὴ γίνεται λευκὴ στὸν κρίνο, κόκκινη στό τριαντάφυλλο, πορφυρένια στοὺς μενεξέδες καί τοὺς ὑάκινθους καί διαφορετικὴ καί ποικιλόχρωμη στὶς κάθε εἶδους μορφές τῶν φυτῶν· καί στό φοίνικα γίνεται ἄλλη, στὴν κληματαριά διαφορετικὴ καί σ' ὅλα παίρνει ὅλες τίς μορφές, ἂν καί ἔχει μιά μόνο μορφή καί δέν εἶναι διαφορετικὴ αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της. Ἐπειδὴ ἡ βροχὴ δέν ἀλλάζει τὸν ἑαυτὸ της, ὥστε νὰ πέφτει κάθε φορὰ ἄλλη καί διαφορετικὴ, ἀλλά, ἀφοῦ προσαρμόζεται ἀνάλογα μὲ τὴν κατασκευὴ τῶν φυτῶν πού τὴν προσλαμβάνουν, γίνεται στό καθένα ἀπὸ αὐτὰ αὐτὸ πού τοὺς εἶναι ὠφέλιμο. Ἔτσι καί τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἂν καί εἶναι ἕνα καί μὲ μιά μορφή καί ἀδιαίρετο, μοιράζει στὸν καθένα τὴ Χάρη, ὅπως Αὐτὸ θέλει. Καί καθὼς τὸ ξερὸ κλαδί, ὅταν ἔρθει σέ ἐπαφὴ μὲ τὸ νερὸ, βγάζει βλαστάρια, ἔτσι καί ἡ ψυχὴ πού ἔζησε μέσα στὶς ἁμαρτίες, ἀφοῦ μὲ τὴ μετάνοια γίνει ἄξια τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, παράγει σταφύλια δικαιοσύνης. Ἐνῶ ἔχει μιά μορφή, μὲ ἕνα νεῦμα τοῦ Θεοῦ καί στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κάνει πολλές τίς ἀρετές. Γιατί στὸν ἕνα χρησιμοποιεῖ τὴ γλώσσα του γιὰ νὰ ὁμιλήσει μὲ σοφία. Ἄλλου φωτίζει τὴν ψυχὴ στό ἔργο τῆς προφητείας, στὸν ἄλλο δίνει δύναμη γιὰ νὰ ἐκδιώξει δαίμονες, στὸν ἄλλο χαρίζει τὴν ἰκανότητα νὰ ἐρμηνεύσει τίς θεῖες Γραφές· ἄλλου ἐνισχύει τὴ σωφροσύνη, ἄλλον διδάσκει τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, ἄλλον διδάσκει νὰ νηστεύει καί νὰ ἀσκεῖται, ἄλλον διδάσκει νὰ περιφρονεῖ τὰ ὑλικά πράγματα, ἄλλον ἐτοιμάζει γιὰ τὸ μαρτύριο. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα διαφορετικὸ παρουσιάζεται σέ ἄλλους, ἀλλά αὐτὸ τὸ ἴδιο δέν εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του».

40. Μετάφραση.

«Γιατί, πῶς ἂν μποροῦν νὰ συγκριθεῖ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν; Ποιὸς

40. Περικοπή ἀπὸ τὴν 8η ὁμιλία τοῦ Χρυσόστομου γιὰ τὴ μετάνοια. (Ἐ.Π. 49, 335-337).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: φύλλα δένδρων· βρβλ. τὰ «φύλλα συκῆς», μὲ

δεισος, ὡς ἡ σύνοδος ἢ ὑμετέρα; Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ὄφιν ἐπιβουλεύων, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μυσταγωγῶν· οὐκ ἔστιν Εὐὰ ὑποσκελίζουσα, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ὀρθοῦσα· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φύλλα δένδρων, ἀλλ' ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φραγμὸς ἀκανθῶν, ἀλλ' ἄμπελος εὐθηνούσα. Ἐὰν δὲ ἄκανθαν εὖρω, εἰς ἐλαίαν μεταφέρω· οὐ γὰρ ἀπορία φύσεως τὰ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐλευθερία προαιρέσεως τετίμηται· ἐὰν δὲ λύκον εὖρω, πρόβατον ποιῶ, οὐ τὴν φύσιν μεταβάλλων, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν μεταφέρων. Διὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἀμάρτοι τις τῆς κιβωτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν μείζονα προσειπών. Ἡ μὲν γὰρ κιβωτὸς παρελάμβανε τὰ ζῶα καὶ ἐφύλαττε ζῶα, ἡ δὲ Ἐκκλησία παραλαμβάνει τὰ ζῶα καὶ μεταβάλλει. Οἶόν τι λέγω· Εἰσηλθεν ἐκεῖ ἰέραξ καὶ ἐξηλθεν ἰέραξ· εἰσηλθε λύκος καὶ ἐξηλθε λύκος· εἰσηλθέ τις ἰέραξ ἐνταῦθα καὶ ἐξέρχεται περιστερά· εἰσέρχεται λύκος καὶ ἐξέρχεται πρόβατον· εἰσέρχεται ὄφιν καὶ ἐξέρχεται ἀρνίον, οὐ τῆς φύσεως μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τῆς κακίας ἐλανουμένης».

41. Η ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Καθολικὴ μὲν οὖν καλεῖται (ἡ Ἐκκλησία), διὰ τὸ κατὰ πάσης εἶναι τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ περάτων γῆς ἕως περάτων· καὶ διὰ τὸ διδάσκειν καθολικῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἅπαντα τὰ εἰς γνῶσιν ἀνθρώπων ἔλθειν ὀφείλοντα δόγματα, περὶ τε ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν πραγμάτων, ἐπουρανίων τε καὶ ἐπιγείων· καὶ διὰ τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων εἰς εὐσέβειαν ὑποτάσσειν, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, λογίων τε καὶ ἰδιωτῶν· καὶ τὸ καθολικῶς ἰατρεῦειν μὲν καὶ θεραπεύειν ἅπαν τῶν ἀμαρτιῶν εἶδος, τῶν διὰ ψυχῆς καὶ σώματος ἐπιτελουμένων, κεκτησθαι δὲ ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἰδέαν ὀνομαζομένης ἀρετῆς, ἐν ἔργοις τε

τὰ ὁποῖα οἱ ἀμαρτήσαντες προωτόπλαστοι κάλυψαν τὴ γυμνότητά τους. **ἄμπελος**· πρβλ. Ἰωάν. ιε', 5. **ἀπορία φύσεως... προαιρέσεως**· συνοπτικὴ διατύπωση τῆς ἀλήθειας, ὅτι στὴ φύση ἐπικρατοῦν οἱ ἀναγκαστικοὶ νόμοι, ἐνῶ στὴν πνευματικὴ ζωὴ ἡ ἐλεύθερη ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὄλη περικοπὴ τονίζει τὴν ἀγιαστικὴ καὶ ἀνακαινιστικὴ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας.

παράδεισος μοιάζει προς τή δική σας σύναξη; Ἐδῶ δέν ὑπάρχει φίδι πού σχεδιάζει τό κακό, ἀλλά ὁ Χριστός πού ὀδηγεῖ στή μυστηριακή ζωή· δέν ὑπάρχει ἡ Εὐα πού σέ ρίχνει κάτω μέ τρικλοποδιά, ἀλλά ἡ Ἐκκλησία πού ἀνορθώνει· δέν ὑπάρχουν ἐδῶ φύλλα δέντρων, ἀλλά ὁ καρπός τοῦ ἁγ. Πνεύματος· δέν ὑπάρχει ἐδῶ φράχτης μέ ἀγκάθια, ἀλλά ἀμπέλι θαλαρό. Ἄν βρῶ ἓνα ἀγκάθι, τό μετατρέπω σέ ἐλιά· γιατί ὅσα ὑπάρχουν ἐδῶ δέν ἐμποδίζονται ἀπό τίς φυσικές δυσκολίες, ἀλλά ἔχουν τιμηθεῖ μέ τήν ἐλευθερία τῆς θελήσεως· ἄν βρῶ ἓνα λύκο, τόν μεταβάλλω σέ πρόβατο, χωρίς νά τοῦ ἀλλάξω τή φύση, ἀλλά μετατρέποντας τή θέληση. Γι' αὐτό δέ θά ἔκανε κανείς λάθος, ἄν ἔλεγε ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει μεγαλύτερη ἀξία ἀπό τήν κιβωτό. Γιατί ἡ κιβωτός ἔπαιρνε τά ζῶα καί τά διατηροῦσε, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία παίρνει τά ζῶα καί τά μεταβάλλει. Ἄς χρησιμοποιήσω παραδείγματα. Ἐκεῖ, στήν κιβωτό, μῆκε γεράκι καί βγήκε γεράκι· μπαίνει λύκος καί βγαίνει λύκος. Ἐδῶ (στήν Ἐκκλησία) μῆκε κάποιος γεράκι καί βγαίνει περιστέρι· μπαίνει λύκος καί βγαίνει πρόβατο· μπαίνει φίδι καί βγαίνει ἄρνι, ἐπειδή δέν ἀλλάζει ἡ φύση, ἀλλά διώχνεται ἡ κακία».

41. Μετάφραση.

«Ὀνομάζεται λοιπόν ἡ Ἐκκλησία καθολική, γιατί ἀπλώνεται σέ ὅλη τήν Οἰκουμένη, ἀπό τή μιά ὡς τήν ἄλλη ἄκρη τῆς γῆς· λέγεται ἐπίσης καθολική, γιατί διδάσκει καί ὀρθόδοξα καί ἀσταμάτητα ὅλα τά δόγματα πού πρέπει νά γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι, γιά τά ὄρατά καί τά ἀόρατα πράγματα, γιά τά ἐπουράνια καί τά ἐπίγεια· ἐπίσης (λέγεται καθολική), ἐπειδή ἐπιδιώκει νά ὀδηγήσει στήν εὐσέβεια ὁλόκληρο τό γένος τῶν ἀνθρώπων, δηλαδή καί τούς ἄρχοντες καί τούς ἀρχομένους, καί τούς μορφωμένους καί τούς ἀπλοϊκοῦς· ἐπίσης (λέγεται καθολική), γιατί γιαιτρεύει πέρα γιά πέρα καί θεραπεύει ὅλα τά εἶδη τῶν ἁμαρτιῶν πού γίνονται μέ τήν ψυχή καί τό σῶμα, καθώς ἐπίσης καί γιατί μέσα σ' αὐτή ἀποκτάει κανείς κάθε εἶδος τῆς λεγόμενης ἀρετῆς, πού φαίνεται καί στά ἔργα καί στά λόγια καί στά διά-

41. Περικοπή ἀπό τή 18η Κατήχηση τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ε.Π. 33, 1044).

καὶ λόγοις καὶ πνευματικοῖς παντοίοις χαρίσμασιν. Ἐκκλησία δὲ καλεῖται φερωνύμως διὰ τὸ πάντα ἐκκαλεῖσθαι καὶ ὁμοῦ συνάγειν».

42. Η ΜΕΤΑΝΟΙΑ (Ἰωάννου τοῦ Χρισστούμου).

«Ἄν ἔχῃς ἁμαρτήματα, μὴ ἀπογνῶς· οὐ παύομαι ταῦτα συνεχῶς λέγων· κἂν καθ' ἡμέραν ἁμαρτάνῃς, καθ' ἡμέραν μετανόει· καὶ ὅπερ ἐν ταῖς παλαιαῖς ποιοῦμεν οἰκίαις, ὅταν σαθρωθῶσιν, ὑπεξαιρούμεθα τὰ σεσαθρωμένα καὶ καινὰ ἐπισκευάζομεν καὶ οὐδέποτε συνεχῶς ἐπιμελείας ἐπιλανθανόμεθα, τοῦτο καὶ ἐν ἡμῖν ποιῶμεν. Εἰ ἐπαλαιώθῃς σήμερον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαινίσσον σεαυτὸν ἀπὸ τῆς μετανοίας. Καὶ ἔνι, φησί, μετανοήσαντα σωθῆναι; Καὶ πάνν ἔνι. Πάντα τὸν βίον ἐν ἁμαρτίαις διέτριψα· καὶ ἐὰν μετανοήσω, σῶζομαι; Πάνν. Πόθεν δῆλον; Ἀπὸ τῆς τοῦ Δεσπότου σου φιλανθρωπίας... Θεοῦ γὰρ φιλανθρωπίας μέτρον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ λόγῳ ἐρμηνευθῆναι δύναται αὐτοῦ ἢ ἀγαθότης... Ἐνόησον σπινθῆρα εἰς πέλαγος ἐμπεσόντα· μὴ δύναται στῆναι ἢ φανῆναι; Ὅσον σπινθῆρ πρὸς πέλαγος, τοσοῦτον κακία πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοσοῦτον, ἀλλὰ πολλῶ πλέον. Τὸ μὲν γὰρ πέλαγος, κἂν μέγα ἦ, μέτρον ἔχει· ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἀπεριόριστος».

43. Η ΣΥΧΝΗ ΘΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Καὶ τὸ κοινωνεῖν δὲ καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελές, αὐτοῦ σαφῶς λέγοντος· «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἐκκλησία· ἀρχικά ἡ λέξη σήμαινε τὴ συν-έλευση τοῦ δήμου, δηλαδὴ τῶν πολιτῶν, πού συγκαλοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους πρὸς ἀνακοίνωση, σύσκεψη, γνωμοδότηση, ἀπόφαση. Ἡ ὄλη περικοπή παρουσιάζει μὲ τρόπο συνοπτικὸ τοὺς κυριότερους λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται καθολική. Ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται ἐπίσης καθολική καὶ γιατί εἶναι αἰωνόβια. Κατὰ τὸ Μ. Ἀθανάσιο, «ἔσται ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ καταστράπτουσα καὶ φωτίζουσα τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ μένουσα διηνεκῶς ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη».

φορα πνευματικά χαρίσματα. Ἡ Ἐκκλησία ἀκόμη ὀνομάζεται σύμφωνα μέ τήν κύρια σημασία τῆς λέξεως «ἐκκλησία», γιατί καλεῖ ὄλους καί τούς μαζεύει».

42. Μετάφραση.

«Ἄν ἔχεις ἁμαρτίες, νά μήν ἀπελπιστεῖς· αὐτά δέν παύω νά σᾶς τά λέω συνεχῶς· καί ἄν κάθε μέρα ἁμαρτάνεις, νά μετανοεῖς καθημερινά· καί ἐκεῖνο πού κάνουμε στά παλιά σπίτια, ὅταν φθαροῦν, ἀφαιροῦμε δηλαδή τά σαπισμένα μέρη καί ἐτοιμάζουμε καινούρια καί ποτέ δέν ξεχνᾶμε νά τά φροντίζουμε συνέχεια, αὐτό ἄς κάνουμε καί γιά ἐμᾶς. Ἄν παλιώσεις σήμερα ἀπό τήν ἁμαρτία, νά ἀνακαινίσεις τόν ἑαυτό σου μέ τή μετάνοια. Καί εἶναι δυνατό, μπορεῖ νά πει κανεῖς, νά σωθῶ, ἀφοῦ μετανοήσω; Καί βέβαια εἶναι. Ὅλη τή ζωή μου τήν πέρασα μέσα στίς ἁμαρτίες· καί ἕαν μετανοήσω βρισκῶ τή σωτηρία; Πολύ. Ἄπό πού γίνεται αὐτό φανερό; Ἄπό τή φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου σου... Γιατί δέ μετριεῖται ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, οὔτε μπορεῖ νά ἐρμηνευτεῖ μέ λόγια ἡ ἀγαθότητά Του... Σκέψου μιά σπίθα πού ἔπεσε μέσα στή θάλασσα· μήπως μπορεῖ νά σταθεῖ ἐκεῖ ἢ νά φανεῖ; Ὅση σχέση ἔχει μιά σπίθα μέ τό πέλαγος, τόση σχέση ἔχει ἡ ἁμαρτία σέ σύγκριση μέ τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ· καί καλύτερα ὄχι τόση, ἀλλά πιό πολλή. Γιατί τό πέλαγος, ἀκόμη καί ἄν εἶναι μεγάλο, ἔχει ὄριο πού μετριεῖται· ἐνῶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπεριόριστη».

43. Μετάφραση.

«Εἶναι καλό καί ὠφέλιμο νά κοινωνεῖς καθημερινά καί νά μεταλαβαίνεις τό ἅγιο Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Χρι-

42. Περικοπή ἀπό τήν 8η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου γιά τή μετάνοια (Ἐ.Π. 49, 337).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Οἱ λόγοι τῆς περικοπῆς μποροῦν νά παρηγορήσουν καί τό μεγαλύτερο ἁμαρτωλό καί νά τόν ἐνθαρρύνουν πρὸς μετάνοια.

43. Περικοπή ἀπό τήν 93η ἐπιστολή τοῦ Μ. Βασιλείου «πρὸς Καισαρίαν πατρικίαν περὶ κοινωνίας» (Ἐ.Π. 32, 484).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Ὁ τρώγων μου... ζῶν ἁιώνιον»· Ἰωάν στ', 54. Μέ τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας γινόμεσθε κοινωνοί καί συμμετοχοί τῆς

αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Τίς γὰρ ἀμφιβάλλει, ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ζῆν πολλαχῶς; Ἡμεῖς μέντοι γε τέταρτον καθ' ἐκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ κυριακῇ, ἐν τῇ τετράδι καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ σαββάτῳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ἡ μνήμη ἀγίου τινός».

44. Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Σὺ δὲ ψόδαῖς τισι πρὸς τὸ κατηφές πεποημέναις παραθρηνηῖς καὶ μέλεσι γοεροῖς ἐκτῆκεν σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν ἐπιτηδεύεις· καὶ ὡσπερ τῶν τραγῳδῶν ἴδιόν ἐστι τὸ ἀνάπλάσμα καὶ ἡ σκευή, μεθ' ἧς τὰ θέατρα καταλαμβάνουσιν· οὕτως οἶε προσήκειν καὶ τῷ πενθοῦντι πρόπον εἶναι σχῆμα, μέλαν ἱμάτιον καὶ αἰχμηρὰν κόμην καὶ σκότος ἐν οἰκίᾳ καὶ ρύπον καὶ κόνιν καὶ μέλος στυγνόν, ἀεὶ νεαρὸν τῆς λύπης τὸ τραῦμα τῇ ψυχῇ διασφῶζον. Κατάλιπε ταῦτα ποιεῖν τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα. Σὺ δὲ ἐδιδάχθης περὶ τῶν ἐν Χριστῷ κοιμηθέντων, ὅτι «σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν». Τὶ οὖν κλαίεις τὸν ἐξεληθόντα μεταμφιάσασθαι;

ζωῆς, τῆς θυσίας καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔχουμε πλέον ἀπὸ τὸν παρόντα βίῳ ζωῇ αἰώνια. Ἡ περικοπὴ συνιστᾷ τὴ συχνῇ θεῖα Κοινωνία, πράγμα πού ἦταν ὁ κανόνας στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία. Οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ «ἦσαν προσκαρτεροῦντες... τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου» (Πρ. β', 42). Στούς ἀσθενεῖς πού ἀπουσίαζαν ἀπὸ τῆς Θεῖας Λειτουργίας, στελνόταν ἡ Θεῖα Κοινωνία μέ τούς διακόνους ἢ τίς διακόνισσες. Ὁ Χρυσόστομος ἔλεγε αὐστηρὰ ἐκείνους πού ἦταν στὴ Θεῖα Λειτουργία καὶ δὲ μεταλάβαιναν: «Εἰπέ μοι, εἴ τις εἰς ἐστίασιν κληθεῖς τὰς χεῖρας νίψαιτο καὶ κατακλιθεῖ (εἰς τὸ ἀνάκλιντρον) καὶ ἔτοιμος γένοιτο πρὸς τὴν τράπεζαν, εἴτα μὴ μετέχοι, οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα;». Δυνατές καὶ πειστικές εἶναι οἱ ἐκφράσεις τῆς Θ. Λειτουργίας «Προσέλθετε» ἢ «Ὁρθοὶ μεταλαβόντες...» Θά ἔπρεπε καὶ σήμερα νὰ ἐπαναληφθεῖ ἡ παλιά συνήθεια τῆς συχνῆς θ. Κοινωνίας, ἢ ὅποια εἶναι δύναμη καὶ φάρμακο. Προϋπόθεση βέβαια αὐτῆς εἶναι πάντοτε ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἢ πίστις καὶ ἡ ἀγάπη. Κατὰ τὸν ἀπ. Παῦλο «δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ αὐτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ

στός σαφώς μᾶς λέει· «Ὁποῖος τρώει τή σάρκα μου καί πίνει τό αἷμα μου ἔχει ζωή αἰώνια». Γιατί ποιός ἀμφιβάλλει, ὅτι τό νά παίρνει κανεῖς μέρος στή ζωή τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπό τό νά ζεῖ τή ζωή αὐτή μέ πολλούς τρόπους; Ἐμεῖς ὁμως βέβαια παίρνουμε τή θεία Κοινωνία τέσσερις φορές κάθε ἐβδομάδα, τήν Κυριακή, τήν Τετάρτη, τήν Παρασκευή καί τό Σάββατο. Κοινωνοῦμε ἀκόμη καί τίς ὑπόλοιπες ἡμέρες τῆς ἐβδομάδας, σέ περίπτωση ὁμως πού ἐφορτάζεται ἡ μνήμη κάποιου ἁγίου».

44. Μετάφραση.

«Σύ θρηνεῖς μέ τραγοῦδια, πού ἔχουν γίνει γιά νά προκαλοῦν μελαγχολία, καί καταγίνεσαι μέ μοιρολόγια γιά νά φθείρεις τελείως τήν ψυχή σου· καί ὅπως ἀκριβῶς χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν ἠθοποιῶν εἶναι ἡ μιμική ἀναπαράσταση καί ἡ χρησιμοποίηση τῶν θεατρικῶν κουστουμιῶν, μέ τά ὁποῖα παρουσιάζονται στή σκηνή τῶν θεάτρων, ἔτσι νομίζεις ὅτι ἐπιβάλλεται καί ἀρμόζει σ' αὐτόν πού πενθεῖ, ἀνάλογη ἐξωτερική ἐμφάνιση, δηλαδή μαῦρο ἐνδυμα καί ἄλυστα μαλλιά καί σκοτάδι μέσα στό σπίτι καί βρωμιά καί σκόνη καί μοιρολόγι, πού διατηρεῖ στήν ψυχή ἀνοικτό τό τραῦμα τῆς λύπης. Ἄφησε νά κάνουν αὐτά ἐκεῖνοι πού δέν ἔχουν ἐλπίδα. Σύ ὁμως διδάχτηκες γιά ὅσους ἔχουν κοιμηθεῖ (πεθάνει) «ἐν Χριστῶ», ὅτι «σπέρνεται σῶμα φθαρτό, ἀνασταίνεται ἀφθαρτό· σπέρνεται σῶμα ἀσθενικό, ἀνασταίνεται εὐρωστο· σπέρνεται σῶμα πού ἔχει ἀπλῶς ζωή, ἀνασταίνεται σῶμα πνευματικό». Γιατί λοιπόν κλαῖς γι' αὐτόν, πού ἔφυγε ἀπό τή ζωή αὐτή, γιά νά ἀλλάξει (τό παλαιό φθαρτό) ἐνδυμα καί νά φορέσει νέο ἐνδυμα (τῆς ἀφθαρσίας); Οὔτε νά θρηνεῖς γιά τόν ἑαυτό σου, γιατί στερεῖσαι ἕνα βοηθό χρήσιμο στή ζωή, γιατί ἡ Γραφή λέγει, ὅτι εἶναι καλό νά ἐλπίζει κανεῖς στόν Κύριο παρά νά

σῶμα τοῦ Κυρίου» (Α' Κορ. ια', 28-29). Εἶναι φανερό ὅτι ἡ συχνή Θ. Κοινωνία δέν προϋποθέτει πολυήμερη νηστεία.

44. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «Περί εὐχαριστίας» (Ε.Π. 31, 232-233).

Πραγματικές παρατηρήσεις: μέλαν ἐνδυμα. Ἡ χρήση τῶν μαύρων ἐνδυμάτων πρὸς ἐνδειξή πένθους ἐπὶ μικρό χρονικό διάστημα εἶναι σωστό γιά λόγους

Μήτε σεαυτὸν θορήναι ὡς βοηθοῦ τινος πρὸς τὸν βίον στεροῦμενος· ἀγαθὸν γάρ, φησίν, ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄνθρωπον. Μήτε ἐκεῖνον ὀδύρου, ὡς δεινὰ πεπονθότα. Μικρὸν γὰρ ὕστερον ἢ ἐξ οὐρανῶν σάλπιγξ αὐτὸν διυπνίσει καὶ ὄψει αὐτὸν παριστάμενον τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ».

45. Ο ΟΙΚΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ Ο ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καθάπερ λιμὴν, πνευμάτων καὶ κυμάτων ἀπηλλαγμένος, πολλὴν τοῖς ὀρμιζομένοις πλοίοις παρέχει τὴν ἀσφάλειαν, οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ οἶκος, ὡσπερ ἀπὸ τινος χειμῶνος τῶν ἐξῶθεν πραγμάτων τοὺς εἰσιόντας ἐξαρπάζων, μετὰ πολλῆς παρέχει τῆς γαλήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας ἐστάναι, καὶ τῶν θείων ἀκροᾶσθαι λογίων. Τοῦτο τὸ χωρίον ὑπόθεσις ἐστὶν ἀρετῆς, διδασκαλεῖον φιλοσοφίας· οὐκ ἔν συνάξει μόνον, ὅτε ἀκρόασις Γραφῶν καὶ διδασκαλία πνευματικῆ καὶ συνέδριον πατέρων αἰδεσίμων, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τῷ λοιπῷ καιρῷ. Ἐπίβηθι τῶν προθύρων μόνον, καὶ εὐθέως ἀπέθου τὰς φροντίδας τὰς βιωτικὰς. Εἴσελθε τῶν προθύρων εἴσω, καὶ καθάπερ αὔρα τις πνευματικῆ περιούσια σου τὴν ψυχὴν. Αὕτη ἡ ἡσυχία εἰς φρίκην ἄγει καὶ διδάσκει φιλοσοφεῖν· ἀνίστησι τὸ φρόνημα καὶ οὐκ ἀφίησι μεμνήσθαι τῶν παρόντων· μεθίστησί σε ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν. Εἰ δὲ χωρὶς συνάξεως τοσοῦτον κέρδος τῆς ἐνταῦθα παρουσίας, ὅταν Προφητῆται πάντοθεν βοῶσιν, ὅταν Ἀπόστολοι εὐαγγελίζωνται, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ ἐστήκη, ὅταν ὁ Πατὴρ ἀποδέχεται τὰ γινόμενα, ὅταν Πνεῦμα Ἅγιον παρέχη τὴν οἰκίαν ἀγαλλίασιν, πόσης μὲν ὠφελείας ἐμπλησθέντες οἱ παρόντες ἀπέρχονται; Οἱ ἀπόντες δὲ πόσην ζημίαν ὑπομένουσιν; ... Βαλανεῖόν ἐστι τὰ ἐνταῦθα πνευματικόν, τῆ θέρμη τοῦ Πνεύματος πάντα ἀποσμήχον ῥύπον· μᾶλλον δὲ οὐχὶ ῥύ-

κοινωνικούς. Δὲν μπορεῖ ὁμως νὰ ἐπιβάλλεται γιὰ πολὺ καιρὸ ἀπὸ λόγους θρησκευτικούς. «σπείρεται ἐν φθορᾷ... πνευματικόν»· Α' Κορ. ιε', 42-44. **σῶμα ψυχικόν**· εἶναι τὸ σῶμα ποὺ ζωοποιεῖται ἀπὸ τίς κατώτερες ψυχικὲς ζωϊκὲς δυνάμεις. **σῶμα πνευματικόν**· εἶναι τὸ σῶμα ποὺ διαμορφώνεται ἀπὸ τίς ἀνώτερες πνευματικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία βρίσκεται σὲ ζωντανή ἐπαφή μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. ἢ ἐξ οὐρανῶν σάλπιγξ· Α' Θεσ. δ', 16· Α' Κορ. ιε', 52.

ἐλπίζει σέ ἄνθρωπο. Οὔτε νά κλαῖς αὐτόν, γιατί τάχα ἔχει πάθει φοβερά πράγματα. Γιατί μετά ἀπό λίγο (στή δευτέρα παρουσία) θά τόν ξυπνήσει ἡ σάλπιγγα ἀπό τόν οὐρανό καί θά τόν ἴδεις νά παρουσιάζεται μπροστά στό θρόνο τοῦ Χριστοῦ».

45. Μετάφραση.

«Ὅπως ἀκριβῶς ἓνα λιμάνι, πού εἶναι προφυλαγμένο ἀπό τούς ἀνέμους καί τά κύματα, δίνει μεγάλη ἀσφάλεια στά πλοῖα πού ἀγκυροβολοῦν, ἔτσι λοιπόν καί ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, σώζοντας κατά κάποιο τρόπο ἀπό μιά τρικυμία τῶν κοσμικῶν περιστάσεων ἐκείνους πού καταφεύγουν σ' αὐτήν, τούς δίνει τή δυνατότητα νά στέκονται μέ πολλή γαλήνη καί ἀσφάλεια καί νά ἀκοῦνε τά θεῖα λόγια... Αὐτός ὁ τόπος εἶναι θεμέλιο ἀρετῆς, διδασκαλεῖο φιλοσοφίας· ὄχι μόνο τήν ὥρα τῆς λατρευτικῆς συνάξεως, ὅποτε γίνεται προσεκτική παρακολούθηση τῶν Γραφῶν καί πνευματική διδασκαλία καί συγκέντρωση σεβαστῶν πατέρων, ἀλλά καί σέ ὅλο τόν ὑπόλοιπο χρόνο. Πάτησε μόνο τό πόδι σου στόν πρόναο καί ἀμέσως ξεχνᾷς τίς φροντίδες τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Νά μπεῖς μέσα στόν πρόναο, καί τότε κάποια πνευματική αὔρα σοῦ τυλίγει τήν ψυχή. Αὐτή ἡ ἡσυχία μᾶς ὀδηγεῖ στό θερησκευτικό ρίγος καί μᾶς διδάσκει νά φιλοσοφοῦμε· ἀνυψώνει τό φρόνημα καί δέν ἀφήνει νά θυμόμαστε τά παρόντα· σέ μεταθέτει ἀπό τή γῆ στόν οὐρανό. Ἐάν λοιπόν χωρίς λατρευτική σύναξη εἶναι τόσο μεγάλο τό κέρδος ἀπό τήν παρουσία σου ἐδῶ στό ναό, ὅταν ὁμως οἱ Προφῆτες ὁμιλοῦν μεγαλόφωνα ἀπό ὅλα τά μέρη, ὅταν οἱ Ἀπόστολοι κυροῦσσουν τό Εὐαγγέλιο, ὅταν ὁ Χριστός βρίσκεται στό μέσο, ὅταν ὁ Πατήρ δέχεται ἐκεῖνα πού τελοῦνται, ὅταν τό ἅγιο Πνεῦμα παρέχει τή δική Του πνευματική ἀγαλλίαση, τότε μέ πόση ὠφέλεια γεμάτοι φεύγουν αὐτοί πού εἶναι παρόντες; Ἐκεῖνοι ὁμως πού εἶναι ἀπόντες πόση βλάβη παθαίνουν; Ὅσα ὑπάρχουν καί γίνονται ἐδῶ εἶναι πνευματικό λουτρό, πού μέ τή θερμότητα τοῦ Πνεύματος ἀφαίρει κάθε ρυπαρότητα· ἢ καλύτερα ἢ φωτιά τοῦ Πνεύματος δέν ἀφαιρεῖ μόνο τή ρυπαρότητα, ἀλλά καί τό χρωματισμό. «Για-

45. Περικοπή ἀπό τήν ἐπιτίμηση τοῦ Χρυσοστόμου «κατά τῶν ἀπολειφθέντων» καί ἀπό τήν παίνεσή του πρὸς τούς παρόντας (στό ναό) (Ἐ.Π. 31, 145).

πον ἀποσχῆμον μόνον τὸ τοῦ πνεύματος πῦρ, ἀλλὰ καὶ βαφὴν. « Ἐὰν γὰρ ὦσι, φησὶν, αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ».

46. Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ (ΙΚΕΤΗΡΙΑ ΔΕΗΣΗ) (Λειτουργία Μεγάλου Βασιλείου).

«Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ περιεστῶτος λαοῦ καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων καὶ ἐλέησον αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς, κατὰ τὸ πλήθος τοῦ ἔλεους σου. Τὰ ταμεῖα αὐτῶν ἔμπλησον παντὸς ἀγαθοῦ· τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατήρησον· τὰ νήπια ἔκθρεψον· τὴν νεότητα παιδαγωγῆσον· τὸ γῆρας περικράτησον· τοὺς ὀλιγοψύχους παραμύθησαι· τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε· τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καὶ σὺναψον τῇ ἀγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοὺς ὄχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· χηρῶν πρόστηθι· ὀρφανῶν ὑπεράσπισον· αἰχμαλώτους ρῦσαι· νοσοῦντας ἴασαι. Τῶν ἐν βήμασι καὶ μετάλλοις καὶ ἐξορίαῖς καὶ πικραῖς δουλείαις καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων μνημόνευσον, ὁ Θεός, καὶ πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαχνίας· καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς καὶ τῶν μισούντων καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου μνήσθητι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπὶ πάντας ἔκχεον τὸ πλούσιόν σου ἔλεος, πᾶσι παρέχων τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα. Καὶ ὧν ἡμεῖς οὐκ ἐμνημονεύσαμεν δι' ἄγνοιαν ἢ λήθην ἢ πληθος ὀνομάτων, αὐτοὺς μνημόνευσον, ὁ Θεός, ὁ εἰδὼς ἐκάστου τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν προσηγορίαν, ὁ εἰδὼς ἕκαστον ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ. Σὺ γὰρ εἶ, Κύριε, ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπίς τῶν

Πραγματικές παρατηρήσεις: φιλοσοφίας· φιλοσοφεῖν· ἐννοεῖ τὴν ἀγάπῃ τῆς κατὰ Θεὸν σοφίας, τὴν ὁποία τὰ λειτουργικὰ μας κείμενα χαρακτηρίζουν ὡς «κρεῖττονα σοφίαν» καὶ «ἀμείνονα φιλοσοφίαν». **Προφῆται βωῶσιν... Ἀπόστολοι εὐαγγελίζονται·** ἐννοεῖ τὰ προφητικά, ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά ἀναγνώσματα πού ἀκούγονται στὴ θεία Λειτουργία. Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία δὲν ἔλειπε καὶ ἡ χρῆση προφητικῶν ἀναγνωσμάτων. **Ὁ Χριστός ἐν μέσῳ·** πρό πάντων μὲ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. **«ὡς χιόνα λευκανῶ»** Ἠσ. α' 18· Ἡ λεύκανση αὐτῆ πετυχαίνεται μὲ τὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, στὴν ὁποία συμμετέχουν ἐκεῖνοι πού ἐκκλησιάζονται συνειδητά.

τί, λέγει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐάν οἱ ἁμαρτίες σας εἶναι σάν τό κατακόκκινο χρωμα, θά τίς κάνω λευκές σάν τό χιόνι».

46. Μετάφραση.

«Θυμήσου, Κύριε, τό λαό πού στέκεται δλόγυρα, καί ἐκείνους πού δικαιολογημένα ἀπουσίασαν (ἀπό τή Λειτουργία), καί ἔλεψε αὐτούς καί ἐμᾶς σύμφωνα μέ τό πλούσιο ἔλεός Σου. Γέμισε τίς ἀποθήκες τους μέ κάθε ἀγαθό· διατήρησε τούς συζυγικούς δεσμούς τους μέ εἰρήνη καί ὁμόνοια· ἀνάθρεψε τά νήπια· παιδαγωγῆσε τή νεότητα· στήριξε τά γηρατεία· παρηγόρησε τούς μικροψύχους (δειλούς)· μάζεψε τούς διασκορπισμένους· ἐπανάφερε τούς πλανημένους καί ἔνωσέ τους μέ τήν Ἁγία Σου Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Ἐλευθέρωσε ὄσους μαστίζονται ἀπό ἀκάθαρτα (πονηρά) πνεύματα· συντρόφενσε στό ταξίδι αὐτούς πού ταξιδεύουν στή θάλασσα· συνόδευσε αὐτούς πού ὁδοιποροῦν· προστάτευσε τίς χῆρες· ὑπεράσπισε τά ὄρφανά· ἐλευθέρωσε τούς αἰχμαλώτους· θεράπευσε τούς ἀσθενεῖς. Θυμήσου, Κύριε ὁ Θεός μας, ἐκείνους πού βρισκονται στά δικαστήρια καί στά καταναγκαστικά ἔργα μέσα στά μεταλλωρυχεῖα καί στίς ἐξορίες καί σέ πικρές δουλειές καί σέ κάθε θλίψη καί ἀνάγκη καί δύσκολη περίσταση, καθώς καί ὄλους πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τή μεγάλη Σου εὐσπλαχνία· καί αὐτούς πού μᾶς ἀγαποῦν, καί ἐκείνους πού μᾶς μισοῦν, καί αὐτούς οἱ ὁποῖοι παράγγειλαν σ' ἐμᾶς τούς ἀναξιούς νά προσευχόμαστε γι' αὐτούς. Θυμήσου, Κύριε ὁ Θεός μας, καί ὄλο τό λαό Σου καί νά ἐκχύσεις σέ ὄλους μας τό πλούσιο ἔλεός Σου, παρέχοντας σέ ὄλους τήν ἐκπλήρωση τῶν αἰτημάτων, τά ὁποῖα ἀποβλέπουν στή σωτηρία. Ἐπίσης καί ἐκείνους, τούς ὁποίους δέν ἀναφέραμε, γιατί δέν τούς ξέρουμε ἢ γιατί τούς λησμονήσαμε ἢ γιατί εἶναι πάρα πολλά τά ὀνόματα, θυμήσου τους Σύ, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος γνωρίζεις τήν ἡλικία καί τό ὄνομα καθενός, γνωρίζεις τόν καθένα

46. Περικοπή ἀπό τήν ικετήρια δέηση τῆς Λειτουργίας πού ἀποδίδεται στό Μ. Βασίλειο. Ἡ δέηση αὐτή γίνεται ἀπό τόν ἱερέα μετά τήν Ἐπίκληση καί τόν Καθαγιασμό τῶν Τιμίων Δώρων.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ ικετήρια αὐτή δέηση φανερώνει ὅτι ἡ θ. Λειτουργία δέν ἔχει μόνο οὐράνιο καί μυσταγωγικό χαρακτήρα, ἀλλά ἐνδιαφέρεται

ἀπηλπισμένων, ὁ τῶν χειμαζομένων σωτήρ, ὁ τῶν πλεόντων λιμῆν, ὁ τῶν νοσοῦντων ἰατρός. Αὐτὸς τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενοῦ, ὁ εἰδὼς ἕκαστον καὶ τὸ αἶτημα αὐτοῦ, οἶκον καὶ τὴν χρεῖαν αὐτοῦ. Ρῦσαι, Κύριε, τὴν πόλιν (ἢ τὴν μονὴν) ταύτην καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρός, μαχαίρας, ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων καὶ ἐμφυλίου πολέμου».

47. ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΕΡΕΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΤΑΝΟΟΥΝΤΑ ΚΑΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟ

«Ὁ Θεός, ὁ συγχωρήσας Δαυὶδ, διὰ Νάθαν τοῦ Προφήτου, τὰ ἴδια ἐξομολογήσαντι ἁμαρτήματα, καὶ Πέτρον τὴν ἄρνησιν, κλαύσαντι πικρῶς, καὶ πόρνη, δακρυσίαση ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ πόδας, καὶ τελώνη καὶ ἀσώτῳ· αὐτὸς ὁ Θεός, συγχωρήσοι σοι δι' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ πάντα καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἀκατάκριτόν σε παραστήσαι ἐν τῷ φοβερῷ αὐτοῦ Βήματι· περὶ δὲ τῶν ἐξαγορευθέντων ἐγκλημάτων μηδεμίαν φροντίδα ἔχων, πορεύου εἰς εἰρήνην».

48. ΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

«Ὁ Θεός, ὁ ἅγιος, ὁ πλάσας ἐκ χοῦδος τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀνοικοδομήσας γυναῖκα καὶ συζεύξας αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτήν, διὰ τοῦ οὕτως ἀρέσαι τῇ σῇ μεγαλειότητι, μὴ μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς· αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, ἐξαπόστειλον τὴν χειρὰ σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἄρμωσον τὸν δοῦλόν σου (τόν δε) καὶ τὴν δούλην σου (τὴν δε), ὅτι παρὰ σοῦ ἀρμόζεται ἄνδρι γυνή. Σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ· στεφάνωσον αὐτοὺς ἐν ἀγάπῃ· ἔνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν· χάρισαι αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας, εὐτεχνίας ἀπόλαυσιν».

καί γι' αὐτές τίς ὑλικές, βιολογικές, κοινωνικές καὶ πολιτειακές ἀξίες, ἀντιμετωπίζοντας μέ στοργῇ ἀκόμη καὶ τίς ὑλικές ἀνάγκες τοῦ ἀτόμου, τῆς οἰκογένειας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας.

47. Περικοπή ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τῶν ἐξομολογουμένων, πού ὑπενθυμίζει βιβλικά παραδείγματα εἰλικρινοῦς μετανοίας.

ἀπό τότε πού ἦταν στήν κοιλιά τῆς μητέρας του. Γιατί Σὺ, Κύριε, εἶσαι ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπίδα τῶν ἀπελπισμένων, ὁ σωτήρας αὐτῶν πού ἀντιμετωπίζουν τρικυμίες, τό λιμάνι αὐτῶν πού ταξιδεύουν στή θάλασσα, ὁ γιατρός τῶν ἀσθενῶν. Σὺ ὁ ἴδιος νά γίνεις τά πάντα γιά ὄλους· Σὺ πού γνωρίζεις τόν καθένα καί καθετί πού ζητεῖ, τήν οἰκογένεια καί τίς ἀνάγκες της. Σῶσε, Κύριε, τήν πόλη (ἢ τή μονή) αὐτή καί κάθε πόλη καί χώρα ἀπό πείνα, ἐπιδημία, σεισμό, καταποντισμό, πυρκαϊά, σφαγή, ἐπιδρομή ἀλλοφύλων καί ἐμφύλιο πόλεμο».

47. Μετάφραση.

«Σὺ, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος διαμέσου τοῦ Προφήτου Νάθαν συγχώρησες τό Δαβίδ, ὅταν ἐξομολογήθηκε τά ἀμαρτήματά του, καθὼς ἐπίσης (συγχώρησες) καί στόν Πέτρο τήν ἄρνηση, ἀφοῦ ἔκλαψε πικρά, καί τήν ἀμαρτωλή, ὅταν δάκρυσε στά πόδια σου, καί τόν τελώνη καί τόν ἄσωτο. Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Θεός εἶθε διαμέσου ἐμένα τοῦ ἀμαρτωλοῦ νά σοῦ τά συγχωρήσει ὅλα, καί στόν κόσμο αὐτό καί στόν ἄλλο, καί εἶθε νά σέ παρουσιάσει ἀθῶο μπροστά στό φοβερό Του Θρόνο. Καί, δίχως νά ἔχεις καμιά ἀνησυχία γιά τά ἀμαρτήματα πού ἐξομολογήθηκες, συνέχισε τό δρόμο σου εἰρηνικά».

48. Μετάφραση.

«Σὺ ὁ Θεός, ὁ ἅγιος, πού ἐπλασες ἀπό ὕλη τόν ἄνθρωπο καί ἀπό τήν πλευρά του δημιούργησες τή γυναίκα καί τήν ἔνωσες μαζί του γιά νά τοῦ εἶναι κατάλληλη σύντροφος, γιατί ἔτσι ἦταν ἀρεστό στή μεγαλειότητά Σου, δηλαδή νά μὴν εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος του ἐπάνω στή γῆ· Σὺ ὁ ἴδιος καί τώρα, Κύριε, ἄπλωσε τό χέρι Σου ἀπό τό ἅγιο κατοικητήριό Σου καί ἔνωσε τό δούλο Σου (τάδε) καί τή δούλη Σου (τάδε), γιατί ἀπό Σένα δένεται σφικτά ἡ γυναίκα μέ τόν ἄνδρα. Συνένωσέ τους μέ ὁμόνοια, στεφάνωσέ τους μέ ἀγάπη· ἔνωσέ τους σέ μία σάρκα· χάρισέ τους καρπό κοιλίας, δῶσ' τους νά ἀπολαύσουν καλά παιδιά».

48. Ἡ εὐχή παρουσιάζει συνοπτικά τούς κυριότερους σκοπούς τοῦ γάμου, πού εἶναι ἡ ἀλληλοσυμπλήρωση τῶν συζύγων καί ἡ τεκνογονία. Ὅλη ἡ περικοπή εἶναι γεμάτη ἀπό βιβλικές ἐκφράσεις (Γεν. β', 7, 21, 18· Παροιμ. δ', 14· Γεν. β', 24· λ', 2· Ψαλμ. 131, 11 κ.ά.).

49. ΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ

«Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δεόμεθά σου, παντοδύναμε, τοῦ σφῶζειν πάντας ἡμᾶς· ὁ μόνος ψυχῶν τε καὶ σωμάτων ἰατρός, ἀγίασον πάντας ἡμᾶς· ὁ πᾶσαν νόσον ἰώμενος, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλον σου (τὸν δε)· ἐξέγειρον αὐτὸν ἀπὸ κλίνης ὀδυνηρᾶς διὰ ἐλέους τῆς σῆς χρηστότητος· ἐπίσκεψαι αὐτὸν ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς σου· ἀποδίωξον ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἀρρωστίαν καὶ ἀσθένειαν· ἵνα, ἐξαναστὰς τῇ χειρὶ σου τῇ κραταιᾷ, δουλῆναι σοι μετὰ πάσης εὐχαριστίας».

50. ΝΕΚΡΩΣΙΜΟ ΙΔΙΟΜΕΛΟ (Ἦχος α')

(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ποία τοῦ βίου τρυφῆ διαμένει λύπης ἀμέτοχος; Ποία δόξα ἔστηκεν ἐπὶ γῆς ἀμετάθετος; Πάντα σκιᾶς ἀσθενέστερα, πάντα ὀνείρων ἀπατηλότερα· μία ροπή, καὶ ταῦτα πάντα θάνατος διαδέχεται· ἀλλ' ἐν τῷ φωτὶ, Χριστέ, τοῦ προσώπου σου καὶ τῷ γλυκασμῷ τῆς σῆς ὠραιότητος, ὃν ἐξελέξω ἀνάπανσον ὡς φιλόανθρωπος».

51. Η ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

(Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ).

«Ὁ λαός, ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, ἰδέτω φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. «Τὰ ἀρχαῖα παρηλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινὰ». Τὸ γράμμα ὑποχωρεῖ, τὸ πνεῦμα πλεονεκτεῖ· αἱ σκιαὶ παρατρέχουσιν, ἡ ἀλήθεια ἐπειςέροχεται ...

49. Καὶ ἡ περικοπὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ εὐχελαίου εἶναι γεμάτη ἀπὸ βιβλικές ἐκφράσεις (Ἰωαν. ιζ', 17· Ψαλμ. 102, 4· Ἐξὸδ ιγ', 9. Δευτ. θ', 26 κ.ά.).

50. Τὸ νεκρῶσιμο αὐτὸ ἰδιόμελο τοῦ Δαμασκηνοῦ μέ τις ἀλλεπάλληλες ἐρωτήσεις παρουσιάζει παραστατικὰ τὴ ματαιότητα τῶν ἐπιγείων καὶ τὴν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς κοντὰ στό Χριστό.

49. Μετάφραση.

«Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεός μας, Σέ παρακαλοῦμε Παντοδύναμε, νά σώξεις ὄλους ἐμᾶς· Σύ, πού εἶσαι ὁ μοναδικός γιατρός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων, ἁγιάσε μας ὄλους· Σύ, πού θεραπεύεις κάθε ἀσθένεια, θεράπευσε καί τό δούλο Σου (τάδε)· μέ τή συμπόνια τῆς καλοκαγαθίας Σου σηκώσε τον ἀπό τό κρεβάτι τῆς ἀρρώστιας πού τόν βασανίζει· ἐπισκέψου τον μέ τή συμπόνια Σου καί τήν εὐσπλαχνία Σου· διώξε μακριά του κάθε ἀρρώστια καί ἀδυναμία, γιά νά μπορέσει, ἀφοῦ σηκωθεί μέ τή βοήθεια τοῦ δυνατοῦ χειριοῦ Σου, νά Σέ ὑπηρετεῖ μέ ὄλη του τήν εὐγνωμοσύνη».

50. Μετάφραση.

«Ποιά ἀπόλαυση τῆς ζωῆς ὑπάρχει πού νά μή συμμετέχει στή λύπη; Ποιά δόξα πάνω στή γῆ παραμένει μόνιμη; Ὅλα εἶναι πιό ἀδύναμα καί ἀπό τή σκιά, ὅλα πιό ἀπατηλά καί ἀπό τά ὄνειρα· μιά μικρή ἀλλαγὴ τῶν περιστάσεων, καί ὅλα αὐτά τά διαδέχεται ὁ θάνατος. Ἀλλά μέσα στό φῶς τοῦ προσώπου Σου καί τή γλυκύτητα τῆς ὁμορφιάς Σου ἀνάπαυσε, Χριστέ, ὡς φιλόανθρωπος πού εἶσαι, αὐτόν πού διάλεξες».

51. Μετάφραση.

«Ὁ λαός πού ζοῦσε στό σκοτάδι τῆς ἄγνοιας, ἄς δεῖ τό μεγάλο φῶς τῆς ξεκάθαρης γνώσεως. «Πέρασε ἡ παλιά κατάσταση πού δημιουργοῦσε ἡ ἁμαρτία· τώρα νά, ἔχουν γίνει ὅλα καινούρια». Τό γράμμα (ὁ τύπος τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου) ὑποχωρεῖ, τό πνεῦμα ὑπερισχύει· οἱ σκιές φεύγουν γρήγορα, ἡ ἀλήθεια φτάνει...

51. Περικοπή ἀπό τόν 38ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «εἰς τά Θεοφάνεια, εἴτουρ Γενέθλια τοῦ Σωτήρος» (Ε.Π. 36, 312-316).

Ὁ λόγος τοῦτος ἀρχίζει μέ τά περίφημα λόγια, πού χρησιμοποιήθηκαν αὐτούσια καί στό σχετικό ὕμνο: «Χριστός γεννᾶται, δοξάσατε· Χριστός ἐξ οὐρανῶν, ἀπατήσατε· Χριστός ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε».

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ λαός ὁ καθήμενος ἐν σκότει... Ἦσ. θ', 2. Τά ἀρχαία παρήλθεν... καινά τά πάντα. Β' Κορ. ε', 17. ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν... καί

Τοῦτό ἐστιν ἡμῶν ἢ πανήγυρις, τοῦτο ἐορτάζομεν σήμερον, ἐπιδημίαν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἵνα πρὸς Θεὸν ἐνδημήσωμεν ἢ ἐπαλέθωμεν (οὕτω γὰρ εἶπειν οἰκειότερον), ἵνα, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθέμενοι, τὸν νέον ἐνδυσώμεθα· καὶ ὥσπερ ἐν τῷ Ἀδάμ ἀπεθάνομεν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν, Χριστῷ καὶ συγγεννώμενοι καὶ συσταυρούμενοι καὶ συνθλαπτόμενοι καὶ συνανιστάμενοι ...

Τοιγαροῦν ἐορτάζομεν μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπεροσμικῶς· μὴ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἡμετέρου, μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ Δεσπότου· μὴ τὰ τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ τὰ τῆς ἰατρείας· μὴ τὰ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀναπλάσεως».

52. Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ἐμπροσθεν τῶν μαθητῶν μεταμορφοῦνται ὁ αἰεὶ ὡσαύτως δεδοξασμένος καὶ λάμπων τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος. Ἀνάρχως μὲν γὰρ ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, τὴν φυσικὴν ἀκτῖνα ἀναρχον κέκτηται τῆς θεότητος, οὐχ ὕστερον τὸ εἶναι, οὐδ' αὖ τὴν δόξαν προσλαμβάνομενος. Ἐκ Πατρὸς μὲν γὰρ, ἀλλ' ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως ἐστὶ, τὴν οἰκείαν κεκτημένος τῆς δόξης τὴν λαμπρότητα ... Μεταμορφοῦνται τοίνυν, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκειοῖς μαθηταῖς ἐκφανόμενος, διανοίγων τούτων τὰ ὄμματα καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας».

53. Ο ΤΙΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

(Ἰωάννου τοῦ Χριστοστόμου).

«Τὸ ἐπάρατον τοῦτο, τὸ ἀλευκτόν, τὸ τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σύμ-

συνανιστάμενοι· ἰδέεσ' αὐτὰ πού εἰπώθησαν στὰ σχόλια τῆς 1ης περικοπῆς γιὰ τὴ συμμετοχὴ μας στοὺς κύριους σταθμούς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ.

52. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Δαμασκηνοῦ στὴ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου (Ε.Π. 96, 654).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου δὲ σημαίνει κάποια, κατὰ κάποιο τρόπο, προσθήκη δόξας στὸ πρόσωπό Του, ἀλλ' ἦταν διάνοιξη τῶν ματιῶν τῶν μαθητῶν, γιὰ νὰ ἰδοῦν μερικές ἀχτίνες τοῦ θεοῦ μεγαλείου, πού χωρὶς ἀρχὴ κατέχει ὁ Κύριος ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Αυτό πανηγυρίζουμε, αυτό εορτάζουμε σήμερα, τόν ερχομό του Θεού προς τους ανθρώπους, για να 'ρθούμε ή – για να μιλήσουμε καλύτερα – να επιστρέψουμε προς τό Θεό, για να ντυθούμε τό νέο άνθρωπο, αφού αποβάλουμε τόν παλιό· και ὅπως ακριβώς μέ τήν πτώση του 'Αδάμ στήν ἁμαρτία γίναμε θνητοί, ἔτσι μέ τήν ἐνανθρώπηση του Χριστοῦ ἄς ζήσουμε αἰώνια, αφού μαζί μέ τό Χριστό θά γεννιόμαστε καί θά σταυρωνόμαστε καί θά ἐνταφιαζόμαστε καί θά ἀνασταινόμαστε.

Λοιπόν ἄς εορτάζουμε ὄχι μέ πανηγύρια, ἀλλά ὅπως ταιριάζει στό Θεό· ὄχι κατά τρόπο κοσμικό, ἀλλά κατά τρόπο ὑπερκόσμιο· ἄς εορτάζουμε ἐπιδιώκοντας ὄχι τά δικά μας πράγματα, ἀλλά ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στό δικό μας ἢ καλύτερα ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στόν Κύριο· ὄχι ἐκεῖνα πού ὀδηγοῦν στήν ἀσθένεια, ἀλλά ἐκεῖνα πού ὀδηγοῦν στή θεραπεία· ὄχι ἐκεῖνα πού ἔχουν σχέση μέ τή δημιουργία (τό σύμπαν), ἀλλά ἐκεῖνα πού ἔχουν σκοπό τήν πνευματική μας ἀναδημιουργία (δηλαδή τή σωτηρία μας)».

52. Μετάφραση.

«Μεταμορφώνεται μπροστά στους μαθητές Του Ἐκεῖνος πού εἶναι δοξασιμένος πάντοτε καί λάμπει μέ τό φῶς τῆς ἀστραπῆς τῆς θεότητος. Γιατί, αφού γεννήθηκε ἀνάρχως ἀπό τόν Πατέρα, κατέχει τήν ἀναρχή φυσική ἀχτίνα τῆς θεότητος χωρίς νά λάβει σέ ὕστερο χρόνο ἐπιπλέον τήν ὑπαρξη καί τή δόξα. Γιατί προέρχεται βέβαια ἀπό τόν Πατέρα, ἀλλά ὑπάρχει δίχως νά ἔχει ἀρχή καί εἶναι ἔξω ἀπό τό χρόνο, κατέχοντας τή δική Του λαμπρότητα τῆς δόξας.... Μεταμορφώνεται λοιπόν, ὄχι παίρνοντας ἐκεῖνο πού δέν ἦταν, ἀλλά παρουσιάζοντας στους δικούς Του μαθητές ἐκεῖνο ακριβώς πού ἦταν, αφού τούς ἀνοιξε τά πνευματικά μάτια καί τούς μετέβαλε ἀπό τυφλούς σέ ἀνθρώπους πού βλέπουν».

53. Μετάφραση.

«Τό καταραμένο αὐτό πράγμα, τό ἀνεπιθύμητο, τό σύμβολο τῆς

53. Περικοπή ἀπό τήν ἀπόδειξη τοῦ Χρυσσοστόμου «Πρός τε Ἰουδαίους καί Ἕλληνας, ὅτι ἐστὶ Θεός ὁ Χριστός» (Ἐ.Π. 48, 826).

βολον, νῦν γέγονε ποθεινὸν καὶ ἐπέραστον. Οὐδὲ γὰρ οὕτω στέφανος βασιλικὸς καλλωπίζει κεφαλὴν, ὡς σταυρὸς παντὸς κόσμου τιμιώτερος ὢν ... Οὗτος ἐν τῇ ἱερωῇ τραπέζῃ, οὗτος ἐν ταῖς τῶν ἱερέων χειροτονίαις, οὗτος πάλιν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τὸ μυστικὸν δεῖπνον διαλάμπει· τοῦτον πανταχοῦ χορεύοντα ἴδοι τις ἂν, ἐν οἰκίαις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν ἐρημίαις, ἐν ὁδοῖς, ἐν ὄρεσιν, ἐν νάπαις, ἐν βουνοῖς, ἐν θαλάττῃ καὶ πλοίοις καὶ νήσοις, ἐν κλίταις, ἐν ἱματίοις, ἐν παστάσιν, ἐν συμποσίοις, ἐν σκεύεσιν ἀργυροῖς, ἐν χρυσέοις, ἐν μαργαρίταις, ἐν τοίχων γραφαῖς... Οὕτω περιμάχητον ἅπασι γέγονε τὸ θαυμαστὸν τοῦτο δῶρον, ἢ ἄφατος αὕτη χάρις. Οὐδεὶς αἰσχύνεται, οὐκ ἐγκαλύπτεται ἐννοῶν, ὅτι θανάτου τοῦ ἐπαράτου τοῦτο σύμβολον, ἀλλὰ πάντες τούτῳ καλλωπιζόμεθα μᾶλλον ἢ στεφάνοις καὶ διαδήμασι καὶ μυρταῖς μαργαριτῶν περιβολαῖς».

54. Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΩΝ ΒΑΪΩΝ (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας).

«Ἀννιμήσωμεν καὶ ἐορτάσωμεν σήμερον, μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ μόνον τῇ χειρὶ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ βαῖα κατέχοντες· καὶ ταύτην ὑπὲρ χιόνα λευκάναντες, πᾶσαν ἐξ αὐτῆς τοῦ παλαιοῦ καὶ δεσματίνου χιτῶνος τὴν νέκρωσιν ἀποδυσόμεθα, πάντα τῦφον καὶ ἔπαρσιν ἀποορύψαντες. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ βασιλεὺς τῶν ἀσωμάτων οὐκ ἐφ' ἁρμάτων καὶ στρατευμάτων παραγίνεται· ἀλλ' ἐπὶ πύλου οἰκτροῦ καὶ μικροῦ καθήμενος ἔρχεται. Διὸ καὶ ἡμεῖς συμμετοριάσωμεν Χριστῷ, ἵνα καὶ συνέλθωμεν· μετὰ ἀγγέλων ὑμνήσωμεν, μετὰ τῶν παίδων δοξάσωμεν· μετὰ Βηθανίας σκιρτήσωμεν, μετὰ Λαζάρου τῶν νεκρῶν ἔργων ἀναστῶμεν· μετὰ τῶν ἐν Σιών χορεύσωμεν· μετὰ τῶν ἀναβλεψάντων τυφλῶν κραξέσωμεν· μετὰ νηπίων καὶ γερόντων αἰνέσωμεν· μετὰ μαθητῶν κηρύξωμεν· ἐλαιῶν κλάδους δι' ἐλεημοσύνης ἐν τῇ τοῦ βίου ὁδῷ καλῶς ὑποστρώσωμεν κατὰ τοὺς παῖδας».

Πραγματικές παρατηρήσεις: Τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σύμβολον· πάνω στό σταυρὸ θανατῶνονταν οἱ κακοῦργοι.

54. Περικοπή ἀπὸ τῆ 13ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας στὴν ἐορτὴ τῶν Βαῖων ('Ε.Π. 77, 1069-1072).

ἔσχατης τιμωρίας (θανατικῆς καταδίκης) ἔγινε τώρα ἐπιθυμητό καί ἄξιαγάπητο. Γιατί οὔτε ἓνα βασιλικό στέμμα δέ στολίζει τόσο τό κεφάλι ὅσο ὁ σταυρός, πού εἶναι πολυτιμότερος ἀπό κάθε κόσμημα. Αὐτός χρησιμοποιεῖται στήν ἁγία Τράπεζα, αὐτός στίς χειροτονίες τῶν ἱερέων, αὐτός πάλι μαζί μέ τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ λάμπει στό μυστικό δεῖπνο (στή θεία Εὐχαριστία). Τοῦτον θά μπορούσε κανεῖς νά τόν δεῖ νά περιφέρεται παντοῦ, στά σπίτια, „στίς ἀγορές, στούς ἔρημους τόπους, στούς δρόμους, στά ὄρη, στά φαράγγια, στούς λόφους, στή θάλασσα καί τά πλοῖα καί τά νησιά, στά κρεβάτια, στά ἐνδύματα, στά δωμάτια, στά συμπόσια, στά ἀσημένια σκευή, στά χρυσά, στά μαργαριταρένια, στίς τοιχογραφίες.... Τόσο περιζήτητο σέ ὅλους ἔχει γίνει τό θαυμαστό αὐτό δῶρο, ἡ ἀνέκφραστη αὐτή χάρη. Κανεῖς δέν τό ντρέπεται, κανεῖς δέν ἀποφεύγει νά τό δεῖ μέ τή σκέψη ὅτι αὐτό εἶναι τό σύμβολο τοῦ καταραμένου θανάτου, ἀλλά ὅλοι αὐτό χρησιμοποιοῦμε περισσότερο, παρά τά στεφάνια καί τά στέμματα καί τά ἀναρίθμητα μαργαριταρένια περιδέραια».

54. Μετάφραση.

« Ἄς ὑμνήσουμε μέ ὕμνους καί ἄς ἐορτάσουμε σήμερα, ὄχι ὅπως ταιριάζει στά πανηγύρια, ἀλλά ὅπως ἀρμόζει στό Θεό· κρατώντας βάρια ὄχι μόνο μέ τό χέρι ἀλλά καί μέ τήν ψυχή· καί αὐτήν ἀφοῦ τήν κάνουμε λευκή πιό πολύ καί ἀπό τό χιόνι, ἄς τῆς βγάλουμε ἀπό πάνω ὅλη τή νέκρωση τοῦ παλιοῦ καί δερμάτινου χιτώνα, ἀποβάλλοντας κάθε ἀλαζονεία καί ἔπαρση. Γι' αὐτό τό σκοπό, πράγματι, ὁ βασιλιάς τῶν ἀγγέλων δέν ἔρχεται πάνω σέ ἄρματα καί μέ στρατεύματα, ἀλλά ἔρχεται καθισμένος πάνω σέ ἓνα ἀξιοθρήνητο καί μικρό πουλάρι. Γιά τοῦτο, ἄς γίνουμε καί ἔμεῖς ταπεινοί μαζί μέ τό Χριστό, ὥστε νά ἀνυψωθοῦμε ἐπίσης μαζί Του· ἄς Τόν ὑμνήσουμε μαζί μέ τούς ἀγγέλους, ἄς Τόν δοξάσουμε μαζί μέ τά παιδιά· ἄς σκιοτήσουμε ἀπό ἀγαλλίαση μέ τή Βηθανία· ἄς ἀναστηθοῦμε μαζί μέ τό Λάζαρο ἀπό τά ἔργα τοῦ θανάτου· ἄς χορέψουμε ἀπό χαρά μαζί μέ τούς κατοίκους τῆς Σιών· ἄς φωνάξουμε δυνατά μαζί μέ τούς τυφλοῦς πού ἀνάκτησαν τό φῶς τους· μαζί μέ τά νήπια καί τούς γέροντες ἄς δοξολογήσουμε· μαζί μέ τούς μαθητές ἄς κηρύξουμε· μέ τήν ἐλεημοσύνη ἄς στρώσουμε καλά κάτω στό δρόμο κλαδιά ἐλιάς, ὅπως ἔκαμαν τά παιδιά».

55. ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΑΒΒΑΤΟ

(Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου).

«Ἐπιτάφιον ἑορτὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἑορτάζομεν σήμερον. Καὶ ὁ μὲν, παρὰ τοῖς νεκροῖς κάτω τοῦ θανάτου τὰ δεσμὰ διαλύων καὶ φωτὸς τὸν Ἄδην πληρῶν καὶ ἀφυπνίζων τοὺς κεκοιμημένους· ἡμεῖς δὲ χορεύομεν ὑπὲρ γῆν, τὴν ἀνάστασιν φανταζόμενοι, καὶ οὐ δεδοίκαμεν τὴν φθοράν, μὴ κατισχύσῃ τῆς ἀφθαρσίας ...

Ἦ καὶ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων! Ἐύλω τείνεται ὁ λόγος τείνας τὸν οὐρανόν· καὶ δεσμοῖς περιβάλλεται ὁ δήσας ψάμμω τὴν θάλασσαν· ποτίζεται χολὴν ὁ τὰς πηγὰς μέλιτος χαρισάμενος· καὶ στεφανοῦται ἀκάνθαις ὁ τὴν γῆν στεφανώσας τοῖς ἄνθεσι· καὶ τύπτεται μὲν καλᾶμω τὴν κεφαλὴν ὁ πατάξας τὴν Αἴγυπτον ταῖς δέκα πληγαῖς καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Φαραῶ καλύψας τοῖς ὕδασιν. Ἐμπτύεται τὸ πρόσωπον, ὃ ἰδεῖν οὐ φέρει τὰ Χερουβίμ. Τί δεῖ λέγειν τὰ πλείω; Οὐδὲν τῆς ἀγαθότητος ἀπανηράμενοι, ἐγκλείουσι τάφω, ὃν οὐδὲν τῶν ὄντων χωρεῖ· καὶ σήμαντρα ἐπιτιθέασιν, ἡμῶν τὴν σωτηρίαν φυλάττοντες· καὶ δεδιότες τὴν Ἀνάστασιν, στρατιώτας φύλακας ἐφιστῶσι τῷ μνήματι».

56. «ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΗΜΕΡΑ»

(Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ).

«Ἀναστάσεως ἡμέρα καὶ ἡ ἀοχὴ δεξιὰ καὶ λαμπρινθῶμεν τῇ

Πραγματικές παρατηρήσεις: **δερματίνου χιτῶνος**, πρόκειται γιὰ τὸ χιτῶνα ποῦ φόρεσαν οἱ Πρωτόπλαστοι μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσή τους ἀπὸ τὸν παράδεισο (Γεν. β', 21). **Σιών**, ἡ Ἱερουσαλήμ.

55. Περικοπή ἀπὸ τὸν 5ο λόγο τοῦ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου στὴν ἡμέρα τοῦ ἀγίου Σαββάτου (Ἐ.Π. 39, 89-93).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **παρὰ τοῖς νεκροῖς... ἀφυπνίζων τοὺς κεκοιμημένους**, παραστάσεις ποῦ ἀπεικονίζονται στὴν ὀρθόδοξη εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, ἡ ὁποία παριστάνει τὴν «εἰς Ἄδου κάθοδον».

Ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἀπεικονίζει ὃ, τι λέγει καὶ ὁ μέγας Φῶτιος στὴν ὁμιλία του στὸ Μ. Σάββατο, στὴν ὁποία παρουσιάζει τὸν Σωτῆρα νὰ ὑπενθυμίζει σ' ἐμᾶς τὰ ἐξῆς: «Τάφον ἤκρησα καὶ πύλαι χαλκαὶ συνετρίβησαν καὶ κλεῖθρα καὶ μοχλοὶ σιδη-

55. Μετάφραση.

«Σήμερα εορτάζουμε την ἐπιτάφια εορτή τοῦ Σωτήρα μας. Καί Ἐκεῖνος, βέβαια, βρίσκεται κάτω στόν Ἄδη, κοντά στοὺς νεκροὺς, συντρίβοντας τὰ δεσμά τοῦ θανάτου, γεμίζοντας τόν Ἄδη μέ φῶς καί ξυπνώντας αὐτοὺς πού εἶχαν κοιμηθεῖ· ἐνώ ἡμεῖς χορεύουμε ἀπό χαρά πάνω στή γῆ, ἀφοῦ σκεφτόμαστε τήν ἀνάσταση καί δέ φοβοῦμαστε μήπως ἡ φθορά κατανικήσει τήν ἀφθοραία.

Ἔω καινούρια καί παρόδοξα πράγματα! Πάνω στό ξύλο (τοῦ Σταυροῦ) ἀπλώνεται Αὐτός, πού μέ τό λόγο ἄπλωσε κατά κάποιον τρόπο τόν οὐρανό (δημιούργησε τό σύμπαν)· περιζώνεται μέ δεσμά Αὐτός, πού περιέζωσε μέ ἄμμο τή θάλασσα· ποτίζεται μέ χολή Αὐτός, πού χάρισε τίς πηγές ἀπ' ὅπου βγαίνει τό μέλι· στεφανώνεται μέ ἀγκάθια Αὐτός, πού στεφάνωσε τή γῆ μέ τὰ λουλούδια· χτυπιέται ἀλήθεια μέ καλάμι στό κεφάλι Ἐκεῖνος, πού χτύπησε τήν Αἴγυπτο μέ τίς δέκα πληγές καί σέλεπασε μέ τὰ νερά τό κεφάλι τοῦ Φαραώ. Δέχεται φτυσίματα τό πρόσωπο ἐκεῖνο, πού τὰ Χερουβίμ δέν μποροῦν νά ἀντικρῦσουν. Ἀλλά γιατί πρέπει νά μαζηροῦν; Χωρίς νά ἀρνηθοῦν τίποτα ἀπό τήν ἀγαθότητά Του, κλείνουν σέ τάφο Ἐκεῖνον, πού κανένα ἀπό τὰ ὄντα δέν μπορεῖ νά Τόν χωρέσει· καί βάζουν πάνω στόν τάφο σφραγίδες, φρουρώντας Αὐτόν πού εἶναι ἡ σωτηρία μας· καί ἐπειδή φοβοῦνται τήν Ἀνάσταση, βάζουν στρατιῶτες φρουροὺς στόν τάφο».

56. Μετάφραση.

«Εἶναι ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως σήμερα καί τό ξεκίνημα εἶναι

ραῖ συνεθλάσθησαν καί τὰ τῆς καθ' ὑμῶν τυραννίδος βασιλεία καθηρέθησαν». Καί κατά τό Γρηγόριο Νύσσης, ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου «ἔλυσε τήν τοῦ θανάτου ὠδῖνα. Αὐτή τόν τῶν νεκρῶν πρωτότοκον ἐμαιεύσατο. Ἐν ταύτῃ συνετρίβησαν αἰσιδηραῖ τοῦ θανάτου πύλαι. Ἐν ταύτῃ οἱ χαλκοὶ τοῦ Ἄδου μοχλοὶ συνεθλάσθησαν. Νῦν ἀνοίγεται τοῦ θανάτου τό δεσμωτήριον. Νῦν κηρύσσεται τοῖς αἰχμαλώτοις ἡ ἄφεσις» (Ἐ.Π. 46, 605).

56. Περικοπή ἀπό τόν 1ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στό ἅγιο Πάσχα (Ἐ.Π. 35, 396-400).

πανηγύρει και ἀλλήλους περιπτυξόμεθα· εἴπωμεν, ἀδελφοί, και τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς, μὴ ὅτι τοῖς δι' ἀγάπην τι πεποιηκόσιν ἢ πεπονητοῖς· συγχωρήσωμεν πάντα τῇ ἀναστάσει· δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις ... Χθὲς συνεσταυρούμην Χριστῷ, σήμερον συνδοξάζομαι· χθὲς συνενεκρούμην, συζωοποιούμαι σήμερον· χθὲς συνεθαπτόμην, σήμερον συνεγείρομαι ... Γενώμεθα ὡς Χριστός, ἐπεὶ και Χριστὸς ὡς ἡμεῖς· γενώμεθα θεοὶ δι' αὐτόν, ἐπειδὴ κακείνος δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος. Προσέλαβε τὸ χεῖρον, ἵνα δῶ τὸ βέλτιον· ἐπτώχευσεν, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν· δούλου μορφὴν ἔλαβεν, ἵνα τὴν ἐλευθερίαν ἡμεῖς ἀπολάβωμεν· κατήλθεν, ἵν' ὑψωθῶμεν· ἐπειράσθη, ἵνα νικήσωμεν· ἠτιμᾶσθη, ἵνα δοξάσῃ· ἀπέθανεν, ἵνα σώσῃ· ἀνήλθεν, ἵν' ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν κάτω κειμένους ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας πτώματι».

57. «ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΓΕΡΘΕΙΣ ΕΚ ΝΕΚΡΩΝ ΑΠΑΡΧΗ ΤΩΝ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΩΝ ΕΓΕΝΕΤΟ»

(Ἰωάννου τοῦ Χρισσοτόμου).

«Μηδεὶς φοβείσθω θάνατον· ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτήρος θάνατος. Ἔσβεσεν αὐτόν, ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενος. Ἐσκόλυσε τὸν Ἄδην ὁ κατελθὼν εἰς τὸν Ἄδην. Ἐπύκρναν αὐτὸν γενεσάμενον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο προλαβὼν Ἡσαΐας, ἐβόησεν. Ὁ Ἄδης, φησὶν, ἐπικράνθη, συναντήσας σοι κάτω. Ἐπικράνθη· και γὰρ κατηγήθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ ἐνεπαίχθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ ἐνεκρώθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ καθηρέθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ ἔδε-

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἡ ἀρχὴ δεξιᾶ: τῆς πασχάλιας περιόδου και μάλιστα τῆς διακαινήσιμης ἑβδομάδας. **ἀναστάσεως ἡμέρα... δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις** πολλές ἀπὸ τίς ἐκφράσεις αὐτές ἔχουν περιληφτεῖ στό γνωστό πασχάλιο ὕμνο «Αναστάσεως ἡμέρα και λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει και ἀλλήλους περιπτυξόμεθα. Εἴπωμεν ἀδελφοί και τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς Συγχωρήσωμεν πάντα τῇ Ἀναστάσει...». Πολλές φορές ἡ ὕμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας χρησιμοποιεῖ αὐτούσιες ἐκφράσεις ἀπὸ τὰ πατερικά κηρύγματα. **δούλου μορφὴν ἔλαβεν... ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας πτώματι** ὁ Γρηγόριος θυμίζει μέ λίγα λόγια ὅλους τοὺς σταθμούς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου.

Συχνά οἱ Πατέρες, ὅταν μιλάνε γιά μία δεσποτική ἑορτῆ, θυμίζουν και ὅλες τίς ἄλλες, ἐπειδὴ ὅλες μαζί ἀποτελοῦν μία ἐνότητα.

εὐνοϊκό· ἄς καμαρώνουμε γιὰ τὸ πανηγύρι καὶ ἄς ἀγκαλιάσουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο· ἄς προσφωνήσουμε: «ἀδελφοί», ἀκόμη κι' ἐκείνους πού μᾶς μισοῦν καί, πολύ περισσότερο, ἐκείνους πού ἀπὸ ἀγάπη ἔχουν κάμει ἢ ἔχουν πάθει κάτι· ἄς δώσουμε συγχώρεση γιὰ ὅλα πρὸς χάρη τῆς Ἀναστάσεως· ἄς δώσουμε συγχώρεση ὁ ἓνας στὸν ἄλλο... Χτὲς σταυρωνόμουν μαζί μέ τὸ Χριστό, σήμερα δοξάζομαι μαζί Του· χτὲς γινόμουν νεκρός μαζί Του, σήμερα γίνομαι ζωντανός μαζί Του· χτὲς θαβόμουν μαζί Του, σήμερα ἀνασταίνομαι μαζί Του... Ἄς γίνουμε ὅπως ὁ Χριστός, γιατί καί ὁ Χριστός ἔγινε ὅπως ἔμεεις· ἄς γίνουμε θεοί γι' Αὐτόν, ἐπειδή κι' Ἐκεῖνος ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ χάρη μας. Δέχτηκε τὸ χειρότερο, γιὰ νά δώσει τὸ καλύτερο· ἔγινε φτωχός, γιὰ νά γίνουμε ἔμεεις πλούσιοι μέ τὴ δική Του φτώχεια· ἔλαβε μορφή δούλου, γιὰ νά πάρουμε ἔμεεις ἀπὸ Αὐτόν τὴν ἐλευθερία· κατέβηκε στὴ γῆ, γιὰ νά ὑψωθοῦμε στὸν οὐρανό· δοκιμάστηκε ἀπὸ πειρασμούς, γιὰ νά νικήσουμε· ἀτιμάστηκε γιὰ νά μᾶς δοξάσει· πέθανε, γιὰ νά μᾶς σώσει· ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς γιὰ νά τραβήξει κοντὰ Του ἔμᾶς πού ὀρισκόμαστε ριγμένοι κάτω μέ τὴν πτώση στὴν ἁμαρτία».

57. Μετάφραση.

«Κανένας ἄς μὴ φοβᾶται τὸ θάνατο· γιατί μᾶς λύτρωσε ἀπὸ αὐτόν ὁ θάνατος τοῦ Σωτήρα. Ἄν καί ὁ θάνατος εἶχε στὴν ἐξουσία του τὸ Σωτήρα, Αὐτὸς τὸν ἐξαφάνισε· λαφυραγώγησε τὸν Ἄδη Αὐτὸς πού κατέβηκε στὸν Ἄδη. Πίκρανε τὸν Ἄδη, ὅταν ἐκεῖνος δοκίμασε τὴ σάρκα Του. Καί τοῦτο προφητεύοντας ὁ Ἡσαΐας, βρόντοφώναξε· πικράθηκε, λέει, ὁ Ἄδης, μόλις Σέ συνάντησε κάτω. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά καταργήθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά γελοιοποιήθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά ἀπονεκρόθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά ἔχασε τὴν ἐξουσία του. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά αἰχμαλωτίστηκε... Ποῦ εἶναι, θάνατε, τὸ κεντρί σου; Ποῦ εἶναι, Ἄδη, ἡ νίκη σου; Ἀναστήθηκε ὁ Χριστός καί σὺ ρίχτηκες κάτω ταπεινωμένος. Ἀναστήθηκε ὁ Χριστός καί οἱ δαίμονες ἔχουν σωριαστεῖ κάτω. Ἀναστήθηκε ὁ Χριστός καί οἱ ἄγγελοι χαίρονται. Ἀναστήθηκε ὁ Χριστός καί ἡ ζωὴ κυβερνᾶ. Ἀναστήθηκε

57. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἀποδιδόμενο στὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο Κατηχη-

σμεύθη ... Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, Ἄδη, τὸ νίκος; Ἄνέστη Χριστὸς καὶ σὺ καταβέβλησαι. Ἄνέστη Χριστὸς καὶ πεπτώ-
κασαι δαίμονες. Ἄνέστη Χριστὸς καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι. Ἄνέστη
Χριστὸς καὶ ζωὴ πολιτεύεται. Ἄνέστη Χριστὸς καὶ νεκρὸς αὐδαίς ἐπὶ
μνήματος. Χριστὸς γὰρ ἐγεροθεῖς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημέ-
νων ἐγένετο».

58. Η ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ (Θεοφάνους Κεραμέως).

«Λαμπρὰ τῶ ὄντι καὶ περιφανῆς ἡ παροῦσα πανήγυρις, αὐτὸ δὴ
τῶν ἑορτῶν τὸ κεφάλαιον ὑπόθεσιν ἔχουσα· αὕτη γὰρ ἡ τῶν μυστη-
ρίων τοῦ Χριστοῦ κορωνίς· αὕτη τῆς σῴτηρις ἡμῶν ἡ τελείωσις·
σήμερον ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν ὑπερουράνιον θῶκον ἐνίδρυν-
ται· σήμερον ἡ ἀνεκαθεν ἔχθρα τῆς λογικῆς φύσεως διαλέλνται καὶ
ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων γέγονεν ἔνωσις· σήμερον τῆς ἀσωμάτων
ἀξίας ὑπερήροθη τὸ βροτέιον φύραμα καὶ θεϊκῆς ἀξίας γέγονε μέτο-
χον· σήμερον αἱ νοεραὶ δυνάμεις ἑορτάζουσι, μετ' ἐκπλήξεως οὐ-
ρανῶ συνημμένην ὁρῶσαι τὴν γῆν ...

Οἱ ὑποδεχόμενοι ἄγγελοι βλέποντες αὐτὸν μετὰ σώματος ἀνι-
όντα καὶ τὰ τοῦ πάθους ἐμφαίνοντα σύμβολα φιλοπενητοῦσι· «Τὶς
οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;». Πρὸς οὓς ἀποκρίνονται· «Κύριος
κραταιὸς καὶ δυνατός, Κύριος δυνατός ἐν πολέμῳ», ὃς πρὸς τὸν διά-
βολον ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἐπολέμησεν».

τικό λόγο, πού διαβάζεται κατὰ τὴν ἀπόλυση τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα (Ε.Π. 59, 721-724).

Πραγματικὲς παρηγήσεις: Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Α' Κορ. ιε', 55·
κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Θεοφύλακτου, «ὡσπερ γὰρ ὁ σκορπίος αὐτὸς μὲν ἐστὶ
ζωοφίον τι μικρόν, ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τὴν ἰσχύν ἔχει· οὕτω καὶ ὁ θάνατος διὰ τῆς
ἀμαρτίας ἴσχυεν». **ποῦ σου, Ἄδη, τὸ νίκος;** Α' Κορ. ιε, 55 **ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημέ-
νων ἐγένετο·** Α' Κορ. ιε', 20. ὑπονοεῖται ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε τὴν ἴδια φύσιν μὲ τοὺς
ἀνθρώπους πού εἶχαν κοιμηθεῖ (πεθάνει), καὶ ὅπως οἱ ἀπαρχές (πρῶτοι καρποὶ)
προαναγγέλλουν μὲ βεβαιότητα τὴ γενικὴ συγκομιδὴ πού θά ῥθει μετὰ ἀπό λίγο.
ἔτσι καὶ ἡ Ἄνάστασις τοῦ Χριστοῦ προαναγγέλλει τὴν ἀνάστασις πάντων τῶν
«κεκοιμημένων».

ὁ Χριστός καί κανένας νεκρός δέ θά μείνει στόν τάφο. Γιατί, ἀφοῦ ἀναστήθηκε «ἐκ νεκρῶν» ὁ Χριστός, προαναγγέλλει τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν (ὅπως οἱ πρόιμοι καρποὶ προαναγγέλλουν τή συγκομιδή τοῦ θά ἀκολουθήσει)».

58. Μετάφραση.

«Εἶναι πράγματι λαμπρό καί ἔξοχο τό σημερινό μεγάλο πανηγύρι, πού ἀναφέρεται ἀκριβῶς στή σπουδαιότερη ἀπό ὅλες τίς ἑορτές· γιατί ἡ ἑορτή αὐτή εἶναι τό ἀποκορύφωμα τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ· αὐτή εἶναι ἡ ὀλοκλήρωση τῆς σωτηρίας μας· σήμερα, ἡ ἀνθρώπινη φύση τοποθετεῖται στήν ἐπουράνιά της θέση· σήμερα, ἡ ἔξαρχῆς ἔχθρα τῶν λογικῶν ὄντων διαλύθηκε καί πραγματοποιήθηκε ἡ ἔνωση τῶν ἀγγέλων καί τῶν ἀνθρώπων· σήμερα, τό ἀνθρώπινο θνητό σῶμα ξεπέρασε τήν ἀξία τῶν ἀγγέλων καί ἔγινε μέτοχο θεϊκῆς τιμῆς· σήμερα, οἱ αὔλες δυνάμεις ἑορτάζουν, γιατί μέ ἐκπλήξη βλέπουν τή γῆ νά εἶναι ἔνωμένη μέ τόν οὐρανό...»

Οἱ ἄγγελοι πού ὑποδέχονται τόν Κύριο, καθώς Τόν βλέπουν νά ἀναβαίνει στούς οὐρανοῦς μέ ἀνθρώπινο σῶμα καί νά δείχνει τά τεκμήρια τοῦ πάθους Του, εὐχαριστιοῦνται νά ρωτοῦν (μέ τά λόγια τοῦ Ἰησοῦ): «Ποίος εἶναι Αὐτός ὁ δοξασμένος βασιλιάς;» Σ' αὐτούς ἄλλοι ἄγγελοι ἀπαντοῦν: «Εἶναι ὁ Κύριος ὁ πανίσχυρος καί δυνατός, ὁ Κύριος ὁ δυνατός στόν πόλεμο», ὁ ὁποῖος πολέμησε ἐναντίον τοῦ διαβόλου γιά χάριση τοῦ ἀνθρώπινου γένους».

58. Περικοπή ἀπό τήν 39η ὁμιλία Θεοφάνους τοῦ Κεραμέως «εἰς τήν σωτήριον Ἀνάληψιν» (Ε.Π. 132, 744 καί 760)

Πραγματικές παρατηρήσεις: τῶν ἑορτῶν τό κεφάλαιον... κορωνίς· ἡ Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου εἶναι πράγματι ἡ συνισταμένη καί τό ἀποκορύφωμα ὄλων τῶν ἑορτῶν, γιατί προβάλλει τόν τελικό σκοπό ὄλων τῶν ἀπολυτρωτικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Κυρίου, πρὸ μᾶς ὑπενθυμίζουν οἱ ἄλλες ἑορτές. Ὁ σκοπός αὐτός εἶναι ἡ ἀνάβαση στόν οὐρανό της δοξασμένης ἀνθρώπινης φύσεως. Πρόδρομος σ' αὐτή τήν πορεία πρὸς τόν οὐρανό ἔγινε ὁ Κύριος μέ τήν Ἀνάληψή Του. Ἀνυψώθηκε στά δεξιά τοῦ οὐράνιου Πατέρα Του ὡς πρωτότοκος ἀδερφός μας, ὡς κεφαλὴ τοῦ μυστικοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, γιά νά μᾶς χαρίσει καί τήν ἀφθαρσία τῆς σάρκα. «Δεῖ γάρ τό φθαρτόν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καί τό θνητόν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν» (Α' Κορ. ιε', 53). «**Κύριος κραταίος... δυνατός ἐν πολέμῳ**»· Ψαλμ. 23, 8.

59. Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ

(Φωτίου του Μεγάλου)

«Χαῖρε, παρθένε, βοῶ, τῆς ἐμῆς ἀσθενείας καὶ ἀπορίας τὸ καταφύγιον. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, δι' ἧς τὸ ἠρρωσθηκὸς ἐπιρρώννεται καὶ τὸ συντριβὲν ἀναπλάττεται ... Χαῖρε, κεχαριτωμένη, δι' ἧς ἡ πικρὰ κατὰ τοῦ γένους ἀπόφασις τῶ γλυκασμῶ τῶν σῶν εὐαγγελίων ἀπαλείφεται καὶ τῆς παραβάσεως τὴν ἀκοσίαν ἀποσκευασάμενοι τῆς ἐκ σοῦ θεοφανείας στεφανηφοροῦμεν τὴν ὠραιότητα. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, τῆς τῶν θεολήπτων προφητῶν ἐποπτικῆς διαγνώσεως τὸ νοητὸν καὶ θεότευκτον ἔνοπτρον, ἐν ᾧ τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ λόγου συγκατάβασιν μυστικῶς ἐνοπτρισιάζεσαι, οἷα δὴ σάλπιγγες θείῳ πνεύματι ἐνηχοῦμενοι τῆς γῆς ἀπάσης τὰ πέρατα παρέλαβον, τὴν σὴν κνοφορίαν περιηγήσαντες. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, τῆς κοσμικῆς χαρᾶς τὸ ἐργαστήριον, ἐν ᾧ τῆς πρώτης ἀρᾶς ἐχωνεύθη τὸ κατάκριμα καὶ τῆς διὰ σοῦ χαρᾶς ἐχαλκεύθη τὸ ἀξίωμα».

60. Η ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

(Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου).

«Σήμερον ἡ νοητὴ καὶ θεοφώτιστος σελήνη τῶ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ συνεισβάλλουσα, ἐκλείπει μὲν τοῦ τῆς παραντίκα ζωῆς προσκαίρου, ἐν τ' αὐτῶ ἀνατέλλουσα καταλαμβάνεται τῶ τῆς ἀθανασίας ἀξιώματι· σήμερον ἡ χρυσοτέυκτος καὶ θεοκατασκευαστος κιβωτὸς τοῦ ἀγιάσματος ἐκ τῶν ἐπιχθονίων σκηνομάτων ἀπαίρουσα πρὸς τὴν

59. Περικοπή ἀπὸ τῆ 7ῆ ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ Φωτίου στὸν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου (Β. Λαοῦρδα, Φωτίου ὁμιλίες, Θεσσαλονίκη 1959 σελ. 81-82).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Χαῖρε· ἡ λέξη αὐτή, ἐπαναλαμβανόμενη σὲ σχῆμα ἐπαναφορᾶς ἢ ἐπανόδου, δίνει στὴν περικοπὴ μορφή χαιρετισμῶν ποῦ ὑπενθυμίζουν τὸν ἀκάθιστο Ὑμνο, ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς ὑπόθεση τὸν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου. **κεχαριτωμένη** (ἀπὸ τὸ χαριτόμοι-οῦμαι): ὀνομάζεται ἔτσι ἡ παρθένος Μαρία, ἐπειδὴ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Θεὸ πολλά καὶ μεγάλα προτερήματα καὶ ἀρετές, καὶ πρό πάντων τῆ μέγιστη χάρις νὰ ἀξιωθεῖ νὰ γίνῃ μητέρα τοῦ Λυτρωτῆ· **τῆς κοσμικῆς χαρᾶς... τῆς ἀρᾶς**: πρβλ. στὸν ἀκάθιστο Ὑμνο: «Χαῖρε, δι' ἧς ἡ χαρὰ ἐκλάμψει· χαῖρε, δι' ἧς ἡ ἀρὰ ἐκλείψει».

59. Μετάφραση.

«Χαῖρε, Παρθένε, φωνάζω δυνατά, σύ πού εἶσαι τό καταφύγιό μου στόν καιρό τῆς ἀδυναμίας μου καί τῶν δυσκολιῶν, γιά τίς ὁποῖες δέ βρῖσκω διέξοδο. Χαῖρε, «κεχαριτωμένη» (προικισμένη ἀπό τόν Θεό μέ πολλές χάρες), σύ, μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας αὐτό πού εἶναι ἄρρωστο παίρνει δύναμη, καί αὐτό πού ἔγινε συντρίμμα, σχηματίζεται πάλι... Χαῖρε, «κεχαριτωμένη», σύ, μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας ἡ πικρή ἀπόφαση τῆς καταδίκης τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἐξαλείφεται μέ τή γλυκιά καί χαρμόσυνη ἀγγελία, πού ἔγινε σέ σένα, καί μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας, ἀφοῦ ἀπαλλάξαμε τόν ἑαυτό μας ἀπό τήν ἀσχήμα τῆς ἁμαρτίας, φοροῦμε σάν στεφάνι τήν ὠραιότητα, πού χαρίζει ἡ φανέρωση τοῦ Θεοῦ πού ἔγινε ἀπό σένα. Χαῖρε, «κεχαριτωμένη» σύ, πού εἶσαι ὁ νοητός καί φτιαγμένος ἀπό τόν Θεό καθρέφτης τῆς μυστικῆς γνώσεως, τήν ὁποίαν ἔχουν οἱ θεόπνευστοι προφῆτες, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ προεΐδαν μέσα σ' αὐτόν κατά τρόπο μυστικό τή συγκατάβαση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς, σάν σάλπιγγες πού ἤχουν μέ τήν ἐνέργεια τοῦ θείου Πνεύματος, περικύκλωσαν τά ἄκρα ὅλης τῆς γῆς καί διακήρυξαν παντοῦ μεγαλόφωνα τήν κυοφορία σου. Χαῖρε, «κεχαριτωμένη», πού εἶσαι τό ἐργαστήριό τῆς χαρᾶς τοῦ κόσμου, μέσα στό ὅποιο ἐφανίστηκε ἡ καταδίκη τῆς πρώτης κατάρας καί ἐτοιμάστηκε ἡ ὑψηλότερη χαρά πού ἦρθε μέ σένα»

60. Μετάφραση.

«Σήμερα τό νοητό καί θεοφώτιστο φεγγάρι, καθώς μπαίνει μαζί μέ τόν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης στόν πνευματικό οὐρανό, ἐγκαταλείπει βέβαια τήν προσωρινότητα τῆς ζωῆς στόν κόσμο αὐτό, ταυτόχρονα ὅμως, καθώς ἀνατέλλει, γίνεται ὀλόλαμπρο, στολισμένο μέ τό χάρισμα τῆς ἀθανασίας. Σήμερα ἡ φτιαγμένη ἀπό χρυσάφι καί κατασκευασμένη ἀπό τόν Θεό κιβωτός τοῦ ἁγιάσματος, ἀφοῦ φεύγει ἀπό τή γῆνιη κατοικία της, μεταφέρεται στήν ἄνω Ἱερουσαλήμ γιά τήν

60. Περικοπή ἀπό τόν 5ο λόγο τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Ὁ λόγος αὐτός εἶναι ἐγκώμιο στήν Κοίμησι τῆς Θεοτόκου.

Πραγματικές παρατηρήσεις: παλάμας... ἀειρομένας... ὑπέρ τῆς οἰκουμένης

ἄνω Ἱερουσαλήμ μετακομίζεται εἰς κατάπανσιν ἀτελεύτητον ... Νῦν οὖν αἰσθητοὺς ὀφθαλμοὺς συμμύσασα, τοὺς νοητοὺς ἡμῖν ὡς λαμπροὺς καὶ μεγάλους ἀνίσχει φωστῆρας, μήπω καταδύσαντας, εἰς τὸ γοηγορεῖν τε καὶ ἐξιλάσκεσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ἀντιλήψεως· νῦν ἐν τῇ ἐνάρθρῳ φωνῇ τὰ θεοκίνητα χεῖλη ὑποσιωπήσασα, ἀείλαλον αὐτῆς τὸ πρεσβεντικὸν ὑπὲρ τοῦ παντὸς γένους ἐξανοίγει στόμα· νῦν τὰς σωματικὰς καὶ θεοφόρους παλάμας ὑποστεύλασα, ἀειρομένας αὐτὰς ἀφθαρτισθεῖσα πρὸς τὸν Δεσπότην ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης παρίστησιν».

61. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΑΙ ΑΓΙΩΝ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Δεῦρο δὴ οὖν, εἰς μέσον αὐτοὺς ἀγαγόντες διὰ τῆς ὑπομνήσεως, κοινήν τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν τοῖς παροῦσι καταστησώμεθα, προδείξαντες πᾶσιν, ὥσπερ ἐν γραφῇ, τὰς τῶν ἀνδρῶν ἀριστείας. Ἐπεὶ καὶ πολέμων ἀνδραγαθήματα καὶ λογογράφοι πολλάκις καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσι, οἱ μὲν τῷ λόγῳ διακοσμοῦντες, οἱ δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες, καὶ πολλοὺς ἐπήγειραν πρὸς ἀνδρείαν ἑκάτεροι. Ἄ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας διὰ τῆς ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικῆ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσιν. Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἀναμνήσωμεν τῆς ἀρετῆς τῶν ἀνδρῶν τοὺς παρόντας καὶ οἰοεὶ ὑπ' ὄψιν αὐτῶν ἀγαγόντες τὰς πράξεις, κινήσωμεν πρὸς τὴν μίμησιν τοὺς γενναιοτέρους καὶ οἰκειοτέρους αὐτοῖς τὴν προαίρεσιν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ μαρτύρων ἐγκώμιον, ἢ πρὸς ἀρετὴν παρακλήσις τῶν συνειλεγμένων».

62. Η ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ (Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Πόσα ἂν ἔκαμες, ἵνα προστάτην εὖρης θνητῷ σε βασιλεῖ προσ-

ἀπάσης: ὁ Θεόδωρος Στουδίτης ἔχει στό νοῦ του τὴν εἰκόνα τῆς δεόμενης Θεοστόκου. Γενικά ἡ περικοπή ὑπενθυμίζει τὴ μεσιτεία τῆς Παναγίας πρὸς τὸν Υἱὸ τῆς πρὸς χάρη τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

61. Περικοπή ἀπὸ τῆ 19ῃ ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στοὺς ἅγιους «τεσσαράκοντα» μάρτυρες (Ἐ.Π. 31, 508-509).

Πραγματικὴ παρατηρήσις: Οἱ ἅγιοι ἀποτελοῦν μορφωτικά πρότυπα. Ἡ οὐσία κάθε μορφωτικοῦ προτύπου ἐγκεῖται στό γεγονός ὅτι συνδυάζει ἀρμονικά τὸ ἀξιολογικὸ καὶ τὸ ὄντολογικὸ στοιχεῖο, ἐπειδὴ στὴν προσωπικότητα αὐτοῦ οἱ

αιώνια ανάπαυσή της... Τώρα λοιπόν, αφού ἡ Θεοτόκος ἔκλεισε τὰ ὕλικά της μάτια, ἀνυψώνει γιὰ μᾶς τὰ πνευματικά της μάτια σάν λαμπρά καὶ μεγάλα ἀστέρια, πού δέν ἔχουν ἀκόμη βασιλεύσει, γιὰ νά ἀγρυπνοῦν καὶ νά ἐξευμενίζουν τόν Θεό γιὰ χάρη τῆς προστασίας τοῦ κόσμου· Τώρα, αφού κράτησε σιωπηλά τὰ χεῖλια της, πού μιλοῦσαν μέ θεϊκή φώτιση, ἀνοίγει διάπλατα τό στόμα της, γιὰ νά λαλεῖ πάντοτε καὶ νά μειτεῦσει γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπινου γένους· τώρα, αφού (μέ τήν Κοίμησή της) κατέβασε τίς σωματικές της παλάμες, μέ τίς ὁποῖες εἶχε βαστάξει τό Θεάνθρωπο, ἀποκτώντας τήν ἀφθαρσία, τίς παρουσιάζει καὶ πάλι ὑψωμένες ἰκευτικά πρὸς τόν Κύριο γιὰ χάρη ὁλόκληρης τῆς οἰκουμένης».

61. Μετάφραση.

«Μπρός λοιπόν, φέροντας ἀνάμεσά μας τούς ἄγιους μάρτυρες μέ τήν ὑπενθύμηση τῆς ζωῆς τους, ἄς προσφέρουμε ἀπό αὐτούς βοήθεια γιὰ ὅλους τούς παρόντες, παρουσιάζοντας σέ ὅλους, ὅπως σέ ἓνα ζωγραφικό ἔργο, τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων αὐτῶν ἀντρῶν. Ἐπειδή τὰ πολεμικά κατορθώματα μᾶς τὰ παρουσιάζουν καὶ οἱ ἱστορικοί πολλές φορές καὶ οἱ ζωγράφοι – οἱ πρῶτοι περιγράφοντας τα μέ ὠραῖα λόγια, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ἀποτυπώνοντας τα σέ ζωγραφικούς πίνακες – καθέννας τους παρακίνησε πολλούς πρὸς τή γενναϊότητα. Ἐκεῖνα δηλαδή, τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορική ἀφήγησις μᾶς τὰ παρουσιάζει διαμέσου τῆς ἀκοῆς, αὐτά τὰ ἴδια ἡ ζωγραφική, ἂν καί σιωπᾶ, μᾶς τὰ παρουσιάζει μέ τήν εἰκόνα.. Ἔτσι λοιπόν καί ἔμεῖς ἄς ἐξυμνήσουμε τήν ἀρετή τῶν ἀντρῶν στούς παρόντες, καὶ αφού, κατά κάποιον τρόπο, θέσουμε ὑπόψη τους τίς πράξεις τους, ἄς παρακινήσουμε νά τίς μιμηθοῦν οἱ πιό γενναῖοι καὶ ἐκείνοι πού εἶναι πιό κοντά τους κατά τή διάθεση. Γιατί αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό ἐγκώμιο τῶν μαρτύρων, τό νά παρακινοῦνται δηλαδή στήν ἀρετή ἐκείνοι πού ἔχουν συγγεντωθεῖ στό ναό».

62. Μετάφραση.

«Πόσα δέ θά ἔκανες γιὰ νά βρεῖς ἓνα προστάτη πού νά μπορεῖ νά

ἀξίες καί τὰ ἰδεώδη ἔχουν γίνει πραγματικότητα.

62. Περικοπή ἀπό τό 15ο κεφάλαιο τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ

ἀγοντα καὶ ὑπὲρ σοῦ πρὸς αὐτὸν τοὺς λόγους ποιούμενον; Τοὺς οὖν προστάτας τοῦ γένους παντός, τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν τὰς ἐντεύξεις ποιούμενους, οὐ τιμητέον; Ναὶ μὴν τιμητέον, ναοὺς ἐγείροντας τῷ Θεῷ ἐπὶ τῷ τούτων ὀνόματι, καρποφορίας προσάγοντας, τὰς τούτων μνήμας γεραίροντας καὶ ἐν αὐταῖς εὐφραινομένους πνευματικῶς ... Ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς καὶ κατανύξει καὶ τῶν δεομένων ἐλέω τοὺς ἁγίους θεραπεύσωμεν. Στήλας αὐτοῖς ἐγείρωμεν, ὀρωμένάς τε εἰκόνας, καὶ αὐτοὶ ἔμπνηχοι στήλαι αὐτῶν καὶ εἰκόνες, τῇ τῶν ἀρετῶν μιμῆσει γενώμεθα. Τὴν Θεοτόκον, ὡς κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοῦ Μητέρα, τιμήσωμεν. Τὸν προφήτην Ἰωάννην, ὡς πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν, ἀπόστολόν τε καὶ μάρτυρα ... Τοὺς ἀποστόλους, ὡς ἀδελφοὺς τοῦ Κυρίου καὶ αὐτόπτας ..., τοὺς τε Κυρίου μάρτυρας ἐκ παντός τάγματος ἐκλελεγμένους ὡς στρατιῶτας Χριστοῦ, ὧν ταξίαρχος ὁ πρωτοδιάκονος Χριστοῦ καὶ ἀπόστολος καὶ πρωτομάρτυς Στέφανος· καὶ τοὺς ὁσίους πατέρας ἡμῶν, τοὺς θεοφόρους ἀσκητάς, τοὺς τὸ χρονιώτερον καὶ ἐπιπονώτερον μαρτύριον τῆς συνειδήσεως διαθλήσαντες. Τοὺς πρὸ τῆς χάριτος προφήτας, πατριάρχας, δικαίους, τοὺς προκατηγγελκότας τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν. Τούτων πάντων ἀναθεωροῦντες τὴν πολιτείαν, ζηλώσωμεν τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐλπίδα, τὸν ζῆλον, τὸν βίον, τὴν καρτερίαν τῶν παθημάτων, τὴν ὑπομονὴν μέχρις αἵματος, ἵνα καὶ τῶν τῆς δόξης στεφάνων αὐτοῖς κοινωνήσωμεν».

Ἐκδοαὶς ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως» (Ε.Π. 94, 1165-1168).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁ καλύτερος ἑορτασμός τῆς μνήμης τῶν ἁγίων ἵναι καὶ γιὰ τὸν Ἰωάννην τὸ Δαμασκηνό ἢ μίμηση τῶν ἁγίων.

σέ παρουσιάσει σέ θνητό βασιλιά καί νά μιλήσει σ' αὐτόν γιά σένα; Δέν πρέπει, λοιπόν, νά τιμᾶμε τούς προστάτες ὀλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου γένους, πού μεσιτεύουν γιά μᾶς στό Θεό; Βεβαιότατα πρέπει νά τούς τιμᾶμε, ἀνεγείροντας στό Θεό ναούς πού θά φέρουν τό ὄνομά τους, προσφέροντας δῶρα, δοξάζοντας τίς μνήμες τους καί ἐορτάζοντάς τες μέ πνευματική εὐφροσύνη.... Ἄς τιμήσουμε τούς ἁγίους μέ ψαλμούς καί ὕμνους καί πνευματικά ἄσματα, μέ κατάνυξη, καθώς καί μέ ἐκδηλώσεις εὐσπλαχνίας σ' αὐτούς πού ἔχουν ἀνάγκη. Ἄς ἀνεγείρωμε ἀναμνηστικές στήλες σ' αὐτούς καί εἰκόνες γιά νά τούς βλέπουμε, καί ἄς γίνουμε ἑμεῖς οἱ ἴδιοι, μιμούμενοι τίς ἀρετές τους κατά κάποιον τρόπο, ζωντανά μνημεῖα καί εἰκόνες πού νά θυμίζουν ἐκείνους. Ἄς τιμήσουμε τή Θεοτόκο, ὡς κυρίως καί πράγματι Μητέρα τοῦ Θεοῦ. Τόν προφήτη Ἰωάννη, ὡς πρόδρομο καί βαπτιστή καί ἀπόστολο καί μάρτυρα.... Τούς ἀποστόλους, ὡς ἀδελφούς τοῦ Κυρίου καί αὐτόπτες μάρτυρες Αὐτοῦ... καί τούς μάρτυρες τοῦ Κυρίου, πού διαλέχθηκαν ἀπό κάθε τάξη, ὡς στρατιῶτες Χριστοῦ, τῶν ὁποίων ἀρχηγός εἶναι ὁ πρωτοδιάκονος Χριστοῦ καί ἀπόστολος καί πρωτομάρτυρας Στέφανος· καί τούς ὁσίους Πατέρες μας, τούς θεοφόρους ἀσκητές, αὐτούς οἱ ὁποῖοι ἀντιμέτωπισαν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς τό μαρτύριο τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως, πού εἶναι τό πιό μακροχρόνιο καί βασανιστικό. Τούς προφήτες πού ἔζησαν πρὶν ἀπό τήν ἐποχή τῆς «χάριτος», τούς πατριάρχες, τούς δικαίους, οἱ ὁποῖοι προσήτευσαν τήν ἐμφάνιση τοῦ Κυρίου. Ἀφοῦ λοιπόν ἐξετάσουμε μέ προσοχή τή ζωὴ ὄλων αὐτῶν, ἄς μιμηθοῦμε τήν πίστη, τήν ἀγάπη, τήν ἐλπίδα, τό ζῆλο, τό βίο, τήν καρτερία στίς συμφορές, τήν ὑπομονή μέχρι θανάτου, γιά νά συμμετάσχουμε μαζί μ' αὐτούς στήν ἀπονομή τῶν στεφάνων τῆς δόξας».

Ο Άγιος Γωγγάιος Νύσσης (Μυστράς).
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ)

**63. «Η ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΟΜΟΙΩΣΙΣ»
(Γρηγορίου Νύσσης).**

«Τέλος τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου μακαριότης ἐστί. Πᾶν γὰρ τὸ κατὰ σπουδὴν κατορθούμενον πρὸς τι τὴν ἀναφορὰν πάντως ἔχει. Καὶ ὥσπερ ἢ μὲν ἰατρικὴ πρὸς τὴν ὑγείαν ὁρᾷ, τῆς δὲ γεωργίας ὁ σκοπὸς πρὸς τὸ ζῆν ἐστὶ παρασκευή, οὕτω καὶ ἢ τῆς ἀρετῆς κτῆσις πρὸς τὸ μακάριον γενέσθαι τὸν κατ' αὐτὴν ζῶντα βλέπει ... Εἰ γὰρ τις ἐρωτηθεῖ, τί ἐστὶ τὸ μακάριον, οὐκ ἂν τῆς εὐσεβοῦς ἀποκρίσεως ἀμάρτοι ἐπακολουθήσας τῇ Παύλου φωνῇ καὶ εἰπὼν, ὅτι μακάριόν ἐστιν, ὃ κυρίως λέγεται καὶ πρῶτως, ἢ τοῦ παντὸς ἐπέκεινα φύσις· τὸ δὲ ἐν ἀνθρώποις μακάριον, τῇ μεθέξει τοῦ ὄντως ὄντος, ἐκεῖνο ποσῶς γίνεται τε καὶ ὀνομάζεται, ὅπερ ἢ τοῦ μετεχομένου φύσις ἐστίν. Οὐκοῦν ὄρος ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης μακαριότητος ἢ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις».

**64. ΤΟ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).**

«Νῶε τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ὥστε καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπισπάσασθαι εἴνοιαν, καὶ πάντων ὑπευθύνων τῇ τιμωρίᾳ γενομένων, αὐτὸν μόνον διαφυγεῖν μετὰ τῶν αὐτῷ προσηκόντων ... Εἶδες ὡς αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ Δεσπότης ἐδημιούργησε; Πόθεν γάρ, εἰπέ μοι, ἐκεῖνοι μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἔσπενδον καὶ τῇ τιμωρίᾳ ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθίστων, οὗτος δὲ τὴν ἀρετὴν ἐλόμενος καὶ τὴν πρὸς ἐκείνους κοινωνίαν φυγών, τῆς τιμωρίας πείραν οὐκ ἐλάμβανεν; Οὐκ εὐδηλον, ὅτι διὰ τὸ ἕκαστον οἰκεία προαιρέσει ἢ τὴν κακίαν

63. Περικοπή ἀπὸ τὸ πρῶτο βιβλίον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ψαλμῶν» (Ε.Π. 44, 433).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: τῇ Παύλου φωνῇ· Α' Τιμ. στ', 15-16. τῇ μεθέξει τοῦ ὄντως ὄντος (δηλ. τοῦ Θεοῦ) ἢ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις· στίς ἐκφράσεις αὗτές εἶναι φανερὴ ἢ ἐπίδραση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Β' ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

63. Μετάφραση.

«Τελικός σκοπός τῆς ἐνάρετης ζωῆς εἶναι ἡ ἀπόλυτη εὐτυχία. Γιατί καθετί πού κατορθώνεται μέ ζῆλο, ἀποβλέπει ὅπως ὅποτε σέ κάτι. Καί ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἰατρική ἀποβλέπει στήν υγεία καί ἡ γεωργία ἔχει σκοπό νά δίνει τά μέσα γιά τή ζωή, ἔτσι καί ἡ ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς ἀποβλέπει στό νά γίνει εὐτυχισμένος ὅποιος ζεῖ, ἔχοντας ὁδηγό του αὐτήν.... Γιατί ἂν ρωτοῦσαν κάποιον, τί εἶναι ἡ εὐτυχία, δέ θά ἔλεγε ἔξω στήν ἀπάντηση, ἂν ἀκολουθοῦσε τά λόγια τοῦ Παύλου καί ἔλεγε ὅτι εὐτυχία εἶναι ἐκεῖνο πού λέγεται στήν κύρια καί πρώτη σημασία του, εἶναι δηλαδή ἡ φύση πού βροῖσεται πάνω ἀπό τά ἐγκόσμια. Ὁ βαθμός τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας, καί ὡς βίωμα καί ὡς ἔννοια, εἶναι συνάρτηση τῆς συμμετοχῆς μας στήν πραγματική οὐσία· καί αὐτή εἶναι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ, στήν ὁποία συμμετέχουμε. Λοιπόν προϋπόθεση τῆς ἀπόλυτης εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ὁμοίωση πρός τό θεῖο».

64. Μετάφραση.

«Ὁ Νῶε παρουσίασε στή ζωή του τήν τέλεια ἀρετή, ὥστε καί τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ προσέλκυσε καί μόνο αὐτός μαζί μέ τούς δικούς του σώθηκε, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔγιναν ἔνοχοι γιά τιμωρία.... Εἶδες πῶς ὁ Κύριος δημιούργησε αὐτεξούσιο τό γένος μας; Γιατί, πές μου, πῶς ἐκεῖνοι ἔτρεχαν πρός τήν ἁμαρτία καί γίνονταν ἔνοχοι γιά τιμωρία, ἐνῶ αὐτός δέν τιμωρήθηκε, ἐπειδή προτίμησε τήν ἀρετή καί δέν τούς συναναστρεφόταν; Δέν εἶναι φανερό ὅτι τοῦτο ἔγινε, ἐπειδή ὁ καθένας ἐκλέγει τήν κακία ἢ τήν ἀρετή μέ τή δική του ἐλεύθερη ἀπόφαση;

64. Περικοπή ἀπό τήν 22η ὁμιλία τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου στή Γένεση (Ἐ.Π. 53, 185-187). Στήν ὁμιλία του αὐτή ὁ Χρυσόστομος ἐγκωμιάζει τό Νῶε.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁ Χρυσόστομος τονίζει ὅτι ὁ καταλογισμός τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὡς προϋπόθεση τήν ἐλεύθερη θέλησή του. **ἀντιδόσεις:** οἱ ἀντιδόσεις δέν εἶναι τό ἐλατήριο τῆς ἀρετῆς, ἀλλά ἐκεῖνο πού ἀναγκαστικά τή συνοδεύει, ὁ καρπός τῆς.

ἢ τὴν ἀρετὴν αἰρεῖσθαι; Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ ἐν τῇ φύσει τῇ ἡμετέρα τὰ τῆς ἐξουσίας ἔκειτο, οὔτε ἐκείνους κολάζεσθαι ἔδει, οὔτε τούτους ἀμοιβὰς λαμβάνειν τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ προαιρέσει τῇ ἡμετέρα κατέλιπε μετὰ τὴν ἀνωθεν χάριν τὸ πᾶν, διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἀμαρτάνουσι κολάσεις ἀπόκεινται καὶ τοῖς κατορθοῦσι ἀντιδόσεις καὶ ἀμοιβαί».

65. Η ΚΑΛΗ ἢ ΚΑΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΑΞΙΩΝ (Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ).

«Τῶν εἰς χρῆσιν παρὰ Θεοῦ δοθέντων ἡμῖν πραγμάτων, τὰ μὲν ἐν τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ ἐν τῷ σώματι, τὰ δὲ περὶ τὸ σῶμα εὐρίσκεται· οἷον, ἐν μὲν τῇ ψυχῇ, αἱ δυνάμεις αὐτῆς, ἐν δὲ τῷ σώματι τὰ αἰσθητήρια καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, περὶ δὲ τὸ σῶμα βρώματα, κτήματα καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ οὖν εὖ τούτοις χρῆσασθαι ἢ κακῶς ἢ τοῖς περὶ ταῦτα συμβεβηκόσιν ἢ ἐναρέτους ἢ φαύλους ἡμᾶς ἀποφαίνει ... Τούτων δὲ τὰ μὲν καλά, τὰ δὲ κακὰ τοῖς ἀνθρώποις νομίζεται, οὐδὲν αὐτῶν κακὸν ὄν τῷ ἰδίῳ λόγῳ· κατὰ δὲ τὴν χρῆσιν, εἴτε κακὰ κριθῶς, εἴτε ἀγαθὰ εὐρίσκεται. Καλὴ ἢ γνῶσις τῇ φύσει· ὁμοίως δὲ καὶ ὑγίεια· ἀλλὰ τὰναντία τοὺς πολλοὺς ἤπερ ταῦτα ὤνησε. Τοῖς γὰρ φαύλοις οὐκ εἰς καλὸν ἢ γνῶσις συμβαίνει, εἰ καὶ τῇ φύσει, ὡς εἴρηται, ἐστὶ καλὴ· ὁμοίως δὲ οὐδὲ ὑγίεια, οὐδὲ πλοῦτος, οὐδὲ χαρὰ. Οὐ γὰρ συμφερόντως τούτοις κέχρηται. Ἄρα οὖν τὰναντία τούτοις συμφέροι. Οὐκοῦν οὐδὲ ἐκεῖνα κακὰ τῷ ἰδίῳ λόγῳ τυχάνει, εἰ καὶ δοκεῖ κακὰ εἶναι ...

Οὐ τὰ βρώματα κακὰ, ἀλλ' ἡ γαστρομαργία· οὐδὲ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἡ φιλαργυρία· οὐδὲ ἡ δόξα, ἀλλ' ἡ κενοδοξία. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν ἐν τοῖς οὔσι κακόν, εἰ μὴ ἡ παράχρησις».

65. Περικοπή ἀπὸ τὰ «Κεφάλαια περὶ ἀγάπης» Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ (Ε.Π. 90, 1008 καὶ 1017).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Καὶ κατὰ τὸ Μάξιμο τὸν ὁμολογητὴ, ἡ καλὴ ἢ κακὴ χρῆσις τῶν πνευματικῶν ἢ σωματικῶν ἀγαθῶν καὶ ἀξιών μᾶς κάνει ἐνάρετους ἢ φαύλους. Ἐπομένως πρέπει ἡ στάσις μας πρὸς αὐτὰ νὰ εἶναι σύμφωνη

Γιατί, ἂν δέ συνέβαινε αὐτό καί δέν ὑπῆρχε στή φύση μας ἡ ἐξουσία τῆς ἐλεύθερης ἐγλογῆς, οὔτε ἐκεῖνοι ἔπρεπε νά τιμωροῦνται οὔτε τοῦτοι νά λαβαίνουν τίς ἀμοιβές τῆς ἀρετῆς· ἀλλά ἐπειδή (ὁ Θεός) μετά τή χάρη, πού ἔρχεται «ἀνωθεν», ἄφησε τό καθετί στή δική μας ἐλεύθερη ἀπόφαση, γιά τοῦτο ἐκεῖνους πού ἁμαρτάνουν, τούς περιμένουν τιμωρίες, ἐνῶ ἐκεῖνους πού εἶναι ἐνάρετοι, ἀνταλλάγματα καί ἀμοιβές».

65. Μετάφραση.

«Ἀπό τά πράγματα πού μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός πρὸς χρήση, ἄλλα βρίσκονται μέσα στήν ψυχή, ἄλλα στό σῶμα καί ἄλλα ἔξω ἀπό τό σῶμα. Γιά παράδειγμα, μέσα στήν ψυχή βρίσκονται οἱ δυνάμεις τῆς, στό σῶμα τά αἰσθητήρια ὄργανα καί τά ὑπόλοιπα μέλη, καί ἔξω ἀπό τό σῶμα οἱ τροφές, τά κτήματα καί τά ἄλλα. Ἡ καλή λοιπόν ἢ ἡ κακή χρήση αὐτῶν, ἢ καί ὄσων συμβαίνουν γύρω ἀπό αὐτά, μᾶς κάνει ἐνάρετους ἢ φαύλους... Ἀπό αὐτά ἄλλα θεωροῦνται ἀπό τούς ἀνθρώπους ὡς καλά καί ἄλλα ὡς κακά, ἐνῶ κανένα τους δέν εἶναι κακό ἀπό δική του αἰτία. Ἀνάλογα λοιπόν πρὸς τή χρήση τους, θεωροῦνται εἴτε κακά εἴτε ἀγαθά. Ἡ γνώση καθαυτῆ εἶναι καλή· τό ἴδιο καί ἡ ὑγεία· ἀλλά τούς πολλούς ὠφέλησαν περισσότερο τά ἀντίθετα, παρὰ αὐτά. Γιατί στούς φαύλους ἡ γνώση δέ βγαίνει σέ καλό, ἂν καί καθαυτῆ εἶναι καλή, ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ. Ἐπίσης οὔτε ἡ ὑγεία, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ χαρά. Καί τοῦτο, γιατί δέ χρησιμοποιοῦν αὐτά κατὰ τρόπο πού πραγματικά θά τούς συνέφερε. Ἄρα λοιπόν σ' αὐτούς συμφέρουν τά ἀντίθετα. Λοιπόν οὔτε κι ἐκεῖνα τυχαίνει νά εἶναι κακά ἀπό δική τους αἰτία, ἂν καί φαίνονται πὼς εἶναι κακά...

Δέν εἶναι οἱ τροφές τό κακό, ἀλλά ἡ γαστριμαργία· οὔτε τά χρήματα, ἀλλά ἡ φιλαργυρία· οὔτε ἡ δόξα, ἀλλά ἡ ματαιοδοξία. Ἄν αὐτό εἶναι ἀληθινό, τότε ἀνάμεσα στά ὄντα πού δέν ἔχουν λογική, δέν ὑπάρχει κανένα κακό· κακό ὑπάρχει μόνο στήν κακή χρήση τους ἀπό τούς ἀνθρώπους πού ἔχουν λογική».

πρὸς τὴν ἀντικειμενική ἱεραρχική κλίμακα καί διαβάθμιση τους, καί ὄχι νά θεωροῦμε τό κατώτερο ἀπὸ αὐτά ὡς ἀνώτερο ἢ τό ἀνώτερο ὡς κατώτερο.

66. Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ἢ ΤΩΝ ΚΑΚΙΩΝ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)

«Τοῦτο γινώσκετε, ἀγαπητοί, ὅτι ἀλλήλων ἐκδέδονται πᾶσαι αἱ ἀρεταί. Ὡσπερὶ γὰρ τις πνευματικῆ ἄλυσις, μία τῆς μιᾶς ἤοτηνται· ἢ εὐχὴ ἀπὸ τῆς ἀγάπης, ἢ ἀγάπη ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ἢ χαρὰ ἀπὸ τῆς προαότητος, ἢ προαότης ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως, ἢ ταπεινώσις ἀπὸ τῆς διακονίας, ἢ διακονία ἀπὸ τῆς ἐλπίδος, ἢ ἐλπίς ἀπὸ τῆς πίστεως, ἢ πίστις ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς, ἢ ὑπακοὴ ἀπὸ τῆς ἀπλότητος. Ὡσπερ καὶ τὸ ἐναντίον μέρος ἐν ἅφ' ἑνὸς τὰ κακὰ ἐκδέδονται· τὸ μῖσος ἀπὸ τοῦ θυμοῦ, ὁ θυμὸς ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας, ἢ ὑπερηφανία ἀπὸ τῆς κενοδοξίας, ἢ κενοδοξία ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, ἢ ἀπιστία ἀπὸ τῆς σκληροκαρδίας, ἢ σκληροκαρδία ἀπὸ τῆς ἀμελείας, ἢ ἀμέλεια ἀπὸ τῆς χαννώσεως, ἢ χαννώσις ἀπὸ τῆς ἀκηδίας, ἢ ἀκηδία ἀπὸ τῆς ἀνυπομονησίας, ἢ ἀνυπομονησία ἀπὸ τῆς φιληδονίας· καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κακίας ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκορεμάμενα· οὕτω καὶ τῶ ἀγαθῷ μέρος ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκορεμάμενοι αἱ ἀρεταὶ καὶ ἀπρητημέναι. Κεφάλαιον δὲ πάσης σπουδῆς ἀγαθῆς καὶ κορυφαῖον τῶν κατορθωμάτων ἐστὶ τὸ προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ, ἅφ' ἧς καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς διὰ τῆς παρὰ Θεοῦ αἰτήσεως ὀσημέροι προσκτᾶσθαι δυνάμεθα... Ὁ γὰρ ἐάντων ὀσημέροι τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν ἀναγκάζων, εἰς ἔρωτα θεῖον καὶ πόθον ἔμπυρον ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ἐκκαίεται πρὸς Θεὸν καὶ τὴν χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἀγιαστικῆς τελειότητος ὑποδέχεται».

67. Η ΑΡΕΤΗ ΚΑΝΕΙ ΤΗ ΖΩΗ ΕΥΚΟΛΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΦΕΡΝΕΙ ΑΓΑΛΛΙΑΣΗ (Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Ἡ ἀρετὴ τῶ γε ἀκριβῶς σκοπομένῳ εὐκολωτέρα πολλῶ τῆς κακίας ἐστίν· εἰ δὲ τις ἀπιστεῖ, μὴ θορυβεῖτω, ἀλλὰ ἀναμενέτω τὴν

66. Περικοπή ἀπὸ τὴν 40ῆ ὁμιλία, ἢ ὁποία ἀποδίδεται στὸ Μακάριο τὸν Αἰγύπτιο (Ε.Π. 34, 764). Πολλοὶ ἀμφισβητοῦν τὴ γνησιότητα τῶν ἐπιστολῶν ποῦ ἀποδίδονται στὸ Μακάριο. Τοῦτο βέβαια δὲ βλάπτει τὸ βαυσιτοχαστο περιεχόμενό τους.

66. Μετάφραση.

«Τοῦτο νά γνωρίζετε, ἀγαπητοί, ὅτι ὅλες οἱ ἀρετές ἔχουν στενή σχέση μετὰξὺ τους. Ἐχουν ἐξάρτηση ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη, σάν νά ἀποτελοῦν κάποια πνευματική ἀλυσίδα. Ἐτσι λοιπόν ἡ προσευχή ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἀγάπη, ἡ ἀγάπη ἀπό τή χαρά, ἡ χαρά ἀπό τήν πραότητα, ἡ πραότητα ἀπό τήν ταπείνωση, ἡ ταπείνωση ἀπό τήν ἐξυπηρετικότητα, ἡ ἐξυπηρετικότητα ἀπό τήν ἐλπίδα, ἡ ἐλπίδα ἀπό τήν πίστη, ἡ πίστη ἀπό τήν ὑπακοή, ἡ ὑπακοή ἀπό τήν ἀπλότητα. Ἀλλά καί οἱ κακιές ἔχουν στενή σχέση μετὰξὺ τους. Δηλαδή τό μίσος ἐξαρτᾶται ἀπό τό θυμό, ὁ θυμός ἀπό τήν ἀλαζονεία, ἡ ἀλαζονεία ἀπό τήν ματαιοδοξία, ἡ ματαιοδοξία ἀπό τήν ἀπιστία, ἡ ἀπιστία ἀπό τήν σκληρότητα, ἡ σκληρότητα ἀπό τήν ἀμέλεια, ἡ ἀμέλεια ἀπό τήν πνευματική νωθρότητα, ἡ πνευματική νωθρότητα ἀπό τήν ἀδιαφορία, ἡ ἀδιαφορία ἀπό τήν ἔλλειψη ὑπομονῆς, ἡ ἔλλειψη ὑπομονῆς ἀπό τή φιληδονία. Καί οἱ ἄλλες μορφές τῆς κακίας ἔχουν στενή ἐξάρτηση ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη. Ἐτσι καί στήν περιοχὴ τοῦ ἀγαθοῦ οἱ ἀρετές ἔχουν στενή σχέση μετὰξὺ τους καί ἐξαρτᾶται ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη. Τό ἀποκορύφωμα ὁμως κάθε καλῆς προθυμίας καί τό ἀνώτερο ἀπό τά κατορθώματα εἶναι νά ἐπιμένουμε μέ καρτερία στήν προσευχή, ἀπό τήν ὁποία μπορούμε ἀπό μέρα σέ μέρα νά ἀποκτᾶμε καί τίς ὑπόλοιπες ἀρετές, ζητώντας τες ἀπό τό Θεό... Γιατί ὁποιος προσεύχεται κάθε ἡμέρα μέ ἐπιμονή καί πίστη, φλέγεται ἀπό τήν πνευματική ἀγάπη πρὸς τό Θεό σ' ἓνα θεῖο ἔρωτα καί φλογισμένο λόθο καί ὑποδέχεται τή χάρη τῆς ἀγιαστικῆς τελειότητος τοῦ ἀγίου Πνεύματος».

67. Μετάφραση.

«Ἡ ἀρετῆ, βέβαια γιά ἄκείνον πού ἐξετάζει τά πράγματα προσεκτικά, εἶναι πολύ πιό εὐκόλη ἀπό τήν ἁμαρτία. Ἄν ὁμως κάποιος δέν τό πιστεύει αὐτό, ἄς μὴν κάνει φασαρία, ἀλλά νά περιμένει τήν ἀπόδειξη, διατηρώντας τόν ἑαυτό του καθαρό ἀπό κάθε προκατά-

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπὴ μέ ἄριστη ψυχολογικὴ ἐμβάθυνση ὑποδεικνύει τήν ἀλληλεξάρτηση τῶν διάφορων ἀρετῶν ἢ κακιῶν. Πρβλ. τοῦς λόγους: «Ὅστις... πταισῆ ἐν ἐνί, γέγονε πάντων ἐνοχος» (Ἰακ. β', 10). **Χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἀγιαστικῆς τελειότητος ὑποδέχεται** ἢ «ἐν ἀγίῳ Πνεύματι» ζωὴ τῆς προσευχῆς εἶναι τό φυτώριο τῶν ἀρετῶν.

ἀπόδειξιν, πάσης προλήψεως καὶ φιλονικίας καθαρὸν ἑαυτὸν διατηροῶν. Τὸ μὲν οὖν θεῖαν αὐτὴν εἶναι καὶ προεπωδεοτάτην καὶ τῇ φύσει ἁρμοδιωτάτην καὶ κόσμον καὶ ἐγκαλλώπισμα τῶν ἀσχοίντων, ὡς πᾶσιν ὁμολογημένον παρήσω, ἐπὶ δὲ τὸ ἀμφιβαλλόμενον ἦξω. Τί οὖν ἔστιν εὐκολώτερον, εἰπέ μοι· τὸ μνησθῆναι ἀνιχνεύειν θησαυροὺς ἢ τὸ τοῖς οὐδαμῶς ἀρκεῖσθαι; τὸ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αἰσχροῦς κέρδη καὶ τόκους ἀνελευθέρους ἀριθμεῖν, ἢ τὸ τὴν ἀντάρκειαν ἀσπάζεσθαι; καὶ φιλεῖν τὸ πάντα ἀδικεῖν ἢ τὸ τοῖς δεομένοις ἐπικουρεῖν; τὸ νοσεῖν τὸν ἀνήκεστον τῆς φιλοχρηματίας ἔρωτα ἢ τὸ ἐκτὸς εἶναι τῆς τοιαύτης μανίας; τὸ δόλους ράπτειν ἢ τὸ ἀδόλως προσφέρεσθαι; τὸ δικαστηρίοις ἐνοχλεῖν ἢ τὸ τὰς ἡσυχίας ἄγειν; τὸ ἀρπάζειν τὰ μὴ προσήκοντα ἢ καὶ τὸ τὰ οἰκεῖα διανέμειν; τὸ πράγμασι καὶ ἐγκλήμασιν ἐγκαλινδεῖσθαι ἢ τὸ πραγμάτων ἀπῆλλάχθαι καὶ φόβον; τὸ περὶ πολλῶν καὶ ἀνηνύτων φροντίδων μεριμνᾶν ἢ τὸ μίαν ἔχειν φροντίδα, πῶς τῆς ἀρετῆς μὴ ἐκπέση; τὸ θαλαπτεύειν καὶ ναυαγίους περιλίπτειν ἢ τὸ ἐν λιμένι καθῆσθαι καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐπισκοπεῖν ναυάγια; Ἐγὼ μὲν οὖν τὴν εὐκολίαν ἐβουλήθην δεῖξαι τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν δυσκολίαν τῆς κακίας· ὁ δὲ λόγος προῶν μειζρόν τι πεποίηκε, τῇ μὲν ἀρετῇ καὶ τὴν εὐφροσύνην, τῇ δὲ κακίᾳ καὶ τὴν ἀηδῖαν ἐπομένην συναποδείξας».

**68. «ΠΡΑΞΙΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΕΠΙΒΑΣΙΣ»
(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).**

«Εἰς δύο γὰρ ταῦτα διηρημένης πάσης φιλοσοφίας, θεωρίαν τε λέγω καὶ πράξιν, καὶ τῆς μὲν ὑψηλοτέρας οὔσης, δυστεχνάωτον δέ, τῆς δὲ ταπεινοτέρας, χρησιμωτέρας δέ, ἡμῖν ἀμφοτέρω δι' ἀλλήλων

67. Περικοπή ἀπὸ τὴν 24ῃ ἐπιστολῇ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ('Ε.Π. 78).
Πραγματικὴ παρατηρήσεις: Ὁ Ἰσιδωρος μὲ ρητορικές ἐρωτήσεις καὶ ὑπερβολές τραβᾷ τὴν προσοχὴ καὶ παρουσιάζει πειστικά τὴν ἐξῆς ἀλήθεια: ἡ ἀρετὴ φέρνει ἀγαλλίαση, ἐνῶ ἡ ἀμαρτία στὴν πραγματικότητα εἶναι ἀηδιαστικὴ.

68. Περικοπή ἀπὸ τὸν πρῶτο στηλιτευτικὸ λόγῳ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ ('Ε.Π. 35, 649-652).

ληψη και έριστική διάθεση. Λοιπόν, τό ότι ή άρετή είναι θεία και πρέπει πάρα πολύ και ταιριάζει στον άνθρωπο και είναι στολίδι και κόσμημα σ' εκείνους πού τήν άσχοιούν, θά τό παραλείψω, γιατί όλοι τό παραδέχονται. Θά 'ρθώ όμως σ' εκείνο πού είναι άμφισβητούμενο. Νά μοι πεις, τί είναι εύκολότερο· τό νά αναζητεί κανείς μέ πλεονεξία τά ίχνη αναριθμητών θησαυρών, ή νά άρκεϊται σ' αυτά πού έχει; τό νά μετρά κανείς τή νύχτα κι ύστερα από τήν ήμέρα αισχρά κέρδη και τόκους πού σκλαβώνουν, ή νά ύποδέχεται μέ χαρά τήν όλιγάγκεια; τό νά έχει τήν τάση νά άδικεί τούς συνανθρώπους του, ή νά βοηθηί εκείνους πού έχουν ανάγκη; τό νά είναι άρωστος από τόν άθεράπευτο έρωτα τής φιλοχρηματίας, ή νά είναι ελεύθερος άπ' αυτή τή μανία; τό νά σοφίζεται δόλιες ενέργειες, ή νά συμπεριφέρεται χωρίς δόλια διάθεση; τό νά είναι ένοχλητικός στά δικαστήρια, ή νά ζει ήσυχα; τό νά αρπάζει εκείνα πού δέν πρέπει, ή νά μοιράζει σ' αυτούς πού έχουν ανάγκη και τά δικά του; τό νά παραδέρνει κανείς σ' ένοχλητικές ύποθέσεις και ένοχες ενέργειες, ή νά έχει άπαλλαγεί από τέτοιες ύποθέσεις και φόβους; Τό νά μεριμνά μέ άγωνία για πολλές και άτέλειωτες φροντίδες, ή νά έχει μιá φροντίδα, δηλαδή πώς νά μήν παρεκκλίνει από τήν άρετή; τό νά θαλασσοδέρνεται και νά πέφτει σέ ναυάγια, ή νά βρϊσκεται στό λιμάνι και νά παρατηρεί τά ναυάγια τών άλλων; Έγώ λοιπόν θέλησα νά δείξω τήν εύκολία τής άρετής και τή δυσκολία τής κακίας· ό χρόνος όμως προχωρώντας έχει πετύχει κάτι μεγαλύτερο, γιατί απέδειξε συγχρόνως ότι ή άρετή φέρνει και ψυχική αγάλλιαση, ενώ ή άμαρτία φέρνει και άηδία».

68. Μετάφραση.

«Έπειδή κάθε φιλοσοφία διαιρείται σέ δύο μέρη, στή θεωρία και στήν πράξη, και έπειδή ή θεωρία έχει μεγαλύτερη σπουδαιότητα από τήν πράξη, αλλά είναι δυσκολονόητη, ενώ ή πράξη έχει μικρότερη σπουδαιότητα από τή θεωρία, αλλά είναι πιό χρήσιμη, γι' αυτό και τά δύο, άλληλοβοηθούμενα, μάς ώφελούν. Και τούτο, γιατί και τή θεωρία κάνουμε σύντροφο στήν πορεία μας πρός εκείνα πού βρϊσκον-

Πραγματικές παρατηρήσεις: Άπαραίτητη προϋπόθεση για τήν ήθική ζωή είναι ή άρμονία θεωρητικής πίστεως και πράξεως, καθώς επίσης και ή εύσυνειδητη έκλογή του άγαθού. **σοφίας:** έννοείται ή «κατά Θεόν» σοφία.

εὐδοκιμεῖ· καὶ γὰρ θεωρίαν συνέκδημον πρὸς τὰ ἐκεῖθεν ποιούμεθα, καὶ πρᾶξιν θεωρίας ἐπίβασιν· οὐδὲ γὰρ οἶόν τε εἶναι σοφίας μετέχειν μὴ σοφῶς ἀναστροφέντας».

69. ΜΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΦΥΣΕΩΣ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Εἰ τοίνυν τὸ μὲν ὄνομά τις τοῦ Χριστοῦ ὑποδύοιτο, ὅσα δὲ τῷ ὀνόματι τούτῳ συνθεωρεῖται, μὴ δεικνύοι τῷ βίῳ, καταφενδεται τοῦ ὀνόματος ὁ τοιοῦτος, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα, προσωπειῶν ἄψυχον ἀνθρωπίνῳ χαρακτήρι μεμορφωμένον περιθῆις τῷ πιθήκῳ. Οὔτε γὰρ τὸν Χριστὸν ἔστι μὴ δικαιοσύνην εἶναι καὶ καθαρότητα, καὶ ἀλήθειαν καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτριῶσιν, οὔτε χριστιανὸν ἔστιν εἶναι (τόν γε ἀληθῶς χριστιανόν), μὴ κάκεινων τῶν ὀνομάτων τὴν κοινωνίαν ἐν ἑαυτῷ δεικνύοντα. Οὐκοῦν, ὡς ἂν τις ὄρω τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν διάνοιαν ἐρμηνεύσειεν, οὕτως ἐροῦμεν, ὅτι Χριστιανισμός ἐστι τῆς θείας φύσεως μίμησις».

70. ΑΡΜΟΝΙΑ ΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)

«Ἄλλο ἐστὶ τὸ περὶ ἄρτου διηγῆσασθαι καὶ τραπέζης καὶ ἄλλο ἐστὶ φαγεῖν καὶ λαβεῖν τὸν νόστον τοῦ ἄρτου καὶ ἐνδυναμωθῆναι ὅλα τὰ μέλη. Ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν περὶ ποτοῦ ἡδυνάτου λόγοις καὶ ἄλλο ἐστὶν ἀπελθεῖν καὶ δρᾶξασθαι ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς καὶ ἐμπλησθῆναι αὐτῆς τῆς γεύσεως τοῦ ἡδυνάτου ποτοῦ. Ἄλλο ἐστὶ διηγῆσασθαι περὶ πολέμου καὶ γενναίων ἀθλητῶν καὶ πολεμιστῶν καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἀπελθεῖν τινα εἰς παράταξιν πολέμου καὶ συμβαλεῖν τοῖς ἐχθροῖς καὶ εἰσελθεῖν καὶ ἐξελθεῖν καὶ λαβεῖν καὶ δοῦναι καὶ ἀπενέγκασθαι τὰ νικητήρια. Οὕτω κἂν τοῖς πνευματικοῖς. Ἄλλο ἐστὶ τὸ γνῶσι τινὶ καὶ νοῖ διηγῆσαι λόγους καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἐν ὑποστάσει καὶ ἔργῳ καὶ ἐν

69. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «Τί τῶν Χριστιανῶν ὄνομα ἢ ἐπάγγελμα» (Ε.Π. 46, 244).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι ἡ ζωὴ μας πρέπει νὰ δικαιῶναι τὸ ὄνομά μας ὡς Χριστιανῶν.

ται πέρα από την παρούσα ζωή, και την πράξη κάνουμε βάθρο της θεωρίας, εφόσον δεν είναι δυνατό να αποκτήσουν σοφία όσοι δεν έζησαν με σοφία».

69. Μετάφραση.

«Αν λοιπόν κανείς παρουσιάζεται να φορεῖ σάν προσωπιό το όνομα του Χριστού, αλλά δέ δείχνει στη ζωή του όσα έχουν σχέση με τό όνομα τούτο, δημιουργεῖ ψεύτικη έντύπωση γιά τό όνομα του Χριστού, γιατί, σύμφωνα μέ τό παράδειγμα, φόρεσε κατά κάποιον τρόπο στόν πίθηκο του μιά μάσκα, πού παριστάνει ανθρώπινη μορφή. Καί αυτό συμβαίνει, επειδή ό Χριστός δέν υπάρχει περίπτωση νά μήν ένσαρκώνει τή δικαιοσύνη, τήν ήθική καθαρότητα, τήν αλήθεια καί τήν αποξένωση από κάθε κακία· ούτε είναι δυνατό ό χριστιανός (ό αληθινός βέβαια χριστιανός) νά μήν παρουσιάζει τόν έαυτό του νά συμμετέχει έμπρακτα στίς άρετές αυτές. Λοιπόν, άν θά μπορούσε κάποιος νά παρουσιάσει μέ όρισμό τό νόημα του Χριστιανισμού, θά πούμε ότι Χριστιανισμός είναι ή μίμηση τής θείας φύσεως».

70. Μετάφραση.

«Άλλο είναι νά μιλήσει κανείς γιά τό ψωμί καί τό τραπέζι, καί άλλο είναι νά φάει καί νά γνωρίσει τή νοστιμάδα του ψωμιού καί νά ένισχυθούν όλα τά μέλη του σώματός του. Άλλο είναι νά ειπεί κανείς κάτι μέ λόγια γιά ένα παρά πολύ γλυκό ποτό, καί άλλο είναι νά βγει νά τό πάρει από τήν ίδια τήν πηγή του καί νά χορτάσει μέ τή γεύση του γλυκύτατου αυτού ποτού. Άλλο είναι νά μιλήσει κανείς γιά πόλεμο καί γιά γενναίους άθλητές καί πολεμιστές, καί άλλο είναι νά πάει στό πεδίο τής μάχης καί νά συμπλακεί μέ τούς έχθρούς, καί νά μπει καί νά βγει, καί νά λάβει καί νά δώσει, καί νά φέρει ό ίδιος στόν έαυτό του τά βραβεία τής νίκης. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει καί στά

70. Περικοπή από τήν 27η όμιλία, ή όποία αποδίδεται στό Μακάριο τόν Αιγύπτιο (Ε.Π. 34, 701).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Γιά τήν «έν Χριστώ» ζωή δέν είναι αρκετά τά λόγια· απαιτούνται καί έργα καί άμεσα βιώματα μέσω προσωπικής έμπειρίας.

πληροφορία και ἐν τῷ ἔνδον ἀνθρώπῳ και τῷ νῷ ἔχειν τὸν θησαυρὸν και τὴν χάριν και τὴν γεῦσιν και τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

71. Η ΟΥΡΑΝΙΑ ΕΙΚΟΝΑ ΕΚΕΙΝΟΥ ΠΟΥ ΑΤΕΝΙΖΕΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΧΡΙΣΤΟ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου);

«Ὡσπερ γὰρ ὁ εἰκονογράφος προσέχει τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως και γράφει· και ἐπὶ ἐξ ἐναντίας ἢ τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως προσέχον αὐτῷ γράφοντι, εὐκόλως και καλῶς ἐκεῖνος ζωγραφεῖ τὴν εἰκόνα· ἐπὶ δὲ ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπον, οὐ δύναται γράφαι, διὰ τὸ μὴ ἀτενίζειν αὐτῷ τῷ γράφοντι· τὸν αὐτὸν τρόπον και ὁ καλὸς ζωγράφος Χριστὸς τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ και ἀτενίζουσιν διὰ παντὸς πρὸς αὐτὸν εὐθέως ζωγραφεῖ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐπουράνιον ἄνθρωπον... Εἴ τις οὖν οὐκ ἀτενίζει διὰ παντὸς πρὸς αὐτὸν τῶν πάντων ὑπεριδὼν, οὐ μὴ γράψῃ ὁ Κύριος αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ φωτός. Χρὴ τοίνυν ἀτενίζειν ἡμᾶς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας και ἀγαπώντας αὐτόν, πάντα οὐρανίας και αὐτῷ προσέχοντας, ἵνα γράψας τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα τὴν ἐπουράνιον ἀποστείλῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν...

«Ὡσπερ τὸ νόμισμα τοῦ χρυσίου, ἐὰν μὴ λάβῃ και ἐντυπωθῇ τὴν βασιλικὴν εἰκόνα, οὔτε εἰς ἐμπορίαν ἀπέροχεται, οὔτε εἰς βασιλέως θησαυροῦς ἀποτίθεται, οὕτω και ἡ ψυχὴ, ἐὰν μὴ ἔχῃ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου Πνεύματος ἐν φωτὶ ἀσροῆτω, Χριστὸν ἐντετυπωμένον ἐν αὐτῇ, οὐ χρησιμεύει εἰς τοὺς ἄνω θησαυροῦς και ὑπὸ τῶν ἐμπόρων τῆς βασιλείας τῶν καλῶν ἀποστόλων ἀπόβλητος γίνεται».

72. Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΒΙΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου).

«Τίνος δὲ ἕνεκεν ὅλως ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ κριτὴν οὕτω

71. Περικοπή ἀπὸ τὴν 30ῆ ὁμιλία, ἡ ὁποία ἀποδίδεται στὸ Μακάριο τὸν Αἰγύπτιο (Ἐ.Π. 34, 724).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ πρέπει μὲ τὴν προσήλωση τῆς ψυχῆς στὸ Χριστὸ νὰ γίνει ἓνα πνευματικὸ καλλιτέχνημα, τὸ ὁποῖο θὰ κατασκευάσει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος και μέσα στὸ ὅποιο θὰ εἶναι ἀποτυπωμένη ἡ μορφή τοῦ Χριστοῦ και ἡ μορφή τοῦ ἀνθρώπου ποὺ Τὸν ἀτενίζει.

πνευματικά ζητήματα. "Άλλο είναι νά ἐξηγεί κανείς τούς θείους λόγους μέ κάποια γνώση καί μέ τή λογική, καί ἄλλο εἶναι νά κατέχει τό θησαυρό, τή χάρη, τήν αἴσθησι, καί τήν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος πραγματικά καί ἔμπρακτα καί μέ τέλεια βεβαιότητα στήν ψυχῆ του καί στό νοῦ».

71. Μετάφραση.

«Ὅπως ἀκριβῶς αὐτός πού κάνει προσωπογραφίες, ἔχει στραμμένη τήν προσοχή του στό πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ καί ζωγραφίζει· καί ὅταν ἀπό ἀπέναντι τό πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ εἶναι στραμμένο πρός τό ζωγράφο πού τό ζωγραφίζει, τότε αὐτός ζωγραφίζει τό ὁμοίωμα τοῦ βασιλιᾶ εὐκόλα καί ὠραία· ὅταν ὁμοῦς ὁ βασιλιάς στρέψει τό πρόσωπό του σέ ἄλλη κατεύθυνση, δέν μπορεῖ ὁ ζωγράφος νά τό ζωγραφίσει, ἐπειδή ὁ βασιλιάς δέν προσηλώνει τά μάτια του σ' αὐτόν. Κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ καλός ζωγράφος Χριστός ἀμέσως ζωγραφίζει ἐπουράνιο ἄνθρωπο, σύμφωνα μέ τό ὁμοίωμά Του, σ' ἐκείνους πού Τόν πιστεύουν καί ἀτενίζουν συνεχῶς πρός Αὐτόν.... Ἄν λοιπόν κάποιος ἀδιαφορεῖ γιά ὅλα, καί ἐπομένως δέν ἔχει συνεχῶς προσηλωμένο τό βλέμμα του πρός τό Χριστό, τότε ὁ Κύριος δέ θα ζωγραφίσει τήν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου μέ τό θεῖο Του φῶς. Πρέπει λοιπόν, ἀποβάλλοντας κάθε κακία καί προσέχοντας στό Χριστό, νά ἀτενίζουμε πρός Αὐτόν μέ πίστη καί ἀγάπη, γιά νά ζωγραφίσει καί ἀποστείλει στίς ψυχές μας τή δική Του εἰκόνα, τήν ἐπουράνια.

Ὅπως ἀκριβῶς τό χρυσό νόμισμα, ἂν δέν ἔχει χαραγμένο ἐπάνω του τό ὁμοίωμα τοῦ βασιλιᾶ, δέν κυκλοφορεῖ στό ἐμπόριο οὔτε τοποθετεῖται στά θησαυροφυλάκια τοῦ βασιλιᾶ, ἔτσι καί ἡ ψυχῆ, ἂν δέν ἔχει τήν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου Πνεύματος μέσα σέ ἀνέκφραστο φῶς, δηλαδή τό Χριστό χαραγμένο σ' αὐτήν, δέν εἶναι κατάλληλη γιά χρήση στά οὐράνια θησαυροφυλάκια καί ἀπορρίπτεται ἀπό τούς ἐμπόρους τῆς βασιλείας τῶν καλῶν ἀποστόλων».

72. Μετάφραση.

«Ἄλλά γιά ποιό λόγο ὁ Θεός ἔβαλε τέλεια μέσα στή διάνοιά μας ἕναν χοιτή τόσο πολύ ἀγρυπνο καί μέ πνευματική διαύγεια: Μιλῶ

διηνεκῶς ἐργηγορότα καὶ νήφοντα κατέστησεν ἡμῖν ὁ Θεός· Τὸ συνειδὸς λέγω. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδείς δικαστῆς οὕτως ἀγροπνοῦς ἐν ἀνθρώποις, οἷον τὸ ἡμέτερον συνειδὸς. Οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν δικασταὶ καὶ ὑπὸ χρημάτων διαφθείρονται καὶ κολακείαις χαννοῦνται καὶ διὰ φόβον καθιποκρίνονται· καὶ πολλὰ ἔτερά ἐστι τὰ λιμναιόμενα τὴν ὀρθὴν ἐκείνων ψήφον· τὸ δὲ τοῦ συνειδότος δικαστήριον οὐδενὶ τούτων εἶκειν οἶδεν· ἀλλὰ κἂν χρήματα δῶς, κἂν κολακείῃς, κἂν ἀπειλήσῃς, κἂν ἕτερον ὁ,τιοῦν ἐργάσῃ, δικαίαν ἐξοίσει τὴν ψήφον κατὰ τῶν ἡμαρτηκῶτων λογισμῶν· καὶ αὐτὸς ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐργασάμενος αὐτὸς ἑαυτὸν καταδικάζει, κἂν μηδεὶς ἕτερος κατηγορῇ. Καὶ οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις καὶ διὰ παντὸς τοῦ βίου τοῦτο ποιῶν διατελεῖ· κἂν πολλὸς παρέλθῃ χρόνος, οὐδέποτε ἐπιλήσεται τῶν γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι τὴν ἁμαρτίαν καὶ πρὶν γενέσθαι καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι σφοδρὸς ἐφέστηκεν ἡμῖν κατήγορος, καὶ μάλιστα μετὰ τὸ γενέσθαι. Ἐν μὲν γὰρ τῷ πρῶτῳ τὴν ἁμαρτίαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς μεθύοντες οὐχ οὕτως αἰσθανόμεθα· ἐπειδὴν δὲ γένηται καὶ λάβῃ τέλος, τότε δὴ μάλιστα, τῆς ἡδονῆς σβεσθείσης ἀπάσης, τὸ πικρὸν τῆς μετανοίας ἐπιεισέροχεται κέντρον».

73. ΑΠΟΦΥΓΗ ΤΗΣ ΑΠΟΓΝΩΣΕΩΣ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Οὐ δεινόν, τὸ παλαιόντα πεσεῖν, ἀλλὰ τὸ μείναι ἐν τῷ πτώματι· οὐδὲ χαλεπὸν, τὸ πολεμοῦντα τρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν πληγὴν ἀπογνῶναι καὶ ἀμελεῖσαι τοῦ τραύματος. Οὐδεὶς ἔμπορος, ἅπαξ ναυαγίῳ περιπεσὼν καὶ τὸν φόρτον ἀπολέσας, ἀπέστη τοῦ πλεῖν, ἀλλὰ πάλιν τὴν θάλασσαν καὶ τὰ κύματα καὶ τὰ μακρὰ διαβαίνει πελάγη καὶ τὸν πρότερον ἀνακτᾶται πλοῦτον. Καὶ ἀθλητὰς δὲ ὁρῶμεν μετὰ

72. Περικοπή ἀπὸ τὸν 4ο λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στὸν πλοῦσιο καὶ τὸ Λάζαρο (Ε.Π. 48, 1011-1012).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Μὲ ζωντανὰ παραδείγματα ὁ Χρυσόστομος περιγράφει τὴ συνειδηση. **ἐν τῷ γίνεσθαι... μετὰ τὸ γενέσθαι...** Ὑποδηλώνεται ἡ παρουσία τῆς συνειδήσεως σὲ τρεῖς φάσεις: 1) τότε ποῦ γίνεται ἡ πράξη, 2) πρὶν ἀπὸ τὴν πράξη (προτρεπτικὴ ἢ ἀποτρεπτικὴ) καὶ 3) μετὰ ἀπὸ τὴν πράξη (ἐπιδοκιμαστικὴ ἢ ἀποδοκιμαστικὴ).

για τή συνείδηση. Πράγματι, δέν ὑπάρχει, δέν ὑπάρχει, λέγω, ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους κανένας δικαστής τόσο ἀγρυπνος, ὅσο ἡ συνείδησή μας. Γιατί οἱ εἰδωλόλατρες δικαστές καί διαφθειρόνται ἀπό τά χρήματα καί ἐξαπατοῦνται μέ τίς κολακειές καί ὑποκρίνονται ἐξαιτίας τοῦ φόβου· καί πολλά ἄλλα ὑπάρχουν, πού καταστρέφουν τήν ὀρθή ἀπόφασή τους. Τό δικαστήριο ὁμως τῆς συνειδήσεως δέ γνωρίζει νά ὑποχωρεῖ σέ τίποτε ἀπό αὐτά. Ἄλλά, καί ἂν δώσεις χρήματα καί ἂν κολακέψεις καί ἂν ἀπειλήσεις καί ἂν κάμεις ὀτιδήποτε ἄλλο, θά βγάλει δίκαιη τήν ἀπόφαση ἐναντίον τῶν ἁμαρτωλῶν σκέψεων· καί αὐτός πού ἔκαμε τήν ἁμαρτία, καταδικάζει ὁ ἴδιος τόν ἑαυτό του, κι ἄς μὴν τόν κατηγορεῖ κανεῖς ἄλλος. Καί ὄχι μία ἢ δύο φορές, ἀλλά πολλές φορές καί σέ ὅλη του τή ζωή κάνει τό ἴδιο. Καί ἂν περάσει πολὺς χρόνος, ἡ συνείδηση ποτέ δέ θά λησμονήσει αὐτά πού ἔχουν γίνει· ἀλλά καί ὅταν γίνεται ἡ ἁμαρτία καί πρὶν γίνει καί ἀφοῦ γίνει, στέκεται ἀπέναντί μας σάν αὐστηρός κατήγορος, καί μάλιστα μετά τή διάπραξη τῆς ἁμαρτίας. Γιατί τότε πού κάνουμε τήν ἁμαρτία, ἐπειδή εἴμαστε μεθυσμένοι ἀπό τήν ἡδονή, δέν αἰσθανόμαστε τόσο πολὺ τή φωνή τῆς· ὅταν ὁμως γίνει ἡ ἁμαρτία καί τελειώσει, τότε λοιπόν, ἀφοῦ σβῆσει ὅλη ἡ ἡδονή, εἰσορμᾷ τό πικρὸ κεντρί τῆς μεταμέλειας».

73. Μετάφραση.

«Δέν εἶναι φοβερό νά πέσει κανεῖς κάτω στό ἀγώνισμα τῆς πάλης· φοβερό εἶναι νά μείνει πεσμένος. Οὔτε εἶναι συμφορὰ νά τραυματιστεῖ κανεῖς στή μάχη· συμφορὰ εἶναι νά ἀπελπιστεῖ μετά τόν τραυματισμό καί νά ἀφήσει ἀπεριποίητο τό τραῦμα του. Ποιός ἔμπορος, ὕστερα ἀπό τό πρῶτο του ναυάγιο κι ἀφοῦ ἔχασε τό φορτίο του, σταμάτησε τά θαλασσινὰ ταξίδια; Ἄντιθετα, πάλι διασχίζει τή θάλασσα καί τά κύματα καί τά πέλαγα, καί ἔτσι ἀποκτᾷ τόν πλοῦτο πού ἔχασε. Ἐπίσης βλέπουμε καί παλαιστές νά φοροῦν τό στεφάνι τῆς νίκης ὕστερα ἀπό πολλές πτώσεις· ἀκόμη καί στρατιώτης πού τραπήκε σέ φυγή πολλές φορές, τελικά ἀναδειχθηκε ἄριστος καί νίκησε

73. Περικοπή ἀπό τό 2ο παραινετικό λόγο τοῦ Χρυσόστομου «πρός Θεόδωρον ἐκπεσόντα» (Ε.Π. 47, 309).

πολλὰ πτώματα στεφανίτας γενομένους· ἤδη δὲ καὶ στρατιώτης πολ-
λάκις φηγών, ἔσχατον ἀριστεὺς ἀπεδείχθη καὶ τῶν πολεμίων ἐπέκρά-
τησε. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τὸν Χριστὸν ἀρνησαμένων, διὰ τὴν τῶν
βασάνων ἀνάγκην ἀνεμαχέσαντο πάλιν καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέ-
φανον ἀπῆλθον ἀνδαθησάμενοι. Εἰ δὲ τούτων ἕκαστος ἐκ τῆς προτέ-
ρας πληγῆς ἀπέγνω, οὐκ ἂν τῶν δευτέρων ἀπῆλανσεν ἄγαθῶν».

74. Η ΗΘΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΗ ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ (Γρηγορίου Νύσσης)

«Οὐκ ἂν δὲ γένοιτο νομίμως ἄθλησις, μὴ ὄντος τοῦ προσπαλαί-
σιντος. Εἰ οὖν μὴ ἦν ὁ ἀντίπαλος, οὐδ' ἂν ὁ στέφανος ἦν· ἡ νίκη γὰρ
καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἔστιν, ἐὰν μὴ ἦ τὸ ἠττώμενον. Οὐκοῦν πρὸς αὐτὸ τὸ
τρεπτὸν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀγωνισώμεθα, οἷόν τι ἀντιπάλῳ διὰ τῶν
λογισμῶν συμπλεκόμενοι, οὐ διὰ τοῦ καταβαλεῖν αὐτὴν νικηταὶ γινό-
μενοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ μὴ συγχωρῆσαι πεσεῖν. Οὐδὲ γὰρ μόνον πρὸς τὸ
κακὸν ὁ ἄνθρωπος τῇ τροπῇ χρῆται· ἡ γὰρ ἂν ἀμήχανον ἦν αὐτὸν ἐν
ἀγαθῷ γενέσθαι, εἰ πρὸς τὸ ἐναντίον μόνον τὴν τροπὴν εἶχεν ἐκ φύ-
σεως. Νυνὶ δὲ τὸ κάλλιστον τῆς τροπῆς ἔργον ἢ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔστιν
αὔξησις πάντοτε τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοιώσεως ἐπὶ τὸ θειώτερον
μεταποιούσης τὸ καλῶς ἀλλοιούμενον. Οὐκοῦν τὸ φοβερὸν εἶναι δο-
κοῦν, λέγω δὲ τὸ τρεπτὴν ἡμῶν εἶναι τὴν φύσιν, οἷόν τι περὸν πρὸς
τὴν ἐπὶ τὰ μείζω πτῆσιν ὁ λόγος ὑπέδειξεν, ὡς ζημίαν εἶναι ἡμῖν τὸ μὴ
δύνασθαι τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν δέξασθαι. Μὴ τοίνυν λυ-
πείσθω ὁ βλέπων ἐν τῇ φύσει τὸ πρὸς τὴν μεταβολὴν ἐπιτήδειον,
ἀλλὰ πρὸς τὸ κρεῖττον πάντως ἀλλοιούμενος καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν
μεταμορφούμενος, οὕτω τρεπέσθω, διὰ τῆς καθ' ἡμέραν αὔξεσεως
πάντοτε κρεῖττων γινόμενος καὶ ἀεὶ τελειούμενος καὶ μηδέποτε πρὸς

74. Περικοπή ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ τελειότητος καὶ
ὁποῖον χρῆ εἶναι τὸν Χριστιανόν» ('Ε.Π. 46, 285).

Πραγματικές παρατηρήσεις: νομίμως ἄθλησις· πρβλ. Β' Τιμ. β', 5. ἀπὸ δόξης
εἰς δόξαν μεταμορφούμενος· Β' Κορ. γ', 18. Μὲ ἐπιγραμματικές ἐκφράσεις ὁ
Γρηγόριος Νύσσης λέγει ποιά εἶναι ἡ τελειότητα. Δέν εἶναι ἀφιξη στό τέρμα ἢ
τελειότητα, ἀλλά συνεχῆς δυναμική κατεύθυνση πρὸς τό ὑψηλότερο, τό ἀξιολο-

τούς ἐχθρούς. Καί ἀπό ἐκείνους πού ἀρνήθηκαν τό Χριστό ἕξαιτίας τῶν βασανιστηρίων, πολλοί ἔδωσαν νέα μάχη γιά τήν πίστη τους, κι ἔτσι ἔφυγαν ἀπό τήν παρούσα ζωή στεφανωμένοι μέ τό στεφάνι τοῦ μαρτυρίου. Ἄν λοιπόν καθένas ἀπ' αὐτούς ἀπελιξόταν ἕξαιτίας τῆς συμφορᾶς πού τόν εἶχε βρεῖ, δέ θά μπορούσε ν' ἀπολαύσει τά ἀγαθά πού ἦρθαν ὕστερα ἀπό τή νέα προσπάθεια».

74. Μετάφραση.

«Δέ θά μπορούσε νά γίνει ἀθλητικός ἀγώνας μέ τόν τρόπο πού ὀρίζουν οἱ ἀθλητικοί κανόνες, ἄν δέν ὑπάρχει ἀνταγωνιστής. Ἄν λοιπόν δέν ὑπάρχει ἀντίπαλος, δέ θά ὑπάρχει οὔτε τό στεφάνι τῆς νίκης· γιατί νίκη στήν πραγματικότητα δέν ὑπάρχει, ἄν δέν ὑπάρχει ἐκεῖνο πού νικιέται. Λοιπόν ἄς ἀγωνιστοῦμε ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς φύσεώς μας πού εἶναι ἀλλοπρόσαλλη, πυλεύοντας νοερά μαζί της, ὅπως κατά κάποιο τρόπο μ' ἕναν ἀντίπαλο, χωρίς νά γινόμαστε νικητές ρίχνοντάς την κάτω, ἀλλά φυλάγοντάς την νά μήν πέσει. Γιατί ὁ ἄνθρωπος δέ χρησιμοποιεῖ μόνο πρὸς τό κακό τή μεταβολή πού παρουσιάζει ἡ φύση του. Πράγματι, δέ θά μπορούσε νά φτάσει στό ἀγαθό, ἄν εἶχε ἐκ φύσεως μόνο τήν τάση πρὸς τό κακό. Τώρα δά ὁμως τό ὠραιότατο ἔργο τῆς μεταβολῆς εἶναι ἡ αὐξηση στά ἀγαθά, ἔτσι ὥστε πάντοτε ἡ μεταβολή πρὸς τό καλύτερο νά μεταβάλλει ἐκεῖνο πού σωστά παθαίνει τή μεταβολή, σέ κατάσταση πού βρισκεται πλησιέστερα πρὸς τό Θεό. Λοιπόν αὐτό πού μάς φαίνεται ὅτι εἶναι φοβερό, δηλαδή τό ὅτι ἡ φύση μας εἶναι μεταβλητή, τοῦτο ὁ θεῖος λόγος ὑπέδειξε σάν κάποιο φτερό γιά τό πέταγμα πρὸς τά σπουδαιότερα, ὥστε νά εἶναι ζημιά τό νά μήν μπορούμε νά δεχτοῦμε τή μεταβολή πρὸς τό καλύτερο. Ἐπομένως ἄς μή λυπᾶται ὅποιος βλέπει μέσα στή φύση του τή δυνατότητα γιά μεταβολή, ἀλλά, ἀφοῦ μεταβάλλεται σέ κάθε περίπτωση πρὸς τό καλύτερο καί μεταμορφώνεται προοδευτικά ἀπό μία δόξα σέ ἄλλη δόξα, ἀνώτερη, ἄς μεταβάλλεται κατά τέτοιο τρόπο, δηλαδή νά γίνεται μέ καθημερινή προοδευτική ἀνάπτυξη συνεχῶς καλύτερος, νά τελειοποιεῖται πάντοτε

γότερο, τό ἀνώτερο, τό καλύτερο, τό τελειότερο. Σύμφωνα μέ σχετικές ἐκφράσεις τῶν μεγάλων Πατέρων, ἠθική πρόοδος καί τελείωση εἶναι ἡ «καλλίστη ἀλλοίωσις» «ἐπί τό βέλτιον», τό «ἐκ χειρόνων εἰς κρείττονα προκόπτειν».

τὸ πέρας φθάνων τῆς τελειότητος. Αὐτίκα γὰρ ἔστιν ὡς ἀληθῶς τελειότης τὸ μηδέποτε στήναι πρὸς τὸ κρείττον ἀξινόμενον, μηδέ τινι πέρατι περιορίσαι τὴν τελειότητα».

75. Η ΠΙΣΤΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΟ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Ἄλλ' αἱ μὲν ἐνέργειαι ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἀπλή. Ἡμεῖς δὲ ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίζειν οὐχ ὑπίσχοιμεθα. Αἱ μὲν γὰρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουνσι, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος... Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν ἔστιν, οἶδα· τί δὲ ἡ οὐσία, ὑπὲρ διάνοιαν τίθεμαι. Πῶς οὖν σφύζομαι; Διὰ τῆς πίστεως. Πίστις δὲ ἀπάρκης εἰδέναι, ὅτι ἔστι Θεός, οὐχί τί ἔστι· καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. Εἰδησις ἄρα τῆς θείας οὐσίας ἢ αἰσθησις αὐτοῦ τῆς ἀκαταληψίας· καὶ σεπτὸν οὐ τὸ καταληφθὲν τίς ἡ οὐσία, ἀλλ' ὅτι ἔστιν ἡ οὐσία».

76. Η ΕΛΠΙΔΑ ΣΤΟ ΘΕΟ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Μεγάλη τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐλπίδος ἡ δύναμις, φρούριον ἀχείρωτον, τεῖχος ἄμαχον, συμμαχία ἀκαταγώνιστος, λιμὴν εὐδιδος, πύργος ἀκαταμάχητος, ὄπλον ἀήττητον, δύναμις ἄμαχος καὶ ἐκ τῶν ἀπόρων εὐρίσκουσα πόρον. Διὰ ταύτης ἄοπλοι τῶν ὀπλισμένων καὶ γυναῖκες ἀνδρῶν περιεγένοντο καὶ παῖδες τῶν τὰ πολεμικὰ μεμελετηκότων ἰσχυρότεροι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἀνεφάνησαν. Καὶ τὶ θανμαστὸν εἰ πολεμίων ἐκράτησαν, ὅπου γε καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου περιεγένοντο;.. Ἡ γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίς πάντα μεταρροθμίζει».

75. Περικοπή ἀπὸ τὴν 234ῃ ἐπιστολῇ τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον (Ἐ.Π. 32, 869).

76. Περικοπή ἀπὸ τὴν ἑρμηνείᾳ τοῦ Χρυσοστόμου στὸ 10ο ψαλμὸ (Ἐ.Π. 55, 140).

καί ποτέ νά μή φτάνει στό τέρας τῆς τελειότητος. Γιατί βέβαια ἡ ὀληθινή τελειότητα εἶναι νά μή σταματήσει ποτέ κανεῖς νά προχωρεῖ προοδευτικά πρὸς τό καλύτερο οὔτε νά περιορίσει τὴν τελειότητα μὲ κάποιο τέρας».

75. Μετάφραση.

«Οἱ ἐνέργειες ὁμῶς τοῦ Θεοῦ εἶναι ποικίλες· μόνο ἡ οὐσία Του εἶναι ἀπλή. Ἐμεῖς λέμε ὅτι τό Θεό Τόν γνωρίζουμε ἀπό τίς ἐνέργειες Του· δέ διαβεβαιώνουμε ὅτι προσεγγίζουμε τὴν οὐσία Του μὲ τὴ δύναμη τοῦ νοῦ μας. Καί τοῦτο γίνεται, γιατί οἱ ἐνέργειές Του φτάνουν σ' ἐμᾶς, ἐνῶ ἡ οὐσία Του μένει ἀνεξιχνίαστη... Ἐγώ, ὅτι ὑπάρχει Θεός, τό γνωρίζω· ποιά ὁμῶς εἶναι ἡ οὐσία Του δέν ξέρω, γιατί ἡ διάνοιά μου δέν μπορεῖ νά ἀποκτήσει μιά τέτοια γνώση. Λοιπὸν μὲ ποῖο τρόπο σώζομαι; Μὲ τὴν πίστη. Στὴν πίστη ὁμῶς εἶναι ἀρκετό νά γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὄχι ποιά εἶναι ἡ οὐσία Του· καί νά γνωρίζει ἐπίσης ὅτι ὁ Θεός ἀνταμείβει ἐκείνους πού Τόν ἀγαποῦν. Ἐπομένως γνώση τῆς θείας οὐσίας εἶναι νά ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι δέν μποροῦμε νά γνωρίσουμε τό Θεό μὲ τὴ δύναμη τοῦ νοῦ μας· καί ἄξιο σεβασμοῦ εἶναι ὄχι νά κατανοήσουμε ποιά εἶναι ἡ θεία οὐσία, ἀλλά ὅτι ὑπάρχει οὐσία».

76. Μετάφραση.

«Ἡ ἐλπίδα στόν Κύριο ἔχει μεγάλη δύναμη· εἶναι φρούριο ἀπόρρητο, τεῖχος ἀκαταμάχητο, συμμαχία ἀκατανίκητη, λιμάνι γαλήνιο, πύργος ἀκαταγώνιστος, ὄπλο ἀνίκητο, δύναμη ἀκαταμάχητη, ἡ ὁποία ἀκόμη καί ἀπό τὰ ἀδιέξοδα βρίσκει διέξοδο. Μὲ τὴν ἐλπίδα τὸν Κύριο ἄοπλοι νίκησαν ὀλισμένους καί γυναῖκες τοὺς ἄντρες· ἐπίσης μὲ τὴ δύναμη αὐτῆ παιδιὰ ἀναδείχτηκαν μὲ πολλή εὐκολία πρὸ ἰσχυρά καί ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν σπουδάσει τὴν πολεμικὴ τέχνη.

Καί γιατί ν' ἀπορεῖ κανεῖς γιὰ τό ὅτι νίκησαν τοὺς ἐχθρούς, τὴ στιγμή πού νίκησαν τὸν ἴδιο τὸν κόσμο μὲ τὰ ἀπατηλά του θέλημα... Πράγματι, ἡ ἐλπίδα στό Θεό μεταμορφώνει τὰ πάντα».

77. ΣΧΕΣΗ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΟ

(Κλήμεντος του Ἀλεξανδρέως).

«Ἡ μὲν οὖν πίστις σύντομός ἐστιν, ὡς εἶπειν, τῶν κατεπειγόντων γνῶσις, ἡ γνῶσις δὲ ἀπόδειξις τῶν διὰ πίστεως παρελημμένων ἰσχυρὰ καὶ βέβαιος, διὰ τῆς κυριακῆς διδασκαλίας ἐποικοδομουμένη τῇ πίστει εἰς τὸ ἀμετάπτωτον καὶ μετ' ἐπιστήμης καταληπτὸν παραπέμπουσα. Καί μοι δοκεῖ πρώτη τις εἶναι μεταβολὴ σωτήριος ἢ ἐξ ἔθνων εἰς πίστιν, δευτέρα δὲ ἢ ἐκ πίστεως εἰς γνῶσιν· ἢ δε, εἰς ἀγάπην περαιουμένη, ἐνθὲνδε ἤδη φίλον φίλω τὸ γινῶσκον τῷ γινῶσκομένῳ παρίστησιν».

78. Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

(Ἰωάννου του Χρυσσοστόμου).

«Ὅταν εἶπω τινί· Παρακάλεσον τὸν Θεόν, δεήθητι αὐτοῦ, ἰκέτευσον αὐτόν, λέγει· Παρακάλεσα ἅπαξ, δεύτερον, τρίτον, δέκατον, εἰκοστὸν καὶ οὐκέτι οὐκ ἔλαβον. Μὴ ἀποστής, ἀδελφέ, ἕως ἂν λάβῃς· τέλος αἰτήσεως ἢ δόσις τοῦ αἰτουμένου. Τότε ἀπόστηθι, ὅταν λάβῃς· μᾶλλον δὲ μὴδὲ τότε, ἀλλὰ καὶ τότε παρᾶμενε. Κἂν μὴ λάβῃς, αἶτει· ἵνα λάβῃς· ὅταν δὲ λάβῃς, εὐχαρίστησον, ὅτι ἔλαβες. Εἰσέρχονται πολλοὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπαρτίζουσιν μνηστικούς στίχους εὐχῆς, καὶ ἐξέρχονται καὶ οὐκ οἶδασιν τί εἶπον· τὰ χεῖλη κινεῖται, ἡ δὲ ἀκοὴ οὐκ ἀκούει. Σὺ οὐκ ἀκούεις τῆς εὐχῆς σου καὶ τὸν Θεὸν θέλεις εἰσακοῦσαι τῆς εὐχῆς σου; Ἐκλίνα, λέγεις, τὰ γόνατα· ἀλλ' ἡ διάνοιά σου ἔξω ἐπέτετο· τὸ σῶμα σου ἔνδον τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ γνώμη σου

77. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο «Στρωματεῖς» Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (ΒΕΠΕΣ 8, 271-272).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στὴ σύντομη περικοπὴ φαίνεται ἡ τάση τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, καθὼς καὶ ὅλης τῆς ἀλεξανδρινῆς θεολογικῆς Σχολῆς πρὸς ἀνύψωση τῆς πίστεως σὲ γνῶση μὲ τὰ μέσα κυρίως τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας.

78. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Χρυσσοστόμου «εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας» (Ἐ.Π. 52, 458).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή εἶναι γεμάτη παραδείγματα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ καὶ τὴν Ἁγία Γραφή.

77. Μετάφραση.

«Ἡ πίστις λοιπόν, θά μπορούσε νά πει κανείς, εἶναι μιά σύντομη γνώση τῶν ἀναγκαίων. Στή συνέχεια ἡ γνώση αὐτή εἶναι ἰσχυρή καί ἀσφαλῆς ἀπόδειξις ἐκείνων πού ἔχουν γίνει παραδεχτά μέ τήν πίστιν. Ἡ ἀπόδειξις οἰκοδομεῖται μέ τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου πάνω στήν πίστιν καί ὁδηγεῖ στή σταθερότητα καί στήν κατανόηση τῶν θείων ἀληθειῶν μέ ἀκριβή γνώση. Καί νομίζω ὅτι ἡ πρώτη σωτήρια μεταβολή εἶναι ἡ μεταβολή ἀπό τήν εἰδωλολατρεία στή χριστιανική πίστιν· δεύτερη, εἶναι ἡ μεταβολή ἀπό τήν πίστιν στή γνώση. Ἡ δεύτερη αὐτή μεταβολή, καταλήγοντας στήν ἀγάπη, παρουσιάζει στή συνέχεια ὡς φίλο στό φίλο τόν ἄνθρωπο, πού ἀποκτᾷ τή γνώση, Θεό, πού γίνεται γνωστός».

78. Μετάφραση.

«Ὅταν εἰπῶ σέ κάποιον: παρακάλεσε τόν Θεό, ζήτησέ Του ὅ,τι θέλεις, ἰκέτευσέ Τον, ἀπαντᾷ: παρακάλεσα μία φορά, δύο φορές, τρεῖς, δέκα, εἴκοσι φορές καί ἀκόμη δέν ἔλαβα τίποτε. Νά μή σταματήσεις τήν προσευχή, ἀδερφέ μου, ὅσπου νά λάβεις· δηλαδή ἡ παράκλησή στόν Θεό γιά βοήθεια τελειώνει, ὅταν σοῦ δοθεῖ ἐκεῖνο πού ζητᾷς. Τήν προσευχή λοιπόν νά τή σταματήσεις, ὅταν ἰκανοποιηθεῖ τό αἶτημά σου· ἢ καλύτερα οὔτε τότε, ἀλλά νά ἐξακολουθεῖς καί πάλι νά προσεύχεσαι. Καί ἂν δέ λάβεις, νά ζητᾷς γιά νά λάβεις· ὅταν ὁμως λάβεις, νά εὐχαριστήσεις ἐπειδή ἔλαβες. Μπαίνουν πολλοί στό νάό, σχεδιάζουν καί λένε ἀναρίθμητους στίχους προσευχῆς, καί βγαίνουν χωρίς νά ξέρουν τί εἶπαν· τά χεῖλιά κινοῦνται, ἀλλ' ἡ ἀκοή τῆς ψυχῆς δέν ἀκούει. Σὺ ὁ ἴδιος δέν ἀκοῦς τήν προσευχή σου, καί θέλεις νά τήν εἰσακούσει ὁ Θεός; Γονάτισα, λές· ἡ σκέψη σου ὁμως πετοῦσε ἔξω· τό σῶμα σου ἦταν μέσα στήν ἐκκλησία, ἀλλά ὁ νοῦς σου ἔξω· τό στόμα ἔλεγε τήν προσευχή, ἀλλά ἡ σκέψη λογάριάζε τόκους, συμβόλαια, συναλλαγές, χωράφια, κτήματα, συναναστροφές φίλων. Γιατί ὁ διάβολος, ἐπειδή εἶναι πονηρός καί γνωρίζει ὅτι στόν καιρό τῆς προσευχῆς πετυχαίνουμε μεγάλα πράγματα, τότε ἔρχεται ξαφνικά ἐναντίον μας. Πολλές φορές εἴμαστε ξαπλωμένοι στό κρεβάτι καί δέ σκεφτόμαστε τίποτε· ἤρθαμε νά προσευχηθοῦμε καί ὁ

ἔξω· τὸ στόμα ἔλεγε τὴν εὐχὴν καὶ ἡ διάνοια ἠρίθμει τόκους, συμβόλαια, συναλλάγματα, χωρία, κτήματα, φίλων συνουσίας. Ὁ γὰρ διάβολος πονηρὸς ὢν καὶ εἰδώς, ὅτι ἐν καιρῷ εὐχῆς μεγάλα ἀνύομεν, τότε ἐπέροχεται. Πολλάκις κείμεθα ὑπτιοὶ ἐν κλίνῃ καὶ οὐδὲν λογιζόμεθα· ἤλθομεν εὐχασθαι καὶ μυροὶ λογιμοί, ἵνα ἐκβάλῃ ἡμᾶς κενούς.

Ταῦτα τοίνυν εἰδὼς ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἀγαπητέ, γίνεσθαι, τὴν Χαναναίαν μίμησαι... Κἂν ἔξω ἦς, κράζε καὶ λέγε· Ἐλέησόν με, μὴ κινῶν τὰ χεῖλη, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ βοῶν· καὶ σιωπῶντων γὰρ ἀκούει ὁ Θεός. Οὐ ζητεῖται τόπος, ἀλλ' ἀρχὴ τρόπου. Ὁ Ἱερειῖας ἐν βορβόρῳ ἦν καὶ τὸν Θεὸν ἐπεσπάσατο· ὁ Δανιὴλ ἐν λάκκῳ λεόντων καὶ τὸν Θεὸν ἔξενμενίσσατο· οἱ παῖδες οἱ τρεῖς ἐν τῇ καμίνῳ ἦσαν καὶ τὸν Θεὸν ὑμνοῦντες ἐδυσώπησαν· ὁ ληστής ἐσταυρώθη καὶ οὐκ ἐκώλυσεν ὁ σταυρός, ἀλλὰ παράδεισον ἤνοιξεν· ὁ Ἰωβ ἐν κοπιῶν ἦν καὶ τὸν Θεὸν ἴλεων κατεσκεύασεν· ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους καὶ τὸν Θεὸν ὑπήκουσεν ἔσχε. Κἂν ἐν βαλανεῖῳ ἦς, εὐχον, κἂν ἐν ὁδῷ, κἂν ἐπὶ κλίνης· ὅπου ἐὰν ἦς, εὐχον. Ναὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, μὴ ζητεῖς τόπον· γνώμης χρεῖα μόνον».

79. ΟΙ ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Οὕτω γὰρ ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἐξιέναι δεῖ, ὥσπερ ἐξ ἱερῶν ἀδύτων, ὥσπερ ἐξ αὐτῶν καταβάοντας τῶν οὐρανῶν, γενομένους κατεσταλμένους, φιλοσοφούντας, ὀρθῶν πάντα καὶ ποιούντας καὶ λέγοντας· καὶ γυνὴ τὸν ἄνδρα ὁρῶσα ἀπὸ συνάξεως ἀναχωροῦντα καὶ τὸν υἱὸν πατῆρ καὶ τὸν πατέρα ὁ παῖς καὶ τὸν δεσπότην ὁ δοῦλος καὶ τὸν φίλον ὁ φίλος καὶ τὸν ἐχθρὸν ὁ ἐχθρός, λαμβανέτωσαν ἅπαντες αἰσθησθαι τῆς ἐνταῦθα γενομένης ἡμῖν ὠφελείας· λήφονται δέ, ἂν προσηγοριῶν, ἂν φιλοσοφώτερον, ἂν εὐλαβεστέρον ὑμῶν γεγενημένων αἰσθάνωνται. Ἐνόησον οἷας ἀπολαύεις μυσταγωγίας ὁ μεμνημένος

79. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Χρυσοστόμου «πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν» (Ε.Π. 51, 179).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: μετὰ τίνων ἀναπέμψεις... μετὰ τίνων βοῆς τὸ

διάβολος μᾶς φέρνει ἀναρίθμητες σκέψεις, γιά νά μᾶς βγάλει ἔξω ἀπό τό ναό χωρίς νά ἔχουμε ὠφεληθεῖ τίποτε.

“Ὅταν λοιπόν, ἀγαπητέ, γνωρίζεις ὅτι αὐτά γίνονται στίς προσευχές, νά μιμηθεῖς τή Χανααία... Καί ἂν εἶσαι ἔξω, νά κράξεις καί νά λές ἐλ ἔη σέ με χωρίς νά κινεῖς τά χεῖλη, ἀλλά φωνάζοντας μέ τή σκέψη δυνατά· γιατί, καί ἂν σιωποῦμε, ὁ Θεός μᾶς ἀκούει. Δέν ἔχει σημασία ὁ τόπος πού γίνεται ἡ προσευχή, ἀλλά ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο γίνεται. Ὁ Ἰερεμίας ἦταν μέσα στό βόρβορο, καί προσέγκυσε κοντά του τό Θεό· ὁ Δανιήλ ἦταν στό λάκκο τῶν λεονταριῶν, καί ἀπέσπασε τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ· οἱ Τρεῖς Παῖδες ἦσαν μέσα στό καμίνι, καί μέ ὕμνους παρακάλεσαν τό Θεό νά τοὺς βοηθήσει· ὁ ληστής στραυρώθηκε, καί ὁ σταυρός δέν ἐμπόδισε, ἀλλά ἄνοιξε τόν παράδεισο· ὁ Ἰώβ ἦταν σέ ἓνα μέρος μέ κοπριά, καί προσέγκυσε τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ· ὁ Ἰωνᾶς ἦταν στήν κοιλιά τοῦ κήτους, κι ἔκαμε τό Θεό νά τόν ἀκούσει. Καί ἂν εἶσαι μέσα σέ λουτρό, νά προσεύχεσαι, καί ἂν εἶσαι στό δρόμο, καί ἂν εἶσαι στό κρεβάτι· ὅπου καί ἂν εἶσαι, νά προσεύχεσαι. Εἶσαι ναός τοῦ Θεοῦ, νά μή ζητᾶς τόπο· ἡ ἐσωτερική διάθεση καί ἡ σκέψη χρειάζεται μόνο».

79. Μετάφραση.

«Ἔτσι, πράγματι, ἐμεῖς πρέπει νά βγαίνουμε ἀπό τό ναό· σάν νά βγήκαμε ἀπό ἱερά ἄδυτα, σάν νά κατεβήκαμε ἀπό τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανοὺς. Δηλαδή νά ἔχουμε γίνει ἡσυχιοί, φιλοσοφημένοι, καί νά κάνουμε καί νά λέμε τά πάντα μέ τάξη. Καί ὅταν ἡ γυναίκα βλέπει τόν ἄντρα της νά φεύγει ἀπό τή λατρευτική σύναξη, καί ὁ πατέρας τό παιδί καί τό παιδί τόν πατέρα καί ὁ ὑπηρετής τόν κύριο καί ὁ φίλος τό φίλο καί ὁ ἐχθρός τόν ἐχθρό, ἄς κοιτάξουν ὅλοι νά γνωρίσουν τήν ὠφέλεια, πού μᾶς ἔγινε στό ναό. Καί βέβαια θά ἀντιληφθοῦν τήν ὠφέλεια, ἂν διαπιστώσουν ὅτι ἔχετε γίνει πιο ἡμεροί, ὅτι ἔχετε ἀποκτήσει μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς τήν ἀληθινή σοφία, ὅτι ἔχετε γίνει πιο εὐλαβεῖς. Πρέπει νά ἐννοήσεις ποιά μήση στά ἱερά μυστήρια ἀπολαμβάνεις. Ἐσύ πού ἔχεις μνηθεῖ· μέ ποιούς μαζί ἀπευθύνεις πρὸς τά

Τρισάγιος: ἐννοεῖ τοὺς ἀγγέλους, τὰ Σεραφεῖμ, τὰ ὁποῖα, κατά τόν Ἡσαΐα, στέκονται κοντά στό θρόνο τοῦ Θεοῦ καί ψάλλουν ἀσταμάτητα τό: «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ» (Ἡσ. στ', 2-3).

σί, μετὰ τίνων ἀναπέμπεις τὸ μυστικὸν μέλος ἐκεῖνο, μετὰ τίνων βοᾷς τὸ Τρισάγιος. Δίδαξον τοὺς ἕξωθεν, ὅτι μετὰ τῶν Σεραφεῖμ ἐχόρευσας, ὅτι εἰς τὸν δῆμον τὸν ἄνω τελεῖς, ὅτι εἰς τὸν χορὸν ἐνεγράφης τὸν τῶν ἀγγέλων, ὅτι τῷ Δεσποτῇ διελέχθης, ὅτι τῷ Χριστῷ συνεγένου».

80. «ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΣΑΥΤΟΝ»

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ὅσον μέγας εἶ, τοσοῦτον ταπεῖνου σαντόν. Ὅταν ἀναβῆς εἰς τὸ ὕψος, ἀσφαλισθῆναι χρεῖαν ἔχεις, ἵνα μὴ πέσης... Τί μέγα φρονεῖς, ἀνθρώπος ὢν, τῆς γῆς σιγγενης, ὁμοούσιος τῇ τέφρᾳ ἔν τε τῇ φύσει, ἔν τε τῇ γνώμῃ καὶ τῇ προαιρέσει τῶν πραγμάτων; Σήμερον πλούσιος, αὔριον πένης· σήμερον ὑγιαίνων, αὔριον νοσῶν· σήμερον χαίρων, αὔριον λυπούμενος· σήμερον ἐν δόξῃ, αὔριον ἐν ἀτιμίᾳ· σήμερον ἐν νεότητι, αὔριον ἐν γῆρᾳ. Μὴ ἴσταταί τι τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὥσπερ τῶν ποταμίων ρευμάτων μιμεῖται τὸν δρόμον; Ὅμοῦ τε γὰρ ἐφάνη καὶ σκιᾶς ταχύτερον ἡμᾶς καταλιμπάνει. Τί οὖν μέγα φρονεῖς, ἀνθρώπε, ὁ καπνός, ἡ ματαιότης; Ἀνθρώπος γὰρ ματαιότητι ὁμοιώθη. Ὅσει χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ. Ἐξηράνθη ὁ χόρτος καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν».

81. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΝΑ

(Μεγάλου Βασιλείου).

«Πῶς εἰς τὴν σωτήριον ταπεινοφροσύνην καταβησόμεθα, τὸν ὀλέθριον ὄγκον τῆς ὑπερηφανεῖας καταλιπόντες; Ἐὰν διὰ πάντων ἀσκῶμεν τὸ τοιοῦτο καὶ μηδὲν παρορῶμεν ὡς οὐ παρὰ τοῦτο βλαβησόμενοι. Τοῖς γὰρ ἐπιτηδεύμασιν ὁμοιοῦται ψυχὴ καὶ, πρὸς ἃ πράτ-

80. Περικοπή ἀπὸ τὴν 4ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου στὸ Ἦσ. στ', 1 (Ἐ.Π. 56, 125).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἀνθρώπος γὰρ ματαιότητι... αὐτοῦ ἐξέπεσε φράσεις ἀπὸ τούς ψαλμ. 143, 4· 102, 15· Ἦσ. μ', 8.

81. Περικοπή ἀπὸ τὴν 20ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου «Περὶ ταπεινοφροσύνης» (Ἐ.Π. 31, 537-540).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Κατὰ τὸν Ἰώβ· Ἰδὲς σχετικὰ Ἰώβ λα', 34. Ὅλη ἡ

άνω τή μυστική ἐκείνη μελωδία· μέ ποιούς λές μεγαλόφωνα τόν Τρι-
σάγιο ύμνο. Νά διδάξεις μέ τή συμπεριφορά σου τούς άλλους, ὅτι
ἔλαβες μέρος στόν ἱερό χορό μαζί μέ τά Σεραφεῖμ, ὅτι βρῖσκεσαι στήν
οὐράνια πολιτεία, ὅτι γραφτηκες στή χορεία τῶν ἀγγέλων, ὅτι συν-
ομίλησες μέ τόν Κύριο, ὅτι συναναστράφηκες τό Χριστό».

80. Μετάφραση.

«Ὅσο εἶσαι σπουδαῖος, ἄλλο τόσο νά εἶσαι ταπεινός. Ὅταν ἀνε-
βεῖς ψηλά, ἔχεις ἀνάγκη νά πάρεις τά μέτρα σου, γιά νά μήν πέσεις...
Γιατί ἔχεις μεγάλη ἰδέα γιά τόν ἑαυτό σου, ἐνώ εἶσαι ἄνθρωπος,
συγγενής μέ τή γῆ, τό ἴδιο πράγμα μέ τή στάχτη σέ ὅλα: καί στή φύση
καί στή γνώμη καί στήν ἐκλογή τῶν πραγμάτων; Σήμερα εἶσαι πλού-
σιος, αὔριο φτωχός· σήμερα ὑγιής, αὔριο ἄρρωστος· σήμερα χαρού-
μενος, αὔριο λυπημένος· σήμερα δοξασμένος, αὔριο περιφρονημέ-
νος· σήμερα νέος, αὔριο γέρος. Μήπως κάτι ἀπό τά ἀνθρώπινα
παραμένει σταθερό; Ἡ μήπως, ἀντίθετα, τό καθετί μιμεῖται τήν κί-
νηση τῶν ποταμῶν πού κυλοῦν; Δέν προλαβαίνουμε καλά καλά νά τό
δοῦμε, καί μᾶς ἐγκαταλείπει πιό γρήγορα καί ἀπό τή σκιά. Γιατί
λοιπόν, ἄνθρωπέ μου, ἔχεις ἀλαζονεία, ἐνώ εἶσαι καπνός, ματαιότη-
τα; Πράγματι, ὁ ἄνθρωπος ταυτίζεται μέ τή ματαιότητα. Οἱ ἡμέρες
τῆς ζωῆς του εἶναι σάν χορτάρι. Ξεραίνεται τό χορτάρι καί τό ἄνθος
του πέφτει μαραμένο».

81. Μετάφραση.

«Μέ ποιό τρόπο θά φτάσουμε στήν ταπεινοφροσύνη, πού εἶναι
σωτήρια ἀρετή; μήπως ὅταν ἀποβάλουμε τό ὀλέθριο ἐξόγκωμα τῆς
ὑπερηφάνειας; Καί βέβαια, ἀν σέ ὅλα κάνουμε αὐτή τήν προσπά-
θεια καί δέν παραμελοῦμε τίποτε μέ τήν πρόφαση ὅτι τάχα δέ θά
βλαφτοῦμε. Γιατί ἡ ψυχή ἐξομοιώνεται μ' ἐκεῖνα πού κάνουμε, καί
λαβαίνει τόν τύπο ἐκείνων πού κάνει, καί διαμορφώνεται ἀνάλογα
πρός αὐτά.

περικοπή εἶναι μιά θαυμάσια προσωπογραφία τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει ταπεινο-
φροσύνη, καί παρουσιάζει πολλά ἀπό τά χαρακτηριστικά γνωρίσματά του.

τει, τυποῦται καὶ πρὸς ταῦτα σχηματίζεται. Ἔστω σοι καὶ σχῆμα καὶ ἱμάτιον καὶ βάδισμα καὶ καθέδρα καὶ τροφῆς κατάστασις καὶ οἶκος καὶ τὰ ἐν οἴκῳ σκευὴ πάντα πρὸς εὐτέλειαν ἠσκημένα· καὶ λόγος καὶ φῶς καὶ ἡ τοῦ πλησίον ἔντευξις καὶ ταῦτα πρὸς μετριότητα μᾶλλον ἢ πρὸς ὄγκον ὁράτω. Μὴ μοι κόμπους ἐν λόγῳ σοφιστικούς, μηδὲ ἐν φῶδαϊς ἠδυνφωνίας ὑπερβαλλούσας, μηδὲ διαλέξεις ὑψηροφάνους καὶ βαρείας· ἀλλ' ἐν ἅπασιν ὑφαίρει τοῦ μεγέθους· χρηστὸς πρὸς τὸν φίλον, ἡπιος πρὸς τὸν οἰκέτην, ἀνεξίκακος πρὸς τοὺς θρασεῖς, φιλόανθρωπος πρὸς τοὺς ταπεινοὺς, παρηγορῶν κακουμένους, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἐν ὀδύναις, μηδένα καθάπαξ ὑπερορῶν, γλυκὺς ἐν προσηγορίᾳ, φαιδρὸς ἐν ἀποκρίσει, δεξιός, εὐπρόσιτος ἅπασι, μήτε σεαυτοῦ διεξιῶν ἐγκώμια, μηδὲ ἐτέρους λέγειν παρασκευάζων, μηδὲ λόγον ἄσημον ἀποδεχόμενος, ἐπικάλυπτων ὅσα δυνατὸν τῶν σεαυτοῦ πλεονεκτημάτων· ἐπὶ δὲ τοῖς ἁμαρτήμασι κατηγορῶν σεαυτοῦ καὶ μὴ τοὺς ἐτέρων ἐλέγχους ἀναμένων, ἵνα ἧς, κατὰ τὸν Ἰώβ, ὃς οὐ διετρόπη πολυοχλίαν πόλεως ἐπ' αὐτῶν ἐξαγορεῦσαι τὸ ἴδιον πταῖσμα. Μὴ βαρὺς ἐν ἐπιτιμήσεσι γίνου, μηδὲ ταχέως, μηδὲ ἐμπαθῶς ἐξελέγχων (αὐθαδὲς γὰρ τὸ τοιοῦτο), μηδὲ ἐπὶ μικροῖς καταδικάζων, ὡς ἀκριβοδίκαιος αὐτὸς ὑπάρχων... Μὴ τοίνυν ζημίον σεαυτόν, ἐπὶ ἀνθρώπων φαίνεσθαι βουλόμενος. Ἐπειδὴ Θεὸς μέγας θεατῆς, φιλοδόξησον ἐπὶ Θεοῦ».

82. Η ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΨΥΧΗ ΚΑΙ ΕΜΨΥΧΗ ΦΥΣΗ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Ὅρος γὰρ ἐστὶν ὑψηλόν, βαθεῖα ὕλη κεκαλυμμένον, ψυχροῖς ὕδασι καὶ διαφανέσιν εἰς τὸ κατ' ἄρκτον κατάρευτον. Τούτου ταῖς ὑπὸ ρεῖαις πεδίον ὕπιον ὑπεστόρεσται, ταῖς ἐκ τῶν ὄρους νοτίσι δι-

82. Περικοπή ἀπὸ τῆ 14ῆ ἐπιστολῆ τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τὸ Γρηγόριον Ναζιανζηνό (Ε.Π. 32, 276-277). Τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ ἔγραψε ὁ Μ. Βασίλειος ἀπὸ ἓνα ὠραῖο ἐρημικὸ μέρος, πού βρισκόταν κοντὰ στὸν Ἰρι ποταμὸ, ὅπου μόνασε γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα.

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ὁλη ἡ περικοπὴ μαρτυρεῖ τὴν ἀγάπην τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τὴ φύσιν. Γενικά ὅλοι οἱ Πατέρες, σχετικὰ μὲ τὴ φύσιν, εἶχαν βιώματα ἀνάλογα πρὸς ἐκεῖνα πού εἶχε ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ὁ ὁποῖος στὸ «μανιφέστο», πού βάζει μπροστὰ στὸν «Λαμπριάτικον Ψάλτην», ὁμολογεῖ:

Καί ἡ ἐμφάνιση καί τό ἔνδυμα καί ὁ τρόπος τοῦ βαδίσματος καί τό κάθισμα καί ὁ τρόπος τῆς τροφῆς καί τό σπίτι καί τά σκεύη τοῦ σπιτιοῦ ἄς εἶναι ὅλα τακτοποιημένα μέ ἀπλότητα· ἀκόμη καί ὁ λόγος καί τό ἄσμα καί ἡ συνάντηση μέ τόν πλησίον, καί αὐτά ἄς ἀποβλέπουν καλύτερα στή χρήση τοῦ μέτρου, παρά στήν ἐπιδεικτική ἐξόγκωση.

Νά μή μοῦ χρησιμοποιεῖς σοφιστικούς καμπασμούς στό λόγο, οὔτε στά ἄσματα ὑπερβολικά γλυκιές φωνές, οὔτε συζητήσεις ὑπερήφανες καί φορτικές γιά τούς ἄλλους, ἀλλά σέ ὅλα νά ἐλαττώνεις τήν ἐπιδεικτική μεγαλοποίηση. Νά εἶσαι ὠφέλιμος στό φίλο, ἡμερος πρὸς τόν ὑπηρέτη, ἀνεξίκακος πρὸς τούς θρασεῖς, φιλόανθρωπος πρὸς ἐκείνους πού βρίσκονται σέ χαμηλή κοινωνική κατάσταση. Νά παρηγορεῖς τούς πάσχοντες. Νά ἐπισκέπτεσαι ἐκείνους πού βρίσκονται σέ θλίψεις. Νά μήν περιφρονεῖς κανέναν ἀπολύτως. Νά εἶσαι εὐχάριστος στήν προσφώνηση, ἀνοιχτόκαρδος στήν ἀπάντηση, βολικός, εὐκολόπιστος σέ ὅλους. Νά μήν ἐγκωμιάζεις τόν ἑαυτό σου, οὔτε καί τούς ἄλλους νά παρακινεῖς νά σέ ἐγκωμιάζουν. Νά μή δέχεται ἄσημο λόγο. Νά κρύβεις ὅσα μπορεῖς ἀπό τά πλεονεκτήματά σου. Γιά τά ἁμαρτήματά σου νά γίνεσαι ὁ ἴδιος κατήγορος τοῦ ἑαυτοῦ σου καί νά μήν ἀναμένεις τούς ἐλέγχους τῶν ἄλλων, ὥστε νά μοιάζεις μέ τόν Ἰώβ, ὁ ὁποῖος δέν ἀπέφυγε τόν πολύ ὄχλο τῆς πόλεως, γιά νά ἐξομολογηθεῖ μπροστά τους τό σφάλμα του. Νά μήν εἶσαι αὐστηρός στίς ἐπιπλήξεις καί νά μήν ἐλέγχεις γρήγορα καί μέ ἐμπάθεια (γιατί αὐτό εἶναι αὐθάδεια)· οὔτε νά καταδικάζεις τόν ἄλλο γιά μικρά σφάλματα, σάν νά εἶσαι σύ ἀκριβοδίκατος... Νά μή βλάπτεις λοιπόν τόν ἑαυτό σου, θέλοντας νά φαίνεσαι σπουδαῖος στούς ἀνθρώπους. Ἐπειδή ὁ Θεός εἶναι ὁ μέγας θεατής, νά στρέψεις τή φιλοδοξία σου στό Θεό».

82. Μετάφραση.

«Ἐδοῦν ὑπάρχει ἕνα ψηλό βουνό, σκεπασμένο μέ πυκνό δάσος. Τό βουνό αὐτό στό βορινό μέρος κατακλύζεται ἀπό ψυχρά καί ὀλοκάθαρα νερά. Στούς πρόποδες του ὑπάρχει μιὰ πεδινή ἔκταση, τήν

«Ἐν ὄσφ ζω καί ἀναπνέω καί σωφρονῶ, δέν θά παύσω πάντοτε νά ὑμνῶ μετά λατρείας τόν Χριστόν μου, νά περιγράψω μετ' ἔρωτος τήν φύσιν...».

ηνεκῶς πλαινόμενον. Ὑλῃ δὲ τούτῳ αὐτομάτως περιφνεῖσα ποικίλων καὶ παντοδαπῶν δένδρων, μικροῦ δεῖν, ἀντὶ ἔρκους αὐτῷ γίνεται, ὡς μικρὰν εἶναι πρὸς τοῦτο καὶ τὴν Καλυψοῦς νῆσον, ἣν δὴ πασῶν πλέον Ὅμηρος εἰς κάλλος θαυμάσας φαίνεται. Καὶ γὰρ οὐδὲ πολὺ ἀποδεῖ τοῦ νῆσος εἶναι, ἔνεκά γε τοῦ πανταχόθεν ἐρύμασι περιείργεσθαι. Φάραγγες μὲν γὰρ αὐτῷ βαθεῖαι κατὰ δύο μέρη περιερωῶνται· κατὰ πλευρὰν δὲ ἀπὸ κρημινοῦ ὁ ποταμὸς ὑπορρέων, τείχος ἐστὶ καὶ αὐτὸς διηνεκὲς καὶ δυσέμβατον... Ὁ δὲ, ὀξύτατα ὧν ἐγὼ οἶδα ποταμῶν ρέων, βραχὺ τι τῇ γείτονι πέτρα περιτραχύνεται· ἀφ' ἧς ἀναγεόμενος, εἰς δίνην βαθεῖαν περιειλεῖται· ὄψιν δὲ ἡδίστην ἐμοὶ καὶ παντὶ θεατῇ παρεχόμενος καὶ χρεῖαν τοῖς ἐπιχωρίοις αὐταρκεστάτην, ἰχθύων τε πλῆθος ἀμύθητον ταῖς δίνας ἐντρέφων. Τὶ δεῖ λέγειν τὰς ἐκ τῆς γῆς ἀναπνοὰς ἢ τὰς ἐκ τοῦ ποταμοῦ αὔρας; Τό γε μὴν τῶν ἀνθέων πλῆθος ἢ τῶν ὠδικῶν ὀρνίθων ἄλλος μὲν ἂν τις θαυμάσειεν· ἐμοὶ δὲ οὐ σχολὴ τούτοις προσέχειν τὸν νοῦν. Ὁ δὲ μέγιστον εἰπεῖν ἔχομεν τοῦ χωρίου, ὅτι, πρὸς πᾶσαν ὑπάρχον καρπῶν φορὰν ἐπιτήδειον, δι' εὐκαιρίαν τῆς θέσεως ἡδιστον ἐμοὶ πάντων καρπῶν τὴν ἡσυχίαν τρέφει· οὐ μόνον καθότι τῶν ἀστικῶν θορύβων ἀπήλλακται· ἀλλ' ὅτι οὔτε ὀδίτην τινὰ παραπέμπει πλὴν τῶν κατὰ θήραν ἐπιμυγνυμένων ἡμῖν. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ θηροτρόφος ἐστίν, οὐχὶ ἄρκτων ἢ λύκων, μὴ γένοιτο!, ἀλλ' ἐλάφων ἀγέλας καὶ αἰγῶν ἀγρίων καὶ λαγωῶν οὐς βόσκει καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιον».

83. Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΥΛΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, φησὶν, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε». Καθεζόμενος ἐπὶ τραπέζης, προσεύχου' προσφερόμενος τὸν ἄρτον, τῷ δεδωκότι τὴν χάριν ἀποπλήρου· οἶνω

83. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Μ. Βασιλείου στὴ μάρτυρα Ἰουλίττα (Ἰ.Π. 31. 244).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Εἴτε γὰρ ἐσθίετε... ποιεῖτε». Α' Κορ. ι', 31. Ὅλα τὰ ὑλικά ἀγαθὰ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς Πατέρες ὡς εὐλογία Θεοῦ. Μὲ τὴν ἐπίδραση τῆς διδασκαλίας τοὺς τὰ λειτουργικά κείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχουν εὐχὲς «εἰς χωράφια, κήπους, ἀμπελώνας», «ἐπὶ εὐλογῆσει σπόρου», «εἰς μετὰ ληψιν σταφυλῆς», «ἐπὶ εὐλογῆσει οἴνου», «εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἄλας» κ.λπ.

όποια κάνουν πολύ εύφορη τὰ νερά τοῦ βουνοῦ. Τό τοπίο αὐτό τό περιβάλλει, σάν φράκτης σχεδόν, δάσος ἀπό δέντρα κάθε εἶδους καί ποικιλίας, πού φύτρωσαν ὀλόγυρα μόνα τους. Εἶναι τέτοια ἡ ὁμορφιά του, ὥστε καί τό νησί τῆς Καλυψῶς, τό ὁποῖο φαίνεται ὅτι ὁ Ὅμηρος τό θαύμασε περισσότερο ἀπ' ὅλα γιά τήν ὁμορφιά του, νά ὑστερεῖ σέ σύγκριση πρός αὐτό.

Καί πράγματι, δέν ὑπολείπεται καί πολύ ἀπό νησί, γιατί περι-κλείεται ὀλόγυρα μέ φυσικά περιφράγματα. Καί συγκεκριμένα, βα-θιά φαράγγια τό διασχίζουν τριγύρω σέ δύο μέρη. Ἐπίσης τό ποτάμι πού κυλᾷ πρός τὰ κάτω, δίπλα ἀπό τόν γκρεμό, εἶναι καί αὐτό κατά κάποιο τρόπο ἕνα συνεχές καί δύσβατο τεῖχος. Τό ποτάμι τοῦτο, καθώς τρέχει πιό ὀρμητικά ἀπό τὰ ποτάμια πού γνωρίζω ἐγώ, ἀγρι-εὐεῖ γιά λίγο προσκρούοντας στό γειτονικό βράχο· ἀπό ἐδῶ τὰ νερά του, γυρίζοντας πρός τὰ πίσω, σχηματίζουν ἕναν βαθύ ὕδατοστρόβι-λο. Τό θέαμα τοῦτο εἶναι πολύ εὐχάριστο σ' ἐμένα καί σέ κάθε θεατή. Ἐπίσης τό ποτάμι ὠφελεῖ πολύ τούς κατοίκους, ἐπειδή στίς δίνες του τρέφει πολλά ψάρια. Καί τώρα τί πρέπει νά εἰπῶ γιά τὰ δροσερά ἀεράκια, πού ἔρχονται ἀπό τήν κατάφυτη γῆ, ἢ γιά τὰ δροσερά ἀεράκια, πού ἔρχονται ἀπό τό ποτάμι; Βέβαια, ἄλλος θά μπορούσε νά θαυμάσει τό πλῆθος τῶν λουλουδιῶν καί τῶν ὠδικῶν πουλιῶν. Σ' ἐμένα ὁμως δέν ὑπάρχει ἐλεύθερος χρόνος, γιά νά ἔχω τό νοῦ μου καί σ' αὐτά. Ἀλλά ἡ μεγαλύτερη ὠφέλεια, πού ἔχουμε ἀπό τό τοπίο, εἶναι τό γεγονός ὅτι, ἐνῶ τοῦτο εἶναι κατάλληλο γιά κάθε παραγωγή καρ-πῶν ἕξαιτίας τῆς κατάλληλης θέσεώς του, μοῦ παρέχει τήν ἡσυχία ὡς τόν πιό γλυκό ἀπ' ὅλους τούς καρπούς. Καί τοῦτο, ὄχι μόνο γιατί εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπό τούς θορύβους τῆς πόλεως, ἀλλά καί γιατί δέν ἀφήνει νά περάσει πρός τὰ ἐδῶ κανεῖς ὀδοιπόρος, ἐκτός ἀπό ἐκεί-νους πού συναναστρέφονται μαζί μας κατά τό χρόνο πού ἀσχολοῦν-ται μέ τό κνηγι. Γιατί, ἐκτός ἀπό τὰ ἄλλα, ὁ τόπος τρέφει καί διά-φορα ζῶα, ὄχι βέβαια ἀρκουδες ἢ λύκους, ἄς μή γίνει τέτοιο πρά-γμα!, ἀλλά κοπάδια ἐλάφια καί ἀγριεῖς γίδες, λαγούς καί ἄλλα τέτοια ζῶα».

83. Μετάφραση.

«Εἶτε τρῶτε, λέγει ὁ Ἄπ. Παῦλος, εἶτε πίνετε, εἶτε κάνετε ὅτιδή-ποτε ἄλλο, ὅλα νά τὰ κάνετε γιά τή δόξα τοῦ Θεοῦ». Λοιπόν, ὅταν

τὸ ἀσθενὲς τοῦ σώματος ὑπερείδων, μέμνησο τοῦ παρεχομένου σοι τὸ δῶρον εἰς εὐφροσύνην καρδίας καὶ παραμυθίαν ἀρρωστημάτων. Παρῆλθεν ἡ χρεία τῶν βρωμάτων; Ἡ μέντοι μνήμη τοῦ εὐεργέτου μὴ παρερχέσθω. Τὸν χιτῶνα ἐνδνόμενος, εὐχαρίστει τῷ δεδωκότι· τὸ ἱμάτιον περιβαλλόμενος, αὐξήσον τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην, ὃς καὶ χειμῶνι καὶ θεοὶ ἐπιτήδεια ἡμῖν σκεπάσματα ἐχαρίστατο, τὴν τε ζωὴν ἡμῶν συντηροῦντα καὶ τὸ ἄσχημον περιστέλλοντα. Ἐπληρώθη ἡ ἡμέρα; Εὐχαρίστει τῷ τὸν ἥλιον μὲν εἰς ὑπηρεσίαν τῶν ἡμερινῶν ἔργων χαρισαμένῳ ἡμῖν, πῦρ δὲ παρασχομένῳ τοῦ φωτίζειν τὴν νύκτα καὶ ταῖς λοιπαῖς χρεαίαις ταῖς κατὰ τὸν βίον ὑπηρετεῖν».

84. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑ. Ἡ ΑΦΘΑΡΣΙΑ ὩΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Ἀνάστασις ἐστὶν ἡ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἡμῶν ἀποκατάστασις... Στάχυνες γὰρ ὄντες κατ' ἀρχάς, ἐπειδὴ τῷ καύσωνι τῆς κακίας κατεξηράνθημεν, ὑπολαβοῦσα ἡμᾶς ἡ γῆ διὰ τοῦ θανάτου λυθέντας, πάλιν κατὰ τὸ ἔαρ τῆς ἀναστάσεως στάχυν ἀναδείξει τὸν γυμνὸν τοῦτον κόκκον τοῦ σώματος, εὐμεγέθη τε καὶ ἀμφιλαφῆ καὶ ὄρθιον καὶ εἰς τὸ οὐράνιον ὕψος ἀνατεινόμενον, τῇ ἀφθαρσίᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν θεοπρεπῶν γνωρισμάτων ὠραιζόμενον. Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν».

85. Ἡ ΚΑΛΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου;).

«Καθάπερ οὖν χειμῶνος παρελθόντος καὶ θεοῦς φανέντος, ἔλκει μὲν πρὸς τὸ πέλαγος τὸ πλοῖον ὁ ναύτης, ἀποσιμῆχει δὲ ὁ στρατι-

84. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως» (Ἐ.Π. 46, 148 καὶ 157).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ὅλη ἡ περικοπή μᾶς ὑπενθυμίζει τὴ διδασκαλίαν τοῦ Ἀπ. Παύλου στὴν Α' Κορ. κεφ. ιε'.

85. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν 3ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου «εἰς ἀνδριάντας» (Ἐ.Π. 49, 47-59).

κάθεσαι στο τραπέζι, νά προσεύχεσαι· όταν τρῶς τό ψωμί, νά εὐχαριστεῖς ἐκεῖνον πού στό ἔχει δώσει· όταν πίνεις τό κρασί καί τονώνεις μέ αὐτό τήν ἀσθενική φύση τοῦ σώματός σου, νά θυμᾶσαι ἐκεῖνον πού σοῦ παρέχει τό δῶρο αὐτό, γιά νά σοῦ δημιουργεῖ ψυχική ἀγαλλίαση καί νά σέ ἀνακουφίζει, όταν εἶσαι ἄρρωστος. Περνᾶ ἡ ἀνάγκη τῶν τροφῶν; Ἄς μήν περνᾶ ὁμως ἡ θύμηση τοῦ εὐεργέτη. Ὅταν φορεῖς τό πουκάμισο, νά ἐκφράξεις εὐχαριστία σ' ἐκεῖνον πού στό ἔχει δώσει· όταν φορεῖς τό πανωφόρι, νά ἀγαπήσεις περισσότερο τό Θεό, ὁ ὁποῖος καί γιά τό χειμῶνα καί γιά τό καλοκαίρι μᾶς χάρισε τά κατάλληλα ἐνδύματα, τά ὁποῖα προστατεύουν τή ζωή μας καί κρύβουν τήν ἀσχήμια μας. Τελειώνει ἡ ἡμέρα; Νά εὐχαριστεῖς Αὐτόν πού μᾶς χάρισε τόν ἥλιο, γιά νά κάνουμε τίς ἐργασίες τῆς ἡμέρας, καί μᾶς ἔδωσε τή φωτιά, γιά νά μᾶς φωτίζει τή νύχτα καί γιά νά ἐξυπηρετεῖ τίς ὑπόλοιπες ἀνάγκες τῆς ζωῆς».

84. Μετάφραση.

«Ἄνάσταση εἶναι τό νά ἀποκτήσει ἡ φύση μας πάλι τήν παραδεισιακή τῆς κατάσταση... Ἐφόσον κατά κάποιον τρόπο μοιάζουμε μέ τά στάχνα, ἔχουμε καταξεραθεῖ ἀπό τή φοβερή ζέστη τῆς ἀμαρτίας. Ἡ γῆ ὁμως πού μᾶς δέχτηκε, ἀφοῦ διαλυθήκαμε μέ τό θάνατο, θά ἀναδείξει στήν ἀνοιξη τῆς ἀναστάσεως τό σῶμα μας, πού μοιάζει μέ γυμνό σπόρο, σέ ἓνα στάχυ ψηλό, λικνιζόμενο, ὄρθιο καί διευθυμένο πρὸς τό ὕψος τοῦ οὐρανοῦ· σ' ἓνα στάχυ στολισμένο μέ τήν ἀφθαρσία καί τά ἄλλα θεϊκά γνωρίσματα. Πραγματικά, πρέπει ἡ θνητή τούτη φύση μας νά ντυθεῖ τήν ἀφθαρσία».

85. Μετάφραση.

«Λοιπόν, ὅπως ἀκριβῶς όταν περάσει ὁ χειμῶνας καί ἀρχίσει τό καλοκαίρι, ὁ ναυτικός τραβᾶ τό πλοῖο του στή θάλασσα, ὁ στρατιώτης καθαρίζει τά ὄπλα του καί ἐτοιμάζει τό ἄλογο γιά τόν πόλεμο, ὁ γεωργός ἀκονίζει τό δρεπάνι του, ὁ ὁδοιπόρος ἀρχίζει μέ θάρρος μακρινό ἀποδημητικό ταξίδι καί ὁ ἀθλητής γδύνεται καί γυμνώνεται, γιά νά λάβει μέρος στούς ἀγῶνες· τό ἴδιο πρέπει νά κάμουμε καί ἡμεῖς τώρα πού ἀρχισε ἡ νηστεία σάν κάποιον πνευματικό καλοκαίρι. Δηλαδή, ὡς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, ἄς καθαρίσουμε τά πνευματικά

ώτης τὰ ὄπλα καὶ παρασκευάζει τὸν ἵππον εἰς πόλεμον, καὶ γεωργὸς ἀκονᾶ δρέπανον καὶ ὄδοιπόρος θαρρῶν ἀποδημίας ἄπτεται μακρᾶς καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀθλητῆς ἀποδύεται καὶ γυμνοῦται· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, καθάπερ θεῶν πνευματικοῦ τινος τῆς νηστείας φανεῖσις, καὶ ὡς στρατιῶται τὰ ὄπλα ἀποσιμῶμεν καὶ ὡς γεωργοὶ τὴν δρεπάνην ἀκονήσωμεν καὶ ὡς κυβερνήται πρὸς τὰ κύματα τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν τοὺς λογισμοὺς ἀντιτάξωμεν καὶ ὡς ὀδίται τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποδημίας ἀψώμεθα καὶ ὡς ἀθληταὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδυσώμεθα. Ὁ γὰρ πιστὸς καὶ γεωργὸς καὶ κυβερνήτης καὶ στρατιώτης καὶ ἀθλητῆς καὶ ὄδοιπόρος ἐστί... Νηστείαν δὲ οὐ ταύτην λέγω τὴν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ νηστείαν, οὐ τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἀμαρτημάτων... Φάρμακόν ἐστιν ἡ νηστεία, ἀλλὰ τὸ φάρμακον, κἂν μυριάκις ὠφέλιμον ἦ, πολυλάκις ἀχρηστον γίνεται διὰ τὴν ἀπειρίαν τοῦ χωμένου. Καὶ γὰρ καὶ καιρὸν εἰδέναι χρὴ, καθ' ὃν δεῖ τοῦτο ἐπιτιθέναι, καὶ ποσότητα αὐτοῦ τοῦ φαρμάκου καὶ σώματος κοᾶσιν τὴν δεχομένην καὶ χώρας φύσιν καὶ ὥραν ἔτους καὶ δίαιταν κατάλληλον καὶ πολλὰ ἕτερα· ὧν ὅπερ ἂν παροφθείη, τοῖς ἄλλοις λυμανεῖται πᾶσι τοῖς εἰρημένους».

86. Ο ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ (Μεγάλου Βασιλίου).

«Ψυχὴν ἔλαβες νοεράν, δι' ἧς Θεὸν περινοεῖς, τῶν ὄντων τὴν φύσιν λογισμῶ καθορᾶς, σοφίας δρέπη καρπὸν ἡδιστον. Πάντα μὲν σοι τὰ χερσαῖα ζῶα, ἡμερὰ τε καὶ ἄγρια, πάντα δὲ τὰ ἐν ὕδασι διατώμενα, καὶ ὅσα τὸν ἀέρα διαπέταται τοῦτον, δοῦλά ἐστι καὶ ὑποχέτρια. Οὐδ' σὺ μέντοι τέχνας ἐξεῦρες καὶ πόλεις συννεστήσω καὶ ὅσα ἀναγκαῖα καὶ ὅσα πρὸς τρυφήν ἐπενόησας; Οὐ βάσιμά σοι τὰ πελάγη διὰ τὸν λόγον; Οὐ γῆ καὶ θάλαττα ὑπηρετεῖ τῷ βίῳ τῷ σῶ; Οὐκ ἄηρ καὶ οὐρανὸς καὶ ἀστέρων χορεῖται σοὶ τὴν ἐναντῶν ἐπιδείκνυνται τάξι;».

86. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ» (Ε.Π. 31, 212).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Οὐκ ἄηρ...καὶ ἀστέρων χορεῖται τὴν ἐαυτῶν ἐπι-

μας ὄπλα· ὡς γεωργοί, ἄς ἀκονίσουμε τό δραπάνι τῆς πίστεώς μας· ὡς κυβερνήτες, ἄς ἀντιτάξουμε τή λογική στά κύματα τῶν ἀτοπων ἐπιθυμιῶν· ὡς ὁδοιπόροι, ἄς ἀρχίσουμε τό ἀποδημητικό ταξίδι πρὸς τόν οὐρανό· ὡς ἀθλητές, ἄς ἐτοιμαστοῦμε γιά τούς πνευματικούς ἀγῶνες ἐναντίον τοῦ κακοῦ.

Γιατί ὁ πιστός εἶναι καί γεωργός καί κυβερνήτης καί στρατιώτης καί ἀθλητής καί ὁδοιπόρος... Ὡς νηστεία ὁμως δέν ἐννοῶ τή νηστεία πού ἐννοοῦν οἱ πολλοί, ἀλλά τή σωστή νηστεία· δηλαδή ὄχι μόνο τήν ἀποχή ἀπό τίς τροφές, ἀλλά καί ἀπό τὰ ἁμαρτήματα... Ἡ νηστεία εἶναι φάρμακο· τό φάρμακο ὁμως, καί ἀναρίθμητες φορές ἂν εἶναι ὠφέλιμο, συχνά γίνεται ἄχρηστο ἐξαιτίας τῆς ἄγνοιας ἐκεῖνου πού τό χρησιμοποιοεῖ. Καί πράγματι, πρέπει νά γνωρίζουμε τό χρόνο πού πρέπει νά τό χρησιμοποιήσουμε, τήν ποσότητα πού πρέπει νά δώσουμε, τήν κρᾶση τοῦ σώματος, στό ὁποῖο θά τό χρησιμοποιήσουμε, τίς τοπικές συνθήκες, τήν ἐποχή τοῦ ἔτους, τήν κατάλληλη δίαιτα καί πολλά ἄλλα. Ὅποιοδήποτε ἀπό αὐτά δέ ληφθεῖ ὑπόψη, θά βλάψει ὄλα ἐκεῖνα πού ἔχουν ἀναφεροθεῖ».

86. Μετάφραση.

«Ἐλαβες λογική ψυχή, μέ τήν ὁποία σκέφτεσαι καλά τό Θεό, ἐρευνᾷς μέ τή σκέψη σου τή φύση τῶν ὄντων, θερίζεις τό γλυκύτατο καρπό τῆς σοφίας. Ὅλα τὰ ζῶα τῆς ξηρᾶς, ἡμερα καί ἄγρια, καί τῆς θάλασσας καί τὰ πετεινά εἶναι ὑπηρετές σου καί τὰ ἐξουσιάζεις. Μήπως ἐσύ δέ βρῆκες τέχνες, δέν ἴδρυσες πόλεις καί δέν ἐπινοήσες ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα γιά τή ζωή σου καί ὅσα σέ τέρπουν; Μήπως τὰ πέλαγα δέν εἶναι πλωτά πρὸς χάρι σου ἐξαιτίας τοῦ λογικοῦ σου; Μήπως ἡ ξηρά καί ἡ θάλασσα δέν ἐξυπηρετοῦν τή ζωή σου; Μήπως δέ σοῦ δείχνουν τήν τάξη τους ὁ ἄέρας, ὁ οὐρανός καί οἱ κυκλικές κινήσεις τῶν ἀστρῶν;».

δεικνύονται τάξιν; Σ' αὐτή τήν ἐποχή τοῦ γεωκεντρικοῦ ἠοσομοειδῶλου ὁ Βασίλειος συσχέτιζε τήν ἐπιστημονικοτεχνική πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν οὐρανό καί τούς ἀστέρες. Ἄραγε τί θά ἔλεγε, ἂν ζοῦσε στή σημερινή ἐποχή τῶν διαστημικῶν πτήσεων;

87. Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΩΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Τίς ἐδίδαξε τὴν μέλισσαν ἐργάζεσθαι τὸν κηρὸν καὶ σὺν ἐκείνῳ τὸ μέλι; Τίς τὴν πίτνυ καὶ τερέβινθον καὶ τῆς μαστίχης τὸ δένδρον τὸν λιπαρὸν ἐκείνον χυμὸν ἀποστάζειν ἐποίησεν; Ἡ τίς τὴν Ἰνδῶν χώραν ἐδημιούργησε ξηρῶν καρπῶν καὶ εὐωδῶν μητέρα; Τίς τὴν ἐλαίαν ἔφρυνε, πόνων σωματικῶν καὶ ἀλγηδόνων ἐπίκουρον; Τίς ἔδωκε ἡμῖν ριζῶν καὶ βοτανῶν διάγνωσιν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ποιότητων μάθησιν; Τίς τὴν ποιητικὴν τῆς ὑγείας ἰατρικὴν συνεστήσατο; Τίς ἀνῆκεν ἐκ τῆς γῆς θερμῶν ὑδάτων πηγὰς ἰωμένας; Καὶ προσήκει εὐκαίρως εἰπεῖν τὸ τοῦ Βαρούχ· Οὗτος (ὁ Θεὸς) ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο τέχνη ἐμπυροὶ καὶ πυρὸς χωρὶς καὶ ἄλλαι ἔνυδροι καὶ μυρία τῶν ἐπιτηδευμάτων εὐρέσεις, ἵνα ταῖς τοῦ βίου χρεῖαις ἀνευδεῆς ἢ διακονία γένηται. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς οὕτως, ὁ πρῶτος τῆς εὐποιίας εὐρετῆς καὶ τῶν ἡμῖν ἀναγκαίων πλούσιος ὁμοῦ καὶ συμπαθῆς χορηγός».

88. ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΡΓΙΑ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Μὴ ἐπαισχυνώμεθα τέχναις, μηδὲ ὄνειδος εἶναι νομίζομεν ἐργασίαν, ἀλλὰ ἀργίαν καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι ποιεῖν. Εἰ γὰρ ὄνειδος ἦν τὸ ἐργάζεσθαι, οὐκ ἂν αὐτὸ μετῆλθεν ὁ Παῦλος, οὐκ ἂν τοὺς μὴ ἐργαζομένους ἐκέλευσε μηδὲ ἐσθίειν. Ἀμαρτία γὰρ μόνον ἐστὶν ὄνειδος· ταύτην δὲ ἀργία τίττειν εἴθε καὶ οὐ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν πονηρίαν... Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ὁ χαλινὸς τῷ ἵππῳ,

87. Περικοπή ἀπὸ τὸν 1ο λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ φιλοπτωχείας καὶ εὐποιίας» (Ε.Π. 46, 464).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στὴν περικοπή αὐτὴ ὁ Γρηγόριος Νύσσης παρουσιάζει τίς διάφορες μορφές τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ὡς δῶρο τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς συνέχεια τοῦ εὐεργετικοῦ Του ἔργου μέσα στὸν κόσμον. Ἐπίσης ἐπισημαίνει ποίος πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς τεχνικῆς προόδου («ἵνα ταῖς τοῦ βίου χρεῖαις ἀνευδεῆς ἢ διακονία γένηται»).

87. Μετάφραση.

«Ποιός δίδαξε τή μέλισσα νά κατασκευάζει τό κεριά καί τό μέλι; Ποιός ἔκαμε τό πεῦκο, τήν κοκκοροβιθιά καί τό μαστιχόδεντρο νά στάζουν τόν λιπαρό ἐκεῖνο χυμό; Ἡ ποιός ἔκαμε τή χώρα τῶν Ἰνδιῶν μητέρα τῶν ξηρῶν καί ἀρωματικῶν καρπῶν; Ποιός φύτεψε τήν ἐλιά, πού μᾶς βοηθεῖ μέ τό λάδι της στούς σωματικούς πόνους καί στίς ὀδύνες; Ποιός μᾶς ἔδωσε τή δυνατότητα νά διακρίνουμε τίς ρίζες καί τά βότανα πού ἔχουν θεραπευτική δύναμη, καί νά γνωρίζουμε τίς εἰδικές θεραπευτικές τους ιδιότητές; Ποιός ἴδρυσε τήν ἰατρική πού μᾶς θεραπεύει, ὅταν ἀρρωσταίνουμε; Ποιός ἔβγαλε ἀπό τή γῆ θερμές ἰαματικές πηγές; Καί μέ τήν εὐκαιρία πρέπει νά ποῦμε τό λόγο τοῦ προφήτη Βαρούχ: Αὐτός (ὁ Θεός) βρῆκε κάθε ὁδό ἐπιστήμης καί τήν ἔδωσε στό παιδί Του Ἰακώβ καί στόν ἀγαπημένο Του Ἰσραήλ.

Γιά τοῦτο ἀκριβῶς ὑπάρχουν τέχνες πού χρησιμοποιοῦν τή φωτιά καί ἄλλες πού δέν τή χρησιμοποιοῦν, καί ἄλλες πού χρησιμοποιοῦν τό νερό, καί ἀναρίθμητες ἐφευρέσεις τῶν ἐπαγγελμάτων· γιά νά ἐξυπηρετοῦνται δηλαδή χωρίς ἔλλειψη οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς. Καί ὁ Θεός κατ' αὐτό τόν τρόπο εἶναι ὁ πρῶτος ἐφευρέτης τῶν καλῶν ἔργων καί ἐκεῖνος πού μᾶς χορηγεῖ πλουσιοπάροχα καί μέ συμπάθεια ὅλα τά ἀναγκαῖα γιά τή ζωή μας».

88. Μετάφραση.

«Ἄς μὴν ντρεπόμαστε γιά τίς χειρωνακτικές ἐργασίες· οὔτε νά νομίζουμε ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι αἰτία γιά κατηγορία· αἰτία γιά κατηγορία εἶναι ἡ ἀργία καί τό νά μὴν ἔχουμε νά κάνουμε κάτι. Γιατί, ἂν ἡ ἐργασία ἦταν ἐντροπή, δέ θά τήν ἐπιδίωκε ὁ Παῦλος, οὔτε θά παράγγελλε σ' ἐκείνους πού δέν ἐργάζονται, νά μὴν τρῶνε. Ντροπή, πραγματικά, εἶναι μόνο ἡ ἁμαρτία. Τήν ἁμαρτία ὁμως, καί μάλιστα ὄχι μία ἢ δύο καί τρεῖς μορφές ἁμαρτίας, ἀλλά ὅλη μαζί τήν κακία, τή

88. Περικοπή ἀπό τόν 1ο λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στό «Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καί Ἀκύλαν» (Ρωμ. 1στ', 3) (Ἐ.Π. 51, 193-194 καί 196).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὄνειδος· εἶναι καταφανής ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἑοδόου, ὁ ὁποῖος ἔλεγε: «ἔργον δ' οὐδέν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος». **μηδέ ἐσθίειν·** Β' Θεσ. γ', 10: «εἰ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδέ ἐσθιέτω».

τοῦτο τὸ ἔργον τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ... Οὐκ ἔστι τῶν πάντων οὐδέν, ὃ μὴ διὰ τῆς ἀργίας ἀπόλλυται. Καὶ γὰρ ὕδωρ, τὸ μὲν ἐστηκὸς σήπεται, τὸ δὲ τρέχον καὶ πανταχοῦ πλανώμενον τὴν ἀρετὴν διασφύζει τὴν ἑαυτοῦ· καὶ σίδηρος, ὃ μὲν ἐν ἀργίᾳ κείμενος, ἀπαλώτερός τε καὶ φανλότερος, ἰὼ πολλῶ δαπανώμενος, γίνεται· ὃ δὲ ἐν ἐργασίαις ὢν, πολὺν χρησιμώτερος καὶ εὐπρεπέστερος, ἀργύρου παντὸς οὐδὲν ἔλαττον ἀποστύβων. Καὶ γῆν μὲ τὴν ἀργοῦσαν ἴδοι τις ἂν οὐδὲν ὑγιᾶς ἐκφέρουσαν, ἀλλὰ πονηρὰς βοτάνας καὶ ἀκάνθας καὶ τριβόλους καὶ ἄκαρπα δένδρα, τὴν δὲ ἐργασίας ἀπολαύουσαν, καρποῖς ἡμέροις κομῶσαν. Καὶ ἕκαστον τῶν ὄντων ὑπὸ μὲν τῆς ἀργίας φθείρεται, ὑπὸ δὲ τῆς οἰκείας ἐργασίας χρησιμώτερον γίνεται. Ταῦτα οἷν εἰδότες ἅπαντα καὶ πόσον μὲν ἀπὸ τῆς ἀργίας τὸ βλάβος, πόσον δὲ ἀπὸ τῆς ἐργασίας τὸ κέρδος, τὴν μὲν φεύγωμεν, τὴν δὲ διώκωμεν».

89. Η ΕΠΙΜΕΛΗΣ ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΩΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ (Ἴσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Πᾶσαι αἱ τέχναι, ταῖς μὲν μελέταις συγκροτοῦνται καὶ μείζους γίνονται· ταῖς δ' ἀργίαις ἀπόλλυνται, μάλιστα δὲ ἡ τῶν λόγων δύναμις. Θεραπευομένη μὲν γὰρ καὶ ἀρδευομένη, μεγίστη γίνεται· ἀμελουμένη δέ, ραδίως ἀποφοιτᾷ καὶ ἀφίπταται».

90. Η ΑΝΑΓΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Νόμος ἦν Ἀθήνησι παλαιός, ὡς δ' ἐγὼ φημί, καὶ κάλλιστα ἔχων, ἐπειδὴν φθάσαιεν εἰς ἥβην οἱ νέοι, πρὸς τέχνας ἄγεσθαι, ἄγεσθαι δὲ

89. Περικοπή ἀπὸ τοῦ 3ο βιβλίου τῶν ἐπιστολῶν Ἴσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου (ἀριθ. 96) ('Ε.Π. 78, 805)

90. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 178 ἐπιστολή Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «Εὐδοξίῳ ρήτορι» ('Ε.Π. 37, 289).

Πραγματικὴς παρατήρησις: ἡ παροιμία παιδεύει· ἡ παροιμία λέγει «μὴ βιάζου ροῦν ποταμοῦ» καὶ Ἰπποσύνην δεδαότα... καὶ τῆς ψῆδης· τὸ ἀρχαῖο ποιητικὸ ἐπίγραμμα λέγει:

γεννά συνήθως ή άργία... Λοιπόν, ό,τι είναι για τό άλογο τό χαλινάρι, τό ίδιο είναι ή έργασία για τή φύση μας... Δέν ύπάρχει τίποτε άπολύτως πού νά μήν καταστρέφεται μέ τήν άργία. Πράγματι, και τό νερό πού είναι στάσιμο, βρωμά, ένώ εκείνο πού τρέχει και τριγυρίζει παντοϋ, διατηρεί τήν καλή του ποιότητα . Και τό σίδερο, όταν δέ χρησιμοποιείται, γίνεται μαλακότερο και άχρηστο, επειδή καταστρέφεται από τή σκουριά· ένώ εκείνο πού χρησιμοποιείται στις έργασίες, είναι πολύ χρησιμότερο, αλλά και πιο εύπαρουσίαστο, αφού δέ λάμπει λιγότερο από κάθε άσήμι. Και τή γη πού δέν καλλιεργείται, θά μπορούσε νά τήν ιδεί κανείς νά μήν παράγει τίποτε ώφέλιμο, αλλά βλαβερά βότανα, άγκάθια, τριβόλια και άκαρπα δέντρα, ένώ εκείνη πού απολαμβάνει τήν έργασία, νά είναι γεμάτη μέ ήμερους καρπούς. Και γενικά ή άργία καταστρέφει τό καθετί· αντίθετα, ή έργασία κάνει τά πάντα πιο χρήσιμα. Γνωρίζοντας λοιπόν όλα τούτα, καθώς επίσης και πόση είναι ή βλάβη από τήν άργία και τό κέρδος από τήν έργασία, άς αποφεύγουμε τήν πρώτη και άς επιδιώκουμε τή δεύτερη».

89. Μετάφραση.

«Όλες οι τέχνες μαθαίνονται καλά και αναπτύσσονται μέ τή μελέτη και τίς επιμελείς άσκήσεις, ένώ μέ τήν άργία χάνονται· και μάλιστα ή ρητορική τέχνη.

Η τέχνη αυτή, πράγματι, όταν καλλιεργείται μέ τήν αδιάκοπη μελέτη και ποτίζεται, κατά κάποιον τρόπο, μέ επιμελείς άσκήσεις και συνεχή χρήση, αναπτύσσεται σε μεγάλο βαθμό· όταν όμως παραμελείται, εύκολα αποχωρεί και πετά μακριά και χάνεται».

90. Μετάφραση.

«Υπήρχε ένας παλαιός νόμος στην Άθήνα, κατά τήν κρίση μου άριστος, σύμφωνα μέ τόν όποιο, όταν οι νέοι έφταναν στην έφηβική

«Ιππεύς ιππεύειν έδάη και άοιδός άείδειν.

Ήν δέ τις ιππεύειν δεδαώς έθέλησιν άείδειν,

Άμφοτέρων ήμαρτε, και ιπποσύνης και άοιδής».

Γενικά ή περικοπή διδάσκει ότι πρέπει νά γίνεται επαγγελματικός προσανατολισμός ανάλογα προς τίς έμφυτες κλίσεις των νέων.

τὸν τρόπον τοῦτον· προτίθεσθαι δημοσίᾳ ἐκάστης τέχνης ὄργανα καὶ προσάγεσθαι τούτους τοὺς νέους· ὅτω δὲ τύχη χαίρων ἕκαστος καὶ προστρέχων, τούτου καὶ τὴν τέχνην διδάσκεισθαι· ὡς τοῦ μὲν κατὰ φύσιν ἐπιτυγχάνοντος ὡς τὰ πολλά, τοῦ δὲ παρὰ φύσιν διαμαρτάνοντος. Τί μοι βούλεται τὸ διήγημα; Καὶ σὲ φημί χρῆναι, πρὸς φιλοσοφίαν γὰρ ἔχεις ἐπιτηδείως, ταύτης μὴ ἀμελεῖν, μηδὲ πρὸς ἄλλο τι μᾶλλον ἐθίζεσθαι τῶν οὐκ οἰκείων, ἢ ταύτης περιέχεσθαι πρὸς ἣν νέενυκας, οὐχ ὅτι ἀρίστη μόνον ἐστίν, ἀλλ' ὅτι καὶ προσφνεστέρα. Τὸ δὲ μὴ βιάζεσθαι ροῦν ποταμοῦ καὶ ἡ παροιμία παιδεύει· καὶ ἵπποσύνην ὀδεαότα μὴ ἄδειν ἐθέλει ἢ ποιήσεις· μὴ τί γένηται; μὴ καὶ τῆς ἵπποσύνης διαμάρτης καὶ τῆς ᾠδῆς».

**91. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ «ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ» ΣΠΟΥΔΕΣ.
Η «ΠΑΙΔΕΥΣΗ» ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΓΑΘΟ.
(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).**

«Οἶμαι πᾶσιν ἀνωμολογήσθαι τὸν νοῦν ἐχόντων, παίδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον· οὐ ταύτην μόνην τὴν εὐγενεστέραν καὶ ἡμετέραν, ἢ πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομψὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα μόνης ἔχεται τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξῶθεν, ἣν οἱ πολλοὶ Χριστιανῶν διαπτύουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλερὰν καὶ Θεοῦ πόρρω βάλλουσαν, κακῶς εἰδότες. Ὅσπερ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἀέρα, καὶ ὅσα τούτων, οὐκ ἐπειδὴ κακῶς τινες ἐξειλήφασιν, ἀντὶ Θεοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ σέβοντες, διὰ τοῦτο περιφρονητέον· ἀλλ' ὅσον χρήσιμον αὐτῶν καρποῦμενοι πρὸς τε ζωὴν καὶ ἀπόλαυσιν ὅσον ἐπικίνδυνον διαφεύγομεν...· οὕτω καὶ τούτων τὸ μὲν ἐξεταστικὸν τε καὶ θεωρητικὸν ἐδεξάμεθα· ὅσον δὲ εἰς δαίμοντας φέροι καὶ πλάνην καὶ ἀπωλείας βυθόν, διεπτύσαμεν· ὅτι μὴν καὶ ἐκ τούτων πρὸς θεοσέβειαν ὠφελήμεθα, ἐκ τοῦ χείρονος τὸ κορεῖπτον καταμαθόντες καὶ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων ἰσχὴν τοῦ καθ'

91. Περικοπή ἀπὸ τὸν ἐπιτάφιο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στό Μ. Βασίλειο ('Ε.Π. 36, 508-509).

Πραγματικὴ παρατήρησις: Ἡ περικοπή εἶναι μιά θαυμάσια ἀντίκρουση ἐκείνων πού προπαγανδίζουν τὴν ἀποφυγὴ τοῦ φωτός τῆς «θύραθεν» παιδείας.

ήλικία, οδηγούνταν στα επαγγέλματα, και μάλιστα με τόν έξιης τρόπο: Τοποθετούνταν φανερά σέ όλους τά εργαλεία κάθε επαγγέλματος και οδηγούνταν οί νέοι σ' αυτά· και ανάλογα μέ τό εργαλείο, γιά τό όποιο τύχαινε νά χαιρέται καθένas και έτρεχε νά τό περιεργαστεί, διδασκόταν και τό επάγγελμα πού σχετιζόταν μέ αυτό. Και τούτο, γιαντί τό επάγγελμα πού ταιριάζει μέ τή φύση μας, πετυχαίνει, ενώ εκείνο πού δέν ταιριάζει, αποτυχαίνει. Λοιπόν, τί θέλει νά μου ειπεί αυτή ή διήγηση; Θέλει νά μου ειπεί ότι και σύ, αφού έχεις φιλική διάθεση πρός τή φιλοσοφία, δέν πρέπει νά τήν παραμελείς, ούτε νά συνηθίζεις τόν εαυτό σου περισσότερο σέ κάτι άλλο από εκείνα πού δέν ανήκουν σ' αυτήν, αλλά νά επιδιώκεις αυτήν, πρός τήν όποία έχεις εκδηλώσει τήν κλίση σου, όχι μόνο γιαντί είναι άριστη, αλλά και επειδή είναι περισσότερο κατάλληλη γιά τή φύση σου. Και ή παροιμία διδάσκει ότι δέν πρέπει κανείς νά αλλάξει μέ τή βία τό ρεύμα του ποταμού· και ή ποίηση δέ θέλει ν' ασχολείται μέ τό άσμα εκείνος πού γνωρίζει τήν τέχνη νά διευθύνει τούς ίππους. Και τούτο, γιά νά μή συμβεί τί; Γιά νά μήν αποτύχεις και στήν τέχνη νά διευθύνεις τούς ίππους και στό άσμα».

91. Μετάφραση.

«Νομίζω πώς έχει γίνει παραδεκτό απ' όλους τούς συνετούς ανθρώπους ότι ή παιδεία είναι τό πρῶτο από τά αγαθά πού έχουμε και όχι μόνο ή χριστιανική μας παιδεία, πού είναι ή εκλεκτότερη και επιδιώκει τή σωτηρία και τό κάλλος τῶν θείων πραγμάτων, τά όποια μόνο μέ τό νοῦ συλλαμβάνονται· αλλά και ή έξωχριστιανική παιδεία, τήν όποία πολλοί χριστιανοί, έχοντας σχηματίσει λανθασμένη αντίληψη γι' αυτήν, τήν περιφρονοῦν, επειδή, λέγουν, κρύβει δόλιους σκοπούς, είναι επικίνδυνη και απομακρύνει από τό Θεό. Γιατί όπως ακριβῶς δέν πρέπει νά περιφρονοῦμε τόν οὐρανό, τή γῆ και τόν αέρα, και όσα υπάρχουν σ' αυτά, επειδή μερικοί έχουν σχηματίσει λανθασμένη αντίληψη, και, αντί νά λατρεύουν τό Θεό, λατρεύουν τά δημιουργήματά Του· αλλά αφού παίρνουμε απ' αυτά ό,τι είναι χρήσιμο γιά τή ζωή και τήν απόλαυσή μας, αποφεύγουμε ό,τι είναι επικίνδυνο...· κατά τόν ίδιο τρόπο και από αυτά πού μᾶς προσφέρει ή έξωχριστιανική παιδεία παραδεχτήκαμε ό,τι είναι χρήσιμο στήν

ἡμᾶς λόγον πεποιημένοι. Οὕκουν ἀτιμαστέον τὴν παιδευσιν, ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας».

92. Η ΩΦΕΛΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ «ΘΥΡΑΘΕΝ» ΠΑΙΔΕΙΑ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Καὶ ἡμῖν δὴ οὖν ἀγῶνα προκεῖσθαι πάντων ἀγῶνων μέγιστον νομίζειν χρεῶν, ὑπὲρ οὗ πάντα ποιητέον ἡμῖν καὶ ποιητέον εἰς δύναμιν ἐπὶ τὴν τούτου παρασκευήν, καὶ ποιηταῖς καὶ λογοποιοῖς καὶ ρήτορσι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον, ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσσεσθαι. Ὡσπερ οὖν οἱ δεισσοποιοί, παρασκευάσαντες πρότερον θεραπείαις τισὶν ὃ τί ποτ' ἂν ἦ τὸ δεξόμενον τὴν βαφήν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐπάγουσιν, ἂν τε ἀλουργόν, ἂν τέ τι ἕτερον ἢ τὸν αὐτὸν δὴ καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλοι ἀνέκκλυτος ἡμῖν ἅπαντα τὸν χρόνον ἢ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες, τηνικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ ἀπορορήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων· καὶ οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὄραν ἔθισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσβαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις. Εἰ μὲν οὖν ἐστὶ τις οἰκειότης πρὸς ἀλλήλους τοῖς λόγοις, προὔρογῃ ἡμῖν αὐτῶν ἢ γνωσῶσι γένοιτο· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τό γε, παράλληλα θέντας, καταμαθεῖν τὸ διάφορον, οὐ μικρὸν εἰς βεβαίωσιν τοῦ βελτίονος».

93. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΣΤΗ ΦΥΣΗ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Ἐβάδιζον κατ' ἐμαυτόν, ἤδη κλινοῦσης ἡμέρας. Ἄκτῃ δὲ ἦν ὁ περίπατος. Ἐβάδιζον οὖν καὶ οἱ πόδες ἐφέροντο, ἡ δὲ ὄψις εἶχε τὴν

92. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» (Ἐ.Π. 31, 568).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ στάση τοῦ Μ. Βασιλείου σχετικά πρὸς τὴν «θύραθεν» παιδεία δὲν εἶναι ἀρνητικὴ οὔτε δουλική, ἀλλὰ κριτικὴ.

93. Περικοπή ἀπὸ τὸν 26ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα» (Ἐ.Π. 35, 1237).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στὴν περικοπὴ αὐτὴ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζην-

Έρευνα και στις θεωρητικές αναζητήσεις, ενώ αποκρούσαμε καθετί που οδηγεί στην ειδωλολατρεία, στην πλάνη και στο βάθος της καταστροφής. Μάλιστα από την εξωχριστιανική παιδεία έχουμε και ωφεληθεί στην ευσέβεια και στη λατρεία του Θεού, γιατί γνωρίσαμε καλά το ανώτερο από το χειρότερο και έχουμε κάμει δύναμη της διδασκαλίας μας τις αδυναμίες εκείνης. Λοιπόν δέν πρέπει νά περιφρονούμε την παιδεία, επειδή μιά τέτοια περιφρόνηση φαίνεται καλό σέ μερικούς· αντίθετα, πρέπει νά θεωρούμε άμαθεις και άμόρφωτους τούς ανθρώπους που έχουν αυτή την αντίληψη».

92. Μετάφραση.

«Και έμεις λοιπόν είναι ανάγκη νά πιστεύουμε ότι βρίσκεται μπροστά μας ό μέγιστος άπ' όλους τούς άγώνες, που για χάρη του πρέπει νά κάνουμε τά πάντα και νά κοπιάζουμε όσο μπορούμε για την κατάλληλη προετοιμασία· και νά μελετούμε τά έργα τών ποιητών, τών πεζογράφων και τών ρητόρων, και νά συναναστρεφόμαστε μέ όλους τούς ανθρώπους, άπ' όπου πρόκειται νά ύπάρξει κάποια ωφέλεια για τή φροντίδα της ψυχής. Λοιπόν, όπως οι βαφεις, άφου προηγουμένως φροντίσουν νά έτοιμάσουν καθετί που θά βάψουν, τότε ρίχνουν τό χρῶμα, είτε αυτό είναι γνήσιο πορφυρό είτε κάποιο άλλο· κατά τόν ίδιο τρόπο κι έμεις· αν δηλαδή πρόκειται νά διατηρήσουμε ανεξίτηλη τή δόξα του καλού για πάντα, πρέπει νά προετοιμαστούμε πρώτα μέ τή μελέτη τών έργων της εξωχριστιανικής παιδείας, και κατόπιν νά ακούσουμε τίς ιερές και μυστικές αλήθειες του Ευαγγελίου. Συμβαίνει και έδώ κάτι ανάλογο μέ τό έξής: Πρώτα συνηθίζουμε νά βλέπουμε τόν ήλιο στό νερό, και έπειτα στρέφουμε τά πρόσωπά μας πρὸς τό ίδιο τό φῶς.

“Αν λοιπόν οι διδασκαλίες αυτές έχουν κάποια συγγένεια μεταξύ τους, θά μάς ήταν ωφέλιμο νά τίς γνωρίζαμε· αν όμως δέν έχουν συγγένεια, και μόνο τή διαφορά τους νά γνωρίσουμε, ξεετάζοντάς τες παράλληλα, θά συντελέσει πολύ στό νά διαπιστώσουμε ποιά είναι ή καλύτερη».

93. Μετάφραση.

«Βάδιζα μόνος μου την ώρα που άρχισε νά βραδιάζει. ‘Ο περίπατος γινόταν σέ κάποια άκρογιαλιά... Ένώ λοιπόν περπατούσα,

θάλασσαν. Ἡ δὲ ἦν θέαμα οὐχ ἡδύ, καίτοιγε ἄλλως ἡδιστον οὔσα, ὅταν γαλήνη πορφύρηται καὶ προσπαίξῃ ταῖς ἀκταῖς ἡδύ τι καὶ ἡμερον. Ἀλλὰ τί τότε; Ἀνέμου μεγάλου πνέοντος, διηγείρετό τε καὶ ἐπωρούετο· τῶν δὲ κυμάτων, ὃ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοῖς τοιούτοις κινήμασι, τὰ μὲν πόρρωθεν ἀνιστάμενα καὶ κατὰ μικρὸν κορυφούμενα, εἴτ' ἐλαπτούμενα, πρὸς ταῖς ἀκταῖς ἐλύετο· τὰ δὲ ταῖς γείτοσι πέτραις προσπίπτοντα καὶ ἀποκρουόμενα, εἰς ἄχνην ἀφρώδη καὶ ψιλλὴν ἐσκορπίζετο. Ἐνθα κάχληκες μὲν καὶ φνκία καὶ κήρυκες καὶ τῶν ὀστρέων τὰ ἐλαφρότατα ἐξωθεῖτο καὶ ἀλεπτύετο· ἔστι δὲ ἅ καὶ ἠροπάξετο πάλιν, ἀναχωροῦντος τοῦ κύματος. Αἱ δὲ ἦσαν ἄσειστοι καὶ ἀτίνακτοι».

94. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ. Η «ΑΜΕΙΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΑΜΕΙΝΟΝ ΦΕΡΟΥΣΑ ΜΟΥΣΙΚΗ» (Μεγάλου Βασιλείου).

«Κάθαροις δὲ ψυχῆς, ὡς ἀθρόως τε εἰπεῖν καὶ ὑμῖν ἱκανῶς, τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡδονὰς ἀτιμάζειν· μὴ ὀφθαλμοὺς ἐστιάειν ταῖς ἀτόποις τῶν θαυματοποιῶν ἐπιδειξέσει, μὴ διὰ τῶν ὠτῶν διεφθαρμένην μελωδίαν τῶν ψυχῶν καταχεῖν. Ἀνελευθερίας γὰρ δὴ καὶ ταπει-

νός περιγράφει θαυμάσια τὴν αἰσθητικὴ κατηγορία τοῦ «ὑψηλοῦ», ὅπως αὐτὴ φαίνεται στὴν τρικυμισμένη θάλασσα. Τό αἰσθητικὰ «ὑπέροχο» ἢ «ὑψηλό» τό ζεῖ κανεῖς, ὅταν βρίσκεται μπροστά σέ ἀντικείμενα ἢ φαινόμενα, πού δέν ἔχουν αὐστηρά καθορισμένη καὶ στατικὴ ἀρμονικὴ μορφή καὶ πού ὑπερπηδοῦν κάθε μέτρο καὶ ὄριο μέ τό μεγαλειώδη δυναμισμό τους, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ δέος ἀλλὰ καὶ εὐχάριστη ἐντύπωση ἀνυψώσεως καὶ γοητείας τοῦ πνεύματος μας. Σέ ἄλλη περίπτωσῃ ὁ Γρηγόριος παρουσιάζει τὴν αἰσθητικὴ κατηγορία τοῦ «χαριέντος», πού παρουσιάζεται κυρίως τὴν περίοδο τῆς ἀνοίξεως. «Νῦν, λέγει, αἰγιαλοῖς κύματα πένδεται, ἠλίψ δὲ νέφος, ἀέρι δὲ ἄνεμοι, γῆ δὲ φυτοῖς, φυτὰ δὲ ὄψεσι. Νῦν πηγὰ διαυγέστερον νόουσι· νῦν δὲ ποταμοὶ θαφιλέστερον, τῶν χειμερίων δεσμῶν λυθέντες. Καὶ λειμῶν εὐδωδεῖ καὶ φυτὸν βρούει καὶ κείρεται πόα καὶ ἄρνες ἐπισκιρτῶσι χλοεραῖς ταῖς ἀρούραις (= τοῖς ἀγροῖς). Ἄρτι δὲ ποιμῆν καὶ βουκόλος ἀρμόζονται σύριγγας καὶ νόμιον ἐμπνέουσι μέλος... Μέλισσα... λειμῶνας ἐφίπταται καὶ συλᾷ τὰ ἄνθη... Ἄρτι δὲ καλιὰν ὄρνις πῆγνουσι.. Πάντα Θεὸν ὑμνεῖ καὶ δοξάζει φωναῖς ἀλαλήτοις» (Ἐ.Π. 36, 617-619).

Πάντες γενικά οἱ Πατέρες ἐξυμνοῦν τό κάλλος τῆς φύσεως, πού ἀνεβάζει τό νοῦ στό «πανυπερτέλειον» κάλλος τοῦ Θεοῦ.

παρατηροῦσα τή θάλασσα. Τό θέαμα δέν ἦταν χαρούμενο, ἄν καί ἄλλες φορές εἶναι πολύ πολύ χαρούμενο, ὅταν γίνεται σκοτεινή μέ τή γαλήνη καί κάτι τό εὐχάριστο καί ἡμερο χαριεντίζεται μέ τ' ἀκρογιαλία. Ἄλλά τί γινόταν τότε; Ἐπειδή φυσοῦσε δυνατός ἀέρας, ἡ θάλασσα σηκωνόταν ψηλά καί βούιζε δυνατά. Ἀπό τά κύματα – συνηθισμένο φαινόμενο στίς θαλασσοταραχές – ἄλλα ἀνυψώνονταν ἀπό μακριά καί σιγά σιγά σχηματίζαν κορυφή· ἔπειτα χαμήλωναν καί διαλύονταν στ' ἀκρογιαλία. Ἄλλα, ἀφοῦ ἔπεφταν μέ ὀρμή στούς γειτονικούς βράχους καί ἀποκρούονταν, σκορπίζονταν σέ ἀφρούς. Τότε βότσαλα, φύκια, κογγύλια καί ἐλαφρά στρεΐδια σπρώχονταν πρός τά ἔξω καί ἔβγαιναν στήν ἀκρογιαλιά· ἀλλά τό κύμα ὑποχωρώντας ἔπαιρνε πάλι πρός τά μέσα πολλά ἀπό αὐτά καί τυχόν ἄλλα ἐλαφρά ἀντικείμενα πού ὑπῆρχαν στήν ἀκρογιαλιά.

Οἱ βράχοι ὁμως ἦταν ἀσάλευτοι καί ἀκλόνητοι».

94. Μετάφραση.

«Καθαρισμός ὁμως ψυχῆς, γιά νά σᾶς μιλήσω γενικά καί ὅπως πρέπει, εἶναι ἡ περιφρόνηση τῶν ἡδονῶν πού προέρχονται ἀπό τίς αἰσθήσεις· νά μὴν τρέφουμε δηλαδή τά μάτια μας μέ τίς ἀπρεπεῖς ἐπιδείξεις τῶν θαυματοποιῶν, οὔτε νά κατακλύζουμε τίς ψυχές μας μέ ἀνήθικη μελωδία μέσω τῶν αὐτιῶν μας. Γιατί ἀπό τό εἶδος αὐτό τῆς μουσικῆς γεννιοῦνται συνήθως καί ὑπάρχουν μέσα στήν ψυχὴ πάθη, τά ὅποια τήν ὑποδουλώνουν καί τήν ταπεινώνουν. Ἄλλά πρέπει νά ἐπιδιώκουμε τήν ἄλλη μουσική, τήν ἀνώτερη, πού ὀδηγεῖ καί στό καλύτερο. Τῆ μουσική αὐτὴ χρησιμοποιώντας καί ὁ Δαυίδ, ὁ ποιητὴς τῶν ἱερῶν ψαλμῶν, ἐλευθέρωνε τό βασίλια Σαούλ ἀπό τὴ βαριά ψυχικὴ κατάθλιψη.

Λέγεται ἐπίσης ὅτι καί ὁ Πυθαγόρας, ὅταν κάποτε συνάντησε

94. Περικοπή ἀπό τό λόγο τοῦ Μ. Βασιλείου «Πρὸς τοὺς νέους...» (Ε.Π. 31, 581-584).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ὅλη ἡ περικοπή φανερώνει ὅτι ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἀποψη εἶναι ἀπαράδεκτη κάθε μορφή τέχνης, ἡ ὁποία γεννᾷ τὰ «ἀνελευθερίας καί ταπεινότητος ἔκγονα πάθη». Γιά τό λόγο αὐτό οἱ Πατέρες καταπολεμοῦσαν τό αἰσχρὸ θέατρο τῆς ἐποχῆς τους, τό ὁποῖο κατὰ τό Χρυσόστομο ἦταν «ἐπιθυμίας ἀτόπου κατασκευή, μοιχείας μελέτη, ἀκολασίας διδασκαλεῖον».

νόητος ἔγκονα πάθη ἐκ τοῦ τοιούτουδε τῆς μουσικῆς εἵδους ἐγγίνεσθαι πέφυκεν. Ἄλλὰ τὴν ἐτέραν μεταδιωκτέον ἡμῶν, τὴν ἀμείνω τε καὶ εἰς ἄμεινον φέρουσαν, ἣ καὶ Δαβὶδ χρώμενος, ὁ ποιητὴς τῶν ἱερῶν ἁσμάτων, ἐκ τῆς μανίας τὸν βασιλέα καθίστη. Λέγεται δὲ καὶ Πυθαγόραν, κωμασταῖς περιτυχόντα μεθύουσι, κελεῦσαι τὸν αὐλητὴν τὸν τοῦ κόμον κατάρχοντα, μεταβαλόντα τὴν ἁρμονίαν, ἐπανλήσασί σφισι τὸ Δώριον· τοὺς δὲ οὕτως ἀναφρονῆσαι ὑπὸ τοῦ μέλους, ὥστε, τοὺς στεφάνους ρίψαντας, αἰσχυνομένους ἐπανελθεῖν. Ἔτεροι δὲ πρὸς αὐτὸν κορυβαντιῶσι καὶ ἐκβαχεύονται. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ διάφορον ὑγιουσ ἢ μοχθηρᾶς μελωδίας ἀναπλησθῆναι».

95. ΟΙ ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΑΛΜΩΔΙΑ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Διὰ τοῦτο τὰ ἐναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῶν ἐπινενόηται, ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν ἢ καὶ ὄλως οἱ νεαροὶ τὸ ἦθος τῶ μὲν δοκεῖν μελωδῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύονται...

Ψαλμὸς γαλήνη ψυχῶν, βραβευτῆς εἰρήνης, τὸ θορυβοῦν καὶ κυμαῖνον τῶν λογισμῶν καταστέλλων. Μαλάσσει μὲν γὰρ τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τὸ δὲ ἀκόλαστον σωφρονίζει. Ψαλμὸς φιλίας συναγωγός, ἔνωσις διεστώτων, ἐχθραίνόντων διαλλακτήριον. Τίς γὰρ ἔτι ἐχθρὸν ἠγεῖσθαι δύναται, μεθ' οὗ μίαν ἀφῆκε πρὸς Θεὸν τὴν φωνήν; Ὡστε καὶ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀγάπην ἢ ψαλμωδία παρέχεται οἰονεὶ σύνδεσμόν τινα πρὸς τὴν ἔνωσιν τὴν συνωδίαν ἐπινοήσασα καὶ εἰς ἐνὸς χοροῦ συμφωνίαν τὸν λαὸν συναρμολοῦσα».

96. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ (Ψευδο-Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου).

«Ἄχραντοι γὰρ εἰσιν αἱ τοῦ Θεοῦ κρύφια καὶ ὑπὲρ νοῦν εὐώδεις εὐπρέπειαι καὶ νοητῶς ἐμφαίνονται μόνοις τοῖς νοεροῖς... Τὸ γὰρ τῆς

95. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στὸν πρῶτο ψαλμὸ (Ἐ.Π. 29. 212).

96. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο «Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας», τὸ ὁποῖο ἀποδόθηκε στὸ Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη, ἀλλ' ἔχει ὁμως γραφεῖ γύρω στὰ 500 μ.Χ. (Ἐ.Π. 3, 473).

χορευτές μεθυσμένοι, πού τραγουδοῦσαν κάνοντας ἀσχήμιες στους δρόμους, παρακάλεσε ἐκείνον πού ἐπαιξε τόν αὐλό καί ἦταν ἀρχηγός αὐτῆς τῆς ὀργανιστικῆς πομπῆς, νά ἀλλάξει ἀρμονία καί νά τοὺς παίξει μέ τόν αὐλό τό δωρικό μέλος· τότε ἐκείνοι τόσο ὀρθοφρόνησαν μέ τῆ μελωδία αὐτή, ὥστε, ἀφοῦ πέταξαν τά στεφάνια, γύρισαν πάλι μέ ντροπή στά σπίτια τους. Ἔαλλοι ὁμως μέ τόν ἦχο τοῦ αὐλοῦ γίνονται ἔξαλλοι ἀπό μανιώδη ἐνθουσιασμό καί πέφτουν σέ βακχική μανία. Τόσο μεγάλη λοιπόν εἶναι ἡ διαφορά στόν ἄνθρωπο, ὅταν γεμίζει τὴν ψυχὴ του μέ καλὴ ἢ μέ κακὴ μελωδία».

95. Μετάφραση.

«Οἱ ἀρμονικὲς αὐτὲς μελωδίες τῶν ψαλμῶν ἔχουν ἐπινοηθεῖ γιὰ χάρη μας, ὥστε τὰ παιδιά ἢ καί οἱ τελείως ἀνῶριμοι στόν τρόπο τῆς ζωῆς νά φαίνονται βέβαια ὅτι ψάλλουν, στήν πραγματικότητα ὁμως νά μορφώνονται πνευματικά.... Ὁ ψαλμός γαληνεύει τίς ψυχές, βραβεύει τὴν εἰρήνην, καταπραίνει τὸ θόρυβο καί τὰ κύματα τῶν ἀνήσυχων λογισμῶν. Καί τοῦτο, γιατί μαλακώνει τὴν ὀργανισμένη ψυχὴ καί σωφρονίζει ὅ,τι εἶναι ἀχαλίνωτο. Ὁ ψαλμός συνδέει τοὺς φίλους, ἐνώνει τοὺς χωρισμένους, συμφιλιώνει τοὺς ἐχθροὺς. Πράγματι, ποίος μπορεῖ νά θεωρεῖ ἀκόμη ὡς ἐχθρό του ἐκείνον, μέ τόν ὁποῖο συμπροσευχήθηκε στό Θεό;

Ἔσπε ἡ ψαλμωδία προσφέρει καί τό μέγιστο ἀπό τὰ ἀγαθὰ, τὴν ἀγάπη· γιατί κατὰ κάποιον τρόπο ἐπινόησε τὴ μουσικὴ συμφωνία σάν κάποιον δεσμό γιὰ τὴν ἔνωση καί συνταιριάζει τό λαό στήν ἀρμονία τῶν φωνῶν ἐνός χοροῦ».

96. Μετάφραση.

«Πραγματικά, οἱ μυστικὲς καί ἀνώτερες ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς διανοιάς μας μυρωδάτες ἐμφανίσεις τῆς θείας ὠραιότητος εἶναι ἀμόλυντες καί φαίνονται νοερά μόνο μέσα στά λογικά ὄντα... Γιατί τό ἀμετάβλητο ὁμοίωμα τῆς θεόμορφης ἀρετῆς, πού εἶναι κατασκευασμένο μέ καλὴ μίμηση, καθὼς ἀποβλέπει σ' κείνο τό ὑπεραισθητό καί μυ-

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ἡ περικοπὴ, ἡ ὁποία φανερώνει τό μυστικισμό τοῦ δευδο-Διονυσίου, μαρτυρεῖ ὅτι αὐτός γνωρίζει τὴν πλατωνικὴ καί νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία.

θεοειδοῦς ἀρετῆς ἀπαράγραπτον εὖ μεμιμημένον ἄγαλμα πρὸς ἐκεῖνο τὸ νοητὸν καὶ εὐῶδες ἀφορῶν κάλλος, οὕτως ἑαυτὸ τυποῖ καὶ διαπλάττει πρὸς τὸ κάλλιστον μίμημα... Οὕτω τοῖς φιλοκάλοις ἐν νῶ γραφεῦσιν ἢ πρὸς τὸ εὐῶδες καὶ κρύφιον κάλλος ἀτενῆς καὶ ἀπαρέγκλιτος θεωρία τὸ ἀπλανὲς δωρήσεται καὶ θεοειδέστατον ἵνδαλμα».

97. Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ (Μεγάλου Φωτίου).

«Μὴ ταχὺς ἦσθα ζευγνύειν εἰς φιλίαν· συζεύξας δέ, παντὶ τρόπῳ τὸν δεσμὸν ἄλλτον συντήρει, ἅπαν τοῦ πλησίον ἀνέχων τὸ βάρος, πλὴν εἰ ψυχῆς κίνδυνον ἐπάγει... Ἐκεῖνοις δὲ κέχρησο φίλοις, οἱ πρὸς ἑτέρους κατὰ πάντα καιρὸν ἄδολον διεσώσαντο τὴν φιλίαν καὶ μῆτε εὐπραγοῦσι βασκανίας ἐπέβαλον ὀφθαλμὸν, μῆτε ἠμέλησαν δυσπραγούντων. Πολλοὶ γὰρ κακῶς μὲν πράττουσιν ἐπεκουρησάν τε καὶ συνήρογησαν τοῖς φίλοις, εὖ δὲ φερομένων, ὄρᾶν οὐκ ἤνεγκαν τὴν εὐημερίαν· καὶ οὗς οὐκ ἤλεγξε καιρὸς συμπαθείας, τούτους ἐφώρασε τὸ πάθος τοῦ φθόνου. Κτῶ τοίνυν φίλους, μὴ τοὺς φαύλους, ἀλλὰ τοὺς ἀρίστους...· μὴ ζῆτει δὲ παρὰ φίλων ἀκούειν τὰ ἡδέα, ἀλλὰ τὰ ἀληθῆ μάλλον».

98. ΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΦΙΛΩΝ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Τὸν φιλοῦντά με, οὐχ ὅταν ἐπαινῆ με μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐγκαλῆ καὶ διορθῶται, τότε φαίην ἂν ἔγωγε φιλεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ἀπλῶς πάντα ἐπαινεῖν, καὶ τὰ καλῶς ἔχοντα καὶ τὰ μὴ καλῶς, οὐκ ἔστι

97. Περικοπή ἀπὸ τὴν 6η ὁμιλία τοῦ Μ. Φωτίου «πρὸς Μιχαὴλ τὸν Ἄρχοντα Βουλγαρίας» (Ι. Βαλέττα, Φωτίου ἐπιστολαί, ἐν Λονδίῳ 1864, σ.229-230).

Πραγματικές παρατηρήσεις: συντήρει· βρβλ. τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτη: «Βραδέως μὲν γίγνου φίλος· γενόμενος δέ, πειρῶ διαμένειν». **διεσώσαντο τὴν φιλίαν**· βρβλ. ἐπίσης τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτη: «Μηδένα φίλον ποιοῦ, πρὶν ἂν ἐξετάσης πῶς κέχρηται τοῖς πρότερον φίλοις». **τὸ πάθος τοῦ φθόνου**· κατὰ τὸν Πλάτωνα ὁ φθόνος εἶναι «λύπη ἐπὶ φίλων ἀγαθοῖς ἢ οὐσί ἢ γεγεννημένοις».

ρωδάτο κάλλος, διαμορφώνει με αυτό τον τρόπο τον έαυτό του και τον διαπλάσσει στην ωραιότητα απομίμηση Έκείνου... Έτσι ή σταθερή και αδιάκοπη θεωρητική ένατένιση προς τό μυρωδάτο και μυστικό κάλλος θά χαρίσει στους ζωγράφους, πού αγαπούν τό ώραϊο και δέν είναι άλλοι, παρά ή ίδια ή διάνοιά μας, τό όμοίωμα πού είναι σταθερό και έχει μορφή πάρα πολύ όμοια προς τή μορφή τοῦ Θεοῦ».

97. Μετάφραση.

«Μή βιάζεσαι νά δημιουργεῖς φιλικούς δεσμούς· ἄν όμως δημιουργήσεις, νά διατηρεῖς ἀδιάλυτο τό δεσμό μέ κάθε τρόπο, βαστάζοντας όλο τό βάρος τοῦ πλησίον, ἐκτός ἄν τοῦτο ἔχει ὡς συνέπεια κάποιο κίνδυνο γιά τήν ψυχή σου... Νά κάνεις φίλους ἐκείνους πού διατήρησαν πάντοτε εὐκρινή τή φιλία τους πρὸς τοὺς ἄλλους, καί δέν τοὺς εἶδαν μέ μάτι ζηλοτυπίας, ὅταν εὐτυχοῦσαν, οὔτε ἀδιαφόρησαν, ὅταν δυστυχοῦσαν. Γιατί πολλοί πρόσφεραν συνδρομή καί βοήθησαν τοὺς φίλους, ὅταν δυστυχοῦσαν· ὅταν ὅμως εὐτυχοῦσαν, δέν μπορούσαν νά βλέπουν τήν εὐτυχία τους· κι ἐκείνους πού δέν τοὺς φανέρωσε ὁ καιρός τῆς συμπάθειας ἄν ἦταν πραγματικοί φίλοι ἢ ὄχι, τοὺς ἀνακάλυψε τό πάθος τοῦ φθόνου. Νά κάνεις λοιπόν φίλους ὄχι τοὺς φαύλους, ἀλλά τοὺς ἄριστους· νά μή ζητᾶς ὅμως νά ἀκοῦς τά εὐχάριστα ἀπό τοὺς φίλους· νά ζητᾶς καλύτερα νά ἀκοῦς τά ἀληθινά».

98. Μετάφραση.

«Γιά ἐκεῖνον πού εἶναι φίλος μου, θά ἔλεγα πὼς μέ ἀγαπᾶ ὄχι μόνο ὅταν μέ ἐπαινεῖ, ἀλλά καί ὅταν μέ κατηγορεῖ καί μέ διορθώνει. Γιατί τό νά ἐπαινεῖ κανεῖς ὅλα ἀνεξαιρέτως, δηλαδή καί τά καλά καί τά ἀσχημα, δέν εἶναι γνῶρισμα φίλου, ἀλλά ἀπατεώνα καί εἴρωνα· ἐνῶ νά ἐπαινεῖ κανεῖς, ἄν γίνεται κάτι πού πρέπει, καί νά κατηγορεῖ, ἄν γίνεται κάποιο σφάλμα, τοῦτο εἶναι γνῶρισμα φίλου καί κηδεμόνα... Τὸν ἐχθρό λοιπόν δέν τόν δέχομαι, οὔτε ὅταν ἐπαινεῖ· τό φίλο

98. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Χρυσσοστόμου στό «Σαῦλε, Σαῦλε, τί μέ διώκεις;» (Πραξ. θ', 4) ('Ε.Π. 51, 131).

Πραγματικές παρατηρήσεις: φησί τις· στίς Παροιμ. κζ' 6.

φιλοῦντος, ἀλλ' ἀπατεῶνος καὶ εἴρωνος· τὸ δὲ ἐπαινεῖν μὲν ἂν τι τῶν δεόντων γίνηται, ἐγκαλεῖν δὲ ἂν τι διαμαρτάνηται, τοῦτο φίλου καὶ κηδεμόνος... Τὸν μὲν οὖν ἐχθρὸν οὐδὲ ἐπαινοῦντα δέχομαι, τὸν δὲ φίλον καὶ ἐγκαλοῦντα προσίεμαι. Ἐκεῖνος, κἂν φιλῇ με, ἀηδὴς ἐστίν· οὗτος κἂν τραυματίζῃ με, ποθεινός ἐστίν· ἐκεῖνον τὸ φίλημα ὑποψίας γέμει, τούτου τὸ τραῦμα κηδεμονίαν ἔχει. Διὰ τοῦτο, φησί τις· «Ἄξιοπιστότερα τραύματα φίλου ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ».

99. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ-ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ἐνθα ἂν ἡ ἀγάπη, πάντα οἰστά ἐστιν. «Σπουδάζοντες, φησί, τηρεῖν τὴν ἐνότητά τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης». Τί ἐστὶν ἐνότης πνεύματος; Καθάπερ ἐν σώματι πνεῦμά ἐστι τὸ πάντα συνέχον καὶ ἐν τι ποιοῦν τὸ ἐν διαφόροις ὄν μέλεσιν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Διὰ γὰρ τοῦτο τὸ Πνεῦμα ἐδόθη, ἵνα τοὺς γένηι καὶ τρόποις διαφόροις διεστηκότας ἐνώση. Ὁ γὰρ γέρον καὶ ὁ νέος, ὁ πένης καὶ ὁ πλούσιος, ὁ παῖς καὶ ὁ ἔφηβος, ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ πᾶσα ψυχὴ ἐν τι γίνεται καὶ μᾶλλον ἢ εἰ σῶμα ἐν ἡν. Ταύτης γὰρ τῆς συγγενείας πολλῶν μείζων ἐκεῖνη καὶ πλείων ἢ ἀκριβεία τῆς ἐνώσεως. Ἡ γὰρ τῆς ψυχῆς συνάφεια ἀκριβεστέρα ἐστὶν ὅσῳ καὶ ἀπλή καὶ μονοειδὴς ἐστὶ. Πῶς δὲ αὕτη φυλάττεται; «Ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης». Οὐκ ἐστὶν ἐν ἔχθρῳ καὶ διαστάσει ταύτην εἶναι... Καλὸς οὗτος ὁ δεσμός· τούτῳ τῷ δεσμῷ καὶ ἀλλήλοις καὶ πρὸς τὸν Θεὸν συνδήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς... Ὁ ἰσχυρὸς καὶ δεδεμένος μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς διαβαστάζει τε ἐκεῖνον καὶ οὐκ ἀφήσιν ἀπολέσθαι· κἂν μετὰ τοῦ ραθύμου προσδεθῇ, διεγείρει μᾶλλον αὐτόν. «Ἀδελφός γὰρ ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, φησί, ὡς πόλις ὄχυρά». Ταύτην τὴν ἄλλοισιν οὐχ ὁδῶν διάστημα κωλύσαι δύναται, οὐκ οὐρανός, οὐ γῆ, οὐ θάνατος, οὐκ ἄλλο οὐδέν, ἀλλὰ πάντων ἐστὶ κρείττων καὶ ἰσχυροτέρα».

99. Περικοπή ἀπὸ τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολή (Ε.Π. 62, 72-73).

Πραγματικὴ παρατηρήσις: «σπουδάζοντες... ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης»· Ἐφεσ. δ', 3. «ἀδελφός γάρ... ὡς πόλις ὄχυρά»· Παροιμ. ιη', 19.

ὁμως τόν ἀφήνω νά ῥθει κοντά μου, ἀκόμη καί ὅταν μέ κατηγορεῖ. Ὁ ἐχθρός, καί ἂν ἐκδηλώνει ἀγάπη πρὸς ἐμένα, εἶναι ἀηδιαστικός· ἐνῶ ὁ φίλος, καί ὅταν μοῦ προξενεῖ τραύματα, εἶναι ἐπιθυμητός. Τό φίλημα τοῦ ἐχθροῦ εἶναι γεμάτο ἀπό ὑποψία· ἐνῶ τό τραῦμα ἀπό τό φίλο εἶναι ἀποτέλεσμα κηδεμονίας. Γι' αὐτό κάποιος λέγει: «Ἐμπνέοντων περισσότερη ἐμπιστοσύνη τά τραύματα πού προέρχονται ἀπό τό φίλο, παρά τά θεληματικά φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ».

99. Μετάφραση.

«Ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη, ἐκεῖ εἶναι ὅλα ὑποφερτά. «Νά φροντίζετε μέ προθυμία, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, νά διατηρεῖτε, μέσω τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης, τήν ἐνότητα πού μᾶς ἔδωσε τό Πνεῦμα». Τί εἶναι ὁμως ἡ ἐνότητα τοῦ Πνεύματος; Ὅπως ἀκριβῶς στό σῶμα, τό πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού τά συγκρατεῖ ὅλα καί κάνει ἕνα πράγμα ἐκεῖνο πού ὑπάρχει στά διάφορα μέλη, κάτι ἀνάλογο γίνεται κι ἐδῶ. Πράγματι, γι' αὐτό τό σκοπό δόθηκε τό Πνεῦμα· γιά νά ἐνώσει δηλαδή ἐκείνους πού ἦταν χωρισμένοι ἐξαιτίας τῆς διαφορετικῆς καταγωγῆς καί τῶν διαφορετικῶν συνηθειῶν. Ἔτσι ὁ γέρος καί ὁ νέος, ὁ φτωχός καί ὁ πλούσιος, τό παιδί καί ὁ ἔφηβος, ἡ γυναίκα καί ὁ ἄντρας καί κάθε ἄλλη ψυχή γίνονται μιά ἐνότητα, καί μάλιστα πολύ τελειότερη ἀπό τό νά ἦταν ἕνα σῶμα. Πράγματι, ἡ πνευματική συγγένεια εἶναι μεγαλύτερη ἀπό τήν σωματική καί ἡ τελειότητα τοῦ δεσμοῦ τῆς περισσότερη. Καί τοῦτο, γιατί ἡ ψυχική σύνδεση εἶναι πιό τέλεια, ἀπόλυτη καί μοναδική. Μέ ποιό τρόπο ὁμως διατηρεῖται ἡ σύνδεση αὐτή; Νά πῶς διατηρεῖται: «Μέ τό σύνδεσμο τῆς εἰρήνης». Μέσα στήν ἔχθρα καί στή διχόνοια δέν μπορεῖ νά σταθεῖ... Εἶναι, πράγματι, ὡραῖος αὐτός ὁ δεσμός. Μέ αὐτόν ἄς συνδέσουμε τούς ἑαυτούς μας, καί μεταξύ τους καί μέ τόν Θεό... Ὁ ἰσχυρός καί δεμένος μέ τόν ἀδύνατο, καί τόν στηρίζει στήν πορεία του καί δέν τόν ἀφήνει νά χαθεῖ· καί ἂν συνδεθεῖ μέ τόν ὀκνηρό, διεγείρει περισσότερο τήν προθυμία του. «Γιατί, λέγει ἡ Γραφή, ἕνας ἀδερφός, ἂν βοηθεῖται ἀπό ἄλλο ἀδερφό, εἶναι σάν μιά πόλη ὀχυρωμένη». Αὐτήν τήν ἀλυσίδα δέν μπορεῖ νά τήν ἐμποδίσει οὔτε ἡ ἀπόσταση τῶν δρόμων, οὔτε ὁ οὐρανός, οὔτε ἡ γῆ, οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε τίποτε ἄλλο· ἀλλά εἶναι καλύτερη καί ἰσχυρότερη ἀπ' ὅλα».

100. Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ (Ίσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Ἡ εἰρήνη τῆ δικαιοσύνη συγκεκριμένη θεῖόν ἐστι χορημία· εἰ δὲ θατέρα ἄνευ τῆς ἐτέρας εἶη, λυμαίνεται τὸ τῆς ἀρετῆς κάλλος. Ἔστι μὲν γὰρ εἰρήνη καὶ λησταῖς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λύκοις· τοῖς μὲν ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων, τοῖς δὲ ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν προβάτων. Ἄλλ' οὐκ ἂν καλέσαιμι ταύτην εἰρήνην τὴν τῆ δικαιοσύνη μὴ κοσμουμένην. Εἰ δ' αὐτῇ συνέλθοι, ὄντως εἰρήνη κεκλήσεται. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔφη· «Οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν». Ὅτι γὰρ οὐ πᾶσαν εἰρήνην, ἀλλὰ τὴν τῆ κακία συνεξευγμένην ἀποκηρύττει, ἀλλαχοῦ φησιν· «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν». Εἰρήνη γὰρ ὄντως ἐκείνη ἐστίν, ἣ τῆ δικαιοσύνη καὶ τῆ εὐσεβείᾳ σεμννομένη».

101. Η ΠΛΕΟΝΕΞΙΑ ΑΔΙΚΕΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Σὺ δὲ οὐ πλεονέκτης; Σὺ δὲ οὐκ ἀποστερητῆς, ἃ πρὸς οἰκονομίαν ἐδέξω, ταῦτα ἴδια σεαυτοῦ ποιούμενος; Ἦ ὁ μὲν ἐνδεδυμένον ἀπογυμνῶν λωποδύτης ὀνομασθήσεται, ὁ δὲ τὸν γυμνὸν μὴ ἐνδύων, δυνάμενος τοῦτο ποιεῖν, ἄλλης τινὸς ἐστὶ προσηγορίας ἄξιος; Τοῦ πεινῶντός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν σὺ κατέχεις· τοῦ γυμνητεύοντος τὸ ἱμάτιον, ὃ σὺ φυλάσσεις ἐν ἀποθήκαις· τοῦ ἀνυποδέτου τὸ ὑπόδημα, ὃ παρὰ σοὶ κατασῆπεται· τοῦ χρῆζοντος τὸ ἀργύριον, ὃ κατορύξας ἔχεις. Ὡστε τοσοῦτους ἀδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἐδύνασο».

102. ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΩΝ ΠΑΣΧΟΝΤΩΝ (Γρηγορίου Ναζιανζηνού).

«Καθαρθῶμεν οὖν ἐλεήσαντες καὶ λενκανθῶμεν, οἱ μὲν ὡς ἔριον,

100. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 246η ἐπιστολή ἀπὸ τὸ 3ο βιβλίον ἐπιστολῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ('Ε.Π. 78, 924-925).

Πραγματικές παρατηρήσεις: μάχαιρα· Ματθ. ι, 34. Ἡ μάχαιρα, ὄπλο πολεμικό, ἀναφέρεται συνεκδοχικὰ καὶ μετωνυμικὰ πρὸς δήλωση τοῦ πολέμου· δηλαδὴ τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν διαχωρισμῶν πού γίνονται ἐξαιτίας τοῦ Εὐαγγελίου. εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· Ἰωάν. ιδ', 27.

100. Μετάφραση.

«Ἡ εἰρήνη πού εἶναι ἀχώριστα ἐνωμένη μέ τή δικαιοσύνη, εἶναι θεῖο πρᾶγμα. Ἄν ὁμως καθεμιᾶ ἀπό τίς δύο ὑπάρχει χωρίς τήν ἄλλη, ἔξαφανίζεται τό κάλλος τῆς ἀρετῆς. Γιατί εἰρήνη βέβαια ὑπάρχει ἀνάμεσα καί σέ ληστές καί σέ λύκους· στούς πρῶτους γιά τήν κακοποίηση τῶν ἀνθρώπων, στούς δεύτερουσ γιά τήν ἐξολόθρευση τῶν προβάτων. Ὅμως δέ θά μπορούσα νά ὀνομάσω εἰρήνη αὐτή πού δέν ἔχει στόλισμά της τήν δικαιοσύνη. Ἄν λοιπόν ἡ εἰρήνη συνδεθεῖ μέ τή δικαιοσύνη, θά ὀνοματεῖ πρᾶγματι εἰρήνη. Γιά τοῦτο καί ὁ Χριστός εἶπε: «Δέν ἤρθα, γιά νά ἐπιβάλω εἰρήνη στή γῆ, ἀλλά μάχαιρα». Τό ὅτι βέβαια ὁ Κύριος δέν ἀπορρίπτει κάθε εἰρήνη, ἀλλά μόνο ἐκείνη πού εἶναι ἐνωμένη μέ τήν κακία, τό λέγει σέ ἄλλη περίπτωση μέ τά λόγια: «Σᾶς δίνω τή δική μου εἰρήνη». Ἐπομένως πραγματική εἰρήνη εἶναι ἐκείνη, πού καμαρώνει γιά τή δικαιοσύνη καί τήν εὐσέβεια».

101. Μετάφραση.

«Ἐσύ δέν εἶσαι πλεονέκτης; Ἐσύ δέν εἶσαι κλέφτης, ἀφοῦ σφετερίζεσαι ἐκεῖνα πού δέχτηκες ἀπό τό Θεό γιά νά τά διαχειριστεῖς ὡς οἰκονόμος; Μήπως νομίζεις ὅτι θά ὀνομαστεῖ λωποδύτης μόνο ἐκεῖνος πού γδύνει κάποιο καί τοῦ ἀρπάζει τά ρούχα, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δέν ντύνει τό γυμνό, ἄν καί μπορεί νά τό κάμει, ἀξίζει νά πάρει ἄλλο ὄνομα; Πρόσεξε! τό ψωμί πού ἐσύ κατακρατεῖς, εἶναι τοῦ πεινασμένου· τό ἔνδυμα πού φυλάγεις στίς ἀποθήκες σου, εἶναι τοῦ γυμνοῦ· τό παπούτσι πού σαπίζει στό σπίτι σου, εἶναι τοῦ ξυπόλητου· τά χρήματα πού τά κατακρατεῖς χωμένα στή γῆ, εἶναι ἐκείνου πού ἔχει ἀνάγκη. Ὡστε λοιπόν τόσους ἀδικεῖς, ὅσους θά μπορούσες νά βοηθήσεις».

102. Μετάφραση.

«Ἄς καθαρίσουμε λοιπόν τούς ἑαυτούς μας μέ τήν ἐλεημοσύνη

101. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «περί πλεονεξίας» (Ἐ.Π. 31, 276-277).

102. Περικοπή ἀπό τό 14ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «περί φιλοπτωχίας» (Ἐ.Π. 35, 908-909).

οί δὲ ὡς χιών, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς εὐσπλαγχνίας... Ἔως ἔτι καιρός, Χριστὸν ἐπισκεψώμεθα, Χριστὸν θεραπεύσωμεν, Χριστὸν θρέψωμεν, Χριστὸν ἐνδύσωμεν, Χριστὸν συναγάγωμεν, Χριστὸν τιμήσωμεν, μὴ τραπέξῃ μόνον, ὡς τινες, μηδὲ μύροις, ὡς ἡ Μαρία, μηδὲ τάφῳ μόνον, ὡς Ἰωσήφ ὁ Ἀριμαθαῖος, μηδὲ τοῖς πρὸς τὴν ταφήν, ὡς Νικόδημος, μηδὲ χρυσῷ καὶ λιβάνῳ καὶ σμύρνῃ, ὡς οἱ μάγοι πρὸ τῶν εἰρημένων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλαιον θέλει καὶ οὐ θυσίαν ὁ πάντων Δεσπότης, καὶ ὑπὲρ μυριάδας ἀρνῶν πιόνων ἢ εὐσπλαγχνία, ταύτην εἰσφέρωμεν αὐτῷ διὰ τῶν δεομένων καὶ χαμαὶ σήμερον ἐρριμμένον, ἵνα, ὅταν ἐνθένδε ἀπαλλαγῶμεν, δέξωνται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς».

103. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ»· καὶ τὸν νόμον ἀναγνοὺς τοῦτόν φησι (Παῦλος)· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν». Πῶς μέγα ἐστίν; Εἰπέ μοι. Ὅτι τὸν ἅπαντα θαλαμνομένη ἢ κόρη χρόνον, μηδέποτε τὸν νυμφίον ἔωρακῦα, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας οὕτω ποθεῖ καὶ στέργει ὡς σῶμα οἰκεῖον· πάλιν ὁ ἀνὴρ, ἦν οὐδέποτε εἶδεν, ἥς οὐδέποτε τῆς ἐν λόγῳ ἐκοινώνησε συνουσίας, ταύτην ἀκακείνος ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἀπάντων προτίθησι, καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν οἰκεῖων καὶ τῶν γεννησαμένων αὐτῶν. Οἱ γονεῖς πάλιν, ἂν μὲν ἐξ ἑτέρας ὑποθέσεως ἀφαιρεθῶσι χρήματα, δάκνονται, ἀλογοῦσιν, εἰς δικαστήριον τοὺς ἀφελομένους ἔλκουσιν· ἀνθρώπῳ δὲ πολλακίς μηδέποτε ὀφθέντι, μηδὲ γνωρισθέντι, καὶ τὴν θυγατέρα τὴν ἑαυτῶν καὶ προῖκα χρημάτων πολλῶν ἐγχειρίζουσι. Καὶ χαίρουσι τοῦτο ποιῶντες καὶ οὐχ ἡγοῦνται ζημίαν εἶναι τὸ γινόμενον· ἀλλ' ὁρῶντες τὴν

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὡς ἡ Μαρία· Ἰωάν. ιβ', 3. σμύρνη· Ματθ. β', 11. Σμύρνα εἶναι φυτικό ἄρωμα, τὸ ὁποῖο ρέει ἀπὸ τὸ βαλσαμόδεντρο ἢ μύρρα μόνο του ἢ μὲ χάραγμα τῆς φλούδας. Τὸ ἄρωμα αὐτὸ τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ θυμίαμα, ἀρωμάτισμα ἐνδυμάτων, στολισμὸ νεκρῶν κ.λπ.

103. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκα» (Ε.Π. 51, 230).

καί ἄς τούς λευκάνουμε, ἄλλοι ὅπως τό μαλλί, ἄλλοι ὅπως τό χιόνι· ἀνάλογα μέ τήν εὐσπλαχνία πού θά δείξει καθένας μας... Ἐνόσω εἶναι ἀκόμα καιρός, δηλαδή βρισκόμαστε στήν παρούσα ζωή, ἄς ἐπισκεφτοῦμε τό Χριστό, ἄς Τόν ὑπηρετήσουμε, ἄς Τοῦ δώσουμε τροφή, ἄς Τόν ντύσουμε, ἄς Τόν περιμαζέψουμε στό σπίτι μας, ἄς Τόν τιμήσουμε· ὄχι μόνο μέ τό τραπέζι, ὅπως ἔκαμαν μερικοί· οὔτε μέ τά ἀρώματα, ὅπως ἔκαμε ἡ Μαρία· οὔτε μέ τόν τάφο, ὅπως ὁ Ἰωσήφ ἀπό τήν Ἀριμαθαία· οὔτε μέ τά ἀναγκαῖα γιά τόν ἐνταφιασμό, ὅπως ὁ Νικόδημος· οὔτε μέ χρυσάφι καί λιβάνι καί σμόρνα, ὅπως ἔκαμαν οἱ μάγοι πρίν ἀπ' αὐτούς, πού ἀνέφερα προηγουμένως. Ἀλλά, ἐπειδή ὁ Κύριος τῶν ὄλων θέλει πρακτική ἐκδήλωση τῆς εὐσπλαχνίας καί ὄχι ἐξωτερική θυσία, καί ἐπειδή ἡ εὐσπλαχνία εἶναι ἀνώτερη ἀπό ἀναρίθμητα καλοθρεμμένα ἀρνιά πού προσφέρονται γιά νά θυσιαστοῦν, ἄς τήν προσφέρουμε σ' Αὐτόν, προσφέροντας τήν σ' ἐκεῖνους πού ἔχουν ἀνάγκη καί εἶναι ἐγκαταλειμμένοι σήμερα ἀπό τούς συνανθρώπους τους, γιά νά μᾶς ὑποδεχτοῦν στίς αἰώνιες κατοικίες, ὅταν φύγουμε ἀπό τόν κόσμον αὐτό».

103. Μετάφραση.

«Θά ἐγκαταλείπει ὁ ἄνθρωπος τόν πατέρα του καί τή μητέρα του καί θά προσκολληθεῖ στή γυναίκα του»· καί ἀφοῦ ὁ Παῦλος διάβασε στήν Π. Διαθήκη τό νόμον αὐτό, λέγει: «Ἡ μυστηριώδης αὐτή ἀλήθεια, πού ἀποκαλύφθηκε ἀπό τό Θεό, ἔχει μεγάλη σημασία». Γιάτί ἔχει μεγάλη σημασία; Πές μου, Παῦλε. Ἐχει μεγάλη σημασία, γιὰτί, ἐνῶ ἡ κοπέλα ὄλο τό χρόνο ζοῦσε σ' ἓνα δωμάτιο χωρίς νά ἔχει δεῖ τό γαμπρό, ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα ὅμως πού τόν εἶδε, τόσο πολύ ἐπιθυμεῖ νά βρισκεται κοντά της, καί τοῦ δείχνει τέτοια στοργή, σάν νά εἶναι δικό της σῶμα. Ἐξᾴλλου καί ὁ ἄντρας, τήν κοπέλα πού δέν εἶχε δεῖ ποτέ οὔτε εἶχε συνομιλήσει ποτέ μαζί της, αὐτή καί ἐκεῖνος ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα τήν τοποθετεῖ πάνω ἀπ' ὄλους, δηλαδή καί ἀπό τούς φίλους καί ἀπό τούς συγγενεῖς καί ἀπό τούς ἰδίους τούς γονεῖς. Οἱ γονεῖς ἐπίσης, ἂν γιά κάποια ἄλλη ὑπόθεση στερηθοῦν τά χρήματα, δυσσαρεστοῦνται, ὑποφέρουν, σέρνουν στό δικαστήριον ἐκεῖνους πού τούς τά ἀφαίρεσαν· ἀντίθετα, στήν περίπτωση τοῦ γάμου παραδίδουν καί

Πραγματικές παρατηρήσεις: «καταλείπει... γυναίκα αὐτοῦ»· Γεν. β', 24. «Τό μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν»· Ἐφεσ. ε', 32.

θυγατέρα ἀπαγομένην, οὐ συνηθείας μέμνηται, οὐκ ἀλγοῦσιν, οὐ δάκνονται, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστοῦσι καὶ εὐχῆς ἔργον εἶναι νομίζουσι τὸ καὶ τὴν θυγατέρα ἰδεῖν τῆς οἰκίας ἐξαγομένην καὶ πολλὰ μετ' ἐκείνης χρήματα. Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐνόησας ὁ Παῦλος, ὅτι τοὺς γονεῖς ἀφέντες ἀμφοτέροι ἀλλήλοις συνδεσμοῦνται καὶ χρόνου τοσούτου συνηθείας ἢ τότε συντυχία τυραννικωτέρα γίνεται, καὶ συνιδῶν, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς ἔρωτας τούτους ἐγκατέσπειρε καὶ τοὺς ἐκδιδόντας καὶ τοὺς ἐκδιδομένους μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιεῖν παρεσκεύασε, φησί· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν».

104. ΠΡΟΪΠΟΘΕΣΗ ΚΑΙ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΓΑΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου).

«Ἐν μόνον ζητῶμεν, ψυχῆς ἀρετὴν καὶ εὐγένειαν τρόπων, ἵνα εἰρήνης ἀπολαύωμεν, ἵνα ἐντροφῶμεν ἐν ὁμοιοῖα καὶ ἀγάπῃ διηνεκεῖ. Ὁ μὲν γὰρ εὐπορον λαβὼν γυναῖκα, δέσποιναν μᾶλλον ἔλαβεν ἢ γυναῖκα... Ὁ δὲ ὁμότιμον ἢ πενεστέραν λαβὼν γυναῖκα, βοηθὸν καὶ σύμμαχον ἔλαβε καὶ πάντα εἰς τὴν οἰκίαν εἰσήγαγε τὰ ἀγαθὰ... Μὴ τοίνυν τοῦτο ζητῶμεν ὅπως χρήματα ἔχωμεν, ἀλλ' ὅπως εἰρήνην, ὅπως ἡδονῆς ἀπολαύωμεν· διὰ τοῦτο γάμος, οὐχ ἵνα πολέμον καὶ μάχης τὰς οἰκίας ἐμπιπλῶμεν, οὐχ ἵνα ἔρεις καὶ φιλονεικίας ἔχωμεν, οὐχ ἵνα πρὸς ἀλλήλους διαστασιάζωμεν καὶ ἀβίωτον τὸν βίον ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα βοηθείας ἀπολαύωμεν καὶ λιμένα ἔχωμεν καὶ καταφυγὴν καὶ παραμυθίαν τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἵνα μεθ' ἡδονῆς τῆς γυναικὶ διαλεγώμεθα...

Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, μὴ χρήματα περιοκοπῶμεν, ἀλλὰ τρόπων ἐπιείκειαν καὶ σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Γυνὴ γὰρ σώφρων καὶ ἐπιεικὴς καὶ μετρία, κἄν πένης ἦ, τὴν πενίαν πλοῦτου βέλτιον διαθεῖναι δυνήσεται· ὥσπερ ἡ διεφθαρμένη καὶ ἀκόλαστος καὶ φίλερις, κἄν μυριάδας εὖρη θησαυροὺς ἔνδον κειμένους, ἀνέμου παντὸς τάχιον αὐτοὺς ἐκφουρήσασα, καὶ συμφοραῖς μυριάδας μετὰ τῆς πε-

104. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Χρυσσοστόμου «περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἀγεσθαῖ γυναῖκας» (Ε.Π. 51, 231-232 καὶ 240).

τήν κόρη τους και πολλά χρήματα ως προίκα σ' έναν άνθρωπο πού δέν είχαν δει πολλές φορές, ούτε είχαν γνωρίσει. Και χαίρουν κάνοντας αυτό τό πράγμα, και δέν τό θεωρούν ζημιά· αλλά, όταν βλέπουν τήν κόρη τους νά απομακρύνεται μέ τόν άντρα της από κοντά τους, δέ σκέπτονται τίς συνήθειες πού είχαν τότε πού έμενε μαζί τους, δέ λυπούνται ούτε δυσαρεστούνται· απεναντίας ευγνωμονούν και θεωρούν ευχής έργο τό γεγονός ότι είδαν τήν κόρη τους νά βγαίνει μέ τήν προίκα της από τό σπίτι τους. "Όλα αυτά λοιπόν αφού έφερε στό νοϋ του ό Παϋλος, ότι δηλαδή ό άνδρας και ή γυναίκα εγκαταλείπουν τούς γονείς τους και ένώνονται μεταξύ τους μέ τά δεσμά του γάμου, και ότι ή συνένωση αυτή τής τύχης τους άσκει επάνω τους μεγαλύτερη κυριαρχική δύναμη από εκείνη πού άσκει ή τόσο μακροχρόνια συνήθεια πριν από τό γάμο τους· και ακόμη, αφού αντίληφτηκε καλά ότι ή αγάπη αυτή δέν είναι κάτι τό ανθρώπινο, άλλ' ό ίδιος ό Θεός έβαλε στόν άνθρωπο τό έρωτικό στοιχείο και προετοίμασε τούς γονείς πού δίνουν σέ γάμο τά παιδιά τους, και τά παιδιά πού δίνονται, νά κάνουν μέ χαρά αυτό τό πράγμα, λέγει: «Τό μυστήριο τουτο έχει μεγάλη σημασία».

104. Μετάφραση.

«Ένα πράγμα μόνο άς ζητούμε, τήν άρετή τής ψυχής και τή λεπτότητα στους τρόπους. Έτσι θά χαιρόμαστε τήν ειρήνη και θά ζούμε ευχάριστα μέσα σέ μιá αδιάκοπη όμόνοια και αγάπη. Γιατί όποιος πήρε πλούσια γυναίκα, πήρε περισσότερο άφέντρα, παρά σύζυγο... "Όποιος όμως πήρε γυναίκα ισοτίμη ή φτωχότερη, πήρε βοηθό και σύμμαχο και έμπασε στό σπίτι του όλα τά αγαθά... Νά μή ζητούμε λοιπόν πώς νά έχουμε χρήματα, αλλά πώς νά έχουμε ειρήνη, πώς νά ζούμε ευχάριστα. "Ο γάμος δέν έχει σκοπό νά γεμίζουμε τά σπίτια μας μέ συμπλοκές και μάχες, ούτε νά έχουμε διενέξεις και φιλονικίες και διχόνοιες μεταξύ μας, και έτσι νά κάνουμε τό βίο άβίωτο· σκοπό έχει νά αποδλαβαίνουμε όένας τή βοήθεια του άλλου, νά έχουμε λιμάνι, καταφύγιο και παρηγοριά για τά κακά πού πλησιάζουν, νά ανταλλάζουμε ευχάριστα σκέψεις μέ τή γυναίκα μας...

Έχοντας λοιπόν όλα αυτά στό νοϋ μας, άς μή δίνουμε προσοχή στα χρήματα, αλλά στήν καλή συμπεριφορά, στή σεμνότητα και στή σωφροσύνη. Γιατί μιá γυναίκα συνετή, αγαθή, πού γνωρίζει τό μέ-

νίας περιβάλλει τὸν ἄνδρα. Μὴ τοίνυν πλοῦτον ζητῶμεν, ἀλλὰ τὴν χρησομένην καλῶς τοῖς οὖσιν... Ἄν οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς οἰκονομήσωμεν, τὸν Θεὸν αἰεὶ παρακαλοῦντες μεσίτην γενέσθαι τῶν πρᾶττομένων ἀπάντων, οὐκ ἀποστάσιον ἔσται ποτέ, οὐ μοιχείας ὑποψία, οὐ ζηλοτυπίας πρόφασις, οὐ μάχη καὶ ἔρις, ἀλλὰ πολλῆς μὲν ἀπολαυσόμεθα τῆς εἰρήνης, πολλῆς δὲ τῆς ὁμονοίας· ταύτης δὲ οὐσης, καὶ ἄλλαι πάντως ἔφονται ἀρεταί. Ἄν οὕτως οἱ γάμοι γένωνται, καὶ τὰ παιδία μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας εἰς ἀρετὴν ἀγαγεῖν δυνησόμεθα».

105. ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ (Ἀπὸ τὴν Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητο)

«Χριστιανοὶ γὰρ οὔτε γῆ, οὔτε φωνῆ, οὔτε ἔθει διακεκριμένοι τῶν λοιπῶν εἰσιν ἀνθρώπων. Οὔτε γὰρ πον πόλεις ἰδίας κατοικοῦσιν, οὔτε διαλέκτῳ τινὶ παρηλλαγμένη χρωῖνται... Κατοικοῦντες δὲ πόλεις Ἑλληνίδας τε καὶ βαρβάρους, ὡς ἕκαστος ἐκλήρωθη καὶ τοῖς ἐγχωροῖς ἔθεισιν ἀκολουθοῦντες ἔν τε ἐσθῆτι καὶ διαίτη καὶ τῷ λοιπῷ βίῳ, θαυμαστὴν καὶ ὁμολογουμένως παράδοξον ἐνδείκνυνται τὴν κατάστασιν τῆς ἑαυτῶν πολιτείας. Πατρίδας οἰκοῦσιν ἰδίας, ἀλλ' ὡς πάροικοι. Μετέχουσι πάντων ὡς πολῖται καὶ πάνθ' ὑπομένουσιν ὡς ξένοι· πᾶσα ξένη πατρίς ἐστὶν αὐτῶν καὶ πᾶσα πατρίς ξένη. Τεκνογονοῦσιν· ἀλλ' οὐ ῥίπτουσι τὰ γεννώμενα. Τράπεζαν κοινὴν παρτίθενται, ἀλλ' οὐ κοινήν. Ἐν σαρκὶ τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ σὰρκα ζῶσιν. Ἐπὶ γῆς διατρέβουσιν, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πολιτεύονται. Πείθονται τοῖς ὠρισμένοις νόμοις καὶ τοῖς ἰδίῳ βίοις νικῶσι τοὺς νόμους. Ἀγαπῶσι πάντα καὶ ὑπὸ πάντων διώκονται. Ἀγνοοῦνται καὶ κατακρίνονται· θανατοῦνται καὶ ζωοποιοῦνται. Πτωχεύουσι καὶ πλουτίζονται».

105. Περικοπή ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητο (ΒΕΠΕΣ ζ', 253-254).
Πραγματικὴ παρατήρησις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἀποτελοῦν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ ζωτικὴ ἐντελέχεια, ἡ ὅποια ἐμψυχώνει τὸν ὄργανισμό τῆς ἀνθρωπότητας. Οἱ Χριστιανοὶ δὲ ζοῦν βέβαια στὴν ἀτμόσφαιρα ἐνὸς νοσηροῦ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ, πού εἶναι ἀποξενωμένος ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ· πλὴν ὁμως ἀποτελοῦν πνευματικά καὶ μυστικά «γένος ἐκλεκτόν» καὶ «ἔθνος ἅγιον».

τρο, θά μπορούσε νά διευθετήσει τή φτώχεια καλύτερα από τόν πλοῦτο, καί ἄς εἶναι φτωχή· ἀπεναντίας ἡ διεφθαρμένη, ἡ ἀχαλίνωτη καί φιλόνηκη γυναίκα, ἀκόμη καί ἂν βρεῖ νά ὑπάρχουν μέσα στό σπίτι ἀναρίθμητοι θησαυροί, τούς διασκορπίζει μ' ἕνα φύσημα γρηγορότερα καί ἀπό τόν ἄνεμο καί δημιουργεῖ στόν ἄντρα φτώχεια καί ἀναρίθμητες ἄλλες συμφορές. Λοιπόν, ἄς μή ζητοῦμε πλοῦτο, ἀλλά τή γυναίκα ἐκείνη πού θά χρησιμοποιήσει μέ καλό τρόπο τά ὑπάρχοντα... Ἐάν ἔτσι διευθετήσουμε τά ζητήματά μας, παρακαλώντας πάντοτε τό Θεό νά μᾶς βοηθεῖ σέ ὅλα μας τά ἔργα, δέ θά ὑπάρξει ποτέ διαζύγιο, οὔτε ὑποψία μοιχείας, οὔτε ἀφορμή ζηλοτυπίας, οὔτε μάχη καί φιλονικία, ἀλλά θά ἀπολαύσουμε πολύ τήν εἰρήνη καί τήν ὁμόνοια· καί ὅταν αὐτή ὑπάρχει, θά ἀκολουθήσουν ὅπωςδήποτε καί οἱ ἄλλες ἀρετές. Ἐάν οἱ γάμοι γίνουν κατ' αὐτό τόν τρόπο, τότε μέ πολλή εὐκολία θά μπορέσουμε νά ὀδηγήσουμε καί τά παιδιά στήν ἀρετή».

105. Μετάφραση.

«Οἱ χριστιανοί δέ διαφέρουν ἀπό τούς ἄλλους ἀνθρώπους οὔτε στήν ἐπίγεια πατρίδα, οὔτε στήν ὁμιλία, οὔτε στά ἔθιμα. Γιατί πουθενά δέν κατοικοῦν σέ ἰδιαίτερες πόλεις, οὔτε χρησιμοποιοῦν κάποια διαφορετική γλώσσα... Πλήν ὅμως, ἐνῶ κατοικοῦν σέ πόλεις ἑλληνικές καί βαρβαρικές – ἐκεῖ πού βρέθηκε ὁ καθένας – καί ἀκολουθοῦν τά ἐγχώρια ἔθιμα στήν ἐνδυμασία, τή διατροφή καί τίς ἄλλες πλευρές τίς ζωῆς, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους εἶναι σ' ἀλήθεια θαυμαστός καί παράδοξος. Καί συγκεκριμένα, κατοικοῦν σέ ἰδιαίτερες πατρίδες, ἀλλά ὡς περαστικοί ταξιδιώτες. Συμμετέχουν σέ ὅλα ὡς πολίτες, καί ὅμως ὑπομένουν τά πάντα ὡς ξένοι. Κάθε ξένη χώρα εἶναι πατρίδα τους καί κάθε πατρίδα τή θεωροῦν ὡς ξένη χώρα. Γεννοῦν παιδιά, ἀλλά δέν τά πετοῦν (ὅπως οἱ εἰδωλολάτρες). Παραθέτουν τραπέζι, ἀλλά δέν τῷ βεβηλώνουν μέ ὄργια. Βρίσκονται μέσα σέ σάρκα, ἀλλά δέ ζοῦν ζωή σαρκική. Διαμένουν πάνω στή γῆ, ἀλλά ὡς πολίτες τοῦ οὐρανοῦ. Ὑπακούουν στούς νόμους πού ἔχουν ὀρίσει οἱ ἄνθρωποι· ἡ ζωῆ τους ὅμως εἶναι τέτοια, ὥστε νά τούς εἶναι περιττοί οἱ νόμοι. Ἀγαποῦν ὅλους τούς ἀνθρώπους, καί ὅμως ὅλοι τούς καταδιώκουν. Τούς θεωροῦν ὡς ἀνύπαρκτους, καί ὅμως τούς καταδικάζουν. Τούς θανατώνουν καί αὐτοί ἐμψυχώνονται. Εἶναι φτωχοί, καί ὅμως κά-

ζουσι πολλούς. Πάντων ὑστεροῦνται καὶ ἐν πᾶσι περισσεύουσιν. Ἄτιμοῦνται καὶ ἐν ταῖς ἀτιμίαις δοξάζονται· βλασφημοῦνται καὶ δικαιοῦνται. Λοιδороῦνται καὶ τιμῶσιν. Ἀγαθοποιοῦντες ὡς κακοὶ κολάζονται· κολαζόμενοι χαίρουσιν ὡς ζωοποιούμενοι. Ὑπὸ Ἰουδαίων ὡς ἀλλόφυλοι πολεμοῦνται καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων διώκονται καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἔχθρας εἰπεῖν οἱ μισοῦντες οὐκ ἔχουσιν.

Ἀπλῶς δ' εἰπεῖν, ὅπερ ἐστὶν ἐν σώματι ψυχῇ, τοῦτ' εἰσὶν ἐν κόσμῳ Χριστιανοί. Ἔσπαρται κατὰ πάντων τῶν τοῦ σώματος μελῶν ἢ ψυχῇ καὶ Χριστιανοὶ κατὰ τὰς τοῦ κόσμου πόλεις. Οἰκεῖ μὲν ἐν τῷ σώματι ψυχῇ, οὐκ ἔστι δὲ ἐκ τοῦ σώματος· καὶ Χριστιανοὶ ἐν κόσμῳ οἰκοῦσιν, οὐκ εἰσὶ δὲ ἐκ τοῦ κόσμου. Ἄόρατος ἢ ψυχῇ ἐν ὄρατῷ φρουρεῖται τῷ σώματι· καὶ Χριστιανοὶ γινώσκονται μὲν ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ, ἀόρατος δὲ αὐτῶν ἢ θεοσέβεια μένει. Μισεῖ τὴν ψυχὴν ἢ σὰρξ καὶ πολεμεῖ μηδὲν ἀδικουμένη, διότι ταῖς ἡδοναῖς κωλύεται χρῆσθαι· μισεῖ καὶ Χριστιανούς ὁ κόσμος μηδὲν ἀδικούμενος, ὅτι ταῖς ἡδοναῖς ἀντιτάσσονται. Ἡ ψυχῇ τὴν μισοῦσαν ἀγαπᾷ σάρκα καὶ τὰ μέλη· καὶ Χριστιανοὶ τοὺς μισοῦντας ἀγαπῶσιν. Ἐγκέκλεισται μὲν ἢ ψυχῇ τῷ σώματι, συνέχει δὲ αὐτὴ τὸ σῶμα· καὶ Χριστιανοὶ κατέχονται μὲν ὡς ἐν φρουρᾷ τῷ κόσμῳ, αὐτοὶ δὲ συνέχουσι τὸν κόσμον. Ἀθάνατος ἢ ψυχῇ, ἐν θνητῷ σκηνώματι κατοικεῖ· καὶ Χριστιανοὶ παροικοῦσιν ἐν φθαρτοῖς, τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀφθαρσίαν προσδεχόμενοι».

106. ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Μεγάλου Βασιλείου).

«Ἐκαστος ἡμῶν τῶν μαθητευομένων τῷ λόγῳ μιᾶς τινος πράξεώς ἐστιν ὑπηρέτης, τῶν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διατεταγμένων ἡμῖν. Ἐν γὰρ τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, οὐ μόνον σκευὴ ἐστὶ παντοδαπά, χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, ἀλλὰ καὶ τέχνη παντοῖαι. Ἐχει γὰρ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, θηρεντάς, ὀδοιπόρους, ἀρχιτέκτονας, οἰκοδόμους, γε-

106. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου στό «Πρόσεχε σεαυτῷ» (Ε.Π. 31, 205-208).

Πραγματικές παρατηρήσεις: σκευὴ παντοδαπά· ἰδέεσ καὶ Β' Τιμ. β', 20... ἰδοὺ ἐγὼ ἀποπέλλω...» Ἰερεμ. ἰστ', 16. μὴ ξύλα... λίθους τιμίους· Α' Κορ. γ', 12. συγκοπὸν Β' Τιμ. α', 8. νομίμως ἀθήληση· Β' Τιμ. β', 5.

νον πλούσιους πολλούς. Στεροῦνται τά πάντα, καί ὅμως ἔχουν ἐπάρκεια σέ ὅλα. Τούς περιφρονοῦν, καί ὅμως μέσα στίς ἀτιμώσεις τους δοξάζονται. Τούς βλασφημοῦν, καί ὅμως δικαιοῦνται. Τούς βρίζουν, καί ὅμως αὐτοί ἀπονέμουν τιμή. Ἐνῶ κάνουν τό καλό, τούς τιμωροῦν ὡς κακούς. Τότε πού τούς τιμωροῦν, χαίρουν γιά τήν εὐψυχία τους. Οἱ Ἰουδαῖοι τούς καταπολεμοῦν ὡς ἀλλόφυλους καί οἱ εἰδωλολάτρες τούς καταδιώκουν· αὐτοί ὅμως πού τούς μισοῦν, δέν μποροῦν νά δικαιολογήσουν γιά ποιό λόγο τούς μισοῦν.

Καί γιά νά μιλήσουμε ἀπλά, ὅ,τι εἶναι μέσα στό σῶμα ἢ ψυχή, τό ἴδιο εἶναι μέσα στόν κόσμο οἱ Χριστιανοί. Ἡ ψυχή εἶναι διασκορπισμένη σέ ὅλα τά μέλη τοῦ σώματος· καί οἱ Χριστιανοί εἶναι διασκορπισμένοι στίς πόλεις τοῦ κόσμου. Ἡ ψυχή κατοικεῖ στό σῶμα, ἀλλά δέν προέρχεται ἀπό τό σῶμα· καί οἱ Χριστιανοί κατοικοῦν στόν κόσμο, ἀλλά δέν προέρχονται ἀπό τόν κόσμο. Ἡ ψυχή, πού εἶναι ἀόρατη, φυλάγεται μέσα στό σῶμα, πού εἶναι ὄρατό· καί οἱ Χριστιανοί γίνονται γνωστοί, γιατί βρίσκονται μέσα στόν κόσμο, ἀλλά ἡ θεοσέβειά τους δέ φαίνεται. Ἡ σάρκα, ἄν καί δέ βλάπτεται σέ τίποτε ἀπό τήν ψυχή, τή μισεῖ καί τήν πολεμᾷ, γιατί τῆς γίνεται ἐμπόδιο στίς ἡδονές· τό ἴδιο καί ὁ κόσμος, ἄν καί δέ βλάπτεται καθόλου ἀπό τούς χριστιανούς, τούς μισεῖ, γιατί ἀντιτάσσονται στίς ἡδονές. Ἡ ψυχή ἀγαπᾷ τή σάρκα, πού τή μισεῖ, καί τά μέλη τοῦ σώματος· καί οἱ χριστιανοί τό ἴδιο κάνουν, δηλαδή ἀγαποῦν ἐκείνους πού τούς μισοῦν. Ἡ ψυχή εἶναι κλεισμένη στό σῶμα, ἀλλά συγκρατεῖ σέ συνοχή τό σῶμα· καί οἱ χριστιανοί κρατιοῦνται στόν κόσμο σάν σέ φυλακή, πλὴν ὅμως συγκρατοῦν καί ἐνώνουν τόν κόσμο. Ἡ ψυχή, πού εἶναι ἀθάνατη, κατοικεῖ μέσα σέ θνητό σῶμα· καί οἱ Χριστιανοί κατοικοῦν σέ φθαρτά πράγματα, ἀναμένοντας μέ ὑπομονή τήν ἀφθαρσία τους στούς οὐρανοῦς».

106. Μετάφραση.

«Καθένας ἀπό ἐμᾶς πού εἴμαστε μαθητές στό σχολεῖο τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἔχει ἀναλάβει νά προσφέρει κάποια ὑπηρεσία, ἀπό ἐκεῖνες πού μᾶς ἔχουν ὀρίσει σύμφωνα μέ τό Εὐαγγέλιο. Γιατί στό μεγάλο σπίτι, δηλαδή σέ τούτη τήν Ἐκκλησία, δέν ὑπάρχουν μόνο κάθε εἶδους σκεύη, χρυσά καί ἀσημένια καί ξύλινα καί πῆλινα, ἀλλά καί

ωργούς, ποιμένας, ἀθλητάς, στρατιώτας... Θηρευτῆς εἶ ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῦ εἰπόντος· Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω πολλοὺς θηρευτάς καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρου. Πρόσεχε οὖν ἐπιμελῶς, μὴ πού σε διαφύγη τὸ θήραμα, ἵνα, συλλαβόμενος τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, τοὺς ὑπὸ τῆς κακίας ἀγριωθέντας προσαγάγῃς τῷ σῶζοντι. Ὁδοιπόρος εἶ ὁμοίως τῷ εὐχομένῳ· Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον. Πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ παρατραπῆς τῆς ὁδοῦ, μὴ ἐκκλίνῃς δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ· ὁδῷ βασιλικῇ πορεύου. Ὁ ἀρχιτέκτων ἀσφαλῶς τὸν θεμέλιον καταβαλλέσθω τῆς πίστεως, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Ὁ οἰκοδόμος βλέπετω πῶς ἐποικοδομεῖ· μὴ ξύλα, μὴ χόρτον, μὴ καλάμην, ἀλλὰ χρυσίον, ἀργύριον, λίθους τιμίους. Ὁ ποιμὴν, πρόσεχε μὴ τι παρέλθῃ τῶν ἐπιβαλλόντων τῇ ποιμαντικῇ. Ταῦτα δέ εἰσι ποῖα; Τὸ πεπλανημένον ἐπίστρεφε, τὸ συντετριμμένον ἐπίδησον, τὸ νοσοῦν ἴασαι. Ὁ γεωργός, περίσκαπτε τὴν ἄκαρπον σκῆν καὶ ἐπίβαλλε τὰ πρὸς βοήθειαν τῆς καρπογονίας. Ὁ στρατιώτης, σὺγκακοπάθησον τῷ Εὐαγγελίῳ... Ὁ ἀθλητής, πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ πού τινα παραβῆς τῶν ἀθλητικῶν νόμων. Οὐδεὶς γὰρ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ».

107. Η ΤΑΞΗ ΣΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Τάξις τῶν ὄντων ἐστὶ μήτηρ καὶ ἀσφάλεια... Τάξις κἂν ταῖς Ἐκκλησίαις, τὸ μὲν εἶναι τι ποιμνιον, τὸ δὲ ποιμένας διώρισε· καὶ τὸ μὲν ἄρχειν, τὸ δὲ ἄρχεσθαι· καὶ τὸ μὲν οἶον εἶναι κεφαλὴν, τὸ δὲ πόδας, τὸ δὲ χεῖρας, τὸ δὲ ὀφθαλμόν, τὸ δὲ ἄλλο τι τῶν μελῶν τοῦ σώματος, πρὸς τὴν τοῦ παντὸς εὐαρμοστίαν καὶ τὸ συμφέρον ἢ προ-

107. Περικοπή ἀπὸ τὸν 32ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας» (Ε.Π. 36, 185)

Πραγματικές παρατηρήσεις: φησὶν ὁ Ἰώβ· Ἰώβ λδ', 3. ἐν σῶμα ἐν Χριστῷ... ἀλλήλων μέλη· Ρωμ. ιβ', 5. Γενικά ἡ ὅλη περικοπή ἐπαναλαμβάνει τὴ διδασκαλία τοῦ Ἀπ. Παύλου, κατὰ τὴν ὁποία πάντα τὰ μέλη τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ (οἱ Πιστοί) συναποτελοῦν μιά μυστικὴ ὀργανικὴ ὁλότητα, πού διαμορφώνεται μέ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Α' Κορ. ιβ', 12-13). Καθένας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἔχει ἰδιαίτερη θέση καὶ ἀποστολὴ στό μυστικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή στήν Ἐκκλησία.

κάθε είδους επαγγέλματα. Πράγματι, ο οἶκος τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ἔχει κυνηγούς, ὁδοιπόρους, ἀρχιτέκτονες, οἰκοδόμους, γεωργούς, ποιμένες, ἀθλητές, στρατιῶτες... Εἶσαι κυνηγός πού ἔχει σταλεῖ ἀπό τόν Κύριο, ὁ ὁποῖος εἶπε: Νά, ἐγώ ἀποστέλλω πολλούς κυνηγούς, πού θά κυνηγήσουν αὐτούς πάνω σέ κάθε βουνό. Πρόσεχε λοιπόν μέ ἐπιμέλεια μήπως σοῦ ξεφύγει τό θήραμα· γιά νά ὀδηγήσεις δηλαδή στό Σωτήρα ἐκείνους πού ἔχουν ἐξαγριωθεῖ ἀπό τήν ἁμαρτία, ἀφοῦ τούς συλλάβεις μέ τό λόγο τῆς ἀλήθειας. Εἶσαι ὁδοιπόρος, ὅπως ἐκεῖνος πού προσεύχεται· κατεύθυνε τά βήματά μου. Νά προσέχεις μήν παρεκτραπείς ἀπό τήν εὐθεία ὁδό, νά μήν παραστρατήσεις δεξιά ἢ ἀριστερά· νά βαδίζεις στή βασιλική ὁδό. Ὁ ἀρχιτέκτονας ἄς τοποθετεῖ μέ ἀσφάλεια τό θεμέλιο τῆς πίστεως, πού εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ οἰκοδόμος ἄς προσέχει πῶς οἰκοδομεῖ· ἄς μή χρησιμοποιεῖ ξύλα, χορτάρι καί καλάμα, ἀλλά χρυσάφι, ἀσήμι καί πολύτιμους λίθους. Ἐσύ ὁ ποιμένας (ὁ κληρικός) νά προσέχεις μήπως σοῦ διαφύγει κάτι ἀπό ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στό ποιμαντικό σου ἔργο. Ποιά εἶναι αὐτά; Νά φέρνεις πάλι στόν εὐθύ δρόμο τό πρόβατο πού ἔχει πλανηθεῖ, νά βάλεις κατάλληλο ἐπίδεσμο σ' ἐκεῖνο πού εἶναι καταπληγωμένο, νά θεραπεύσεις τόν ἄρρωστο. Ἐσύ ὁ γεωργός, νά σκάβεις τριγύρω ἀπό τήν ἄκαρπη συκιά καί νά βάζεις πάνω σ' αὐτή ὄσα βοηθοῦν τήν καρποφορία. Ἐσύ ὁ στρατιώτης, νά κατορθώσεις μαζί (μέ τόν Παῦλο) πρὸς χάρη τοῦ Εὐαγγελίου... Ἐσύ ὁ ἀθλητής, νά προσέχεις τόν ἑαυτό σου μήπως κάποιο παραβείς κάποιο ἀπό τούς ἀθλητικούς κανόνες. Γιατί κανεῖς δέ στεφανώνεται μέ τό στεφάνι τῆς νίκης, ἂν δέν ἀγωνιστεῖ σύμφωνα πρὸς τούς νόμους τῆς ἀθλήσεως».

107. Μετάφραση.

«Ἡ τάξη εἶναι ἡ μητέρα καί ἡ ἀσφάλεια τῶν ὄντων... Καί στίς Ἐκκλησίες ἡ τάξη εἶναι τό ὅτι ὁ Θεός ὄρισε ἄλλοι νά εἶναι τό ποιμνιο καί ἄλλοι οἱ ποιμένες· ἄλλοι νά εἶναι οἱ ἄρχοντες, ἄλλοι οἱ ἀρχόμενοι· ἄλλος νά εἶναι κατά κάποιο τρόπο τό κεφάλι, ἄλλοι τά πόδια, ἄλλοι τά χέρια, ἄλλος τό μάτι καί ἄλλος κάτι ἀπό τά ὑπόλοιπα μέλη τοῦ σώματος, τά ὁποῖα, γιά τήν ἐνότητά καί τό συμφέρον τοῦ ὄλου, εἶναι ἢ κατώτερα ἢ ἀνώτερα μεταξύ τους. Καί ὅπως ἀκριβῶς στά σώματα, τά μέλη δέν εἶναι ἀποσχισμένα τό ἓνα ἀπό τό ἄλλο, ἀλλά τό

εχομένων ἢ προεχόντων· καί, ὥσπερ ἐν τοῖς σώμασιν, οὔτε ἀπέρορη-
κται ἀλλήλων τὰ μέλη, ἀλλ' ἐν σῶμα τὸ πᾶν ἐστὶν ἐκ διαφορῶν συγ-
κείμενον· οὔτε ταυτὸ πάντων ἐνέργημα καὶ οὔτε ὀφθαλμὸς βαδίζει,
ἀλλ' ὁδηγεῖ· οὔτε ποὺς προβλέπει, ἀλλὰ μεταβαίνει καὶ μετατίθησιν·
οὔτε γλῶσσα δέχεται φωνάς, ἀκοῆς γάρ· οὔτε ἀκοὴ φθέγγεται,
γλώσσης γάρ· καὶ οἷς μὲν ὁδμῶν αἰσθητήριον· λάρυγγ δὲ σῖτα γεύ-
εται, φησὶν ὁ Ἰώβ· χεῖρ δὲ τοῦ διδόναι καὶ τοῦ λαμβάνειν ὄργανον·
νοῦς σὲ τοῖς πᾶσιν ἡγεμών, παρ' οὗ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ εἰς ὃν ἡ
αἴσθησις· οὔτω καὶ παρ' ἡμῖν, τῷ κοινῷ Χριστοῦ σώματι. Οἱ γὰρ
πάντες ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ· οἱ δὲ καθ' ἓνα Χριστοῦ, καὶ ἀλλή-
λων μέλη. Τὸ μὲν γὰρ ἄρχει καὶ προκαθέζεται, τὸ δὲ ἄγεται καὶ
εὐθύνεται καὶ οὔτε ταυτὸν ἀμφοτέρω ἐνεργεῖ, εἴπερ μὴ ταυτὸν ἄρχειν
καὶ ἄρχεσθαι· καὶ γίνεται ἀμφοτέρω ἓν εἰς ἓνα Χριστόν, ὑπὸ τοῦ
αὐτοῦ συναρμοζογούμενα καὶ συντιθέμενα Πνεύματος».

πάν εἶναι ἓνα σῶμα, πού συναποτελεῖται ἀπό διάφορα μέρη· οὔτε κάνουν ὅλα τὴν ἴδια ἐργασία, δηλαδή τὸ μάτι δὲ βαδίζει, ἀλλὰ ὁδηγεῖ· τὸ πόδι δὲ βλέπει μπροστά, ἀλλὰ πηγαίνει ἀπὸ τὸν ἓνα τόπο στὸν ἄλλο καὶ ἔτσι μετατοπίζει τὸ σῶμα σὲ ἄλλη θέση· ἡ γλῶσσα δὲν ἀκούει τίς φωνές, γιατί ὑπάρχει ἡ ἀκοή· ἡ ἀκοή δὲν ὁμιλεῖ, γιατί ὑπάρχει ἡ γλῶσσα· ἡ μύτη εἶναι τὸ αἰσθητήριο τῶν ὀσμῶν· ὁ λάρυγ- γας δέχεται τίς τροφές, λέγει ὁ Ἰώβ· τὸ χέρι εἶναι τὸ ὄργανο, γιὰ νὰ δίνουμε καὶ νὰ παίρνουμε· ὁ νοῦς τὰ ἐξουσιάζει ὅλα, καὶ ἀπὸ αὐτὸν προέρχεται ἡ ἰκανότητα τοῦ «αἰσθάνεσθαι» καὶ σ' αὐτὸν δίνουν τίς πληροφορίες τὰ αἰσθητήρια ὄργανα· ὅπως λοιπὸν γίνονται ὅλα αὐ- τὰ, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ σ' ἡμᾶς, τὸ κοινὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Πρά- γματι, ὅλοι εἴμαστε ἓνα σῶμα «ἐν Χριστῷ»· καὶ ὁ καθένας μας εἴμα- στε μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Τὸ ἓνα μέλος ἐξου- σιάζει καὶ ἔχει τὴν πρώτη θέση, ἐνῶ τὸ ἄλλο ὁδηγεῖται καὶ κατευθύ- νεται, καὶ δὲν κάνουν καὶ τὰ δύο τὴν ἴδια ἐργασία· καὶ τοῦτο, γιατί δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα νὰ εἶναι κανεὶς καὶ ἄρχοντας καὶ ἀρχόμε- νος. Καὶ τὰ δύο μέλη, δηλαδή οἱ κληρικοί καὶ οἱ λαϊκοί, γίνονται ἓνα σῶμα «ἐν Χριστῷ», γιατί τοὺς συναρμολογεῖ καὶ τοὺς συνδέει τὸ ἅγιο Πνεῦμα.»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Ἀθανάσιος ὁ Μέγας. (295-373). Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια. Ὡς διάκονος πῆρε μέρος στήν Α' Οἰκουμενική Σύνοδο. Ἀργότερα ἔγινε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Καταπολέμησε τήν αἵρεση τοῦ Ἀρείου καί ἀναδείχτηκε ἡρωϊκός ὑπερασπιστής τῆς Ὀρθοδοξίας. Στήν ἐξορία ἔζησε περισσότερο ἀπό 16 χρόνια. Ἔργα: «Λόγος κατά Ἑλλήνων (= εἰδωλολατρῶν)», «Λόγος περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου», «Λόγοι κατά Ἀρειανῶν» (τρεις), «Ἀπολογίαι» ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, ἐπιστολές, ἐρμηνευτικά καί συγγράμματα πρακτικοῦ καί ἀσκητικοῦ περιχομένου.

Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου († μετὰ τό 394). Μαθητής τοῦ περίφημου σοφιστῆ Λιβανίου στήν Ἀντιόχεια καί στενός φίλος τοῦ Μεγ. Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου Νύσσης καί τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. Γύρω στά 373 χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Ἰκονίου. Ἔργα: «Πρός Σέλευκον» (ἕπος), «Κατά Ἀποτακτικῶν ἢ Γεμελλιτῶν» (= αἰρετικῶν μέ ὑπερασθητικές τάσεις) καί Λόγοι (σέ μεγάλες ἐορτές).

Βασίλειος ὁ Μέγας. Γεννήθηκε γύρω στά 330, πιθανότατα στή Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου, καί πέθανε τό 379 στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας. Μέ τό φίλο του καί συμφοιτητή του στήν Ἀθήνα Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό καί μέ τόν ἀδερφό του Γρηγόριο Νύσσης ἀνήκει στούς «μεγάλους Καππαδόκες». Στήν ἀνατροφή του συνέβαλαν πολύ ἡ γιαγιά του Μακρίνα, μητέρα τοῦ πατέρα του, καί ἡ μητέρα του Ἐμμέλεια. Ἀπέκτησε μεγάλη θεολογική καί κλασική μόρφωση. Μετὰ ἀπό τή βαπτισή του ἐπισκέφτηκε πολλά μοναστήρια. Χειροτονήθηκε διάκονος στήν Καισάρεια. Διαμοίρασε τήν περιουσία του στούς φτωχοῦς. Μετὰ ἀπό αὐτά χειροτονήθηκε ἱερέας καί ἀργότερα ἔγινε ἐπίσκοπος Καισαρείας. Διακρίθηκε γιά τήν ἀφοσίωσή του στήν Ὀρθοδοξία, τό θάρρος του στόν αὐτοκράτορα Οὐάλη καί τήν κοινωνική του δράση («Βασιλείας»). Ἔργα: α) Δογματικά καί ἀπολογητικά (Ἀνατριπτικός τοῦ δυσεβοῦς Εὐνομίου-Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος). β) Πρακτικά (Ἀσκητικά - ὁ πυρήνας τῆς θ. Λειτουργίας καί ἀπολογητικά (Ἀνατριπτικός τοῦ δυσεβοῦς Εὐνομίου-Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος). γ) Ὁμιλίες (ἐρμηνευτικές στήν Ἐξαήμερο καί στούς ψαλμούς, ἠθικές, ἐγκωμιαστικές, δογματικές). δ) Ἐπιστολές, ἀπό τίς ὁποῖες σώζονται 366. Οἱ ἐπιστολές τοῦ ὕφους. (Περισσότερα γιά τό Μ. Βασίλειο διδάσκονται στό μάθημα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας»).

Γεώργιος Σχολάριος-Γεννάδιος. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη γύρω στα 1405. Μετά την άλωση έγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως με το όνομα Γεννάδιος Β'. Έγραψε πολλά θεολογικά και φιλοσοφικά έργα.

Γρηγόριος Ναζιανζηνός. Γεννήθηκε το 329 ή 330 στην Άριανζό, κοντά στη Ναζιανζό της Καππαδοκίας, όπου και πέθανε το 389 ή 390. Μαζί με το Μ. Βασίλειο και το Γρηγόριο Νύσσης ανήκει στους «μεγάλους Καππαδόκες». Συσπουδαστής του Μ. Βασιλείου συνδεόταν με αυτόν με μεγάλη φιλία. Ο πατέρας του, επίσκοπος Ναζιανζού, τον χειροτόνησε πρεσβύτερο. Από το Μ. Βασίλειο χειροτονήθηκε επίσκοπος Σασίμων. Τόν κάλεσαν στην Κωνσταντινούπολη για να καταπολεμήσει τους άρειανούς που επικρατούσαν εκεί. Ο Γρηγόριος στην Κωνσταντινούπολη εξεφώνησε τους περίφημους λόγους για τη θεότητα του Υιού, οι οποίοι έδωσαν αφορμή να χαρακτηρίζεται ως «Θεολόγος». Συνέβαλε αποφασιστικά στη νίκη της Όρθοδοξίας κατά του άρειανισμού και εκλέχτηκε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Γρήγορα όμως παραιτήθηκε από τον πατριαρχικό θρόνο και αποχαιρέτησε τον κληρο και το λαό με το «Συντακτήριο» λόγο του. Μετά την παραίτησή του αποσύρθηκε στην Άριανζό. Έργα: α) 45 λόγοι, από τους οποίους άλλοι είναι δογματικοί (πέντε Θεολογικοί λόγοι, λόγος περί δόγματος, λόγος στο άγιο Βάπτισμα), άλλοι είναι έορταστικοί (λ.χ. «εις τὰ Θεοφάνεια εἴτουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος», στά Φῶτα, στό Πάσχα, στην Πεντηκοστή κ.λπ.) και άλλοι ἀναφέρονται στην προσωπική του ζωὴ καί σέ διάφορα ἐπίκαιρα ἢ ἠθικά ζητήματα. β) Ἐπιστολές (περίπου 250), πού διακρίνονται γιά τή συντομία, χάρη καί σαφήνεια. γ) Ποιήματα (πάνω ἀπό τετρακόσια), πολλά ἀπό τὰ ὅποια διακρίνονται γιά τόν ἐξαιρετολυρισμό τους· ὁμως δέ διαδόθηκαν πολύ ἐξαιτίας τῆς χρησιμοποίησως ἀρχαϊκῆς γλώσσας καί προσωδιακῶν μέτρων. (Περισσότερα γιά τό Γρηγόριο διδάσκονται στό μάθημα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας»).

Γρηγόριος Νύσσης. Γεννήθηκε γύρω στα 335 στη Νεοκαισάρεια του Πόντου και πέθανε το 394. Νεώτερος αδερφός του Μ. Βασιλείου, ανήκει και αυτός στους «Μεγάλους Καππαδόκες». Διακρίθηκε για τη φιλοσοφική του μόρφωση. Ήταν έγγαμος. Χειροτονήθηκε από τον αδερφό του Βασίλειο επίσκοπος Νύσσης, μικρῆς πόλεως τῆς Καππαδοκίας. Διακρίθηκε ὡς ἐκκλησιαστικός συγγραφέας. Τά έργα του ἔχουν φιλοσοφικό βάθος. Έργα: α) Ἐρμηνευτικά (Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου – Ἀπολογητικός εἰς τήν Ἐξαήμερον, περί τοῦ βίου τοῦ Μωϋσέως – Ἐξήγησις εἰς τὰ ἄσματα τῶν ἁσμάτων κ.λπ.). β) Δογματικά (Πρός Εὐνόμων ἀντιρρητικὸί λόγοι· Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὰ Ἀπολλιναρίου-Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ Μακεδονιανῶν καί πνευματομάχων-Λόγος Κατηχητικὸς ὁ μέγας-περί ψυχῆς καί ἀναστάσεως κ.λπ. γ) Πρακτικά (Περί τοῦ τί τῶν Χριστιανῶν ὄνομα ἢ ἐπάγγελμα-Περί τελειότητος καί ὁποῖον χρῆ εἶναι τόν Χριστιανόν-Περί Παρθενίας-Εἰς τόν βίον τῆς ὁσίας Μακρίνης κ.λπ.). δ) Λόγοι (ἠθικοί, δογματικοί, ἐγκωμιαστικοί, ἐπιτάφιοι). ε) Ἐπιστολές.

Διόγνητον (Πρός Διόγνητον ἐπιστολή). Ἡ ἐπιστολή αὐτὴ γράφτηκε πιθανόν μεταξύ 150-200μ.Χ. Ἀπευθύνεται σέ κάποιο Διόγνητο, ὁ ὁποῖος ζήτησε πληρο-

φορίες για τή χριστιανική Θρησκεία και τό βίο τών Χριστιανών. Ἡ ἐπιστολή χαρακτηρίζεται ὡς «ἀδάμας τῆς ἀπολογητικῆς φιλολογίας».

Διονύσιος Ἀλεξανδρείας († 264/5). Μαθητής τοῦ Ὀριγένη, διευθυντής τῆς Ἀλεξανδρινῆς κατηχητικῆς σχολῆς καί ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. Ἀπό τά πολυάριθμα ἔργα τοῦ σώζονται μόνο ἀποσπάσματα, τά ὁποῖα παραθετεῖ ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος. Ἔργα: α) Περί φύσεως (ἐναντίον τῶν Ἐπικουρείων). β) Περί ἐπαγγελίων. γ) βιβλία ἐλέγχου καί ἀπολογίας. δ) ἐπιστολές.

Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης. Ἰδέε ψευδο-Διονύσιος.

Εἰρηναῖος (2ος αἰώνας). Γεννήθηκε στή Σμύρνη καί ὑπῆρξε μαθητής τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου. Ἐγίνε ἱερέας καί κατόπιν ἐπίσκοπος στό Λούγδουνο (Λυών) τῆς νότιας Γαλλίας. Διακρίθηκε γιά τίς ἐνέργειές του πρός ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ στούς Κέλτες. Ἔργα: α) Ἐλεγχος καί ἀνατροπή τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. β) «Ἐπίδειξις τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος».

Εὐσέβιος Καισαρείας († 339). Γεννήθηκε γύρω στά 265 στήν Παλαιστίνη, ἴσως στήν Καισαρεία, καί ἔγινε ἐπίσκοπος τῆς πόλεως αὐτῆς. Ἦταν πολύ μορφωμένος. Ἀσχολήθηκε μέ ὄλους σχεδόν τούς κλάδους τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καί ἔγραψε πολλά σχετικά συγγράμματα. Ἔργα: α) Ἐρμηνευτικά (Ἐρμηνεῖαι εἰς βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς-Περί τῶν ἐν Εὐαγγελίοις ζητημάτων καί λύσεων-Περί τῶν τοπικῶν ὀνομάτων τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κ.ἄ. β). Ἱστορικά (Χρονικά-Ἐκκλησιαστική Ἱστορία-Τῶν ἀρχαίων μαρτύρων συναγωγή-Περί τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων κ.ἄ.). γ) Ἐγκώμια καί λόγοι (εἰς τόν βίον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κ.ἄ.). δ) ἀπολογητικά (Ἡ εὐαγγελική προπαρασκευῆ-Ἡ εὐαγγελική ἀπόδειξις κ.ἄ.). ε) Δογματικά (Κατά Μαρκέλλου-Περί ἐκκλησιαστικῆς Θεολογίας). στ) Ἐπιστολές.

Θεοδώρητος, ἐπίσκοπος Κύρου. Γεννήθηκε γύρω στά 395 στήν Ἀντιόχεια καί πέθανε γύρω στά 466. Ἐγίνε ἐπίσκοπος Κύρου, πολίχνης στήν Εὐφρατησίᾳ τῆς Συρίας. Ἔργα: α) Ἐρμηνευτικά. β) Ἱστορικά (Ἐκκλ. Ἱστορία-Φιλόθεος ἱστορία ἢ ἀσκητική πολιτεία). γ) Ἀπολογητικά. δ) Δογματικοπολεμικά (Αἰρετικῆς κακομυθίας λόγοι πέντε κ.ἄ.). ε) Κηρύγματα. στ) Ἐπιστολές.

Θεόδωρος Στουδίτης (759-826). Γεννήθηκε καί πέθανε στήν Κωνσταντινούπολη. Ἐγίνε μοναχός καί μόνασε στή Μονή τοῦ Στουδίου, στήν Κωνσταντινούπολη. Συνετέλεσε στό νά ἀναδειχθεῖ τό Μοναστήρι αὐτό σπουδαιότατο πνευματικό κέντρο. Ἔργα: α) Τρεῖς ἀντιρρητικοί λόγοι κατά εἰκονομάχων. β) Κατηχητικοί λόγοι. γ) Πολλές ἐπιστολές. δ) Ὑμνοι.

Θεοφάνης Κεραμεύς (12ος αἰώνας). Ὑπῆρξε ἀρχιεπίσκοπος Ρωσάννου στήν Καλαβρία. Ἐγραψε πάρα πολλές ὁμιλίες γιά τίς Κυριακές καί τίς ἑορτές.

Θεοφύλακτος Ἀχιδός († γύρω στά 1110). Γεννήθηκε γύρω στά μέσα τοῦ 11ου αἰώνα. Ὑπῆρξε λόγιος καί συνέγραψε ἐξηγητικά ἔργα καί πολλές ἐπιστολές. Τῆ

γνησιότητα του έργου του «Βίος του Κλήμεντος Ἀχρίδος» δέχονται πολλοί διαπρεπείς σλαβολόγοι.

Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας (Θεοφόρος) († γύρω στα 110). Δεύτερος στη σειρά ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας τῆς Συρίας. Μεταφέρθηκε ἀπό τὴ Συρία στὴ Ρώμη, ὅπου ρίχτηκε στὰ θηρία καὶ μαρτύρησε. Κατὰ τὸ χρόνο τῆς μεταφορᾶς του στὴ Ρώμη ἔγραψε 7 ἐπιστολές (πρὸς Ἐφεσίους, Μαγνησιεῖς, Τραλλιανούς, Ρωμαίους, Φιλαδελφεῖς, Σμυρναίους καὶ Πολύκαρπον).

Ἰερεμίας Β΄, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (16ος αἰώνας). Ἐγινε ὀνομαστός μὲ τὶς τρεῖς θεολογικὲς ἀποκρίσεις, πού ἔγραψε μαζί μὲ Ἕλληνες θεολόγους πρὸς τοὺς Βυρτεμβεργίους λουθηρανούς θεολόγους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης. Οἱ λουθηρανοὶ θεολόγοι ἐπιδίωκαν ἐπαφή μὲ τὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ὑπέβαλαν στὸν Ἰερεμία Β΄ τὴν «Αὐγουσταία Ὁμολογία» καὶ ζήτησαν νὰ τὴν κρίνει· στὴ συνέχεια τοῦ ἔστειλαν καὶ τρεῖς ἀνταποκρίσεις. Ὁ πατριάρχης Ἰερεμίας Β΄ στὴν ἀλληλογραφία του αὐτὴ παρουσιάζεται πιστὸς καὶ αὐστηρὰ προσηλωμένος στὴν ὀρθόδοξη παράδοση.

Ἰουστίνος, ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς († γύρω στα 165). Εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς ἀπολογητὲς τοῦ 2ου αἰώνα. Μάταια ἀναζήτησε τὴν πλήρη ἀλήθεια στοὺς Στωϊκούς, Πυθαγορείους, Περιπατητικούς καὶ Πλατωνικούς. Αὐτὴν τὴν βρῆκε στὸν Χριστιανισμό, τὸν ὁποῖο θεωροῦσε τὴν «μόνην φιλοσοφίαν ἀσφαλῆ τε καὶ σύμφορον». Ἀποκεφαλίστηκε στὴ Ρώμη κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. Ἔργα: α) Α΄ καὶ Β΄ Ἀπολογία. β) Διάλογος πρὸς Τρύφωνα κ.ά.

Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης († γύρω στα 435). Γεννήθηκε γύρω στα 360 στὴν Ἀλεξάνδρεια. Μόνασε στὸ Πηλούσιο, πόλη τῆς ἀρχαίας Κάτω Αἰγύπτου. Διακρίθηκε γιὰ τὸ ἦθος, τὴν κλασικὴ του μόρφωση καὶ τὴ σαφήνεια τοῦ ὕφους του. Σῶζονται δύο χιλιάδες περίπου ἐπιστολές του.

Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Γεννήθηκε γύρω στα 675 στὴ Δαμασκὸ. Καταγόταν ἀπὸ χριστιανικὴ οἰκογένεια, πού εἶχε ἀξίωμα στοὺς Σαρακηνοὺς. Ἐζησε ὡς μοναχὸς καὶ κατόπιν ὡς ἱερέας στὸ μοναστήρι τοῦ ἁγίου Σάββα στα Ἱεροσόλυμα, ὅπου καὶ πέθανε γύρω στα 750. Ὑπῆρξε μέγιστος θεολόγος τῆς ἐποχῆς του καὶ διακρίθηκε γιὰ τὴν προσήλωσή του στὶς παραδόσεις. Ἔργα: α) Δογματικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ σπουδαιότερο εἶναι ἡ Πηγὴ γνῶσεως. Τὸ ἔργο διαιρεῖται σὲ τρία μέρη: 1) Κεφάλαια φιλοσοφικά, 2) Περί αἱρέσεων καὶ 3) Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως. β) Πολεμικά (Λόγοι τρεῖς ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων-Κατὰ Μανιχαίων διάλεξις-Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ κ.ά.) γ) Ἀσκητικά. δ) Ἑρμηνευτικά. ε) Ὁμιλίαις. στ) Ἀναριθμητοὶ ἔκκλησ. ὕμνοι.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Γεννήθηκε στὴν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας μεταξύ τῶν ἑτῶν 344 καὶ 354. Τὴ μόρφωσή του ὀφείλει στὴ μητέρα του Ἀνθούσα, στὸ φιλόσοφο Ἀνδραγάθιο καὶ στὸν περίφημο τότε ρήτορα Λιβάνιο. Διακρίθηκε ὡς ἱερέας στὴν Ἀντιόχεια καὶ ὡς πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου συγκρότησε ἐπιτελεῖο ἐκλεκτῶν συνεργατῶν (Πρόκλος, Τίγριος, Ὀλυμπιάς κ.ά). Θε-

ωρεΐται ως ο σπουδαιότερος ρήτορας της χριστιανικής Ἐκκλησίας. Θαυμαστή ὑπῆρξε ἡ δράση του πρὸς ἀνάπτυξη τῆς ἱεραποστολῆς, ἀναμόρφωση τῆς λατρευτικῆς ζωῆς, διοργάνωση τῶν ἔργων τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακονίας καὶ κοινωνικῆς πρόνοιας, ἠθικὴ κάθαρση τοῦ Κλήρου καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ ἀνακαινιστικὴ δράση του καὶ ἡ ἀκαμπτη καὶ ἀσυμβίβαστη προσωπικότητά του δημιούργησαν πάρα πολλοὺς ἐχθροὺς, οἱ ὅποιοι ἐνώθησαν καὶ πέτυχαν νὰ ἐξοριστεῖ στὴν Κουκουσό τῆς Ἀρμενίας. Ἐδῶ μεταφερόταν ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Πιτυοῦντα, πέθανε στὰ Κόμανα τοῦ Πόντου τὸ 407. Τὸ 438, πού πατριάρχης ἦταν ὁ Πρόκλος, μεταφέρθηκαν τὰ ἅγια λείψανά του στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀπὸ τὸν 6ο αἰῶνα τὸ ὄνομα του συνοδεύεται μὲ τὸ ἐπώνυμο «Χρυσόστομος». Τὰ ἔργα του εἶναι «παγ-χριστιανικὸν κτῆμα ἐσσεῖ». Ἔργα: α) Πραγματεῖες καὶ δοκίμια: περὶ ἱερωσύνης (6 λόγοι), Λόγοι παραινετικοὶ εἰς Θεόδωρον ἐκπεσόντα, ἐπὶ καταλιξέως, περὶ παρθενίας, περὶ κενοδοξίας καὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, εἰς τὸν μακάριον Βαβύ-λαν καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἑλληνας, πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας ἀπόδει-ξις ὅτι ἐστὶ θεὸς ὁ Χριστὸς καὶ πολλὰ ἄλλα. β) Ὁμιλίαι καὶ λόγοι: Ἐξηγητικὲς ὁμιλίαι σέ πάρα πολλὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἠθικὲς ὁμιλίαι (εἰς τὰς Καλάνδας, Κατηχήσεις πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, λόγοι περὶ μετανόιας, περὶ ἐλεημοσύνης κ.λπ.), λόγοι πανηγυρικοὶ σέ πάρα πολλές ἐορτές, λόγοι ἐγκωμιαστικοὶ, ἐπίκαιρα κηρύγματα (21 ὁμιλίαι στοὺς ἀνδριάντες στὴν Ἀντιόχεια, πού ἐκφωνήθηκαν ὅταν ἄγνωστοι κατέστρεψαν τοὺς ἀνδριάντες τοῦ αὐτοκράτορα· εἰς Εὐτρόπιον· πρὸ τῆς ἐξορίας· πρὸς τοὺς καταλιξάντας τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα κ.ἄ.). γ) Ἐπιστολές (σῶζονται 238.) δ) Λειτουργικὲς εὐχές (στὴ Λειτουργία πού φέρνει τὸ ὄνομά του). (Περισσότερα γιὰ τὸ Χρυσόστομο διδάσκονται στό μάθημα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας»).

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς. Γεννήθηκε γύρω στὰ 150 καὶ πέθανε πρὶν ἀπὸ τὸ 215. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὑποστήριξε, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία «ἐπαιδαγώγει τὸ ἑλληνικόν, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραί-ους, εἰς Χριστόν», καὶ ὅτι «πρὸς σοφίας κτῆσιν συνεργεῖ». Ἔργα: α) Λόγος προ-τρεπτικὸς πρὸς Ἑλληνας. β) Παιδαγωγός. γ) Στρωματεῖς. δ) Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος καὶ ἄλλα.

Κύριλλος Ἀλεξανδρείας († 444). Γεννήθηκε γύρω στὰ 370 στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου ἔγινε διάκονος, ἱερέας καὶ τελικὰ πατριάρχης. Ἀγωνίστηκε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐναντίον τῆς αἵρέσεως τοῦ Νεστορίου. Ἔργα: α) Ἐρμηνευτικὰ (Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας-Ἐρμηνεῖαι εἰς βιβλία τῆς Π.Δ.-Ἐρμηνεῖαι εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην). β) Ἀπολογητικὰ (ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ). γ) Δογματικοπολεμικὰ (κατὰ Ἀρειανῶν καὶ Εὐνομιανῶν-κατὰ Νεστο-ριανισμοῦ) δ) Ὁμιλίαι. ε) Ἐπιστολές.

Κύριλλος Ἱεροσολύμων († 386). Γεννήθηκε γύρω στὰ 312 στὴν Παλαιστίνη καὶ ἔγινε ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων. Ἔργα: α) 24 κατηχήσεις (1 προκατήχηση, 18 κα-τηχήσεις πρὸς φωτιζομένους καὶ 5 μυσταγωγικὲς κατηχήσεις πρὸς νεοφωτί-στους). β) Ὁμιλίαι.

Μακάριος Αιγύπτου. Γεννήθηκε γύρω στα 300 και πέθανε γύρω στα 390. Ύπηρξε άσκητής στην έρημο της Μέσης Αιγύπτου. Σέ ηλικία 40 χρονῶν έγινε ιερέας. Μέ τό όνομά του σώζονται 50 όμιλίες πνευματικές, οί όποιες, καί άν δέ γράφτηκαν από αυτόν, είναι κατά τό πλείστον αξιόλογοι καί προσέλκυσαν τό ενδιαφέρον καί αυτού τοῦ κορυφαίου φιλολόγου Γαϊγκερ.

Μάξιμος ό Όμολογητής. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη γύρω στα 580. Άρχικά μόνασε στή μονή της Χρυσοπόλεως, άπέναντι από τήν Κωνσταντινούπολη. Άπό εκεί πήγε στήν Άφρική καί άργότερα στή Ρώμη, όπου καταπολέμησε τό Μονοθελητισμό. Για τό λόγο αυτό ύποβλήθηκε σέ μαρτύρια καί έξορίστηκε στήν Άλανία, κοντά στήν Κασπία, όπου καί πέθανε τό 662. Έργα: α) Δογματικά καί πολεμικά. β) Έρμηνευτικά. γ) Σχόλια σέ Πατέρες. δ) Ηθικά καί άσκητικά. ε) Μυσταγωγία (= συμβολική έρμηνεία τῶν της λατρείας). στ) Έπιστολές.

Νεκτάριος Έεροσολύμων (1602-1676/1680). Γεννήθηκε στήν Κρήτη· καταγόταν όμως από τήν Πελοπόννησο. Ός πατριάρχης Έεροσολύμων άγωνίστηκε μέ σθένος για τόν άγιο Τάφο. Επίσης υπεράσπισε τήν Όρθοδοξία από τίς επιθέσεις τῶν Λατίνων. Έργα: α) Έεροκοσμική Έιστορία. β) Περί άναβαπτισμού. γ) Περί της άρχής τοῦ Πάπα κ.ά.

Παλλάδιος, επίσκοπος Έλενοπόλεως. Γεννήθηκε γύρω στα 365 καί πέθανε πριν από τό 431. Άρχικά μόνασε στήν Αίγυπτο. Κατόπιν έγινε επίσκοπος στήν Έλενοπόλη της Βιθυνίας. Ύπηρξε θαυμαστής τοῦ Χρυσοστόμου. Έργα: β) Λαυσαϊκή Έιστορία. β) Διάλογος ιστορικός πρός Θεόδωρον διάκονον Ρώμης περί βίου καί πολιτείας Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Πρόκλος, άρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως († 446). Διακρίθηκε ως έκκλησιαστικός ρήτορας. Τότε πού ήταν άρχιεπίσκοπος, μεταφέρθηκαν τά λείψανα τοῦ Χρυσοστόμου στήν Κωνσταντινούπολη (438). Σώζονται 25 λόγοι του καί μία επιστολή πρός Άρμενίους περί πίστεως.

Φώριος ό Μέγας. Γεννήθηκε γύρω στα 820 στήν Κωνσταντινούπολη. Πέθανε πιθανότατα τό 893 στή μονή τῶν Άρμενιανῶν, κοντά στήν Κωνσταντινούπολη. Διακρίθηκε για τή βαθιά μόρφωσή του. Για τοῦτο καί έγινε στήν Κωνσταντινούπολη διδάσκαλος της Θεολογίας, Φιλολογίας καί Φιλοσοφίας. Έγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, άφού μέσα σέ 5 ημέρες δέχτηκε τή χειροτονία όλων τῶν βαθμῶν της ιεροσύνης. Στίς ημέρες τοῦ Φωτίου άρχισε τό οχίσμα Άνατολικής καί Δυτικής Έκκλησίας, τό όποιο έγινε όριστικό τό 1054 κατά τήν πατριαρχεία Μιχαήλ Κηρουλαρίου. Έργα: α) Τό Μυριόβιβλον ή Βιβλιοθήκη. β) Τά Άμφιλόχια ή Λόγων ιερῶν καί ζητημάτων ιερολογιαί. γ) Ύπομνήματα εἰς τάς Γραφάς. δ) Λέξεις συναγωγῆ. ε) Λόγος περί της τοῦ άγίου Πνεύματος μυσταγωγίας. στ) Διήγησις περί της τῶν Μανιχαίων άναβλαστήσεως. ζ) Ύμνοι. η) Λόγοι. θ) Έπιστολές (έρμηνευτικές, δογματικές, ήθικές, παραιναιτικές, παραμυθητικές, κανονικές, φιλικές κ.λπ.).

Ψευδο-Διονύσιος Ἄρεοπαγίτης. Ἄγνωστος συγγραφέας, πού συνέγραψε γύρω στό 500 μέ τό ψευδώνυμο «Διονύσιος Ἄρεοπαγίτης» πολλά αξιόλογα ἔργα. Κυριότερα ἀπό αὐτά εἶναι: α) Περί τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας. β) Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας. γ) Περί θεῶν ὀνομάτων. δ) Περί μυστικῆς Θεολογίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ)

	Σελ.
1. 'Η Πεντηκοστή (Ι. Χρυσοστόμου)	8
2. 'Εγκώμιο στον πρωτομάρτυρα Στέφανο (Πρόκλου, 'Αρχιεπ. Κωνσταντινουπόλεως)	10
3. Τό κήρυγμα του 'Απ. Παύλου (Ι. Χρυσοστόμου)	12
4. Οί έπιστολές του 'Απ. Παύλου (Ι. Χρυσοστόμου)	14
5. 'Η εξέπλωση του Χριστιανισμού (Ι. Χρυσοστόμου)	16
6. 'Αφοσίωση στη χριστιανική πίστη (Ιουστίνου του φιλοσό- φου καί μάρτυρος)	18
7. 'Η στάση στο μαρτύριο (Ιγνατίου του Θεοφόρου)	18
8. Οί άγιοι "τεσσαράκοντα" μάρτυρες (Μεγ. Βασιλείου)	20
9. 'Η δύναμη της 'Εκκλησίας (Ι. Χρυσοστόμου)	24
10. 'Η 'Εκκλησία είναι άκλόνητη (Ι. Χρυσοστόμου)	24
11. 'Απολογία ύπέρ της διδασκαλίας του Χριστού (Ιουστίνου του φιλοσόφου καί μάρτυρος)	26
12. 'Από τη ζωή των αρχαίων Χριστιανών. 'Η τέλεση της θείας Λειτουργίας (Ιουστίνου του φιλοσόφου καί μάρτυρος) .	28*
13. Οί έκδηλώσεις της αγάπης των Χριστιανών της 'Αλεξαν- δρείας σέ περίοδο έπιδημίας πανώλους γύρω στά 250 (Διονυσίου 'Αλεξανδρείας)	30
14. 'Η βάπτιση του Μεγ. Κωνσταντίνου (Εύσεβίου Καισαρείας)	32
15. Αιρέσεις-Λύκοι μέ ένδύματα προβάτων (Κυρίλλου 'Ιερο- σαλύμων)	34
16. Τό κοινωνικό έργο του Μεγ. Βασιλείου (Γρηγορίου Ναζι- ανζηνοῦ)	36
17. 'Εγκατάλειψη του πατριαρχικού θρόνου από τό Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ)	38
18. Τό ήρωικό φρόνημα του Χρυσοστόμου (Ι. Χρυσοστόμου)	40
19. 'Ο πλοῦτος της αγάπης του Χρυσοστόμου (Θεοδωρήτου, έπισκόπου Κύρου)	40
20. 'Ολυμπιάς ή διακόνισσα (Παλλαδίου, έπισκόπου 'Ελενοπέ- λεως)	42
21. 'Η ζωή στο κοινόβιο (Μεγ. Βασιλείου)	44

22.	Ἀναίρεση τῆς Εἰκονομαχίας (Ἱ. Δαμασκηνοῦ)	46
23.	Οἱ ἅγιοι ἱεραπόστολοι τῶν Σλάβων Κύριλλος καί Μεθόδιος (Θεοφυλάκτου Ἀχρίδος)	48
24.	Ἀπόκριση πρὸς λουθηθρανοὺς θεολόγους γιὰ τὴ σχέση πί- στεως καί ἔργων (Ἱερεμίου Β΄, πατριάρχου Κωνσταντι- νοπόλεως)	50
25.	Κυριεύτηκε ἡ Κωνσταντινούπολη (Γεωργίου Σχολαρίου- Γενναδίου)	52
26.	Κάτω ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ – Νεομάρτυρες (Νεκταρίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων)	54
27.	Ἡ ἐνότητα τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν (Εἰρηναίου)	56
28.	Ἡ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους (Οἰκουμενικὴ κί- νηση) (Ἱ. Χρυσοστόμου)	58

ΜΕΡΟΣ Β'

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗ Β' ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ)

	Σελ.
29. 'Η 'Αγία Γραφή ('Ι. Δαμασκηνοῦ)	64
30. 'Η 'Ιερά Παράδοση (Μεγ. Βασιλείου)	66
31. 'Η μερική γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπό τή μελέτη τῶν δημιουργη- μάτων (Γρηγορίου Νύσσης)	68
32. Οἱ καθαροί στήν καρδιά βλέπουν τόν Θεό (Γρηγορίου Νύσσης)	70
33. 'Η δημιουργία τοῦ κόσμου (Μεγ. Βασιλείου)	72
34. 'Ο Κυβερνήτης τοῦ παντός (Μεγ. Βασιλείου)	74
35. 'Η συντήρηση τοῦ κόσμου ('Ι. Χρυσοστόμου)	74
36. 'Η συνένωση τοῦ ὄρατοῦ καί ἀόρατοῦ κόσμου στόν ἄν- θρωπο (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ)	76
37. Τό μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου ('Ι. Χρυσοστόμου)	78
38. 'Η Ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ)	80
39. 'Η Θεία Χάρη ὡς πνευματικό ὕδωρ (Κυρίλλου 'Ιεροσολύ- μων)	80
40. 'Η ἀγιαστική καί ἀνακαινιστική δύναμη τῆς Ἐκκλησίας ('Ι. Χρυσοστόμου)	82
41. 'Η καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας (Κυρίλλου 'Ιεροσολύμων)	84
42. 'Η μετάνοια ('Ι. Χρυσοστόμου)	86
43. 'Η συχνή θεία Κοινωνία (Μεγ. Βασιλείου)	86
44. 'Η χριστιανική ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου (Μεγ. Βασιλείου)	88
45. 'Ο οἶκος τοῦ Θεοῦ καί ὁ ἐκκλησιασμός ('Ι. Χρυσοστόμου)	90
46. 'Η θεία Λειτουργία – ἱκετήρια δέηση (Μεγ. Βασιλείου) ...	92
47. Εὐχή τοῦ ἱερέα πρὸς τόν μετανοοῦντα καί ἐξομολογού- μενο	94
48. Εὐχή ἀπό τήν ἀκολουθία τοῦ Μυστηρίου τοῦ γάμου	94
49. Εὐχή ἀπό τήν τελετή τοῦ Εὐχελαίου	96
50. Νεκρώσιμο ἰδιόμελο ('Ι. Δαμασκηνοῦ)	96
51. 'Η εορτή τῶν Χριστουγέννων (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) ..	96
52. 'Η Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου ('Ι. Δαμασκηνοῦ)	98
53. 'Ο Τίμιος Σταυρός ('Ι. Χρυσοστόμου)	98
54. 'Η Κυριακή τῶν Βαῖων (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας)	100
55. Τό Μέγα Σάββατο ('Αμφιλοχίου 'Ικονίου)	102
56. «'Αναστάσεως ἡμέρα» (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ)	102
57. «Χριστός ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμησμέ- νων ἐγένετο» ('Ι. Χρυσοστόμου;)	104

58.	Ἡ Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου (Θεοφάνους Κεραμέως)	106
59.	Ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (Μεγ. Φωτίου)	108
60.	Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου)	108
61.	Τὸ παράδειγμα τῶν Μαρτύρων καὶ Ἁγίων (Μεγ. Βασιλείου)	110
62.	Ἡ τιμὴ τῶν Ἁγίων (Ἱ. Δαμασκηνοῦ)	110

ΜΕΡΟΣ Γ'

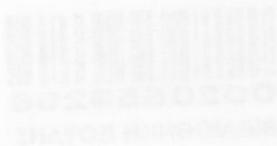
ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ)

	Σελ.
63. «Ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις» (Γρηγορίου Νύσσης)	116
64. Τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου (Ἰ. Χρυσόστομου)	116
65. Ἡ καλὴ ἢ κακὴ χρῆσις τῶν διαφόρων ἀγαθῶν καὶ ἀξιῶν (Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ)	118
66. Ἡ ἀλληλεξάρτησις τῶν ἀρετῶν ἢ τῶν κακιῶν (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)	120
67. Ἡ ἀρετὴ κάνει τὴ ζωὴ εὐκολότερη καὶ φέρνει ἀγαλλίασις (Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου)	120
68. «Πρᾶξις θεωρίας ἐπίβασις» (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) ...	122
69. Μίμησις τῆς θείας φύσεως (Γρηγορίου Νύσσης)	124
70. Ἀρμονία λόγων καὶ ἔργων καὶ ἐμπειρίας (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)	124
71. Ἡ οὐράνια εἰκόνα ἐκείνου ποῦ ἀπενίξει πρὸς τὸ Χριστὸ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)	126
72. Ἡ συνείδησις ὡς παράγοντας τοῦ ἠθικοῦ βίου (Ἰ. Χρυσό- στομου)	126
73. Ἀποφυγὴ τῆς ἀπογνώσεως (Ἰ. Χρυσόστομου)	128
74. Ἡ ἠθικὴ πρόοδος καὶ τελειώσις ποῦ πραγματοποιεῖται μὲ τὸν ἀγῶνα (Γρηγορίου Νύσσης)	130
75. Ἡ πίστις πρὸς τὸ Θεὸ (Μεγ. Βασιλείου)	132
76. Ἡ ἐλπίδα στὸ Θεὸ (Ἰ. Χρυσόστομου)	132
77. Σχέσις πίστεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸ Θεὸ (Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως)	134
78. Ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς (Ἰ. Χρυσόστομου) ..	134
79. Οἱ ὠφέλειες ἀπὸ τὸν ἐκκλησιασμό (Ἰ. Χρυσόστομου)	136
80. «Ταπεινὸν σαυτὸν» (Ἰ. Χρυσόστομου)	138
81. Προσωπογραφία τοῦ ταπεινοφρόνα (Μ. Βασιλείου)	138
82. Ἡ ἐπαφή μὲ τὴν ἄψυχη καὶ ἔμψυχη φύσις (Μ. Βασιλείου) ..	140
83. Ἡ χρῆσις τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν (Μεγ. Βασιλείου)	142
84. Χριστιανισμὸς καὶ σῶμα. Ἡ ἀφθαρσία ὡς προορισμὸς τοῦ σώματος (Γρηγορίου Νύσσης)	144
85. Ἡ καλὴ χρῆσις τῆς νηστείας (Ἰ. Χρυσόστομου)	144
86. Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς ὡς δημιουργημὰ τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος (Μ. Βασιλείου)	146
87. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος ὡς συνέχεια τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ (Γρηγορίου Νύσσης)	148

88.	Έργασία και άργία (Ι. Χρυσοστόμου)	148
89.	Ή έπιμελής μελέτη και άσκηση ώς προϋπόθεση έπιτυχίας του έπαγγέλματος (Ίσιδώρου Πηλουσιώτου)	150
90.	Ή ανάγκη και τό κριτήριο του έπαγγελματικού προσανατολισμού (Γρηγορίου Ναζιανζηνού)	150
91.	Ό Χριστιανός και οι «άνθρωπιστικές» σπουδές - Ή «παιδευση» είναι τό πρώτο αγαθό (Γρηγορίου του Ναζιανζηνού)	152
92.	Ή ώφέλεια από τή «θύραθεν» παιδεία (Μ. Βασιλείου)	154
93.	Ό Χριστιανός και οι αισθητικές αξίες - Ή βίωση του ώрайου στη φύση (Γρηγορίου του Θεολόγου)	154
94.	Ή βίωση του ώрайου στην τέχνη - Ή «άμείνων και εις άμεινον φέρουσα» μουσική (Μεγ. Βασιλείου)	156
95.	Οι ώφέλειες από τήν ψαλμωδία (Μ. Βασιλείου)	158
96.	Ή βίωση του θείου κάλλους (Ψευδο-Διονυσίου Άρεοπαγίτου)	158
97.	Ή έκλογή των φίλων (Μεγ. Φωτίου)	160
98.	Οι έλεγχοι των πραγματικων φίλων (Ι. Χρυσοστόμου) ...	160
99.	Ό Χριστιανισμός και οι κοινωνικές αξίες - Ένότητα και ειρήνη (Ι. Χρυσοστόμου)	162
100.	Ή άλληλεξάρτηση ειρήνης και δικαιοσύνης (Ίσιδώρου Πηλουσιώτου)	164
101.	Ή πλεονεξία άδικεί τό κοινωνικό σύνολο (Μεγ. Βασιλείου)	164
102.	Περίθαψη του Χριστού στό πρόσωπο των πασχόντων (Γρηγορίου Ναζιανζηνού)	164
103.	Τό μυστήριο του γάμου (Ι. Χρυσοστόμου)	166
104.	Προϋπόθεση και γνωρίσματα του πετυχημένου γάμου (Ι. Χρυσοστόμου)	168
105.	Οι Χριστιανοί στην κοινωνία και στον πολιτισμό (Άπό τήν Έπιστολή προς Διόγνητο)	170
106.	Τά διάφορα μέλη τής Έκκλησίας (Μεγ. Βασιλείου)	172
107.	Ή τάξη στό σώμα τής Έκκλησίας (Γρηγορίου Ναζιανζηνού)	174
	Γραμματολογικό εύρετήριο	178

Σημείωση: Οι φωτογραφίες των εικόνων, εύγενική παραχώρηση του Διδ. τής Θεολογίας Κ. Κωνσταντινίδη, όφείλονται στό φωτογράφο κ. Περικλή Παπαχατζιδάκη.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΟΣΗ ΑΝΟΙΧΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ "ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ"

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσημον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐντύπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

0020556296

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ (ΙΓ) 1980 ΑΝΤΙΤΥΠΑ 90.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3480/9-10-1980

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΑΦΟΙ ΜΥΛΩΝΑΚΗ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Δ. ΚΑΤΣΑΒΡΙΑΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

